

101
Մարagлы мубаһисә

Мүәллиф: Мәһәммәд Мәһәммәди Иштиһарди
Тәрчүмә едән: Балоглан Балајев

مئة وواحد مناظرة جيدة وشيقة
باللغة الأذرية

اسم الكتاب: ۱۰۱ مناظرة
اسم المؤلف: محمد محمدي إشتهاردي
اسم المترجم: بالاغلان بالايوف
اسم الناشر: مؤسسة امام علي (ع)
اسم چاپخانه: ستارة
الطبعة: الأولى
تیراژ: ۳۰۰۰
سال چاپ: ۱۳۸۰

Китабын ады:..... 101 мараглы мүбәһисә
Мүәллиф: Мәһәммәд Мәһәммәди Иштиһарди
Нашир:..... Имам Әли мүәссәси
Тәрчүмә едән:..... Балоғлан Балајев
Чап нөвбәси:..... Биринчи
Тираж:..... 3000
Чап тарихи:..... 2001

Нәшр едән: Имам Әли мұәссәси
Үнванымыз: Иран Ислам Республикасы, Гум ш.
Телефон: 0098-251, 743996
Телефакс: 743199
Почт гутусу: 37185-737

besiret.az

Бисмиллаһир-рәһманир-рәһим

Мүтәддимә:

*Исламда елми мүбаһисәләр вә
онун, һәдәфләрин ирәли
апарылмасындакы ролу*

Ғәлигәтләрин ашкар олунмасы вә танынмасы үчүн гаршы-гаршыја апарылан елми мүбаһисәләр, хүсусилә инсанларын тәфәккүр вә идрак сәвијјәсинин јүксәлдији һал һазырдакы заманда, мәдәни маариф мәгсәдләринә чатмаг үчүн ән јахшы вә ән мөһкәм јоллардан биридир. Әкәр мүәјјән тәәссүб вә инадкарлыг үзәриндән гәбул олунмасалар да, һеч олмаса бә'зиләри үчүн һеччәтин тамамланмасына сәбәб оларлар.

Чүнки ајдын олдуғу кими, һәр һансы бир әгидәни кимәсә зорла гәбул етдирмәк олмаз. Әкәр мүәјјән гәдәр зорла гәбул етдирилсә белә, јенә дә әсассыз вә өтәри олачагдыр.

Гур'ани-кәримдә Аллаһ-тәала бу мәсәләжә чох диггәт вә әһәмијјәт вермиш вә онун, Гур'анын әсас принципләриндән бири кими гејд едәрәк, Пејғәмбәрә бујурур:

قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ:

«Еј Пејғәмбәр, мұхалифләрә де, әкәр доғру дејирсинизсә өз дәлилләринизи кәтирин» (Бәгәрә, 111)

Ислам башгаларыны дәлил вә мәнтигә дә'вәт едирсә, онда кәрәк өзү дәлил вә тутарлы сүбут әсасында олмалыдыр.

Нәһл сүрәсинин 125-чи әјәсиндә Пејғәмбәрә хитаб олунараг бујурулу:

أَذْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَ الْقُوَّةِ
الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ يَالْتِي هِيَ أَحْسَنُ.

«Инсанлары Пәрвәрдикарынын јолуна һикмәтлә, көзәл нәсиһәтләрлә вә лајигли бәһс вә мұбаһисәләрлә дә'вәт ет.»

Һикмәт дедикдә, мәгсәд әгл вә елмә архаланан вә онларын әсасында гурулан мөһкәм үслублардыр. Көзәл моизәлр дедикдә исә атифи јөнләрә малик олан, ешидәнин пак һиссләрини һагга тәрәф јөнәлдән мә'нәви өјүд, нәсиһәтләрдир. Мұбаһисә дедикдә исә мәгсәд, бир кәслә үзбәүз дајанараг, онунла мұбаһисә апарыб, онун инанчыларыны тәнгид едиб, арашдырмагдан ибарәтдир. Әкәр бу үслуб инсаф әсасында оларса, онда әдаләтә, һагга, инсафа риәјәт олунарсә, бә'зи һалларда инадкар мұхалифләрин мәғлуб едилмәси үчүн лазымдыр. Гејд етмәлијик ки, инсанлардан бә'зиләринин, һәгигәтләри дәрк етмәк үчүн күчлү идраклары вә истедадлары вардыр. Бу чүр шәхсләри һагг јола чәзб етмәк үчүн ән јахшы јол әгли дәлилләр кәтирмәкдән ибарәтдир. Бә'зиләринин исә идракы вә тәфәккүрү нисбәтән ашағы

сәвијјәдәдир, онларын истедадлары вә ајырд етмә гүввәләри зәифдир, һәјатлары тәәссүфләрлә, адәтләрлә вә сырф емосијаларла гарышмышдыр. Белә шәхсләр, кәзәл нәсиһәтләр вә моизәләрлә һагг јола дә'вәт олунмалыдыр.

Бир групун исә инадкарлыгдан вә садә инсанлары алдатмагдан башга бир јоллары јохдур. Онлар, бу јолдан истифадә едәрәк, өз батил әгидәләрини гүввәјә миндирмәк истәјирләр. Онлар әгли дәлилләрә, кәзәл нәсиһәтләрә вә өјүдләрә һеч бир дәјәр вермәјирләр. Бунларла елми мубаһисәләрә вә лајигли бәһсләрә киришмәк лазымдыр. Јә'ни кәзәл әхлагла, инсафла вә дүзкүнлүклә јанашы олан мубаһисә апармаг лазымдыр.

Буна әсасән мубаһисә фәнниндә, мубаһисә едәнләрин руһијјәләрини вә онлара һаким олан мүнһити арашдырмаг лазымдыр. Һәр биринә мүнәсиб олараг бәһс етмәк лазымдыр.

Ислам Пејғәмбәри(с) мұхтәлиф һалларда, бу үч услубун һәр бириндән истифадә едәрәк, мұхалифләри ислам дининә дә'вәт етмишдир.

Тәгрибән дөрд мин нәфәр шакирд јетириб тәрбијә едән имам Садиг әлејһиссаламын тәләбәләриндән бир групу мұхтәлиф елми саһәлрдә мұназирә вә мубаһисә фәнниндә мұтәхәссис идиләр. Мұхалифләр о Һәзрәтин һүзуруна елми мубаһисәләр апармаг үчүн кәлдикдә о Һәзрәтин вахты олмасәјдә тәләбәләринә кәстәриш верирди ки, мұхалифләрлә мубаһисә апарыб онларын фикирләринин нөгсанларыны арашдырсынлар.

Там материалист вә Аллаһы инкар едәнләр о чүмләдән ибни Әбил Әвча', Бәјсани, ибни Мүтәффә вә саир кимиләр дәфәләрлә имам Садиг әлејһиссаламла вә онун шакирдләри илә мубаһисә апармышлар. Имам онларын сөзләрини дәлилләрини ешитдикдән сонра, һәр биринә чүмләбә-чүмлә чаваб верирди. Белә ки, ибни Әбил Әвча' дејиб: «Имам Садиг биздән истәјирди ки, өз дәлилләримизи бәјан едәк. Биздә, өз дәлилләримизи там азад шәкилдә бәјан едирдик, о Һәзрәт дә диггәтлә гулаг

асырды. Биз күман едирдик ки, о, бизим дәлилләримиз гаршысында тәслим олмушдур. Амма онун нөвбети чатанда, ТАМ МӘТИНЛИКЛӘ вә мөһкәм, бизим дәлилләримизи бир бир арашдырырды, сонра чаваб верирди вә бизим үчүн бүтүн бәһанә јолларыны бағлајырды.»¹

**ГУР'АНДА ИБРАҢИМ ХӘЛИЛ
ӘЛЕҢИССӘЛАМЫН НӘМРУД ИЛӘ
МУБАҢИСӘСИ**

Гур'ани-кәримдә, Аллаһын бөјүк Пејғәмбәри Нәзрәти Ибраһим әлеҗһиссаламын мұхалифләрилә апардығы мұбаһисәләрдән бир группу гејд олунмушдур. Онларын Гур'анда бәјан едилмәси кәстәрир ки, Ибраһим әлеҗһиссаламын јолунун давамчылары әгидәли, ичтимаи, сијаси вә саир кими мәсәләләрдә, һеч вахт лагејд галмамалы, әксинә мұхтәлиф чәбһәләрдә, о чүмләдән маариф вә мәдәни чәбһәләриндә, өз мәнтиги сөзләри вә дәлилләри илә һағгы мұдафиә етмәлидирләр.

Ибраһимин(ә) бүтләри сындырмасы һадисәси илә әлағәдар оларағ, Гур'анда бујурулуғ ки, о, бүтләрин һамысыны сындырыб, јалныз ән бөјүк бүтү сахлады. О, мөһкәмәдә чаваб верәркән, ондан сорушдулар: Нә үчүн бүтләри сындырдын?

Ибраһим(ә) чавабында бујурду:

بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَاسْتَلَوْهُمْ إِنْ كَانُوا
يَنْطِقُونَ:

«Бүтләри мән јох, онларын бөјүјү сындырмышдыр, әкәр бүтләр данышырса, бу суалы онлардан сорушун.» (Әнбија сурәси, 62-чи әјә)

¹ «Биһарул әнвар» 3-чү чилд, сәһифә, 58.

Ибраһим(ә) бу дәлил илә һәгигәтдә бүтпәрәстләрин е'тигад бәсләдији бир шеји, өз дәлилинә мүгәддимә кәтирмишдир. Бунунла да о, долгун шәкилдә дәлил кәтирәрәк, онлары мәглүб етмишдир. Бүтпәрәстләр дедиләр: Еј Ибраһим! Сән өзүн даһа јахшы билирсән ки, бүтләр сөз данышмыр.»

Ибриһим(ә) бу фүрсәти көзләдијиндән бујурду: «Онда нә үчүн белә зәлил олан, һеч бир зәрәр вә ја хејир чатдыра билмәјән, мүәјјән бир иши көрмәјә гүдрәти олмајан бүтләрә пәрәстиш едирсиниз? Ахы нә үчүн? Вај олсун сизә вә сизин алчаг мә'будларыныза! Нә үчүн тәфәккүр етмирсиниз?»¹

Гур'анын башга јериндә бујрулур ки, (Ибраһимин(ә) әсринин залым падшаһы олан) Нәмруд Ибраһимә деди: «Сәнин Аллаһын кимдир?»

Ибраһим(ә) деди: Мәним Аллаһым о кәсдир ки, өлүм вә һәјат онун әлиндәдир. Мән белә бир Аллаһа сәчдә едирәм.

Нәмруд садәләвһ инсанлары алдатмагда сон дәрәчә тә'сирли олан мүғалитәдән истифадә едәрәк, фәрјад етди: Еј бихәбәр! Бу мәним әлимдәдир: Мән дирилдирәм дә, өлдүрүрәм дә. Мәкәр көрмүрсән ки, е'дама мәһкум олунан чинајәткары азад едирәм вә е'дама мәһкум олунмајан бир мәһбусу е'дам едирәм?

Сонра көстәриш верди е'дама мәһкум олунмуш бир нәфәри азад етдиләр, е'дама мәһкум олунмајан башга бир шәхси исә е'дам етдиләр.

Ибраһим әлејһиссаләм, Нәмрудун садә инсанлары алдада биләчәк бу дәлилләри гаршысында, өз сөһбәтини давам етдириб деди: Тәкчә өлүм вә һәјат дејил, әксинә аләмин бүтүн ишләри Аллаһын әли иләдир. Буна көрә дә мәним Аллаһым сүбһ тездән күнәши шәрг тәрәфдән чыхарыб, ахшам исә гәрб тәрәфдә гүруба ендирир. Әкәр доғрудан да чамаатын Аллаһы олдуғуну иддиа едирсәнсә,

¹ «Әнбија» сурәси, 65-чи ајә.

күнәши күн батандан чыхарыб, күн чыханда батыр!

Гур'ан буџурур:

فَبُهْتَ الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ:

«Нәмруд (Ибраһимин тутарлы дәлилләри гаршысында о гәдәр мәғлуб олду ки,) даһа данышмаға бир сөз тапа билмәди. Аллаһ залымлары һеч вахт һидајәт етмәз.» (Бәгәрә сурәси, 260)

Һәзрәти Ибраһимин өз мұхалифләри илә апардығы мубахисәләрин Гур'анда кәлән нүмунәләри, јухарыда гејд етдијимиздән ибарәтдир.

Бу нүмунәләр кәстәрир ки, мубахисәнин дүзкүн јолларыны өјрәнмәк, мұхалифләрин мәдәни һијләләринин вә планларынын гаршысында мубахисә вә дәлил силаһы илә силаһланмалыјыг. Бунунла да һәгигәтдә һаггын сәрһәдләрини мұдафиә етмәлијик.

Гур'ани-кәримин Ниса сурәсинин 71-чи әјәсиндә бујрулуб:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ:

«Еј иман кәтирәнләр, өз һазырлығынызы (дүшмән мұтабилиндә) һифз един!» Бу әјә кәстәрир ки, бүтүн мүсәлманлар, бүтүн саһәләрдә дүшмәнләрин вә һијләкәрләрин гаршысында һазырлыглы олмалыдырлар. Бу саһәләрдән бири дә идеоложи вә мәдәни саһәләрдир ки, тәбиидир ки, бунун истифадә олунма саһәләри, башга саһәләрдән даһа артыг вә дәриндир. Ајдындыр ки, идеоложи вә мәдәни һазырлығын саһәләриндән бири дә мубахисә, бәһс, елми арашдырма вә дәлил јолларынын үслубларыны јахшы өјрәнмәкдән ибарәтдир. Белә ки, бунлары өјрәндикдән сонра мұнасиб фүрсәтләрдән истифадә едәрәк, һаггы мұдафиә етмәк олар.

Имам Садиг (ә) мұхалифләрлә мубахисә вә

мүназирәнин лазым олмасы барәсиндә белә бујурур:

خَاصُّوهُمْ وَ بَيِّنُوا لَهُمُ الْهُدَى الَّذِي أَنْتُمْ
عَلَيْهِ، وَ بَيِّنُوا لَهُمُ ضَلَالَتَهُمْ وَ بَاهِلُوهُمْ فِي
عَلَى عَلَيْهِ السَّلَام

«Мүхалифләрлә мұбаһисә апарыб, чарпышын. Сизин өзүнүзүн олдуғунуз һидајәт јолуну онлар үчүн бәјан един, онларын азғынлыг јолларыны, онларын өзләринә ашкар един, Әли әлејһиссаламын һагг олмасы барәсиндә онларла мұбаһилә един (јә'ни мүхалифләрлә гаршылашаркән батил јолда оланларын Аллаһ тәрәфиндән гарғышланмасыны истәјин.)»¹

Буна әсасән Пејғәмбәри Әкрәм(с), имамлар(ә) һәмчинин шиәнин бөјүк алимләри, һәмишә јаранан мұнасиб фүрсәтләрдә бәһсә, елми мұбаһисәјә вә дәлилли вә гане едичи мұназирәләрә киришиб, өз мүхалифләриндән чохунудүз јола һидајәт етмиш вә азғынлыгдан хилас етмишләр.²

Имам Багир әлејһиссалам бујурур:

عُلَمَاءُ شِيعَتِنَا مُرَايِطُونَ فِي الثُّغْرِ الَّذِي يَلِي
إِبْلِيسَ وَ عَفَارِيثُهُ، يَمْنَعُونَهُمْ عَنِ الْخُرُوجِ عَلَى
ضَعْفَاءِ شِيعَتِنَا، وَ عَنْ أَنْ يَتَسَلَّطَ عَلَيْهِمْ إِبْلِيسُ
وَ شِيعَتُهُ النُّوَاصِبُ، أَلَا فَمَنْ انْتَصَبَ كَانَ أَفْضَلَ
مِمَّنْ جَاهَدَ الرُّومَ وَ التُّرِكَ وَ الْخَزَرَ أَلْفَ أَلْفٍ
مَرَّةً، لَأَنَّهُ يَدْفَعُ عَنْ أَذْيَانِ مُجِبِّينَا، وَ ذَلِكَ
يَدْفَعُ عَنْ أَبْدَانِهِمْ.

¹ «Биһарүл әнвар», 10-чу чилд, сәһифә 452.

² Бу мұбаһисәләрдән дә әлавә мәлумат алмағ үчүн мәрһум Тәбәрсинин «Еһтичач» китабына, һа белә «Биһарүл әнвар»-ын 9-чу вә 10-чу чилдинә баха биләрсиниз.

«Бизим ардычылларымыздан олан алимләр, Иблисин вә онун гошунларынын мутабилиндә сәф чәкән сәрһәдчиләрә бәнзәјир ки, онларын өзләрини мұдафиә едә билмәјән шиәләримизә, етдији һүчумларын гаршысыны алырлар. Һа белә, Иблисин вә онун насиби ардычылларынын, онлара һаким олмасынын гаршысыны алырлар. Акаһ олун, өзләрини бу чүр мұдафиәјә һазырлајан шиә алимләримизин дәјәри, ислам сәрһәдләрини Ромалы, Түрк вә Хәзәр кафирләринин һүчумларындан горумаға галхан сәрһәдчиләрдән мин-мин дәфәләрлә артыгдыр. Чүнки онлар (јә'ни шиә алимләри) ислам мәдәнијјәтинин вә идеолокијасынын кешикчиләри вә бизим достларымызын дининин мұдафиәчиләридирләр. Һәлбуки мұчаһидләр, јалныз чографи сәрһәдләри горужурлар.»¹

ӘЛ-ӘЗҺӘР УНВЕРСТЕТИНИН БӨЈҮК МҮӘЛЛИМИ ШӘЛТУТУН СӨЗЛӘРИ

Әл-Әзһәр унверстетинин бөјүк уstadларындан вә мүфтисиндән бири олан, шејх Маһмуд Шәлтут бөјүк сүннү алимләриндән сајылыр. О, өз мүсаһибәләриндән бириндә демишдир:

«والباحث المستوعب المنصف، سيجد كثيراً في
مذهب الشيعة ما يقوى دليله و يثبت مع
اهداف الشريعة من صلاح الأسرة و المجتمع، و
يدفعه الى الاخذو الارشاد اليه»

«Инсаф әсасында олан, мәсәләнин бүтүн јөнләринә диггәт јетирән вә ислам барәсиндә арашдырмалара

¹ «Еһтичач Тәбәрси» 1-чи чилд сәһифә 155

әсасланан арашдырмалар, чох һалларда шиә мәзһәбиндә растлашырыг. Белә мәлум олур ки, онун дәлилләри чох күчлү олуб, ислам шәриәтинин һәдәфләри илә, һабелә ислам нәсилләринин вә чәмијјәтинин ислаһ олунмасы мәгсәдилә там ујғундур. Беләки истәр истәмәз инсаны шиәлијә вә онун кәстәришләринә доғру мејл етдирир.»

Сонра нүмунә үчүн шиәликдә мөвчуд олан бир нечә ичтимай, аилә мүнәсибәтләри илә әлагәдар олан бир нечә мәсәләни арашдырыр.¹ Сонра о дејир: «Бу барәдә мәнән бир шеј сорушулдугда, мән шиә фәтвалары әсасында чаваб верирәм.»² Бөјүк бир сүннү алиминин белә бир е'тирафы, һабелә Әл-Әзһәр унверстетиндә онун сөзүнүн тәбул олунмасы, чох мараглы вә үмид бағышлајандыр.

Чүнки о шиәлик мәзһәбини дәлил вә сүбута әсасланан, һабелә һәгиги исламын һәдәфләри илә ујғун олан бир ајин кими тәгдим едиб, онун шиә мәзһәбинә табә олмағын дүзкүн олмасы барәсиндә, вердији тарихи фәтвасы вә Гаһирәнин бөјүк алимләринин, бу фәтваны тәсдигләмәси, 85-чи мубаһисәдә гејд олуначагдыр.

ҲАЗЫРДАКЫ КИТАБ

Бу китабда, бөјүк ислам шәхсијјәтләринин, о чүмләдән Пејғәмбәри Әкрәм(с), имамлар(ә) вә дин бөјүкләринин, кечмишдән индијә гәдәр ки мұхтәлиф шәкләрлә апардыглары елми мубаһисәләр гејд олунмушдур ки, бу да онларын инкарчыларла вә хәбәрсиз шәхсләрлә гаршылашма үслубуну, һабелә инсанлары өз тә'сирләри

¹ О чүмләдән бир мәчлисдә үч тәлагын дүзкүн олмамасы, тәлагын верилмәсинин мүәјјән шејдән асылы вәзијјәтдә сахланылмасы (мәсәлән әр өз арвадына дејир ки, филан еви сатсам сәнә тәлаг вермишәм) вә ардычыл олараг он беш дәфәдән аз сүд јемәклә мәһрәмлијин һасил олмамасы вә саир мәсәләләр.

² Әл-јәғзә гәзети 1335-чи илдә 96-ы нөмрәли сајдан нәглән.

алтына салан мәнтигләри гаршысында тәслим олмасыны көстәрир. Һабелә бизә өjrәдир ки, һаггы нечә мүдафиә етмәк лазымдыр. Мүбаһисәнин дүзкүн јоллары вә онун ифа етдији рол, шәхсләрин һагга чәлб олунмасы вә онларын гәнаәтбәхш һесаб олунмасы вә саир мәсәләләрдә, өзүнә лајиг тә'сирләри вардыр. Лајигдир ки, бу үсуллары өjrәнәк вә онлары мүхтәлиф мәсәләләрлә әлағәдар оlara ишләтмәклә, азғынлары дүз јола һидајәт едәк вә хәбәрсизләри ојадаг.

Бу китаб ики һиссәдә тәнзим олунмушдур:

Биринчи һиссәдә ислам Пејгәмбәри(с), имамлар(ә) вә онларын шакирдләри тәрәфиндән, мүхтәлиф шәхсләрлә вә мүхтәлиф ислами һадисәләрлә әлағәдар олан мүбаһисәләриндән нүмунәләр гејд олунмушдур.

Икинчи һиссә исә исламын бөјүк мүһәггигләринин вә алимләринин, мүхтәлиф группарла апардығы мүбаһисәләрдән ибарәтдир ки, бирликдә јүз бир елми мүбаһисәни тәшkil едир.

Үмидварыг ки, әлиниздәки бу китаб елми мүбаһисә јолларыны таныныб, өjrәнилмәсиндә, онун исламын һәдәфләринин ирәлиләдилмәсиндәки сәмәрләри үчүн бир јол олсун. Вә елми мөһкәм мүбаһисәләрлә, һәгиги ислам мүхалифләринин мәдәни һијләләринин гаршысыны ала биләк.

Гум, Мөһәммәд Мөһәммәди Иштиһарди

1371-чи шәмси или

Биринчи һиссә:

*Пејғәмбәри Әкрәм(с) вә
имамларын вә онларын
шакирдләринин елми
мубаһисәләриндән нүмунәләр*

*ПЕЈГӘМБӘРИ ӘКРӘМИН(С)
МҮБАҢИСӘЛӘРИНДӘН НҮМУНӘЛӘР.*

*1-Беш группун Пејгәмбәри
Әкрәмлә(с) елми мүбәһисәси.¹*

Һәр бири беш нәфәрдән ибарәт олуб, чәмиси ијirmi беш нәфәр ислам мұхалифләриндән тәшкил олунмуш бир групп, бир бирилә разылашдылар ки, Пејгәмбәрин(с) һүзуруна кәлсинләр вә онунла мүбәһисә апарсынлар. Бу групплар ашағыдакылардан ибарәт иди: Јәһудиләр, мәсиһиләр, маддиләр (материалистләр), ики Аллаһа тәрәфлик едәнләр вә бүтпәрәстләр. Онлар Мәдинәдә Пејгәмбәрин(с) һүзуруна кәлдиләр. Пејгәмбәр(с) чох мөһрибанлыгла вә үзүкүләрликлә онлара ичазә верди ки, мүбәһисәни башласынлар.

Јәһуди группу дедиләр:

«Виз инанырыг ки, Үзејр Пејгәмбәр Аллаһын оғлудур.²

¹ Бу имам садиг әлөјһиссаламдан нәгл олунмашдур ки, онун әсл рәвәјәтчиси Һәзрәти Әли әлөјһиссаламдыр. Бу һадисәнин әсли мәрһум Тәбәрсинин еһтичач китабынын 1-чи чилдинин 16-24 сәһифәләриндә кәлмишдир.

² Үзејр, Һәзрәти Муса әлөјһиссаламдан сонра кәлмиш Бәни-Исраил пејгәмбәрләриндән биридир ки, о да Бухтән Нәсәрин Бејтул мүгәддәсә һүчуму заманы әср дүшмүш, Бабил шәһәринә сүркүн едилмишдир. О, Һәххамәниши падшаһларынын сәлтәнәтиндә, јүз ил мүддәтиндә, Бабил шәһәриндә Бәни-Исраил гөвмүнү Аллаһ јолуна чағырмышдыр.

Миладдан әввәл 458-чи илдә, Бәни-Исраилдән бир групп илә бирликдә, Јерусәлимә сәфәр етмиш вә орада төврат китабыны, вә онун Бәни-Исраил гөвмүнүн арасында тамамилә итиб батыб унудулмуш вә әсәр әләмәти галмајан һөкмләрини јенидән чанландырмыш вә ислаһ етмишдир. Нәһәјәт, миладдан әввәл 430-чу илдә дүнјадан кетмишдир. Јәһудиләр ону чох истәдикләринә кәрә,

Биз кәлмишик ки, сәнинлә бу барәдә елми мубаһисә едәк. Әкәр бу мубаһисәдә һагг бизимлә олса вә сиз дә бизимлә ејни әгидәдә олсаныз, бу чәһәтдән биз сиздән үстүн олачағыг ки, бу әгидәјә илк дәфә иман кәтирәнләр биз олмушуг. Әкәр бизимлә мувафиг олмасан, сәнлә мухалифәт вә дүшмәнчилик етмәјә мәчбуруг.»

Мәсиһиләр дедиләр:

«Биз инапырыг ки, Һәзрәти Иса(ә) Аллаһын оғлудур. Аллаһ онунла бирләшмишдир. Биз сәнин һүзуруна кәлмишик ки, бу барәдә музакирә едәк. Әкәр бизә табе олсан вә бизим әгидәмизлә мувафиг олсан, бу барәдә сәндән габага дүшдүјүмүзә көрә, сәндән үстүнүк. Амма мухалифәт етсән, тәбиидир ки, сизинлә мухалифәтә башлајачағыг.»

Аллаһы инкар едән материалистләр дедиләр:

«Биз инанырыг ки, Дүнјада олан һеч бир шејин әввәли вә ахыры јохдур. Дүнја гәдим вә һәмишәликдир. Бу барәдә музакирә етмәк үчүн сәнин јанына кәлмишик. Әкәр бизимлә мувафиг олсан, мә'лум олачагдыр ки, биз сәндән габаг бу әгидәдә олдуғумуздан, сәндән үстүнүк. Јох әкәр гәбул етмәсән, сәнинлә мухалифәтә башлајачағыг.»

Ики Аллаһа пәрәстиш едәнләр дедиләр:

«Биз инанырыг ки, дүнјанын ики ишләдичиси тәдбир едәни вә ики башлангычы вардыр: Бири нур, диқәри исә зүлмәт. Сәнинлә, бу барәдә мубаһисә етмәк үчүн кәлмишик. Әкәр бу барәдә бизимлә ејни әгидәдә олсан, биз габага дүшдүјүмүздән, үстүнлүк бизимләдир. Әкәр мухалифәт етсән, сәнинлә мухалифәтә башлајачағыг.»

Сонра бүтпәрәстләр дедиләр:

«Биз инанырыг ки, бизим бүтләримиз бизим Аллаһларымыздыр. Кәлмишик ки, бу барәдә бәһс едәк. Әкәр сәнин нәзәрин бизим нәзәримизлә ујғун олса, мә'лум олачагдыр ки, бу әгидәјә биринчи

өлдүјүндән сонра, онун барәсиндә чохла тә'рифләр едиб, һәтта демишләр ки, о Аллаһын оғлудур. Лакин бу әгидәнин һал һазырда тәрәфдарларынын көкү кәсилиб, арадан кетмишдир.

инандығымыздан, биз сәндән үстүнүк. Әкс һалда, сәнинлә дүшмәнчилијә галхачағыг.»

ПЕЈГӘМБӘРИН(С) ЧАВАБЫ

Пејгәмбәри Әкрәм(с) әввәлчә үмуми бир нәзәрлә белә бујурду: [Сиз, өз әгидәнизи бәјан етдиниз. Инди мәним нөвбәм чатмышдыр ки, өз әгидәми дејәм.] «Мән мисилсиз вә јеканә олан Аллаһа инанырам. Ондан башга һәр нөв мә'буду инкар едирәм. Мән бир Пејгәмбәрәм ки, Аллаһ мәни бүтүн инсанлара доғру Пејгәмбәр сечмишдир. Мән Аллаһ рәһмәтинә мүждә верән вә илаһи әзабдан горхуданам. Һәмчинин бүтүн дүнја инсанларына, Аллаһын һөччәтијәм. Аллаһ мәни, мүхалифләрин вә дүшмәнләрин јетирә биләчәји зијанлардан һифз едәчәкдир.»

Сонра Пејгәмбәр нөвбә илә мүхалиф груплара бахараг, онларын һәр бири илә ајры-ајрылыгда мүзакирә етди. Пејгәмбәрин(с) хитаб етдији илк груп јәһудиләр иди. Пејгәмбәрлә(с) јәһудиләр, ашағыдакы әсасда диалога кирдиләр:

1-ЈӘҺУДИ ГРУПУ ИЛӘ МУБАҺИСӘ.

Пејгәмбәр(с):- Сиз истәјирсинизми ки, мән, дәлил вә сүбут олмадан, сизин сөзләринизи гәбул едәм?

Јәһудиләр: Јох.

Пејгәмбәр(с): Үзејрин Аллаһын оғлу олмасы барәсиндә сизин дәлил вә мәнтигиниз нәдир?

Јәһудиләр: Төврат китабы бүтүнлүклә арадан кетмишдир, ону дирчәлтмәјә һеч кәсдә гүдрәт јох иди. Лакин Үзејр ону дирчәлтди. Буна көрә дә биз дејирик ки, о Аллаһын оғлудур.

Пејгәмбәр(с): Әкәр бу мәнтиг Үзејрин Аллаһын оғлу олмасына дәлилидирсә, онда төвратын өзүнү кәтирән Һәзрәти Мусанын өзү, Аллаһын оғлу олмаға, Үзејрдән

даһа артыг лајиглидир! Онда нә үчүн Үзејрдән даһа јүксәк мәгама малик олан Муса барәсиндә белә демирсиниз?

Сизин мәгсәдиниз бу олса ки, Һәзрәти Үзејр саир инсанлар арасында олан, ата-оғул мүнәсибәтләри кими, евләнмәдән дүнјаја кәлибсә, бу һалда сиз Аллаһы бир мадди вә чисмани, һабелә дүнјанын мәһдуд бир варлығы һесаб едирсиниз. Бундан да Аллаһ үчүн башга бир јарадан тәсәввүр етмәлисиниз вә ону башга бир халигә еһтијачлы билмәлисиниз.

Јәһудиләр: Үзејрин оғул олмагда бизим мәгсәдимиз бу дејилдир. Чүнки бујурдуғунуз кими, бу әгидәнин нәтичәси күфр вә чәһаләтдир. Әксинә, бизим мәгсәдимиз будур ки, Үзејрин Аллаһ јанында шәрафәти вә еһтирамы олдуғуна көрә, Аллаһын оғлу адландырырыг. Нечә ки, алимләрдән бә'зиләри өзүнүн истедадлы тәләбәләринә еһтирам гојмаг вә ону башгаларындан сечмәк үчүн, еј оғлум, јахуд еј мәним оғлум, дејә сәсләјирләр. Демәли оғул олмаг евләнмә әсасында дејилдир, чүнки шакирд мүәллимә јаддыр вә онларын арасында һеч бир гоһумлуг јохдур. Аллаһ-тәала да Үзејр Пејгәмбәрин еһтирам вә шәрафәтини чатдырмаг мәгсдилә, ону, өз оғлу адландырмышдыр. Биз дә буна көрә, Аллаһын оғлудур дејирик.

Пејгәмбәр(с): Сизин чавабыңыз әввәлдә гејд етдијимдир. Әкәр белә бир мәнтиг Үзејрин Аллаһын оғлу олдуғуну һесаб етмәјинизә сәбәб олса, онда даһа лајигдир ки, Үзејрдән јүксәк мәгамда олан Һәзрәти Мусаны да Аллаһын оғлу һесаб едәк.

Аллаһ-тәала бә'зән шәхсләри мүәјјән дәлилләр вә онларын өз играрлары илә мәһкум едир. Сизин дәлил вә играрыңыз көстәрир ки, сиз Мусанын барәсиндә, Үзејр барәсиндә инандыгларыныздан артыг шејләрә инанасыңыз. Сиз бир мисал вуруб, дејирсиниз ки, Һәр һансы бир мүәллим өз шакирдинә, өз араларында гоһумлуг олмадығы һалда, еһтирам әләмәти олараг, еј оғлум, јахуд еј мәним оғлум дејир. Буна әсасән, сиз һагт

вермәлисиниз ки, һәмин мүәллим, башга бир, даһа севимли тәләбәсинә десин, бу мәним гардашымдыр, јахуд башгасына десин ки, бу мәним устадым вә бөјүјүмдүр, јахуд ата вә ја ағамдыр.

Бу тә'бирләрин һамысы еһтирам вә шәрафәти чатдырмаг үчүндүр. Һәр кәсин даһа чох еһтирамы олса, даһа жүксәк тә'бирләрлә чағрылмалыдыр. Белә олан һалда, сиз кәрәк дејәсиниз ки, Муса Аллаһын гардашы, јахуд мүәллими, јахуд ағасы, јахуд атасыдыр. Чүнки Мусанын мәгамы Үзејрдән чох-чох жүксәкдир.

Инди сиздән сорушурам ки, дејин көрүм, сиз чаиз билирсинизми ки, Муса Аллаһын гардашы, јахуд атасы, јахуд әмиси вә јахуд мүәллими, рәиси, мөвласы олсун? Аллаһ да Мусаја еһтирам әләмәти олараг, еј атам, еј устадым, еј әмим, еј рәисим десин?

Јәһудиләр чаваб верә билмәјиб, мат-мәәттәл галдылар. Сонра дедиләр ки, ичазә вер, бу барәдә әлавә тәһгигат апырб, фикирләшәк!

Пејғәмбәр(с): Әлбәттә, әкәр сиз пак вә халис гәлб илә, инсафла бу барәдә дүшүнсәниз, Аллаһ сизи һагга һәгигәтә һидајәт едәчәкдир.

2-МӘСИҢИЛЭРЛӘ МҮБӘҢИСӘ

Нөвбә мәсиһиләрә чатды. Пејғәмбәр онлара хитаб едиб, бујурду:

Сиз дејирсиниз ки, гәдим олан Аллаһ, Һәзрәти Иса кими оғлу илә бирләшмишдир. Бу сөздән мәгсәдиниз нәдир?

Мәгсәдиниз будурму ки, Аллаһ өз гәдим олмасында бир мәртәбә ашағы тәнәззүл едәрәк, бир һадис (сонрадан јаранан) варлыға чеврилмиш вә сонрадан Иса кими бир һадис варлыгла бирләшмишдир, јахуд әксинә, һадис вә мәһдуд олан бир варлыг олан Иса тәрәгги едәрәк, гәдим олан Пәрвәрдикар илә бир олмушдур. Јохса сизин

бирләшмәк демәкдә мәгсәдиниз, Һәзрәти Исанын шәрафәт вә еһтирамыны чатдырмагдыр?!

Әкәр биринчи сөзү десәниз, јә'ни гәдим олан бир варлыг, һадис варлыга чеврилмишсә, бу гејри мүмкүндүр. чүнки әгли бахымдан, әзәли вә гејри мәһдуд бир варлыгын, һадис вә мәһдуд варлыга чеврилмәси гејри мүмкүндүр.

Әкәр икинчи сөзү десәниз, о да гејри мүмкүндүр. Чүнки әгли бахымдан, мәһдуд вә һадис бир шејин, гејри мәһдуд вә әзәли бир шејә чеврилмәси гејри мүмкүндүр. Әкәр үчүнчү сөзү десәниз, мә'насы бу олачагдыр ки, Иса саир бәндәләр кими һадис-сонрадан јаранандыр. Амма о, Аллаһын сечилмиш вә еһтирама лајиг олан бәндәсидир. Бу һалда да гәдим олан Аллаһын, Иса илә бәрабәр олмасы, онунла бирләшмәси, гәбул оласы дејилдир.

Мәсиһиләр: Аллаһ Һәзрәти Мәсиһә хүсуси имтијазлар вердијинә көрә, онун ихтијарында мө'чүзәли ишләр гојдуғуна көрә, ону өзүнә оғул сечмишдир. Бу оғул олмаг да онун шәрафәти вә еһтирамы сәбәбинәдир.

Пејгәмбәр(с): Бунун ејни илә охшарыны јәһудиләрлә сәһбәтимдә дедим. Ешитдиниз ки, әкәр Аллаһ Исаны хүсуси имтијазлар сәбәбинә өз оғлу адландырса, онда Исадан даһа јүксәк мөгамлара малик олан, јахуд онунла ејни олан шәхсләри дә атасы, устады, әмиси вә саир кими адландыра.

Мәсиһиләр, бу суалын чавабыны тапа билмәдикләриндән заманда бәһси сона чатдырмаг истәдикләри вахт, онлардан бири деди:

Мәкәр сиз Ибраһими Аллаһын хәлили һесаб етмирсинизми?

Пејгәмбәр(с): Бәли, һесаб едирик.

Мәсиһи: Һәммин әсаса көрә дә биз, Исаны Аллаһын оғлу һесаб едирик. Онда нә үчүн бизи бу әгидәдән чәкиндирирсән?

Пејгәмбәр(с): Бу ики ләгәб бир-бирилә тамамилә фәргләнир. Хәлил кәлмәси "хулләт" көкүндән алынмышдыр, онун да мә'насы фәгир вә еһтијачдыр.

Ибраһим әлејһиссалам Аллаһа сон дәрәчәдә диггәт јетириб, јалныз она еһтијачлы олдуғундан, һабелә башгаларына еһтијач әлини узатмадығындан, өзүнү Аллаһ дәркаһында сон дәрәчә фәгир вә еһтијачлы билирди, Аллаһ да ону хәлил адландырды. Сиз хусусилә Ибраһимин ода атылмасы һадисәсини јадыныза кәтирин. Белә ки, Нәмрудун әмрилә ону манчанаға гојуб, ода атмаг истәдикдә, Чәбрәил(ә) Аллаһ тәрәфиндән кәлиб, онунла көрүшдү вә она деди: Аллаһ тәрәфиндән кәлмишәм ки, сәнә көмәк едим. Ибраһим она деди. Мән Аллаһдан гејрисинин көмәјинә еһтијачым јохдур. Аллаһын көмәји мәнә кифајәтдир. О, ән јахшы кешикчидир. Аллаһ буна көрә дә ону, өз хәлили адландырды. Хәлил, јә’ни Аллаһа мөһтач олан, Аллаһ гаршысында фәгир олан, Аллаһын мөхлуғатындан үмидини үзән.

Әкәр хәлил кәлмәсини “хилләт” көкүндән алындығыны көтүрсәк, бу да јарадылыш әләминин һәгигәтләриндә, сирләриндә дәриндән диггәт јетириб, арашдырмаг мә’насынадыр. Бу һалда, Ибраһим хәлилдир дедикдә, мә’насы бу олур ки, о јарадылыш әләминин сирләриндән вә һәгигәтләриндән акаһ иди. Бу мә’на, мөхлуғун халигә охшадылмасына сәбәб ола билмәз. Буна көрә дә әкәр Ибраһим јалныз Аллаһа еһтијачлы олмасајды, һабелә јарадылыш әләминин сирләриндән акаһ олмасајды, хәлил дә һесаб олунмазды. Амма нәсил артырма мәсәләсинә кәлдикдә исә ата илә өвлад арасында гырылмаз, зати бир рабитә мөвчуддур, һәтта әкәр ата өз оғлуну өзүндән говса вә заһирдә өз ата оғуллуғ рабитәләрин кәсмиш олса, јенә дә оғул онун оғлу сајылыр. Бунларын арасында ата оғуллуғ телләри галмагдадыр.

Әкәр сиз буну дәлил кәтириб, дејирсинизсә Ибраһим Аллаһын хәлили олдуғуна көрә, Иса да Аллаһын оғлудур, буна әсасән демәлисиниз ки, Муса да Аллаһын оғлудур. Үстәлик, јәһудиләрә дедијим кими, әкәр инсанларын малик олдуғлары мәгамлар, бу дәрәчәләрә чатмаға сәбәб олурса, онда демәлисиниз ки, Муса Аллаһын атасы, әмиси, мүәллими, рәиси, мөвласыдыр.

Амма һеч вахт белә демирсиниз.

Мәсиһиләрдән бири деди: Һәзрәти Исаја(ә) назил олан Инчил китабында белә дежилир ки, Һәзрәти Иса чамаата деди: «Мән өзүмүн вә сизин атаныза доғру кедирәм». Буна әсасән, бу ибарәтдә Иса(ә) өзүнү Аллаһын оғлу кими тәгдим етмишдир!

Пејғәмбәр(с): Әкәр сиз инчил китабыны гәбул едирсинизсә, Исанын бу сөзүнә ујғун олараг, бүтүн инсанлары Аллаһын оғлу һесаб етмәлијик. Чүнки Иса дејир ки, мән өзүмүн вә сизин атаныза тәрәф кедирәм. «Бу чүмләнин мә'насы бундан ибарәтдир ки, һәм мән, һәм дә сиз, Аллаһын оғланларыјыг.

Дикәр тәрәфдән бу ибарәт сизин әввәлдә дедијиниз сөзү рәдд едир, (јә'ни Иса мүәјјән имтијазлара шәрафәт вә еһтирама лајиг олдуғундан Аллаһ ону өз оғлу адландырмышдыр). Чүнки Һәзрәт Иса, бу сөзү илә тәкчә өзүнү дејил, бүтүн Аллаһ бәндәләрини Аллаһын оғлу һесаб едир.

Буна әсасән, Аллаһын оғлу олмагда ме'јар, Исанын хүсуси имтијазлары вә хүсусијјәтләри ола билмәз. Чүнки бу кими имтијазлардан мәһрум олан саир инсанлар да Исанын дили илә Аллаһын оғлу адландырылмышлар. Буна әсасән, һәр бир Аллаһа ситајиш едән, һәр бир ме'мин бәндәјә, Аллаһын оғлудур дејә биләр. Сиз Исанын сөзүнү нәгл едирсиниз, лакин онун әксинә даньшырсыныз.

Нә үчүн сиз, Һәзрәти Исанын дилинчә, гејд олунаң ата-оғулу, өзүнүн әсл мә'насындан башга мә'наја јозурсунуз. Бәлкә дә Исанын мәгсәди бу олмушдур ки, мән, өз ата-бабаларыма вә сизин ата-бабаларыныза доғру кедирәм. Јә'ни бурада ата сөзүнүн һәгиги мә'насыны көтүрүб, демәк олар ки, мән Һәзрәти Нух вә Адәмин тәрәфинә, јә'ни бүтүн инсанларын атасына тәрәф кедирәм. Аллаһ мәни онлара доғру апыр. Нух вә Адәм бүтүн инсанларын атасыдыр. Буна әсасән, нә үчүн кәлмәләрин заһири мә'наларындан узаглашыб, онун үчүн башга мә'на көтүрмәлијик?!

Мәсиһи группу о гәдәр һејрәтләндиләр ки, Пејғәмбәр(с) бу сөzlәринин гаршысында дедиләр: Биз индијә гәдәр бир кәс көрмәмишдик ки, бизимлә бу гәдәр маһирчәсинә мүбаһисә апарсын. Бизә бир гәдәр мөһләт вер, бу барәдә фикирләшәк.

3-АЛЛАҢЫ ИНКАР ЕДӘНЛӘРЛӘ МҮБАҢИСӘ.

Нөвбә материалистләрә вә Аллаһы инкар едәнләрә чатдыгда, Пејғәмбәр(с) үзүнү онлара чевириб, бујурду: Сиз инанырсыныз ки, тәбиәтдә мөвчуд олан шејләрин әввәли јохдур вә һәмишә, әбәдијјәтә, гәдәр мөвчуд олмушлар?

Онлар дедиләр: Бәли, бу бизим әгидәмиздир. Чүнки биз тәбиәтдә оланлар үчүн һәр һансы бир башланғыч тапмадығымыздан, һәмчинин онлар үчүн һәр һансы бир фәна вә сон мүшаһидә етмәдијимиздән, һөкм едирик ки, дүнјада олан варлыглар һәмишә олмуш вә олачаглар.

Пејғәмбәр(с): Мән о бири тәрәфдән сиздән сорушурам, дејин көрүм, сиз варлыгларын һәмишәлик вә әбәди вә әзәли олмасыны көрмүсүнүзмү?

Әкәр көрмүш олдуғунузу десәниз, кәрәк сиз һәмин бу әгл вә тәфәккүрүнүзлә, физики гүввәнизлә һәмишә әзәлдә вә әбәдијјәтдә олмалысыныз ки, нәтичәдә, һәр бир варлыгын әзәли олдуғуну көрәсиниз вә белә бир иддиә һәгиги вағеијјәтләрин вә һиссләрин әксинәдир. Аләмин бүтүн ағыллылары сизин бу иддианызы тәкзиб едирләр.

Аллаһы инкар едәнләр: Биз белә бир иддиә етмирик ки, варлыгларын әзәли вә әбәди олдугларыны көрмүшүк.

Пејғәмбәр(с): Буна әсасән, кәрәксиз бир тәрәфли олараг, мүһакимә јүрүтмәјәсиниз. Чүнки сиз, өз играр етдијиниз кими, нә мөвчудлары көрмүсүнүз, нә дә онларын әзәли олдуғуну. Һәмчинин онларын мәһв олуб, арадан кетдијини дә көрмәмисиниз, һәмчинин әбәди олараг, ғалмағыны да көрмәмисиниз. Онда нечә олар

биләр ки, мәтләбин бир тәрәфинә һөкм едәсиниз вә дејәсиниз ки, варлыгларын фәнаја уграмасыны, һадис олмасыны көрмәдијимиздән, онлар гәдим вә әбәдидирләр?

(Сонра Пејғәмбәр(с) онлардан мүүјјән суаллар етди ки, онларын әгидәләринин батил олмасыны баша салмагла јанашы, сүбут етсин ки, Аллаһдан башга бүтүн варлыглар сонрадан јараныблар.) Сонра бујурду:

Дејин көрүм, сиз кечә вә күндүзү көрүрсүнүзмү ки, бири дикәринин архасынча һәмешәлик олараг, кәлиб кедир?

Аллаһы инкар едәнләр: Бәли.

Пејғәмбәр(с): Сиз кечә вә күндүзү белә көрүрсүнүзмү ки, һәмешә әввәлдән олмуш вә кәләчәкдә дә олачаглар.

Аллаһы инкар едәнләр: Бәли.

Пејғәмбәр(с): Сизин нәзәринизчә, мүмкүн олан ишдирми ки, кечә илә күндүз бир јердә бир јерә јығышсынлар? Вә онларын ардычыллыглары позулсун?

Аллаһы инкар едәнләр: Јох.

Пејғәмбәр(с): Бәс белә олан һалда, демәли бир-бириндән ајрыдырлар, биринин вахты тамам оландан сонра, дикәринин нөвбәси чатыр.

Аллаһы инкар едәнләр: Бәли беләдир.

Пејғәмбәр(с): Сиз, өзүнүзүн играр етдијинизә әсасән, кечә вә күндүзүн габага дүшмәсини, һадис олмасыны, онлары мүшаһидә етмәдән, һадис олмасына һөкм етдиниз, демәли Аллаһын гүдрәтини инкар етмәјин.¹

Пејғәмбәр(с) сонра белә давам етдирди:

Сизин инамыңызча, кечә вә күндүзүн әввәли вардырмы, јохса һеч бир әввәли јохдур вә әбәдидирләр? Әкәр башлангычлары вардыр десәниз, бизим мәгсәдимиз, јә'ни онларын һадис, сонрадан әмәлә кәлән олмалары сүбута јетир. Әкәр башлангычы јохдур десәниз, бу сөздән

¹ Даһа башга сөзлә десәк, кечә вә күндүзүн бир бириндән ајры олмасына диггәт јетирмәклә, һәр биринин кечдијиндән сонракы заманда кәлән, о бирисиндән габага кечир вә беләликлә һадисдир.

лазым кәлир ки, сону олан бир шејин әввәли олмасын.

(Кечә вә күндүз сона јетмәк бахымындан мәһдуд олдуғундан, әгл һөкм едиб, дејир ки, башлангыч бахымындан да мәһдуд олмалыдыр. Кечә вә күндүзүн сона, јетән вә мәһдуд олмасынын дәлили будур ки, онлар бир-бириндән ајрылыр вә дикәри өтүб кечдикдән сонра, нөвбә о бирисинә чатыр.)

Сонра бујурду: Сиз дејирсиниз ки, дүнја әзәлидир. Дејин көрүм, бу әгидәни јахшы дәрк едирсиниз, ја јох?

Аллаһы инкар едәнләр: Бәли, нә дедијимизи билирик.

Пејғәмбәр(с): Сиз көрүрсүнүзмү ки, дүнјада олан бүтүн варлыглар бир-бирилә сых әлагәдәдир вә онларын галыб, давам етмәси бир-биринә еһтијачлыдыр. Нечә ки, бир евин тикилмәсиндә истифада олуна һиссәләр (палчыг, тарпаг, даш, кәрпич, әһәнк вә саир) бир-бирилә сых әлагәдәдирләр вә евин галыб, давам етмәсиндә һамысынын бир-биринә асылылыгы вә еһтијачы вардыр.

Әкәр дүнјанын бүтүн варлыглары беләдирсә, нечә онлары гәдим вә сабит һесаб етмәк олар.¹ Әкәр һәгигәтдә бир-бирилә гаршылыгы рабитәдә олуб, еһтијачлы олан һиссәләр гәдим олсајдылар, бу һалда һадис олсајдылар нечә олардылар?

Аллаһы инкар едәнләр, бу суала чаваб тапмадылар вә һадис олмағын мә'насыны вә әсәрләрини дүзкүн бәјан едә билмәдиләр. Чүнки һудусун барәсиндә дедикләри һәр бир шеј истәр-истәмәз онларын әгидәсинә көрә, гәдим олан мөвчудатла ујғунлашырды. Буна көрә дә бәрк мәғлуб олдулар вә дедиләр ки, бизә бир гәдәр мөһләт вер бир гәдәр фикирләшәк.²

¹ Јә'ни онларын бир-биринә еһтијачлы олмасы, сонрадан јарандыгларына дәлилдир.

² Пејғәмбәри Әкрәм(с) мадди-пәрәстләрлә апардығы бу мубаһисәдә, чох тәмкинлә ирәлиләјәрәк, дөрд әсас үзәриндә, онлары мәһкум етди:

1-Әввәлчә «бир шеј тапмамаг, онун мөвчуд олмамасына дәлил

4-ИКИ ТАҢРЫҖА СИТАЈИШ ЕДӘНЛӘРЛӘ МУБАҢИСӘ.

Сонра нөвбә ики таңрыҗа ситајиш едәнләрә чатды. Онлар инанырдылар ки, каинатын ики башлангычы вә тәдбир едәни нур вә зүлмәтдән ибарәтдир. Пејғәмбәр(с) онлара бујурду: Сиз һансы сәбәбә көрә, бу әгидәјә маликсиниз?

Онлар: Биз көрүрүк ки, дүнја ики һиссәдән тәшкил олунмушдур: Ја хејрдән ја да шәрдән ибарәтдир. Бурадан мә'лум олур ки, бу ики шеј бир-бирилә зиддир. Бурадан да инанырыг ки, һәр биринин ајры ајрылыгда бир јарадычысы вардыр. Чүнки бир халигин, ики бир-биринә зидд олан әмәли јаратмасы, гејри мүмкүндүр. Мәсәлән, гарын һәрарәт ичад етмәси гејри мүмкүндүр. Еләчә дә одун сојуг вермәси, ејнилә. Буна көрә дә исбат едирик ки, бир дүнјанын, ики гәдим јараданы, бири нур (јахшылыгларын мәнбәји), диқәри исә зүлмәт (писликләрин мәнбәји) вардыр.

Пејғәмбәр(с): Сиз тәсдиг едирсинизми ки, дүнјада мүхтәлиф олан гара, ағ, гырмызы, сары, јашыл вә көј рәнкләр вардыр вә һәр бири диқәринин зиддидир? Чүнки онлардан икисини тапмаг олмаз ки, бир јердә чәм олсун. Еләчә дә сојугла һәрарәтин бир-биринә зидд олдуғуна

дејилдир» принципиндән истифада етмәклә, һадис олманын мүшаһидә олунмамасыны, әзәлијјәтә дәлил олмасы һесаб етмәди. Еләчә дә фәна вә зәвалын мүшаһидә олунмамасы, әбәдијјәтә дәлил дејилдир.

2-Мүмкүндүр ки, биз һал һазырда мөвчуд олан һадисләрин вәстәсилә, һәммин һадисләрин синфиндән олан, башга, гаибдә олан һадисләри дә исбат едә биләк. Мисал үчүн, кечмишдә вә кечә күндүзүн һадис олмасы илә кәләчәкдә онларын һадис олмасыны исбат едирик.

3-Фәрдләринин сајы нә гәдәр чох олса да белә, һәр бир һадисин мәһдуд олмағына һөкм едирик.

4-Дүнја варлыгларынын һиссәләринин һамысынын бир-биринә гаршылыглы еһтијачы вә онларын арасында олан рабитәләр, онларын һадис олмасына дәлилдир. Чүнки һәр һансы бир гәдим шејин, мүәјјән бир башга шејә еһтијачы олмасы, гејри мүмкүндүр.

көрә, бир јерә јығышмасы гејри мүмкүндүр.

Онлар: Бәли, тәсдиг едирик!

Пејғәмбәр(с): Онда сиз нә үчүн рәнкләрин сајы гәдәр танры олдуғуна инанмырсыныз? Мәкәр сизин әгидәнизчә, һәр бир зиддин бир мүстәгил ајры халиги олмамалыдыр? Буна әсасән, нә үчүн зидд үнсүрләрин сајы гәдәр халиг олдуғуна инанмырсыныз?

Онлар Пејғәмбәрин, бу мөһкәм вә дәлил әсасында олан суалларынын гаршысында сусдулар.

Пејғәмбәр(с) сөзүнү давам етдирәрәк, бујурду: Сизин әгидәнизә көрә, нур илә зүлмәт, нечә бир-бирилә көмәкләшәрәк, бу дүнјаны идарә едирләр, һалбуки нурун тәбиәти тәрәгги, зүлмәтин тәбиәти исә тәнәззүлдүр. Дејин көрүм, бири шәргә, бири гәрбә кедән ики нәфәр, сизин әгидәнизчә һәмишә јол кетсәләр бир јерә јығыша биләрләрми?

Онлар: Хејр, мүмкүн дејилдир.

Пејғәмбәр(с): Буна әсасән, нечә ола биләр ки, там бир-бирилә зидд олан, ики истигамәтдә олан зүлмәт вә нур бир-бирилә көмәкләшәрәк, дүнјанын идарә вә тәдбиринә мәшғул олсунлар? Белә бир шеј мүмкүн ола биләрми ки, дүнја бир-бирилә зиддијјәт тәшкил едән, ики амилдән јарансын? Шүбһәсиз мүмкүн дејилдир. Демәли,бу икиси мәхлуг вә сонрадан јаранандырлар вә һәр икиси, гәдим вә гүдрәтли Аллаһын тәдбири сәјәсиндәдирләр.

Ики танрыја ситајиш едәнләр Пејғәмбәрин(с) кәсәрли дәлилләри гаршысында башларыны ашағы салараг, дедиләр: Бизә бир аз мөһләт вер, бу барәдә фикирләшәк.

5-БҮТПӘРӘСТЛӘРЛӘ МҮБАҲИСӘ.

Нөвбә бешинчи група, јә'ни бүтә пәрәстиш едәнләрә чатды. Пејғәмбәр(с) онлара хитаб едәрәк, бујурду: Сиз нә үчүн Аллаһа пәрәстиш етмәкдән үз дөндәриб, бүтләрә ситајиш едирсиниз?

Бүтпәрәстләр: Биз, бу бүтләрин васитәсилә Аллаһ

дәркаһына җахынлашырыг.

Пејғәмбәр(с): Дејин көрүм, бу бүтләр ешидирми? Бу бүтләр Аллаһа итаәт едирләрми, Онун ибадәтини јеринә јетирирләрми? Нәтичәдә сиз онлара еһтирам көстәрмәклә Аллаһ дәркаһына җахынлаша биләсиниз?

Бүтпәрәстләр: Јох, бунлар ешитмирләр вә Аллаһын фәрманларыны јеринә јетириб, Она ситајиш етмирләр!

Пејғәмбәр(с): Мәкәр сиз онлары өз әлләринизлә јонуб дүзәлтмәмисинизми?

Бүтпәрәстләр: Әлбәттә, өз әлимизлә дүзәлтмишик.

Пејғәмбәр(с): Буна әсасән онларын јараданы сизсиниз. Даһа лајиг оларды ки, онлар сизә пәрәстиш етсинләр, нәинки сиз онлара пәрәстиш едәсиниз. Сизин бүтүн ишләринизин ағибәтиндән, мәсләһәтиниздән, вәзифә вә мәс'улијјәтләриниздән акаһ олан Аллаһ бүтләрә пәрәстиш етмә әмрини сизә вермәлидир. Ғалбуки, Аллаһ белә бир фәрман вермәмишдир.

Пејғәмбәрин(с) сөзү бура чатдыгда бүтпәрәстләр өз араларында ихтилафа дүчар олдулар. Онлардан бир групу деди: Аллаһ бу бүтләрин сурәтиндә олан кишиләрин һејкәлиндә һүлул етмишдир. Бизим бүтләрә ситајиш едиб, диггәт јетирмәјимиздән мәгсәд, һәмин һејкәлләрә еһтирам гојмагдыр.

Башга бир групу деди: Бу бүтләр Аллаһа мүти олуб, пәрһизкар шәхсләрин сурәтинә охшадылмышдыр. Биз бунлара, Аллаһа еһтирам вә тә'зим олсун дејә пәрәстиш едирик.

Үчүнчү дәстә деди: Аллаһ Адәми јаратдыгда мәләкләрә әмр етди ки, она сәчдә етсинләр. Биз инсанлар Адәмә сәчдә етмәкдә даһа лајиг идик, о заманда биз дүнјаја кәлмәдијимиздән, бу сәчдә һөкмүндән мәһрум олдут. Бу күн Адәмин сурәтинин охшарыны дүзәлтмишик вә Аллаһ дәркаһына җахынлашамаг үчүн она сәчдә едирик ки, әввәлдәки мәһрумијјәтләримизин јерини өдәсин. Нечә ки, мәләкләр Адәмә сәчдә етмәклә Аллаһ дәркаһына җахынлашырдылар.

Сиз өз әлләринизлә мәсчидләрдә меһраб дүзәлдиб,

онларда дајанаараг, үзү Кә'бәјә сәчдә едирсиниз, Аллаһа еһтирам вә тә'зим мәгсәдилә ибадәт едирсиниз. Биз дә, бу бүтләрин мугабилиндә һәгигәтдә Аллаһа еһтирам едирик.

Пејғәмбәр(с) һәр үч дәстәјә үзүнү тутараг, бујурду: Сизин һамыныз јанлыш јолдасыныз, һәгигәтдән узагсыныз.

Сонра һәр бир дәстәјә үзүнү тутараг онларын чавабыны верди.

Әввәлчә биринчи дәстәјә үзүнү тутуб, бујурду: Сиз дејирсиниз ки, Аллаһ, бу бүтләрин сурәтиндә олан кишиләрин һејкәлиндә һүлул етмишдир, буна көрә дә биз, бу бүтләри һәммин кишиләрә охшадараг пәрәстиш едирик. Сиз бу сөзләринизлә Аллаһы мәхлугата охшатмысыныз, онун мәһдуд вә сонрадан јаранан, һадис һесаб етмисиниз. Дүнјаларын Аллаһы һәр һансы бир шејә һүлул едә биләрми вә о шеј, Аллаһы өзүндә јерләшдирә биләрми? Буна әсасән дејин көрүм Аллаһ илә чисимләрә һүлул едән саир ишләр арасында, о чүмлөдән рәнк, дад, иј, јумшаглыг, бәрклик, ағырлыг, јүнкүллүк вә саир кими шејләр арасында, нә кими фәрг вардыр? Сиз нечә дејирсиниз ки, һүлул јери олан чисм мәһдуддур, лакин онун дахилиндә олан Аллаһ исә гәдим вә гејри мәһдуддур. Һалбуки бунун әкси олмалыдыр, јә'ни әһатә едән гәдим, әһатә олунан исә һадис вә сонрадан јаранан олмалыдыр. Нечә мүмкүн ола биләр ки, дүнјанын бүтүн варлыгларындан әввәлчә мөвчуд олан, мүстәгил вә һеч бир шејә еһтијачы олмајан, һабелә мәһәллин јаранмасындан габаг мөвчуд олан Аллаһын, һәр һансы бир мәһәллә еһтијачы олсун вә өзүнү һәммин мәһәлдә јерләшдирсин?

Сиз Аллаһын варлыгларә һүлул етмәси әгидәсилә, Аллаһы мөвчудларын сифәтләри кими һадис вә мәһдуд фәрз етмисиниз. Бундан да белә нәтичә чыхыр ки, Аллаһын вүчуду дәјишкәнлик гәбул едән, завала уғрајандыр. Чүнки һәр бир шеј һадис вә мәһдуд олса, дәјишликлији гәбул едиб, завала уғрајачагдыр.

Әкәр сиз белә инансаныз ки, бир шејин башга шејдә

һүлүл етмәси, һәммин шејин дәјишкәнлик вә завала уғрамасына сәбәб олмаз, онда һәрәкәт, сүкунәт, мүхтәлиф гара, ағ, гырмызы вә саир кими рәнкләри дә завала уғрамајан һесаб етмәлисиниз. Сиз дејин, нечә ола биләр ки, һәр нөв ариз олан шејләр вә һаләтләр Аллаһын вүчудуна ариз олсун, нәтичәдә Аллаһы һәммин мәһдуд вә һадис варлыглар кими вәсф едәсиниз, Ону мәхлугата охшадасыныз. Аллаһын һејкәлләр арасында һүлүл етмәси әгидәси әсассыз вә пуч олдуса, бу әгидәјә әсасланан бутпәрәстлик дә тәбиидир ки, батил вә әсассыз олачагдыр.

Биринчи дәстә Пејғәмбәрин(с) долғун вә кәсәрли дәлилләри гаршысында фикрә кедиб, дедиләр: Бизә бир гәдәр фүрсәт вер, бу барәдә фикирләшәк.

Пејғәмбәр(с) бүтпәрәстләрин икинчи дәстәсинә хитаб едәрәк, бујурду: Дејин көрәк, сиз Аллаһын пәрһизкар бәндәләринин сурәтләринә ситајиш едиб, онларын мүтабилиндә намаз кими әмәлләр едирсинизсә, вә сәчдәјә дүшүб, сәчдә һалында өз дәјәрли үзләринизи торпағын үзәринә гојурсунузсә, һабелә өзүнүздә мөвчуд олан бүтүн тә'зимләри, бу јолда мәсрәф едирсинизсә, онда Аллаһ үчүн нечә хүзу вә тә'зим јери галыр? (Башга сөzlә десәк, Аллаһ дәркаһында ән сон тә'зим сәчдәдән ибарәтдир. Сиз ки; бу шәкилләрә сәчдә едирсиниз онда ондан јухары бир тә'зим нөвү вардырмы ки, Аллаһ гаршысында едәсиниз?) Әкәр сиз десәниз ки, Аллаһа да сәчдә едирик, бу һалда Аллаһа сәчдә илә бәндәләрә сәчдә арасында һеч бир фәрг гојмурсунуз. Дејин көрүм, бу бүтләрә еһтирам гојмагла Аллаһа еһтирам бир-бирилә бәрабәрдирми? Мисал үчүн, әкәр сиз игтидарлы бир һаким илә онун нөкәринә фәрг гојмадан икисинә дә ејни бәрабәрдә еһтирам етсәниз, бөјүк шәхсијјәт илә кичик шәхс арасындакы бу бәрабәрлик, бөјүк шәхсијјәтә тәһгир һесаб олунмазмы?

Бүтпәрәстләр: Бәли, әлбәттә белә олачагдыр.

Пејғәмбәр(с): Буна әсасән, сиз бүтләрә пәрәстиш етмәклә, һәгигәтдә Аллаһын бөјүк вә әзәмәтли мәгамына тәһгирлә јанашырсыныз!

Бүтпәрәстләр Пејғәмбәрин(с) бу мәнтигли чаваблары гаршысында һеч бир сөз тапа билмәјиб, фикирләшмәк үчүн мөһләт истәдиләр.

* * *

Сонра нөвбә үчүнчү дәстә бүтпәрәстләрә чатды. Пејғәмбәр онлара бујурду: Сиз бир мисал гејд етмәклә өзүнүзү мүсәлманлара охшатдыныз. Белә ки, бүтләр мугабилиндә сәчдә етмәји, Һәзрәти Адәмин, јахуд Кә'бәнин мугабилиндә сәчдә етмәјә охшатдыныз. Лакин бу иш тамамилә бир-бириндән фәрглидир вә һеч вахт мугајисә олуна билмәз. Чүнки биз инанырыг ки, бизим бир Аллаһымыз вардыр. Биздән, онун истәдији тәрздә әмрләринә итаәт етмәкдир. О бизә нечә фәрман вә әмр едирсә, һәмин чүр дә әмәл едирик. Онун әмрләринин сәрһәдләрини позмајырыг. Биз, Аллаһын фәрманы вә ја ичазәси олмадан, Онун фәрман, һәдди-һүдудларыны кечә билмәрик, өз јанымыздан (охшатма вә ја мугајисә јолу илә) өзүмүз үчүн бир вәзифә дүзәлдә билмәрик. Чүнки бизим, ишләрин бүтүн јөнләринә акаһлығымыз јохдур. Ола билсин ки, Аллаһ бир иши истәсин, диһәр бир иши исә истәмәсин. О бизи, Онун фәрманларындан габага кечмәјә чәкиндирмишдир. О бизә әмр етмишдир ки, ибадәт заманы Кә'бәјә доғру үзүнүзү тутун. Биз дә Онун фәрманларына итаәт едир, Онун фәрманларындан ајры бир шејә әмәл етмирик. Һәмчинин о бизә әмр етмишдир ки, Кә'бәдән узагда олан саир мәнтәгәләрдә дә ибадәт заманы үзүмүзү Кә'бәјә дөндәрәк. Биз дә онун фәрманларыны јеринә јетиририк. Адәм барәсиндә исә Аллаһ-тәала фәрман вермишдир ки, мәләкләр Адәмин тимсалына вә шәклинә дејил, онун өзүнә сәчдә етсинләр. Чүнки Адәмин шәкли илә өзү, ајры-ајры шејләрдир. Буна әсасән, сизә чаиз дејилдир ки, Адәмин шәклини, онун өзү илә мугајисә едәсиниз. Чүнки сиз билмирсиниз, бәлкә дә сизин јеринә јетирдијиниз ишдән Аллаһ наразыдыр. Чүнки о бу иши сизә әмр етмәмишдир.

Мисал үчүн, әкәр бир шәхс, мүәјјән олунмуш бир күндә, сизә онун евинә дахил олмаға ичазә версә, сизин үчүн чаиздирми ки, о күндән башга күнләр дә онун евинә кедәсиниз, јахуд һәмин күндә башга шәхсин евинә кедәсиниз? Јахуд бир шәхс, өз палтарлары, гуллары, вә һејванлары арасындан мүәјјән бир палтар, гул вә ја һејваны сизә бағышлајыр, онда сиз башга бир палтары, башга бир гулу вә ја башга бир һејваны, ичазәси олмадан көтүрә биләрсинизми?

Бүтпәрәстләр дедиләр: Хејр, бизим үчүн чаиз дејилдир. Чүнки јалныз биринчи һалда бизә ичазә верилир, икинчи һалда исә ичазә верилмир.

Пејғәмбәр(с): Мәнә дејин көрүм, итаәт олунмаға Аллаһ-тәала даһа лајигдир вә Онун ичазәси олмадан мүлкүнә јијәләnmәк, јохса башга чамаат?!

Бүтпәрәстләр: Итаәт олунмаға вә мүлкүнә тәсәррүф едилмәмәкдә Аллаһ даһа артыг лајигдир.

Пејғәмбәр(с): Онда нә үчүн сиз өз-өзүңүздән, Аллаһ ичазә вермәдији бир һалда, бу бүтләрә сәчдә едирсиниз?

Үчүнчү дәстәдән олан бүтпәрәстләр дә Пејғәмбәрин(с) дәлилләри гаршысында ачиз галыб, сакит дајандылар, сонра дедиләр: Бизә бир гәдәр фүрсәт вер, бу барәдә фикирләшәк.

* * *

Имам Садиг әлејһиссалам, бу беш группун Пејғәмбәрлә(с) елми мубаһисәсини нәгл етдикдән сонра бујурду: Һәзрәти Пејғәмбәри(с) Пејғәмбәрлијә сечән Аллаһа анд олсун ки, үч күн кечмәмишди ки, беш дәстәдән ибәрәт олан һәмин ијирми беш нәфәр Пејғәмбәрин(с) һүзуруна кәләрәк мүсәлман олдулар вә ашкар шәкилдә дедиләр:

مَا رَأَيْنَا مِثْلَ حُجَّتِكَ يَا مُحَمَّدَ نَشْهَدُ أَنَّكَ
رَسُولُ اللَّهِ:

«Еј Мәһәммәд, биз һеч вахт сәнин сөзләрин гәдәр

дәлил вә сүбутлу сөзләр көрмәмишик. Шәһадәт веририк ки, сән Пејғәмбәр вә Аллаһын көндәрдијисән.¹

2-Пејғәмбәр(с) Гүрејш башчылары илә елми мубаһисәси

Мараглы әһвалатлардан биридә, гүрејш башчыларынын Пејғәмбәрлә апардыглары мубаһисәдән ибарәтдир.² Һадисә белә олмушдур:

Бир күн Пејғәмбәр(с) мүсәлманлардан бир групу илә Кә'бәнин јанында отурмуш, онлара Гур'ан вә ислам һөкмләрини өјрәдирди. Бу заман, һамысы мүшрик вә бүтпәрәстдән ибарәт олан бир дәстә гүрејш башчылары бир јерә јығышдылар. Онларын арасында Вәлид ибни Мүтејрә, Әбул Бәхтәри, Әбу Чәһл, Ас ибни Ваил, Әбдуллаһ ибни Һүзејфә, Әбдүллаһ Мәхзуми, Әбу Сүфјан, Үтбә вә Шейбә вә саирләри дә вар иди. Онлар дедиләр: Мәһәммәдин иши күнбә-күн рөвнәгләниб кенишләнәрк ирәлиләмәкдәдир. Кәрәк онун јанына кедиб, әввәлчә данлајыб мәзәммәт едәк, ону мубаһисәјә дә'вәт едәк, онун сөзләрини рәдд едәрәк пучлуғуну, ~~әсәссызлығыны~~ достларынын вә сәһабәләринин јанында исбат едәк. Әкәр өзүнә кәлсә вә азғынчылыгындан әл чәксә, биз өз һәдәфимизә чатмыш оларыг. Әкс һалда гылынчла онун ишини сона чатдырарыг.

Әбу Чәһл деди: Сизин араныздан бир нәфәр нүмајәндә кедиб Мәһәммәдлә мубаһисә едә биләрми?

Әбдүллаһ Мәхзуми деди: Мән онунла мубаһисә етмәјә

¹ Еһтичач Тәбәрси 1-чи чилд, сәһифә 16-24.

² Гур'ани-кәримин Фурган сурәсинин једдинчи әјәсиндә, Әсра сурәсинин 90, 95 вә Зүхруф сурәсинин 31-чи әјәсиндә бу мәсәләјә ишарә олунмушдур.

һазырам. Әкәр мәни, бу ишә кифајәт билсәниз, һеч бир сөзүм јохдур.

Әбу Чәһл онун сөзләрини бәјәнди. Һамылыгла галхыб, Пејғәмбәр(с) јанына кәлдиләр. Әбдүллаһ Мәхзуми сөзә башлады. Бәјан етдији мөвзулары ирад шәклиндә Пејғәмбәр(с) тәғдим етди. Һәр дәфә Пејғәмбәр(с) бујурурду: Јенә сөзүн вармы?

О дејирди: Бәли.

О сөзләрини давам етдириб, нәһајәт деди ки, бу гәдәр кифајәтдир. Әкәр сизин чавабыңыз варса, ешитмәјә һазырыг.

Онун ирәли чәкдији он мөвзу, ашағыдакылардан ибарәт иди:

1-Сән башга чамаат кими јемәк јејирсән, амма Пејғәмбәр башгалары кими һеч нә јемәмәлидир.

2-Сәнин нә үчүн мүлкүн сәлтәнәтин вә мал дөвләтин јохдур, һалбуки Аллаһын нүмајәндәси игтидарлы бир султанын нүмајәндәси кими, мүлкә, сәрвәтә, чаһ-чәлала малик олмалыдыр.

3-Сәнин јанында һәмишә бир мәләк олмалыдыр ки, сәни тәсдигләсин, биз дә о мәләји көрәк. Бәлкә јахшы оларды ки, Пејғәмбәр мәләк олсун.

4-Сәнә сәһр олунмушдур, сән сәһр вә чаду олунанлар кимисән.

5-Нә үчүн Гур'ан Вәлид ибни Муғејрә Мәкки, ја Үрвә Таи кими, мәшһур шәхсләрә назил олмамышдыр?

6-Биз, јалңыз о вахт сәнә иман кәтирәрик ки, бу дашлы, чынгыллы мөкәндә бир су булагы ахыдасан! Үзүм вә хурма илә долу олан бир бағ јарадасан ки, биз о чешмәнин сујундан ичиб, бағын мејвәләриндән јејәк!

7-Асиманы гара булудлар шәклиндә бизим башымызын үстүндән јерә төкәсән!

8-Аллаһы вә мәләкләри бизим көзләримизин өнүндә ашкар етмәлисән ки, көрәк.

9-Сәнин гызыл илә долу бир евин олмалыдыр.

10-Јахуд асиманларла көјә чыхыб, Аллаһ тәрәфиндән бир мәктуб кәтирмәлисән ки, биз дә ону охујаг (јә'ни

Аллаһ мүшриклар үчүн бир мәктуб җазмалыдыр ки, Мәһәммәд мәним Пејғәмбәримдир, она табе олун.)

Бу он мәсәлә сона җетдикдән сонра, җә'ни исбата җетдикдән сонра, җенә дә сәнин Пејғәмбәр олмагына гәлбимизин архаҗынлыг тапмагына сөз вермирик. Чүнки ола биләр бу ишләр сәһр вә чаду үзәриндән көрүб, бизим көзләримизи баглајасан.

ПЕЈҖӘМБӘРИН(С) МҮШРИКЛӘРИН ИСТӘКЛӘРИНӘ ВӘ ИРАДЛАРЫНА ҖАВАБЫ.

Пејғәмбәр(с) Әбдуллаһ Мәхзумијә үз тутуб, бујурду:

1-Мәним җемәк җемәк мәсәләмә кәлдикдә исә билмәлисиниз ки, бүтүн ихтијар вә мәсләһәтләр Аллһын әлиндәдир. О нечә истәјирсә, еләчә дә һөкм едир. Һеч кәс үчүн чаиз дејилдир ки, она е'тираз етсин. Аллаһ бә'зиләрини фәгир, бә'зиләрини варлы, бә'зиләрини иззәтли вә мөһтәрәм, бә'зиләрини зәлил вә хар, бә'зиләрин сағлам, бә'зиләрини хәстә етмишдир (әлбәттә, бунларын һамысы инсан ләјагәти әсасындадыр.) Белә олан һалда бу тәбәгәләрдән һеч бири Аллаһа е'тираз вә ја шикајәт едә билмәзләр.

Һәр кәс Аллаһа шикајәт вә ја е'тираз етсә мүнкир вә кафирдир. Чүнки Аллаһ бүтүн дүнјанын ихтијар саһибидир, ишләрин мәсләһәтини һамыдан јахшы билир. Мүәјјән шәхсләр үчүн хејирли оланлары онлара верир. Һамы онун фәрманлары вә әмрләри гаршысында тәслим олмалыдыр. Һәр кәс Аллаһын әмрләринә мүти' олса, мө'мин, әкс һалда күнәһкардыр вә шиддәтли чәзалара дүчар олачагдыр. Сонра Кәһв сурәсинин 109-чу әјәсини тилавәт етди:

قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا
إِلَهُكُمْ إِلَهٌ وَاحِدٌ

«Де, мән дә сизин кими бир бәшәрәм (сизин кими җемәк

јејирәм), лакин Аллаһ мәни нүбүввәтә сечмишдир. Мәнә белә вәһј олунур ки, сизин јеканә мә'будунуз ваһид олан Аллаһдыр.»

Еләчәдә бәшәр фәрдрләриндән һәр бирини мүәјјән бир ишә сечмишдир. Сизин һеч бир фәгир, варлы, сағлам, көзәл, шәриф вә саир кими шәхсләр гаршысында е'тираз етмәјә һаггыңыз олмадығы кими вә кәрәк Аллаһын фәрманына табе оласыңыз, нүбүввәт вә рисаләт барәсиндә дә Аллаһын фәрманына һеч бир бәһанә олмадан тәслим олун.

2-Сизин дедијиниз «нә үчүн мал-дөвләтин вә сәрвәтин јохдур, һалбуки Аллаһын нүмајәндәси Рома вә ја Иран султанларынын нүмајәсиндән даһа артыг мал-дөвләтә малик олмалыдыр. Аллаһ һәр шејдән артыг сәнә диггәт јетирмәлидир» сөзүнә кәлдикдә исә билмәлисиниз ки, бу сөзилә сиз, Аллаһа е'тираз едирсиниз. Сизин бу е'тиразынызын да һеч бир әсасы јохдур. Чүнки Аллаһ һәр бир шејә акаһдыр, өз ишләриндә вә тәдбирләриндә мәсләһәт билдији әсасда әмәл едир, башгаларынын разылығыны чәлб етмәк һеч вахт она лазым дејилдир. Аллаһы, өз ишләримизлә мугајисә етмәмәлијик.

Пејғәмбәрин мәб'ус олунмасындан мәгсәд будур ки, инсанлары, Аллаһа пәрәстиш јолуна дә'вәт етсинләр. Пејғәмбәр кечә-күндүз, там чиддијјәтлә инсанлары һидајәт етмәјә сәј көстөрмәлидир. Әкәр Пејғәмбәрин сәрвәти, мәгамы, чаһ-чәлалы олсајды, (залым вә мүтәкәббирләр кими) фәгир вә ади чамаат садә јолларла онунла тәмас тута билмәздиләр. Чүнки варлы шәхс һәмишә уча сарајларда олур, сарајларын уча диварлары, фәгир вә хидмәтчиләрлә онун арасында фәсилә салыр, чамаат өз сөзүнү она дејә билмир.

Белә олан һалда бе'сәтин әсас һәдәфләри јеринә јетирилмир, Пејғәмбәрләрин тә'лим тәрбијәси дајаныр, нүбүввәтин мә'нәви мәгамы дүнјанын заһири чаһ-чәлалына алудә олмаг нәтичәсиндә, тә'сирсиз олур. Бәли, әкәр султан вә ја рәис чамаатдан араланарса, өлкәнин ишләриндә хәләл тапылар вә һәрч-мәрчлик вә фәсад

бичарә чамааты әһатә едәр.

Икинчи мәсәлә будур ки, Аллаһ мәнә мал-дөвләт вермәмишдир ки, өз гүввәт вә гүдрәтини сизә баша салсын. Бунунла ејни заманда Аллаһ өз Рәсулуна көмәк етмиш, ону өз дүшмәнләринә вә мұхалифләринә галиб етмишдир. Бунун өзү, Пејғәмбәрин Пејғәмбәрчилик иддиасынын доғрулуғуна бир дәлилдир вә Аллаһын гүдрәтини, сизин исә ачизлијинизи көстәрир, (јә’ни Пејғәмбәрин һеч бир мал-дөвләти, ордусу вә сәлтәнәти олмадығы һалда сизә галиб едәчәкдир). Тезликлә Аллаһ мәни сизә галиб едәчәк, сиз мәним нүфузумун гаршысыны ала билмәјәчәксиниз, һабелә мәни өлдүрә дә билмәјәчәксиниз. Јахын заманларда мән сизә һаким олачағам, сизин шәһәрләриниз мәним ихтијарыма кечәчәкдир. Бүтүн мұхалифләр вә дүшмәнләр, мө’минләрин мұтабилиндә бојун әјәчәкләр.

3-Сиз дејирсиниз ки, «мәним јанымда һәмшә бир мәләк олмалы, сиз о мәләји көрүб, мәни тәсдиг етмәлисиниз. Үстәлик Пејғәмбәрин өзү дә мәләк чинсиндән олмалыдыр». Сиз дејирсиниз ки, мәләк һава кими ләтиф бир варлығдыр вә һеч вахт көрүнә билмәз. Әкәр сизин көрмә габилијјәтиниз артарса вә мәләји көрәрсинизсә, онда дејәчәксиниз ки, бу мәләк дејил, јалныз бир бәшәрдир. (Јә’ни о бәшәр сурәтиндә заһир олачағдыр) ки, сизинлә тәмас бәргәрар едә билсин, сизинлә сөһбәт едә билсин ки, онун сөзләрини вә һәдәфләрини баша дүшәсиниз. Әкс һалда нечә баша дүшә биләрсиниз ки, о инсан дејил, бир мәләкдир вә онун дедикләри дүздүр?!

Аллаһ Пејғәмбәрини мө’чүзәләрлә көндәрмишдир ки, башгалары һәммин иши көрмәкдә ачиздирләр. Бу да Пејғәмбәрин сөзүнүн доғрулуғуна бир дәлилдир. Амма әкәр бир мәләкдән мүәјјән бир мө’чүзәли иш көрүнсә, һарадан мә’лум олачағ вә сиз нечә ајырд едә биләчәксиниз ки, һәммин мәләк башга мәләкләрин көрә билмәдији мө’чүзәли ишләр көрмүшдүр вә башга мәләкләр дә һәммин ишләри кәтирмәкдә ачиздирләр? Буна

әсасән һәмин мәләјин нүбүввәт иддиасы, өз мө'чүзәләри илә јанашы, иддиасынын доғрулуғуна дәлил олмајачағдыр. Чүнки мәләкләрин мө'чүзәләри гушларын учмасына бәнзәјир ки, бәшәр шәхсләри ону етмәкдә ачиздирләр. Амма ејни заманда, бу иш онларын өз араларында мө'чүзә дејилдир. Лакин әкәр бәшәр гуш кими учса, бу мө'чүзә сајылып.

Бу мәтләби дә унутмамалысыныз ки, Аллаһ бәшәријјәт ичәрисиндә Пејғәмбәр сечмәклә, сизин ишинизи асанлашдырмағ истәмишдир ки, зәһмәтә дүшмәдән онунла тәмас јарадасыныз. О, өз һөччәт дәлилләрини сизә чатдырсын. Һалбуки сиз, өз е'тиразларынызла, ишинизи даһа да ағырлашдырырсыныз, бу һалда һөччәт вә дәлилләр керчәкләшмәз.

4-Сизин дедијиниз «мәнә сәһр олунубдур» нечә дүзкүн ола биләр, һалбуки мән һал-һазырда, ағылын дүзкүн ишләмәси вә ајырда етмә гүввәси бахымындан, сиздән даһа үстүнәм. Мән сизин аранызда узун мүддәт јашамышам. Һәјатымын әввәлләриндән һал-һазыр кими, аранызда олдуғум гырх ил мүддәтиндә, ән кичик хәта, сатгынлығ, јалан, хәјанәт, сөздә вә рә'јдә зәифлик мәнән көрмәмисиниз. Дејин көрүм, бир шәхс сизин аранызда гырх ил мүддәтиндә өз гүввәси илә јахуд Аллаһын гүввәси илә һәмишә дүзкүнлүк, әманәтдарлығ, сәдагәт јолунда гәдәм көтүрүбсә, она белә сөzlәр демәк јарашармы?! Буна көрә дә Аллаһ-тәала сизин чавабынызда бујурур:

أَنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْأَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا:

«Диггәтли ол ки, мүшрикләр сәнин барәндә нечә мәсәлләр чәкирләр. Онлар инһираф јолуна дүшмүшләр вә һидајәт олунмаға габилијјәтләри јохдур.» (Әсра', 48.)

5-Сизин дедијиниз «Гур'ан нә үчүн Вәлид ибни Мүтејрә Мәкки вә јахуд Үрвәт ибни Мәсуд Таи кими, мәшһур шәхсијјәтләрә назил олмамашдыр» сөзүнә

кәлдикдә исә, диггәт јетирмәлисиниз ки, Аллаһ дәркаһында чаһ-чәлалын, мәгамын вә мәшһурлуғун азачыг белә, е’тибары вә дәјәри јохдур вә әкәр дүнја ләззәтләри вә не’мәтләри Аллаһ дәркаһында милчәјин ганады гәдәр дәјәрә малик олсајды, онун бир зәррәсини кафирләрә вә мұхалифләрә бәхш етмәзди.

Дикәр тәрәфдән, һәр шејин бөлүшдүрүлмәси Аллаһын әлиндәдир. Бу барәдә дә һеч кәсин е’тираз едиб, килеј күзар етмәјә һаггы јохдур. Аллаһ-тәала, өз не’мәтләрини, мәсләһәт көрдүјү нәзәри әсасында бәндәләрин арасында бөлүшдүрүр, истәдији һәр кәсә әта едир. Бу барәдә һеч кәсдән горхуб, чәкинмир. Амма сиз, өз тәдбирләриниздә мұхтәлиф чәһәтләри нәзәрә алырсыныз. Сизин бүтүн ишләриниз һәва-һәвәс, үзәриндән, горху вә фәрдләр гаршысында мұхтәлиф үнванларла едилир. Сизин ишләриниз һагг-һәгигәтин, әдаләтин әксинәдир. Еһтирам мәгамында јерсиз олараг, бә’зи шәхсләрә еһтирам көстәрирсиниз вә хәта јолуну кедирсиниз. Лакин Пәрвәрдикарын ишләри һәгигәт вә әдаләт әсасындадыр. Чаһ-чәлал, үнван вә дүнјәви мәгамлар онун јанында вә ирадәсиндә ән кичик тә’сирә белә малик дејилдир. Сиз сәтһи вә заһири нәзәр әсасында сәрвәтли вә мәшһур шәхсләри Пејғәмбәрлик мәгамына даһа лајиг һесаб едирсиниз. Лакин Аллаһ-тәала рисаләти әхлағи фәзиләтләр, руһи вә мә’нәви ләјагәтләр, һәгигәт, һабелә Аллаһын әмрләринә итаәт едиб, хидмәт етмәк әсасында гәрар вермишдир.

Гејд етдијим кими, Аллаһ-тәала өз ишләриндә там ихтијар саһибидир. О, бир шәхсә дүнја не’мәтләриндән вә ја заһири шәхсијјәт вермәк истәсә, һәммин шәхси мәчбур олараг нүбүввәт мәгамына сечмәсин демәк дүзкүн дејилдир. Мәсәлән, көрдүјүмүз кими Аллаһ-тәала бир шәхсә мүәјјән мал-дөвләт имканат, верир, лакин көзәллик вермир. Бунун әксинә оларг бир кәсә көзәллик верир, лакин мал-дөвләт вермир... Бу шәхсләрдән һеч

бири Аллаһа е'тираз едә биләрми?!¹

6-Сизин дедијиниз «биз јалныз о вахт иман кәтирәрик ки, дашлы чынғыллы јердә бир чешмә чари едәсән», бу сөzlәр наданлыг вә хәбәрсизлик үзүндән дејилир. Чүнки чешмә сујунун чари едилмәси вә Мәккәнин сәһрасында бағ ичад едилмәси, Пејғәмбәрлик мәгамилә үмүмијјәтлә һеч бир рабитәси јохдур. Нечә ки, сизин Таиф шәһәриндә торпаг саһәниз, су бағыныз вардыр. Һалбуки һеч бириниз нүбүввәт вә Пејғәмбәрлик иддиасы етмирсиниз. Һәмчинин, сизин елә танышларыныз вардыр ки, өзүнүн чохлу зәһмәтләрилә бағ, чешмә, әкин саһәси јаратмышдыр, лакин һеч вахт нүбүввәт иддиасы етмәмишдир. Буна әсасән, бу кими ишләр там ади бир ишдир. Әкәр мән белә бир иш көрәрәмсә, мәним рисаләт мәгамыма дәлил ола билмәз. Сизин бу кими истәкләриниз буна бәнзәјир ки, сиз белә дејәсиниз ки, биз сәнә јалныз о вахт иман кәтирәрик ки, чамаатын арасында јол кедәсән, јемәк јејәсән. Әкәр мән Пејғәмбәрлијимин исбаты үчүн бу кими ишләрә истинад етсәм, чамааты алдадмыш оларам, онларын чәһаләт вә хәбәрсизлијиндән суи истифадә етмиш оларам, нүбүввәт мәгамымы пуч вә әсассыз ишләр әсасында гојмуш оларам, Һалбуки нүбүввәт мәгамы һијлә, јалан, мәкр вә саир кими ишләрдән там пак-пакизәдир.

7-Сиз дејирсиниз ки, «кәрәк асиманлары гара булудлар шәклиндә сизин башыныз үзәринә ендирәм». Сиз билмәлисиниз ки, асиманын јерә енмәси, сизин һәлак олмағыныза сәбәб олар. Һалбуки Пејғәмбәр(с) көндәрилмәсиндән мәгсәд чамаатын сәадәтә, хошбәхтлијә чатдырылмасыдыр. Һәмчинин онларын, Аллаһын әјәләри вә әзмәт нишанәләрилә танышлығыдыр. Ајдындыр ки, һөччәт вә бүрһанларын тә'јин едилмәси, Аллаһын ихтијарындадыр. Бу барәдә һеч кәсин ихтијары јохдур.

¹ Бурада имам Һәсән Әскәри әлејһиссалам бујурур ки, Пејғәмбәрин бу сөзү Зүһруф сурәсинин отуз икинчи әјәсинин мәзмунуна ишарәдир.

Чүнки ола билсин ки, чамаат өз сәтһи нагис фикирләри сәбәбилә мүәjjән истәкләр ирәли сүрсүнләр ки, онларын јеринә јетрилмәси чәмијјәтин мәнәфејинин, низам-интизамынын әксинә олсун. Она көрә ки, һәр кәс һәваинәфс үзәриндән бир шеј истәјәчәкдир. Мә'лум олур ки, онларын һамысынын јеринә јетрилмәси чәмијјәтдә олан низам-интизама хәләл јетирәр, бә'зи һалларда исә зиддијјәтли ишләрә кәтириб чыхарар.

Сиз бир һәким кәстәрә биләрсинизми ки, хәстәләри мүәличә едән заман, хәстә шәхсин үрәји истәјән тәрздә нүсхә дәрман јазсын. Јахуд мүәjjән бир иддиә едән бир шәхс, өз иддиасыны исбат едәркән, ону инкар едәнләрин истәјинә ујғун олараг дәлил кәтирсин. Шүбһәсиз әкәр мүәличә едән һәким хәстәнин сөзүнә табә оларса, о хәстә һеч вахт сағалмаз. Һәмчинин әкәр иддиә едән шәхс мұхалифләрин истәкләринә ујғун олараг дәлил кәтирмәјә мәчбур олса, бу һалда һеч бир шәхсин башгасы үзәриндә олан һаггы сүбута јетмәз, мәзлум вә дүз данышан шәхсләр залым вә јаланчы шәхсләрин мұтабилиндә өз иддиаларыны исбат етмәкдә ачиз галарлар.

8-Сизин дедијиниз «кәрәк Аллаһ вә мәләкләр бизим көзләримизин өнүндә һазыр олсунлар биз онлары көрәк» сөзүнә кәлдикдә исә, бу сон дәрәчә әсассыз вә гејри мүмкүн ишдир. Чүнки Аллаһ-тәала, онун көрүнмәсинә сәбәб олан сифәтләрдән, үмумијјәтлә мәхлугатын сифәтләриндән пак вә мүнәззәһдир. Сиз Аллаһы, пәрәстиш етдијиниз бу бүтләрлә мұтајисә едирсиниз, сонра бу кими истәкләри ирәли сүрүрсүнүз. Бәли, бу бүтләр сон дәрәчә нөгсан вә зәифликдәдирләр вә бу кими истәкләрә лајигдирләр. Амма Аллаһын пак вә мұтәддәс заты бунлардан узагдыр.

(Сонра Пејғәмбәр(с) бир мисал ирәли чәкәрәк мәтләби чох көзәл шәкилдә ашкар етди вә бујурду ки, әкәр Аллаһын кәстәрилмәси гејри мүмкүн олмаса да бу иш ағла сыған дејилдир. О мисал бундан ибарәт иди ки, Пејғәмбәр(с) Әбдүллаһ Мәхзумијә бујурду:)

Дејин көрүм сизин Таифдә вә Мәккәдә мұлкүнүз,

бағыңыз, јериниз вармы? Вә һәммин јердә ишләрин ичарә олунмасы үчүн өз нүмајәндән вармы?

Әбдүллаһ: Бәли, бағым, мүлкүм вә нүмајәндәм вар.

Пејғәмбәр(с): Сән бир баша өзүн-өз мүлкүнә вә бағына кедирсән, јохса нүмајәндәнин вастәсилә?

Әбдуллаһ: Нүмајәндәмин вастәсилә.

Пејғәмбәр(с): Әкәр бир нүмајәндә бир торпаг саһәсини ичарә етсә, јахуд мүәјјән бир малы сатса, башгалары үчүн она е'тираз етмәк һаггы вардырмы вә онлар дејә биләrlәрми ки, биз маликин вә саһибин өзү илә бир баша рабитә јаратмаг истәјирик. Онлар дејә биләrlәми ки, биз сәнин нүмајәндәлијини о вахт гәбул едирик ки, маликин өзү кәлсин, сәнин сөzlәрини тәсдиг етсин?

Әбдуллаһ: Башгаларынын бу чүр е'тираз етмәјә һаггы јохдур.

Пејғәмбәр(с): Әлбәттә, сәнин нүмајәндәнин әлиндә елә бир нишанә олмалыдыр ки, һәгигәтән нүмајәндә олдуғуну мә'лум етсин. Инди де көрүм, о нишанә нечә олмалыдыр ки, нүмајәндәлији тәсдиг едә билсин. Буна да диггәт јетирмәлисән ки, нишанә олмадан онун нүмајәндәлијини тәсдиг етмәzlәр.

Әбдүллаһ: Һөкмән мүәјјән бир нишанәси олмалыдыр.

Пејғәмбәр(с): Әкәр чамаат онун дүзкүн олма нишанәләрини гәбул етмәсәләр, онда онун һаггы вардырмы ки, малики онларын јанына чағырсын вә малик үчүн вәзифә тә'јин етсин ки, һөкмән чамаатын јанына кәлмәлисән? Доғруданмы ағыллы бир нүмајәндә белә бир вәзифәни өз маликинә һөкм едәрми?

Әбдүллаһ: Јох! О тапшырылан вәзифәсинә ујғун әмәл етмәлидир вә өз ағасына әмр вермәјә һаггы јохдур.

Пејғәмбәр(с): Инди биз дејирик, бәс нечә олур ки, сиз Аллаһын нүмајәндәси вә Рәсулунун барәсиндә белә бир вәзифәни рәва билирсиниз ки, өз мөвласыны вә саһибини сизин һүзурунуза кәтирсин. Мән садәчә Аллаһын Рәсулу вә нүмајәндәсијәм. Өз мөвлам Аллаһа нечә көстәриш верә биләрәм вә онун үчүн вәзифә тә'јин едә биләрәм? Аллаһа көстәриш вермәк, рисаләт вәзифәсинин әксинәдир. Буна

әсасән, сәнин бүтүн суалларынын чавабы ајдынлашыр (о чүмлөдән мәләкләрин һазыр едилмәси).

9-Сәнин дедијин «Гызылдан бир евим олмалыдыр» сөзүнә кәлдикдә исә, бу да там әсассыз бир сөздүр. Чүнки мал-дөвләт вә гызылын рисаләт мәгамы илә һеч бир рабитәси јохдур. Мисал үчүн, Миср падшаһынын гызыл илә долу олан евләри олса, һәмин сәбәбә көрә нүбүввәт иддиасы едә биләрми?!

Әбдуллаһ: Јох едә билмәз.

Пејғәмбәр(с): Демәли мәним гызыл саһиби олмағым да һеч вахт Пејғәмбәрлијимин доғру олмасына дәлил ола билмәз. Мән бу јолда чамаатын хәбәрсизлик вә чәһаләтиндән истифадә едә билмәрәм, Аллаһын һөччәтләринин јеринә бу чүр әсассыз вә пуч шејләрлә Пејғәмбәрлијимә дәлил кәтирә билмәрәм.

10-Сәнин дедијин «асиманларла јухары кедәрәк Аллаһ тәрәфиндән сизин үчүн бир мәктуб кәтирмәлијәм» сөзүнә кәлдикдә исә, бу сөздән мә'лум олур ки, сиз һағгы гәбул етмәјә һеч вахт һазыр дејилсиниз. Чүнки сиз дејирсиниз ки, јалныз асиманларла јухары кетмәклә кифајәтләнмәмәлисән, үстәлик ордан бизим үчүн Аллаһ тәрәфиндән бир мәктуб да кәтирмәлисән. Шүбһәсиз, әкәр мәктуб да кәтирсәм, јенә гәбул етмәјәчәксиниз. Чүнки ашкар шәкилдә дејирсиниз ки, әкәр бүтүн бу ишләри көрсәм јенә дә ола билсин ки, сәнә иман кәтирмәјәк. Амма билин ки, бу инадкарлығларын нәтичәси әзабын вә бәланын назил олмасындан башга бир шеј олмајачағдыр. Сиз, бу програмларла, илаһи әзаба лајиг олачағсыныз.

Сизин бүтүн суалларынызын чавабы Аллаһын бујурдуғу бир чүмлөдәдир: «Мән дә сизин кими бир бәшәрәм, Аллаһ тәрәфиндән мәнә әмр олунмушдур ки, Аллаһын әмрләрини сизә чатдырам.»¹ Мәним нишанәләрим Гур'ан вә мә'чүзәләрдән ибарәтдир ки, Аллаһ онлары мәнә әта етмишдир. Мән һеч вахт Аллаһа

¹ Кәф сурәси 110, Фүссиләт сурәси 6.

көстәриш верә билмәрәм вә ону, сизин јерсиз истәкләринизи јеринә јетирмәјә вәзифәли едә билмәрәм.

ӘБУ ЧӘҺЛИН ИСТӘКЛӘРИ:

Әбу Чәһл деди: Мәкәр Мусанын гөвмү Мусадан, Аллаһы онлара көстәрмәсини истәдикдә Аллаһ онлара гәзәбләниб, илдырымла онлары јандырмадымы?

Пејғәмбәр(с): Бәли, белә етди.

Әбу Чәһл: Биз Мусанын гөвмүндән даһа јүксәк истәкләри тәләб едирик, биз дејирик ки, сәнә јалныз о вахт иман кәтирәрик ки, Аллаһ вә мәләкләри бизим көзләримизин габағында һазыр едәсән?! Буна әсасән Аллаһа де ки, бизи јандырыб, мәһв етсин.

Пејғәмбәр(с): Һәзрәти Ибраһимин бу һадисәсини ешитмәмисәнми? О мәләкут аләми илә јухары кетди, Аллаһ онун көрүчүлүк габилитетини артырды. Белә ки, јер үзәриндә олан ашкар вә кизли әмәлләрин һамысыны көрдү. Бу заман, бир гадынла бир кишинин зина етдијини көрүб, гарғыш етди. Онлар һәлак олдулар. Башга бир гадынла кишини дә һәммин һалда көрүб, нифрин етди, јенә һәлак олдулар. Үчүнчү дәфә дә бир киши илә бир гадынын зина етдијини көрдүкдә, нифрин етди. Һәлак олдулар. Аллаһ она вәһј етди ки, онлара нифрин етмә, дүнјанын ихтијары мәним әлимдәдир, сәнин јох. Күнәһкар бәндәләр үч группдан ибарәтдир: Ја төвбә едирләр, мән дә онларын төвбәсини гәбул едирәм. Јахуд онларын кәләчәк нәсилләриндә мө'мин бәндәләр вардыр ки, онларын хатиринә онлара мөһләт верирәм, сонра исә әзаб онлары тутур. Бу ики һалдан башага һалларда, онлара, сәнин тәсәввүр етдијиндән даһа ағыр чәзалар һазырламышам.

Еј Әбу Чәһл! Буна көрә Аллаһ сәнә мөһләт вермишдир ки, сәнин нәслиндән Әкрәмә адлы мө'мин бир бәндә, өвлад

вүчуда кәләчәкдир.¹

Көрдүјүнүз кими Пејғәмбәрлә(с) мүбаһисә апаран шәхсләрин, исламын инадкар вә гаты дүшмәнләриндән олмаларына бахмајараг, пејмәмбәр сон дәрәчә сәбрлә, мәтанәтлә вә тәмкинлә онларын сөзләринә гулаг асараг, чаваб верди. О Һәзрәт, там азад бир мүһитдә, өзүнүн көзәл вә дәлил әсасында олан бәјанлары илә һөччәти онлара тамам етди. Исламын мәнтиги вә әхлаги јолу мәһз бундан ибарәтдир.

3-Пејғәмбәрин(с), јәһудиләрин бөјүк алимләри вә руһаниләри илә мүбаһисәси

Пејғәмбәрин(с) һичрәтиндән әввәл, јәһудиләрин дини мәчлисләриндә вә јығынчагларында Пејғәмбәри Әкрәмин(с) зүһур әламәтләриндән сөһбәт ачылырды. Һәтта јәһуди алимләри Төвратын әјәләринә ујғун олараг, Пејғәмбәри Әкрәмин(с) һичрәт јериндән хәбәр верир, бир баһа вә ја мүәјјән јолларла рәсми шәкилдә белә бир Пејғәмбәрин кәлишиндән хәбәр верирдиләр. Бу әламәт вә нишанәләр Пејғәмбәри Әкрәмин(с) һәјаты вә көрдүјү ишләрлә тамамилә ујғун кәлирди.

Јәһудиләрин дини мәгамлары тәсәввүр едирдиләр ки, онлар ислам Пејғәмбәрини тәсдиг едиб, күчләндирсәләр, өзләринә доғру чәкиб, нәтичәдә онун әтрафында олан дин

¹ Еһтичач Тәбәрси 1-чи чилд, сәһифә 26-36. Әкрәмә ибни Әбу Чәһл Пејғәмбәрин(с) гаты дүшмәнләриндән иди. Мәккәнин фәтһиндән сонра гачыб Мәдинәдә Пејғәмбәрин(с) һүзуруна кәлди вә мүсәлман олду. Пејғәмбәрин(с) јанында о гәдәр јүксәк мәгама чатды ки, Пејғәмбәр(с) ону Һәвазын гәбиләсиндән сәдәгә јығмаға мә'мур етди. Нәһәјәт Әбу Бәкрин хилафәти дөврүндә Надинә Јәрмук мүһарибәсиндә шәһадәтә чатды. Сәфинәтүл Биһар 2-чи чилд, сәһифә 2

гүдрәтини әлләринә кечирә биләрләр. Амма Пејғәмбәр(с) Мәдинәјә һичрәт етдикдән, ислам сон дәрәчә гәрибә бир сүр'әтлә јажылдыгдан вә јәһуди гүдрәтиндән даһа бөјүк бир гүдрәтин ислам Пејғәмбәринин ихтијарында олдуғундан сонра, ислам там азад вә мүстәгил олдуғуна вә јәһудиләрин бајрағы алтына кетмәдијинә разы олмадығындан, јәһудиләр өз мәчлис вә јығынчагларында Пејғәмбәрлә(с) мүхалифәт етмәјә башладылар.

Онлар мүхтәлиф јолларла ислама зәрбә вурмаг истәјирдиләр. Бәгәрә вә Ниса сурәләринин мүхтәлиф әјәләриндә онларын инадкарлыглары вә Пејғәмбәрин(с) ишинә мане төрәтмәләри бәјан олунмушдур. Онларын көрдүкләри мәнфи, јарамаз ишләрдән бири бу иди ки, (Мәдинәдә, исламын зүһурундан сонра, бир-бири илә барышыг едәрәк мүттәфиг олан вә әнсар адландырылан) Овс вә Хәзрәч гәбиләләринин јүз ијирми иллик ихтилафларыны јениләшдирмәк вә беләликлә дә мүсәлманларын мөһкәм чәркәләринә зәрбә ендирмәк истәјирдиләр. Пејғәмбәрин(с) вә мүсәлманларын бу һижләкәр пландан акаһ олмалары нәтичәсиндә, онларын төкмәк истәдикләри тәдбирләр боша чыхды. Онлар Пејғәмбәри(с) мәғлуб етмәк үчүн истифадә етдикләри

јоллардан бири дә азад бәһсләр иди.¹ Пејғәмбәри Әкрәм(с) онлары бу тәклифләрини гәбул етди. Онлар кәлиб, чох мүхтәлиф вә мүрәккәб суаллары ирәли чәкмәклә, Пејғәмбәри Әкрәмин(с) хар етмәк истәјирдиләр. Амма бу мубаһисәләр јенә дә онларын зәрәринә тамам олур, чамаат Пејғәмбәрин(с) гејби хәбәрләрини вә елми мәгамыны дәрк едирдиләр. Бу бәһсләрин сәбәби илә јәһудиләрдән вә бүтпәрәстләрдән бөјүк бир групу ислам динини гәбул етдиләр.

Лакин онлар, бу мубаһисәләрлә гане олмаларына

¹ Азад бәһсләр исламда чох көзәл вә бәјәнилән мәсәләләр сырасында олмасына вә һаггын ашкар олмасына сәбәб олдуғуна бахмајараг јәһудиләр бу һижлә илә Пејғәмбәри(с) вә исламы мөһкум етмәк, мәғлуб етмәк истәјирдиләр. Лакин буна мүвәффәг олмадылар.

бахмајараг, там һәјасызчасына Пејғәмбәрә(с) дејирдиләр ки, биз сәнин дедикләрини баша дүшмүрүк. «Гулубуна гулфун, бизим гәлбләримиздә пәрдә вардыр (бәгәрә, 88).

Јәһудиләрин Пејғәмбәрлә(с) апардығы мубаһисәләр һәддиндән артыгдыр. Белә ки, Пејғәмбәр(с) онларла там разы һалда мубаһисә едәрәк, дүнја инсанларынын фикр вә әндишәләрини бу барәдә муһакимәјә дә'вәт едир. Инди онлардан бир нечәсини диггәтинизә чатдырырыг:

1-ӘБДУЛЛАҢ ИБНИ САЛАМ ИМАН КӘТИРИР.

Јәһуди алимләринин дини елмләрдә ән мәшһуру вә бөјүк шәхсијјәт олан Әбдуллаһ ибни Салам, јәһудиләрин бәни Гәјнәга шахәсиндән иди.¹ Пејғәмбәр Мәдинәјә һичрәт етдикдән сонра, һичрәтин биринчи илиндә, бир күн Пејғәмбәр(с) һүзуруна кәлди. Көрдү ки, Пејғәмбәр(с) чамаата моизә едиб, белә бујурур: Еј инсанлар! Бир-биринизә салам верин, бир-биринизә тәам чатдырын. Гоһумларынызла гоһумлуг әлагәләрини мөһкәмләндирин, чамаатын јухуда олдуғу кечә јарысы намаза галхын ки, там сағламлыгла Аллаһын беһиштинә дахил оласыныз.»

Әбдуллаһ Пејғәмбәр(с) сөзләринин, һеч дә јаланчыларын пуч вә батил сөзләри кими олмадығыны көрүб, Пејғәмбәрә(с) ашиг олду вә гәрара алды ки, бу јығынчагларда иштирак етсин.² Бир күн Әбдуллаһ

¹ Онун ады Һүсејн иди. Јәһудиләр она һәддиндән артыг еһтирам көстәрирдиләр. О исламы гәбул етдикдән сонра, Пејғәмбәр(с) онун адыны Әбдуллаһ гојду.

² Бу үслуб көстәрир ки, Әбдуллаһ, инадкар, өзүнү севән вә һәвајә-нәфсә табе олан бир шәхс дејилди, әксинә, о һаггы көрән вә һаггы ахтаран иди. Буна көрә дә сон сәадәтә наил олду. Онда биринчи шәрт һаггы тәләб етмәкдән ибарәтдир, јә'ни инсан азад

јәһудиләрин танынмыш шәхсијјәтләриндән гырх нәфәрлә бирликдә сөзү бир јерә гојдулар ки, Пејғәмбәрин(с) јанына кәлиб онун нүбүввәт вә рисаләт мәсәләләри илә әлағәдар, онунла бәһс етсинләр вә бу бәһсләрдә Һәзрәти мәһкум етсинләр.

Бу мәгсәдлә Пејғәмбәрин(с) јанына кәлдикдә, Пејғәмбәр(с) үзүнү Әбдуллаһ ибни Сәлама тутуб, бујурду: Мән мұбаһисә вә тәнгид үчүн там һазырам!

Јәһудиләр дә бунунла разылашдылар. Онларла Пејғәмбәрин(с) арасында мұбаһисә башланды. Јәһудиләр, санки һүчум мөвгејиндә олан шәхсләр кими, Пејғәмбәрә(с) чохлу мүрәккәб суаллар верирдиләр. Пејғәмбәр(с) дә онларын суалларына бир-бир чаваб верирди.

Нәһајәт, Әбдуллаһ тәк һалда Пејғәмбәрин(с) һүзуруна кәлиб, деди: Мәним үч суалым вардыр. Онун чавабыны Пејғәмбәрләрдән башга бир кәс билмәз. Ичазә верирсәнми онлары бәјан едәм?

Пејғәмбәр(с) бујурду: Ејби јохдур, де.

Әбдуллаһ деди: Де көрүм, гијамәт күнүнүн илк әламәти нәдир? Беһиштдә јејилән илк гида нәдир? Әвладын бә'зән атасына, бә'зән исә анасына охшамағын сәбәби нәдир?

Пејғәмбәр бујурду: Инди сәнин суалларынын чавабыны Чәбрәил Аллаһ тәрәфиндән мәнә кәтирәчәк, мән дә сәнә дејәчәјәм.

Чәбрәилин адын ешидән кими, Әбдуллаһ деди: Чәбрәил јәһудиләрин дүшмәнидир. Чүнки о, чох һалларда бизимлә дүшмәнчилик етмишдир. Бухтуннәсәр Чәбрәилин гүввәси илә бизә гәләбә чалыб, Бејтүл мүтәддәс шәһәрини јандырыб, дағытды.

Пејғәмбәр(с) онун чавабында Бәгәрә сурәсинин дохсан једдинчи вә дохсан сәккизинчи ајәләрини тилавәт етди. Онун мәзмуну бундан ибарәтдир: «Сизин дүшмән

шәкилдә фикрләшиб, һәр нөв һәваји-нәфсин әсарәтиндән вә тәәсүбдән узаг бир мүһитдә һәгигәтләри арашдырсын.

сајдығыңыз Чәбрәил, өз тәрәфиндән һеч бир иш көрмүр. О Гур'аны Аллаһын изнилә Пејғәмбәрин(с) гәлбинә назил етмишдир. Елә бир Гур'ан ки, Рәсули Әкрәмин(с) әләмәт вә хусусијјәтләрини ондан әввәлки кәлән китабларла ујғун көрүб, онлары тәсдиг едир. Аллаһын мәләкләри арасында һеч бир фәрг јохдур. Әкәр бир кәс онлардан бири илә дүшмәнчилик етсә, онларын һамысы илә, бүтүн Пејғәмбәрләрлә вә Аллаһла дүшмәнчилик етмишдир. Чүнки Аллаһын мәләкләри вә Пејғәмбәрләри(с), һамысы бир јолда, Аллаһ фәрманынын ичра едәнләридир. Онларын вәзифәләри јалныз бөлкү хатиринә фәргләнир вә онларын арасында һеч бир зиддијјәт јохдур. Онларла дүшмәнчилик, Аллаһла дүшмәнчиликдир.¹

Сонра Пејғәмбәр(с) Абдуллаһын үч суалына чаваб верәрәк, бујурду: Гијамәтин илк әләмәти галын түстүлү оддур ки, чамааты шәрғдән гәрбә һәрәкәт етдирәр. Беһиштдә јејилән илк гида балығ чикәридир вә онун алавә һиссәсидир ки, јемәкләр арасында ән ләззәтлидир...

Үчүнчү суал барәсиндә бујурду: өвладын нүтфәсинин бағланмасы заманы, гадын вә ја кишинин һәр биринин нүтфәси диқәриндән күчлү олса, өвлад она охшајар. Әкәр кишинин нүтфәси күчлү оларса, өвлад атаја вә јахуд ата тәрәфдә олан гоһумлара охшајар. Әкәр гадынын нүтфәси күчлү оларса, өвлад анаја вә ја ана тәрәфиндән олан гоһумлара охшајар.

Әбдуллаһ өз алдығы чаваблары Төвратда вә әввәлдә олан Пејғәмбәрләрин барәсиндә верилән хәбәрләрлә ујғун көрдүкдә, һәмин анда исламы гәбул едиб, Аллаһын бирлијинә вә Пејғәмбәрин(с) рисаләтинә шәһадәт кәлмәләрини тәқрар етди.

Сонра Пејғәмбәрә(с) әрз етди: Мән јәһудиләрин арасында ән биликлијәм, һәмчинин онларын арасында ән

¹ Мүфәсирәләрдән бә'зиләри бу ајәләрин Әбдуллаһ ибни Сурија барәсиндә назил олдуғуну гејд етмишләр. Лакин Абдуллаһ ибни Салама да аид олмасы илә һеч бир зиддијјәти јохдур.

биликли шәхсин оғлујам. Әкәр онлар, мәним исламы гәбул етмәјимдән акаһ олсалар, мәни тәкзиб едәчәкләр. Һәләлик мәним иманымы онлардан кизли сахла ки, онларын мәним барәмдә һансы нәзәрдә олдугларыны биләсән.

Пейғәмбәр(с) азад бәһсләр кими сајылан бу фүрсәтдән истифадә едәрәк, јәһудиләри батил олмағыны мәһкум етмәк үчүн истифадә етди. Белә ки, јәһудиләрдән ибарәт олан бир мүбәһисә мәчлиси тәшкил етди, Абдуллаһ ибни Саламы, о мәчлисин бир кушәсиндә мәхфи сахлады. Сонра јәһудиләрлә сөһбәт едәркән, бујурду: Мән Пейғәмбәрәм! Аллаһы јада салын вә һәваји нәфсиниздән әл чәкин, кәлин мүсәлман олун!

Чавабда дедиләр: Биз ислам дини кими бир динин дүзкүн олмасындан хәбәрдар дејилик!

Пейғәмбәр(с): Сизин нәзәриниздә Абдуллаһ ибни Салам нечә шәхсдир!

Јәһудиләр: О, рәһбәр вә рәһбәрин оғлу, бизим бөјүк алимимиздир.

Пейғәмбәр(с): Әкәр о, мүсәлман олса, сиз дә она табе оларсынымыз?

Јәһудиләр: Хејр, о һеч вахт мүсәлман олмаз!

Пейғәмбәр(с) Абдуллаһы чағырды, Абдуллаһ кизләндији јердән кәлиб, мәчлисә дахил олду вә деди: Әшһәду әлла илаһә илләллаһ вә әннә мүһәммәдән Рәсулуллаһ. Еј јәһудиләр Аллаһдан горхун вә Пейғәмбәрә(с) иман кәтирин! Һалбуки онун Аллаһ Пейғәмбәри олдугуну билирсиниз, бәс нијә иман кәтирмирсиниз?!

Онларын, Абдуллаһ ибни Саламын әзәмәт вә бөјүк шәхсијјәтинә даир играрларындан бир нечә ан кечмәмиш, јәһудиләр гәзәбләнәрәк, дедиләр: О, бизим арамызда ән пис адамдыр вә ән пис адамын да оғлудур. О вә онун атасы, бизим ичәримиздә ән надан шәхсләр иди.

Чох мараглы олан Пейғәмбәрин(с) бу дәлил кәтирмә үслубу илә јанашы, јәһудиләрин заһирдә үзә вурмамаларына бахмајараг, һәгигәтдә мәһкум олдулар.

Инсафлы алимләр үчүн онларын инадкарлыглары вә бәһанә ахтаран олдуглары сүбута јетди. Амма Абдуллаһа кәлдикдә исә, о, Аллаһын һәгиги бәндәси олуб, Аллаһын һөкмләринә табе олду. Һаггы баша дүшдүкдән сонра, она тәрәф јөнәлди. Һалбуки белә бир шәраитдә исламы гәбул етмәси, она чох баһа баша кәлирди. Буна көрә дә Пејғәмбәр(с) ону Абдуллаһ (јә'ни Аллаһын бәндәси) адландырды.¹ Онун ислам динини гәбул едиб, иман кәтирмәси, бир чох саир шәхсләрин дә иман кәтирмәсиндә тә'сирли олду. Чох чәкмәди ки, јәһуди алимләриндән бири Мүхәјриг вә бир груп инсан да она гошулдулар.²

4-Гибләнин дәјишдирилмәси барәсиндә јәһудиләрин пејғәмбәрлә(с) мубаһисәси.

Билдијимиз кими Пејғәмбәри Әкрәм(с) Мәккәдә олдугу мүддәтдә (јәһудиләрин гибләси олан) Бејтул мәгәддәсә доғру намаз гылырды. Мәдинәјә һичрәт етдикдән сонра да он алты ај мүддәтиндә Бејтүл мәгәддәсә тәрәф намаз гылмышды.

Ислам дини илә дүшмән олан јәһудиләр бу мәсәләни исламы мәһкум етмәк үчүн бәһанә тутуб, дедиләр: Мәһәммәд иддиа едир ки, мүстәгил дин вә шәриәт кәтирмишдир, һалбуки онун гибләси, биз јәһудиләрин гибләсидир.

Бу чүр е'тиразлар Пејғәмбәрин(с) гәлбини ағрыдырды. Һәзрәт кечәләр евдән чыхыб, көзләрини асимана дикир

¹ Гејд етдијимиз кими әввәлләр онун ады Һүсејн иди.

² Насихуттәварих һичрәт бөлмәси 1-чи чилд, сәһифә 39, Сиреји ибни Һишам 1-чи чилд, сәһифә 516 вә Еһтичач Тәбәрси 1-чи чилд.

вә вәһјин јолуну көзләјирди. Нәһајәт Бәгәрә сурәсинин јүз гырх доггузунчу ајәси, гибләнин Бејтүл мүгәддәсдән Кә'бәјә доғру дәјишдирилмәси илә әлагәдар олараг, назил олду.

Һичрәтдән он алты ај кечдикдән сонра, рәчәб ајынын орта күнү, Пејғәмбәр(с) Әһзаб мәсчидинин шимал тәрәфиндә бир километрлик мәсафәдә јерләшән Бәни Сәлмә Мәсчидиндә бир груп сәһабә илә намаз гылырды. Ики рәкәтини гылдыгдан сонра, Чәбрәил(ә) Бәгәрә сурәсинин јүз отуз доггузунчу ајәсини назил етди.¹ Пејғәмбәр(с) намаз һалында Кә'бәјә доғру дөнәрәк, галан ики рәкәтини һәмин истигамәтдә гылды. Пејғәмбәрә(с) игтида едәнләр дә она табе олараг, Кә'бәјә доғру дөндүләр. О мәсчид «Ру гибләтејн» (ики гибләли мәсчид) ады илә мәшһурлашды.

Бу һадисәдән сонра, јәһудиләр һәр тәрәфдән гибләнин дәјишдирилмәси ганунуна е'тираз етмәјә башладылар. Вә бунунла әлагәдар олараг, исламын әлејһинә тәблиғата башладылар. Белә бир шәраитдә онларла Пејғәмбәр(с) арасында, бу мәсәләни арашдырмаг үчүн јығынчаг кечрилмәси гәрәра алынды.

Бејүк јәһуди алимләриндән бир группу, о јығынчагда иштирак етдиләр. Әввәлчә јәһудиләр сөзә башлајыб, Пејғәмбәрә белә суал вердиләр: Сиз Мәдинәјә кәлдијиниз бир ил мүддәтиндә Бејтул мүгәддәсә доғру намаз гылырдыныз. Амма инди орадан дөнүб, Кә'бәјә дору намаз гылырсыныз. Лүтфән бујурун көрәк, Бејтүл мүгәддәсә доғру гылдығыныз намазлар дүзкүн иди јохса батил?

Әкәр дүзкүндүрсә, тәбиидир ки, сизин икинчи әмәлиiniz батилдир. Әкәр батил имишсә, онда сизин башга әмәлләриниз барәсиндә нечә хатирчәм ола биләрик ки,

¹ قَدْ نَزَى تَقَلَّبَ وَجْهَكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُؤَلِّبَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَ حَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ ...

онларын һамысы дәјишилмәкдәдир. Һарадан билмәк олар ки, сизин һал-һазырдакы гйбләниз батил дејилдир?

Пејғәмбәр(с): Ики гйбләдән һәр бири өз јериндә дүзкүн вә һагдыр. Бу нечә ај мүддәтиндә Бејтүл мүгәддәсә доғру гылдығымыз намазлар һагдыр. Инди бизә Аллаһ тәрәфиндән әмр олунмушдур ки, Кә'бәни өзүмүзә гйблә сечәк вә «лиллаһил мәшригу вәл мәғрибу фәәјнәма тувәллу фәсәммә вәһуллаһ иннәллаһә васигун әлим» (јерин шәрғи дә гәрби дә Аллаһа мәхсусдур. Һәр тәрәфә үз чевирсәниз Аллаһ ордадыр. Аллаһ еһтијачсыз вә биләндир. Бәгәрә, јүз он беш.)

Јәһудиләр: Еј Мәһәммәд! Јохса Аллаһ үчүн бәда һасил олмушдур (јә'ни кечмишдә мүәјјән бир мәсәлә онун үчүн мәхфи галмыш, инди ашкар олмушдур вә Аллаһ әввәлки кәстәришдән пешман олараг, тәзә әмр вермишдир)? Буна әсасән јени гйблә тә'јин етмишдирми? Әкәр белә олдуғуну гәбул етсән, Аллаһы надан вә өз әмәлиндән пешман олмуш бир бәндә кими фәрз етмиш оларсан.

Пејғәмбәр(с): Бу мә'наја олан бәда Аллаһ барәсиндә һеч вахт дүзкүн дејилдир. Аллаһ һәр шејдән акаһ вә гүдрәтлидир. Ондан һеч бир хәта баш вермәз ки, пешман олуб, фикриндә дәјишиклик етсин. Һеч бир шеј онун үчүн мане ола билмәз ки, онун сәбәбинә вахтлары дәјишдирсин. Мән сиздән сорушурам: Инсан хәстәләниб, сонра сағалмырмы? Јахуд сағлам инсан, јорғун вә хәстә олмурму? Вә ја дириләр өлмүрмү? Гыш јаја чеврилмирми? Бу кими ишләри бир-биринә чевирән Аллаһа бәда һасил олдуғуну демәк дүзкүндүрмү?

Јәһудиләр: Јох бунлар бәда дејилдир!

Пејғәмбәр(с): Гйбләнин дәјишдирилмәси дә бу ишләр гәбилиндәндир. Аллаһ-тәала һәр заман бәндәләринин мәнәфеинә ујғун олараг, хүсуси кәстәришләр верир. Һәр кәс итаәт етсә, онлара мүкафат верәр, һәр кәс имтина етсә чәзаландырылар. Аллаһын ислаһ вә тәдбири илә

мүхалифәт етмәк олмаз.¹ Мәним сиздән дикәр суалым будур ки, сиз шәнбә күнләри өз ишләриниздән әл чәкмирсинизми? Сонракы күндә јенидән ишә башламырсынызмы? Сизин бу ики әмәлиinizдән һансы һагдыр? Әввәли һагдыр икинчиси батил, јохса әксинә: Биринчиси батил икинчиси һагдыр, јахуд һәр икиси батил вә ја һәр икиси һагдыр?!

Јәһудиләр: һәр икиси һагдыр.

Пејғәмбәр(с): Мән дә дејирәм ки, (гибләнин) һәр икиси һагдыр. Әввәлки дөврләрдә Бејтүл мүгәддәсин гиблә кими сечимәси һагг иди. Инди дә Кә'бәнин гиблә сечилмәси һагдыр.

Сиз хәстә инсанлара охшајырсыныз, Аллаһ исә сизи мүәличә едән һәкимдир. Хәстәнин мәсләһәти вә хејри бундадыр ки, мүәличә едән һәкимин сөзләринә табе олараг, онун көстәришләрини өзләриндән габаға салсын.

¹ Гибләнин Кә'бә истигамәтинә дәјишдирилмәсиндә бир нечә мүнһүм вә мәсләһәтә ујғун мәсәлә вар иди. О чүмләдән:

1-Әрәб гәбиләләри Кә'бәјә бөјүк әһәмијјәт вердијиндән һамысы ислама чәлб олуначагды.

2-Кә'бә Ибраһим Хәлилин Аллаһын әмри илә дүзәлтдији бир ев иди. Ибраһим дә бүтүн динләр вә милләтләр арасында еһтирама лајиг көрүлүр. Буна әсасән, бу иш илә саир дүнја милләтләри ислама еһтирам гојараг, дәјәрләндирәчәк, она диггәт јетирәчәкдирләр.

3-Јәһудиләрин е'тиразлары мүтабилиндә мүсәлманларын мүстәгиллијә чатмасы һасил олду, белә ки, онлар бир даһа дејә билмәздиләр ки, мүсәлманларын гибләси бизим гибләмиздир. Бу бәһанә гибләнин дәјишдирилмәси илә арадан галдырылды.

4-Мәккә мүсәлманлара даһа јахын иди. Онун гиблә кими сечилмәси, мүсәлманларын диггәтини буна јетирирди ки, Кә'бәни вә Мәккәни һәр чүр бүт вә бүтпәрәстлик алудәликләриндән тәмизләсинләр вә ону ислам бајрағынын алтына кәтирсинләр.

5-Бу иш Пејғәмбәрин(с) дә еһтирама лајиг көрүлмәсинә сәбәб ола биләрди. Чүнки Мәккә, о Һәзрәтин доғулдуғу јер иди.

6-Һәмчинин мө'минләрлә гејри мө'минләрин сечилмәсиндә бир нөв имтаһан иди. Шәхсләрин танынмасыны да гибләнин дәјишдирилмәси һикмәтләриндән һесаб етмәк олар. Бу мәсәләләрә, бу мубахисәнин ахрында ишарә олуначагдыр.

(Нәгл олундугуна көрә, бир шәхс имам Һәсән Әскәри әлејһиссаламдан ки, бу мубаһисәни нәгл едәндир, сорушду: Нә үчүн мүсәлманларын гибләси елә әввәлдән Кә'бә олмамышдыр?

Имам чавабында бујурду: Аллаһ Гур'ани-кәримдә (Бәгәрә 143) бу суалын чавабыны вермишдир. (Имам әјәни тилавәт етди, онун мәзмуну беләдир:) Бу һәкм она көрә верилир ки, мә'минләр мүшрикләрдән сечилиб, танынсынлар, онларын чәркәләри бир-бириндән әјрылсын. Чүнки о заманларда Кә'бә еви бүт пәрәст мүшрикләрин еви сајылырды. Мүшрикләр бүтләрин гаршысында сәчдә едирди. Буна көрә дә кәстәриш верилди ки, мүсәлманлар мүвәггәти олараг, Бейтүл мүгәддәсә доғру намаз гылараг, өз чәркәләрини бүтпәрәстләрдән әјырсынлар.¹ Амма Мәдинәјә һичрәт едиб, мүстәгил дәвләт вә һөкүмәт тәшкил етдикдән вә башгаларындан тамамилә сечилдикдән сонра, бу вәзијјәтин давам етмәсинин һеч бир лүзүму јох иди. Буна көрә дә мүсәлманлар, Кә'бәјә доғру намаз гылмаға башладылар. Ајдындыр ки, әввәлләрдә Бейтүл мүгәддәсә доғру намаз гылмаг, һәлә ширк адәт ән-әнәләриндән чох да узаглашмајан тәзә мүсәлманлар үчүн чох да асан дејилди. Онлар, бу кәстәриш вастәсилә бир нөв тәрбијә вә имтәһан олунурдулар ки, өз кечмиш батил ән-әнәләрини позараг, чаһилијјәт әһвал-руһијјәсиндән узаглашсынлар. Мә'лумдур ки, инсан нә гәдәр ки, батил адәт ән-әнәләри позмајыбдыр, тамамилә һагга доғру јөнәлә билмәз вә һәгигәтдә әввәлләрдә Бейтүл мүгәддәсә доғру намаз гылынмасы бир мә'нәви һәрәкәт вә ингилаб сајылырды ки, ислам дини, бу васитә илә мүһитдән асылы олмаг мәсәләсини кәнара гојду. (Амма Мәдинәдә бу чүр мәсәләһәтләр мөвчуд дејилди, әксинә Кә'бәјә доғру намаз

¹ Һәмчинин бу кәстәриш дә јәһудиләрин ислама дә'вәт едә биләрди. Белә ки, инсафлы јәһудиләр исламы гәбул едирдиләр.

гылынмасында даһа чох мәсләһәт вар иди.¹ Буну да әлавә етмәк لازمдыр ки, гибләнин Кә'бәјә доғру дәјишдирилмәси, мүсәлманлар үчүн дә бир нөв имтаһан вә сынаг иди. Беләликлә бүтүн мүсәлманларын, бу ислам гануна таба олуб-олмамалары мә'лум олурду. Ајдындыр ки, бәһанә ахтаран мүнәфигләр, бу кими һалларда, өзләриндән асылы олмајараг, мүәјјән сөзләр дејерәк, өзләрини танытдырыр, һабелә һәгиги мә'минләр бәһанә ахтаранлардан тамамилә сечилирди.

5-Гур'ан барәсиндә бир ирад вә онун чавабы

Бир күн, бир нечә нәфәр Пејғәмбәр(с) һүзуруна кәлиб, дедиләр: Бизим Гур'ан барәсиндә суалымыз вә ирадымыз вардыр. Биз, бу барәдә мубаһисә етмәјә кәлмишик.

Пејғәмбәр(с) бујурду: Суалларыңыз нәдир?

Әввәлдә дедиләр: Сән Аллаһын көндәрдији шәхссәнми?

Пејғәмбәр(с) бујурду: Бәли.

Онлар дедиләр: Бизим Гур'ан барәсиндә ирадымыз будур ки, (әнбија сурәсинин 98 чи әјәсиндә) бујурур:

Иннәкум вә ма тә'будунә мин дуниллаһи Һәсәду чәһәннәмә. «Сиз вә Аллаһдан башга ибадәт етдикләриниз (јә'ни мә'будлар) чәһәннәммин одунларыдыр.»

Бу әјәјә әсасән Һәзрәти мәсиһ дә чәһәннәм әһли олмалыдыр. Чүнки бә'зиләри она ибадәт едирдиләр.

Пејғәмбәр(с) там тәмкинлә онларын сөзләринә гулаг асдыгдан сонра, бујурду: Гур'ан әрәб кәламынын гајда-

¹ «Биһарүл әнвар» (јени чап) 9-чу чилд, сәһифә 303, «тәфсири нүмунә» 1-чи чилд, сәһифә 256, «насихуттәварих» һичрәт бөлмәси 1-чи чилд, сәһифә 92, «еһтичач тәбәрси» 1-чи чилд, сәһифә 44.

ганунларына ујғун олараг назил олмушдур. Әрәб кәламында «мән» кәлмәси адәтән әгл саһибләри барәсиндә истифадә олунур. «ма» кәлмәси исә әсасән әгл саһиби олмајан (һејванлар, биткиләр, чансызлар вә саир кими) јерләрдә истифадә олунур. Амма «әлләзи» кәлмәси һәм әгл саһибләри үчүн, һәм дә әглә малик олмајанлар үчүн истифадә олунур. Сизин ирад тутдуғунуз ајәдә исә «ма» кәлмәсиндән истифадә олунур. Буна әсасән, бу ајә әгл саһиби олмајан мә'будлара шамилдир. О чүмләдән тахтадан, дашдан, палчыгдан вә саир кими дүзәлдилән бүтләри нәзәрдә тутур. Буна әсасән ајәнин мә'насы белә олур: «Аллаһдан башгасына ситајиш едән сиз вә дүзәлтдијиниз мүхтәлиф бүтләр, һамылыгла чәһәннәмдә олачагсыныз.»

Онлар, бу чавабла гане олуб, Пејғәмбәри(с) тәсдигләдиләр вә сонра кетдиләр.¹

*6-Ијirmi дөрд нәфәр мұнафигин
һијләкәрлик планлары вә
Пејғәмбәрин(с) онларла
мүбаһисәси*

Һәр бир дөврдә мұнафигләрин сәчијјәви хүсусијјәтләриндән бири дә гүдрәт тәләблилик хүсусијјәтидир. Онлар һәмшә чалышырлар ки, инсанларын гәбул етдији ајинә тәрәфдарлыгларыны бәһанә едәрәк, чамаат арасында нүфуз газансынлар вә рәһбәрлик гүдрәтини әлә кечирсинләр. Она көрә дә мұнафигләр, рәһбәрлик мәсәләсинә чох чидди јанашырлар.

Пејғәмбәр(с) мүхтәлиф һадисәләрлә әлагәдар олараг,

¹ «Биһарүл әнвар» 9-чу чилд, сәһифә 282.

Әли әлејһиссаламын рәһбәрлик мәсәләсини ирәли чәкәндә, мұнафигләр чалышырдылар ки, Һәзрәт Әли әлејһиссалама, һәтта бә'зи һалларда шәхсән Пејғәмбәрин өзүнә, зәрбә ендирсинләр, рәһбәрлији бу аиләдән чыхартсынлар.

Мұнафигләрин һижләкәрлик планларныдан бири, Тәбук мұһарибәсиндә төрәдилән һадисә иди. Онлар кизли планларла һәм Әли әлејһиссаламы, һәм дә Пејғәмбәри(с) гәтлә јетирмәк истәјирдиләр. Һадисә белә олмушдур: Мұнафигләрдән ијирми дөрд нәфәр, өз мәхфи ичласларында гәрара алдылар ки, мүсәлманлара чидди хәсарәтләр дәјән, һәссас мұһарибә шәраитиндә, бир групу Мәдинәдә Әли әлејһиссаламы өлдүрмәк үчүн галсынлар, дикәр бир групу исә Тәбук мұһарибәсиндә иштирак едәрәк, јаранан мұнасиб фүрсәтләрдә Пејғәмбәри гәтлә јетирсинләр. Онларын он нәфәри Мәдинәдә галды, он дөрд нәфәри исә мүсәлманларла бирликдә Тәбука јола дүшдү.

Он мин нәфәр сүваридән вә ијирми мин нәфәр пијададан тәшкил олуан ислам гошуну, Пејғәмбәрин(с) рәһбәрлији илә Мәдинәдән Тәбука доғру һәрәкәт етди. Әввәлдә хәбәр чатмышды ки, Рома ордусу гырх мин нәфәр сүваридән вә пијададан тәшкил олунараг, там дөјүш вәзијјәтиндә, Шамын сәрһәд рајонларында јерләшмишләр вә мүсәлманлара гәфилдән һүчум етмәләри көзләнилир.

Бу мұһарибә мүхтәлиф чәһәтләрдән, о чүмләдән јолун узаглығы, исти гызғын һава темпратуру, мәһсулун дәрилмәси вахтынын чатмасы, дүшмәнин сон дәрәчә тәһиз олунмасы, јејинти, миник вә су бахымындан чохла чәтинликләр олдуғуна көрә о гошуну «Чејшул-үсрәт» (јә'ни чохла чәтинликләрлә үзләшән орду) адландырырдылар. Лакин мүсәлманларын мөһкәм иманлары вә Аллаһа тәвәккүл етмәләри Пејғәмбәрин(с) сајәсиндә һәрәкәт етдирди. Мәдинә илә Тәбук арасында узун јолу гәт едәрәк, Шә'бан ајынын әввәлләриндә (һичрәтин 9-чу илиндә) Тәбук дијарына чатдылар. (Лакин

Рома ордусу горху вә вәһшәт һиссинә дүчар олараг, керијә чәкилдикләриндән мұһарибә баш вермәди.)

Бу кими һәссас мұһарибә шәраитиндә, фүрсәтдән истифадә етмәк истәјән мұнафигләр, Һәзрәт Әли әлејһиссалам вә Пејғәмбәри(с) гәтлә јетирмәк үчүн һижләкәрлик планы төкмүшдүләр. Бүтүн шәраитләри чох дәгиг шәкилдә нәзәрә алан Пејғәмбәр(с), Әли әлејһиссаламы бу мұһарибәдә өзү илә апармады. Әксинә ону Мәдинәдә сахлады ки, Пејғәмбәрин олмадығы бир дөврдә, Мәдинә шәһәрини дүшмәнләрин вә мұнафигләрин тәчавүзүндән һифз етсин.

Мұнафигләр Һәзрәт Әли әлејһиссаламын Мәдинәдә олмасы илә, өз планларыны отуз мин мүсәлманын олмадығы бир шәраитдә ичра едә билмәздиләр. Әввәлчә Мәдинә шәһәриндә шајиә јаймагла, өз мәгсәдләринә башладылар. Онлар дејирдиләр ки, Пејғәмбәрлә(с) Әли әлејһиссаламын арасында ихтилаф јарандығына көрә, Пејғәмбәр(с) ону өзү илә бирликдә апармамышдыр вә өз јанындан говмушдур.

Онлар, бу намәрдчәсинә олан төһмәтлә, Һәзрәт Әли әлејһиссаламын рәһбәрлик мәсәләсини ләкәләмәк истәјирдиләр. Һәзрәт Әли әлејһиссалам мұнафигләрин јайдығы бу шајиәләрдән нараһат олараг, дәрһал Мәдинәдән чыхыб, өзүнү Пејғәмбәрә(с) чатдырды вә һадисәни она хәбәр верди. Пејғәмбәр(с): Әма тәрза ән тәкунә минни бимәнзиләти һарунә мин Муса илла әннәһу ла нәбијјә бә'ди. «Сән разы олмазсанмы ки, сәнинлә мұгаисәм Муса илә Һарунун мұнасибәти кими олсун. Јалныз бу фәрглә ки, мәнән сонра Пејғәмбәр олмајачагдыр.»

Буну ешитдикдә Әли әлејһиссаламын гәлби там арамлашды вә Мәдинәјә гајытды. Һәзрәти Әли әлејһиссаламын рәһбәрлијини ләкәләмәк истәјән мұнафигләрин планлары ифша олунду, һәм дә Пејғәмбәрин Әли әлејһиссаламы өз јериндә чанишин олмасыны ашкар шәкилдә бујурмасы, Һәзрәт Әли әлејһиссаламын рәһбәрлијини даһа артыг

тә'кидләндирди.

Мүнафигләр, өз мәхфи ичласларында Һәзрәт Әли әлејһиссаламы гәтлә јетирмәк барәдә тәдбир төкәрәк, дедиләр ки, онун јолу үстүндә бир чала газыб, үстүнү чөр-чөплә өртсүнләр ки, Әли әлејһиссалам орадан кечәркән гујуја дүшсүн вә гәтлә јетирилсин.

Аллаһ Һәзрәти Әли әлејһиссаламы бу фитнәдән хилас етди вә Һәзрәт сағ-саламат Мәдинәјә гајытды. Нәһајәт, о он мүнафиг өз мәгсәдләринә чата билмәдиләр.

Амма ислам гошуну илә мүһарибәјә кедән он дөрд нәфәрә кәлдикдә исә, онлар, өз мәхфи ичласларында гәрара алдылар ки, Тәбукдан гајыдаркән Пејғәмбәрин(с) дәвәсини дағын башында һүркүтсүнләр. Дағын башында кизләнәрәк, даш дијирләндирмәклә Пејғәмбәрин(с) дәвәсини һүркүтсүнләр вә ону дәрәјә чырпсын. Бу мәсәләдә һеч кәс дә дәвәнин ким тәрәфиндән һүркүдүлдүјүндән хәбәр тутмасын.

Пејғәмбәр(с), өз сәһабәләри илә о даға јахынлашан заман, Әгәбә адлы бир јерә чатдыгда, Чәбрәил(ә) назил олараг, мүнафигләрин һижләкәрлик планларындан Һәзрәти Пејғәмбәри(с) хәбәрдар етди. Пејғәмбәр(с) үстү өртүлү шәкилдә мүсәлманлары мүнафигләрин, хүсусилә Һәзрәт Әли әлејһиссалам илә әлагәдар олан һижләкәрлик планларындан, акаһ етди вә Һәзрәт Әли әлејһиссаламын шә'ниндә чохлау сөzlәр бујурду.

Һижләкәр мүнафигләр һеч кәсин һеч нәдән хәбәри олмадығыны куман едәрәк, өзүнү дост кими Пејғәмбәрә(с) көстәриб, о Һәзрәтин һүзурнда отурдулар вә Әли әлејһиссалам вә онун рәһбәрлији илә әлагәдар олан бә'зи суаллары ирәли чәкдиләр. Һәгигәтдә белә бир шәраитдә өzlәрини елә көстәрирдиләр ки, санки азад вә гаршылыглы анлашма шәраитиндә бәһсә киришәнләрдир вә әкәр бу мубаһисәдә суал чавабла гане олсалар Пејғәмбәрә(с) тәслим олачаглар. Пејғәмбәр(с) һөччәтин тамам олмасы үчүн онларын бу тәклифләрини сәмими гәлбдән гәбул едиб, онлара чаваб верди.

МУНАФИГЛӘРИН СУАЛЛАРЫ.

Онлар әввәлдә дедиләр ки; бизә де көрәк, Әли әлејһиссалам даһа үстүндүр јохса мәләкләр?

Пејғәмбәр(с): Мәләкләрин шәрафәт вә мәгамлары буна көрәдир ки, онлар Һәзрәти Мәһәммәди(с), Әли әлејһиссалам вә илаһи рәһбәрләри севирләр, онларын рәһбәрликләрини гәбул едирләр. Һәр инсан ихлас илә, пак гәлб илә онларын рәһбәрлијини гәбул етсә вә онлары севсә, мәләкләрдән јүксәкдә олар. Мәкәр билмирсинизми ки, мәләкләрин Һәзрәт Адәмә сәчдә етмәләринин сәбәби бу иди ки, онлар өзләрини һәр бир чәһәтдән үстүн билирдиләр. Аллаһ да Адәмин елми вә инсани мәгамыны онлара көстәрдикдә, өзләрини Адәмин мүтабилиндә кичик көрдүләр, бу заман Адәмә сәчдә етдиләр. Һәмин сәчдә етдикләри күн әмәли сәләһ олан, хүсусилә Һәзрәти Пејғәмбәрә(с), Әли әлејһиссалам вә ондан сонра олан имамлар кими, әмәли сәләһ шәхсләр, Адәмин сүлбүндә көрүнүрдүләр. Санки һамысы Адәмин архасында бир сыраја дүзүлмүшдүләр. Мәләкләр Адәмә (бу кими зүрријјәләри олдуғуна көрә) сәчдә етдиләр. Әлбәтгә заһирдә сәчдәни Адәмә етдиләр, лакин һәгигәтдә бу сәчдә Аллаһа мәхсус иди. Бу мәгамда Адәм Кә'бә ролуну ојнајырды.

Амма Иблис өзүн бәјәниб, тәкәббүр етдијинә көрә Адәмә сәчдә етмәди, буна көрә дә Аллаһ дәркаһындан говулду...

Мүнафигләрин Адәм кими бир рәһбәрин сәһвә јол вердији мәсәләсини ирәли чәкмәкләри еһтималы верилдијиндән, Пејғәмбәр(с) бујурду: Әкәр Адәм, беһиштдә она гадаған олунан ағачын мејвәләриндән јемәклә, күнаһ етмишдирсә дә (тәрк овла), бу үсјаны һеч дә тәкәббүр үзүндән дејилди, она көрә дә дәрһал пешман олуб, төвбә етди, Аллаһ да онун төвбәсини гәбул етди.¹

¹ Пејғәмбәр(с) бу мубаһисәдә дә рәһбәрлик мәсәләсиндә гүдрәтә

*МУНАФИГЛӘРИН ПЛАНЛАРЫ
ЗӘРӘРСИЗЛӘШДИРИЛИР:*

Пејғәмбәрин(с) бу гәдәр нәсихәт вә сөzlәри мұнафигләрдә азачыг белә тә'сир гојмады. Онлар јенә дә өз гәрарларыны һәјата кечирмәк истәјәрәк, Пејғәмрин(с) дәвәсини һүркүтмәк фикриндә идиләр.

Пејғәмбәр(с) Һүзејфә адлы маһир вә тәчрүбәли бир шәхсә бујурду ки, дағын әтәјиндәки јолда отурсун вә узагдан һамыны нәзарәт алтында сахласын вә һеч кәс Пејғәмбәрдән(с) габаг һәрәкәт етмәсин. Һүзејфә үмуми шәкилдә е'лан едиб, деди ки, һамы Пејғәмбәрин(с) архасынча һәрәкәт етсин вә һеч кәс ондан габага кечмәсин.

Һүзејфә Пејғәмбәрин(с) көстәришинә ујғун олараг дағын әтәјиндә отуруб, бир дашын архасында кизләнди вә диггәтлә әтрафа бахырды ки, бир кәс Пејғәмбәрдән(с) габага кечмәсин.

Лакин бирдән көрдү ки, он дөрд нәфәр мұнафиг Пејғәмбәр(с) дағын башына чыхмамышдан габаг маһирчәсинә дағын јухарысына чыхдылар. Әввәлдән разылашдыгларына әсасән, һәр бири бөјүк бир дашын архасында көзләндәиләр. Һүзејфә көрдүкләринин вә ешитдикләринин һамысыны јубанмадан Пејғәмбәрә(с) чатдырды. Пејғәмбәри Әкрәм(с) һијләдән акаһ олдуғундан дәвәјә минди Һүзејфә, Салман вә Әммар онун әтрафыны тутдулар. Бу һалда дағла јухары галхмага башладылар. Дағын јүксәклијинә чатдыгда мұнафигләр јухардан даш

чатмаг истәјән мұнафигләрин ирад тутдуғуна вә онлурын бүтүн сәјләри Һәзрәт Әли әлејһиссаламын имамәт вә рәһбәрлијинә ләкә јажмаг олдуғуна көрә, Пејғәмбәр(с) бу барәдә там кениш сурәтдә шәрһ верәрәк, сәһбәт етди. Һәтта мәләкләрин сәчдә етмәләрини даһа чох инсанларын Аллаһын хәлифәси вә јер үзүндә рәһбәрләр олдуғу илә әлагәләндирди, онлара баһа салды ки, ислами вилајәтлик вә рәһбәрлик мәсәләсини, өз һәвәсләринизин ојунчағына чевирмәмәлисиз.

дијирләтдиләр ки, Пејғәмбәрин(с) дәвәси һүркүб, дәрәјә дүшсүн.

Лакин дашлар онларын истәдији истигамәтә дејил, башга тәрәфә јөнәлдиләр. Пејғәмбәр(с) вә онун јолдашлары там хатирчәмликлә һәммин јердән кечдиләр, онлара һеч бир хәсарәт дәјмәди. Пејғәмбәр(с) Әммара бујурду: Дағын јухарысына кет вә өз әсанла о мұнафигләрин миник һејванларыны вуруб, орадан учрума сал.

Пејғәмбәрин(с) әмринә итаәт едәрәк, Әммар онларын јанына кетди вә онлары дағытды, онларын миник һејванларыны вурду, онлардан бә'зиләри миникләриндән дүшүб, јыхылдылар вә әлләри ајаглары сынды.¹

Бунлар ислам тарихиндән алынан чох зәриф вә дәгиг әјүд нәсихәтләр, ибрәтли дәрсләрдир. Бунлар бизә кәстәрир ки, мұнафигләри һәмишә танымалы, онларын мұхтәлиф сурәтләрдә, мұхтәлиф пәрдәләр архасында олан һијләкәр планларыны дәрк едәк, онларын планларыны вахты-вахтында ифша едәк. Мараглы бурасындадыр ки, мұнафигләр, бу һијләкәрлик планыны кечә икән јеринә јетирирдиләр. Бу да ону кәстәрир ки, онлар чалышырлар ки, бүтүн ишләри мәхфи шәкилдә јеринә јетрилсин, лакин ајыг мүсәлманлар онларын бүтүн ишләрини ифша едәрәк, планларыны зәрәрсизләшдирир. Пејғәмбәр(с) Әли әлејһиссалам вә Һүзејфә барәсиндә бу чүмләни бујурду: «Әли вә Һүзејфә мұнафигләрин барәсиндә башгаларындан даһа артыг акаһдырлар». Биз дә Һәзрәт Әли әлејһиссалам вә Һүзејфәнин јолунда аддымлајараг, мұнафигләрин ишләриндән акаһ олуб, онлары танымалыјыг.

Нәтичә алырыг ки, Пејғәмбәр(с) һәтта мұнафиг олан шәхсләрлә белә, онларын һијләкәрлик планлары ашкар олмамышдан габаг, мүбаһисә етди. Һәзрәт чалышырды

¹ «Тәбәрси еһтичач» 1-чи чилд, сәһифә 95, «Сиреји ибни Һишам» 3-чи чилд, сәһифә 527.

ки, бәлкә гаршылыглы аялашма јолу илә, мәнтиглә онлары јола кәтирсин.

Белә нәтичә алырыг ки, Пејғәмбәри Әкрәм(с) һәтта мұнафигләрден олан шәхсләрлә, онларын һижләкәрлик планлары ашкар олмамышдан әввәл, елми мубаһисә апарыб, исрар едирди ки, бәлкә бу јолла гаршылыглы аялашма, мәнтиг јолу илә јола кәләләр. Лакин онларын инадкарлыглары вә һижләкәрлик планлары ашкар олдугдан сонра, онлары өз јанындан говду.

7-Нәчран нұмајәндәләринин Пејғәмбәрлә(с) мубаһисәси

Нәчран Мәккә илә Јәмән арасында јерләшән бир шәһәрин ардыдыр. О заман јетмиш үч кәнди вар иди. Исламын әввәлләриндә орада мөвчуд олан дин мәсиһијјәт иди. О заманда мәсиһиләрин папасы вә көркәмли нұмајәндәләри орада јашајырды. Белә ки, Нәчран һал-һазырда Ватикан кими иди.

Нәчранын сијаси һакими вә сәркәрдәси Агиб адлы бир шәхс, дини рәһбәри Әбу Һарисә, һәмчинин чамаатын е'тибар етдији көркәмли шәхсијјәти исә Әһһум иди.

Исламын сәси дүнјанын һәр јеринә јајылдыгдан сонра, мәсиһи руһаниләри төврат вә инчил китабларында ислам Пејғәмбәринин(с) кәлиши илә әлагәдар верилән мүждәләрдән акаһ олдугларындан, белә бир хәбәр барәсиндә һәссас олдулар. Одур ки, бу хәбәрлә әлагәдар тәһгигат апармаға башладылар.

Нәчранын мәсиһиләри үч дәфә вә һәр дәфәдә хүсуси бир һеј'әтлә нұмајәндәләрини сечиб, Пејғәмбәрин(с) јанына кәндәрдиләр ки, онун нүбүввәтинин доғру олуб-олмамасы барәсиндә дәриндән тәһгигат апарсынлар. Онлардан бир групу һичрәтдән габаг Мәккәјә кедиб, Пејғәмбәрлә(с) сөһбәт едиб, музакирә апардылар. Ики дәфәси исә һичрәтдән сонра, Мәдинәдә баш вермишдир.

Инди гыса шәкилдә онларын Пејғәмбәрлә апрадыгы мубаһисәни гејд едирик. Белә ки, онларын һәр бири Пејғәмбәрлә(с) апарылан там азад елми мубаһисә үслубуну көстәрир.

1-НӘЧРАН НУМАЈӘНДӘЛӘРИНИН ИЛК МУБАҲИСӘСИ

Нәчран мәсиһиләринин нумајәндәләриндән бир групу Мәккәјә кәлдиләр. Онларын мәгсәди Пејғәмбәри јахындан көрүб, онун нүбүввәти барәсиндә дәгиг тәһгигат апармаг иди. Онлар Кә'бәнин јанында Пејғәмбәрлә(с) көрүшүб, мүзакирәјә башладылар. Пејғәмбәр(с) там рәғбәтлә онларын сөзләринә гулаг асыб, чаваб верди. Ахырда Пејғәмбәр(с) Гур'ан әјәләриндән бә'зиләрини охудутда, онлар о гәдәр тә'сирләндиләр ки, көзләриндән јаш ахмаға башлады. Онлар, өз тәһгигатларыны давам етдирәрәк ешитдикләри хәбәрләри төврат вә инчилдәкиләрә мувафиг олдутларыны көрдүкдә, исламы гәбул едиб, мүсәлман олдулар.¹ Мүшрикләрин бә'зиләри, хусусилә Әбу Чәһл, бу мүзакирәдән чох нараһат олдулар. Нәчран нумајәндәләри Пејғәмбәрлә(с) мүзакирәни гуртарыб, кетмәк истәдикдә, Әбу Чәһл онларын гаршысыны кәсиб, налајиг сөзләр демәјә башлады. Сонра деди: Биз мәсиһи халгына сиздән даһа чох хәјанәт едән бир адамлар көрмәмишдик. Сиз, өз дининиздән дөнәрәк, исламы гәбул етмисиниз.

Онлар мулајим шәкилдә чаваб верәрәк дедиләр ки, бизимлә һеч бир ишиниз олмасын. Биз өз сечдијимиз

¹ Маидә сурәсинин 83 әјәси бу барәдә назил олмушдур.

وَ إِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ الرَّسُولَ تَرَىٰ أَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّ يَقُولُونَ رَبَّنَا آمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ.

мәс'улијјәтин җавабдеһижик.¹

*2-БӨЈҮК МӘСИҢИ НҮМАЈӘНДӘЛӘРИНИН
ИКИНЧИ МУБАҢИСӘСИ*

Нәчран мәсиһиләринин бөјүк дини, сијаси шәхсијјәтләриндән ибарәт олан нүмајәндәләрин Пејғәмбәрлә мұназирәси, Мәдинә шәһәриндә доғгузунчу һичри илдә баш верди вә бу да мұбаһилә һадисәси илә нәтичәләнди. Һадисә белә олмушдур: Пејғәмбәр(с) мұхтәлиф өлкәләрин рәһбәрләринә танынмыш шәхсијјәтләринә мәктуб кәндәрәрәк, онлары ислама дә'вәт едирди. О чүмләдән Нәчранын папы Әбу Һарисә бир мәктуб јазыб, ону ислам дининә дә'вәт етди. Дөрд нәфәр Пејғәмбәрин мәктубуну Мәдинәдән Нәчрана апарыб, папа тәһвил вердиләр. О, бу мәктубу охудугдан сонра әсәбиләшиб, ону чырды вә Аллаһын Пејғәмбәрләринин(с) нүмајәндәләринә һеч бир еһтирам кәстәрмәди. Даһа сонра гәрара алды ки, Нәчранын мәшһур шәхсијјәтләриндән бир групу илә, бу мәктуб барәсиндә мәшвәрәт вә мәсләһәт етсин. О, әввәлчә Шүрәһбил, Әбдуллаһ ибни Шүрәһбил вә Чәббар ибни Фејз илә мәшвәрәт етди. Онлар дедиләр: бу мәсәлә нүбүввәт илә әлағәдар олдуғундан, биз өз шәхси нәзәрләримизи дејә билмәрик.

О, бу мәсәләдән сонра, һәмин мәсәләни үмуми халг рә'јинә гојду. Белә нәтичә алдылар ки, јахшы олар ки, мәшһур шәхсијјәтләрдән бир групу мәсиһи халгынын нүмајәндәси кими Мәдинәјә кедиб, Мәһәммәд илә мұбаһисә едәрәк, тәһгигат апарсын, һәгигәт дә ајдынлашсын.

Бу заман онларын арасында чохлу сөһбәтлр баш

¹ Сиреји һәләби 1-чи чилд, сәһифә 383.

верди.¹ Нәһажәт гәрара алдылар ки, ичәрисиндә он дөрд нәфәри бөјүк руһани вә алимләрдән ибарәт олан алтымыш нәфәрлик һеј'әт, Агиб (Әбдүл мәсиһ), Әбу Һарисә (пап) вә Әјһум да ичәриләриндә олмаг шәрти илә, Пејгәмбәрлә мубаһисә апармаг үчүн Мәдинәјә тәрәф јола дүшсүнләр.

Үмумијјәтлә азад, һәр һансы тәблиғатдан хали олан бәһс чох көзәл вә мәнтигли бир јолдур. Амма әкәр бир шәхс, һијләкәрлик јолу илә бу азад мүһити корламаг истәсә вә бунунла да алдатмаг истәсә, онун гаршысы чидди сурәтдә алынмалыдыр.

Нәчран мәсиһиләри гәсдән өзләринин бәр-бәзәкли вә ән көзәл палтарларыны кејиб, мүхтәлиф гызыл бәзәк аләтләриндән истифадә едәрәк, Мәдинәјә дахил олдулар ки, Мәдинә халгыны өз тәрәфләринә чәлб едә билсинләр, бунунлада иманлары зәиф оланларын гәлбәләриндә севилсинләр.² Пејгәмбәр(с) чох ајыглыгла бу мәсәләнин бүтүн јөнләринә диггәт јетирирди. (Мәһз азад бәһсләрдә бу чүр шәраит олмалыдыр). Бу кизлин һијләкәрлик планыныны зәрәрсизләшдирмәк үчүн мәнфи мубаризә үслубуну сечди. Белә ки, Нәчран нүмајәндәләри һәммин палтарларда Пејгәмбәрин(с) һүзуруна кәлдикдә,

¹ Бу сәһбәти Биһарүл әнварын 21-чи чилдинин 276-чы сәһифәсиндә әтрафлы шәкилдә гејд олунмушдур.

² Пејгәмбәр онларын һијләкәрлик планларынын гаршысыны алды, лакин јенә дә онларын бәр-бәзәкли палтарлары вә бәзәк аләтләри иманлары зәиф олан бә'зи шәхсләрин гәлбинә тә'сир гојду. Белә ки, онлар һәсрәтлә арзу едирдиләр ки, каш мәсиһи нүмајәндәләри кими варлы олајдылар. Али Имран сурәсинин он бешинчи ајәси, онларын бу истәкләрини рәдд едәрәк, бујурур: «Еј Пејгәмбәр! Де, сизи бу (мадди мәнфәәтләрдән) даһа јахшы олан бир шејдән акаһ едимми? Пәрһизкарлыг јолуну кедәнләр үчүн Аллаһын јанында бағ-бағатлар вардыр ки, онларын ағачларынын алтындан чајлар ахыр, онлар һәмишә орада галачаглар вә даһа да пак-пакизә һәјат јолдашлары вә Аллаһын разылығы. Аллаһ өз бәндәләринин ишләринә акаһдыр.

Пејғәмбәр(с) онлара азачыг белә е'тина етмәди, онлары данышдырмады. Пејғәмбәрә табе олараг, мүсәлманлар да онларла данышмады. Нүмајәндәләр үч күн әрзиндә Мәдинәдә сәркәрдан галдылар. Нәһајәт үчүнчү күн Нәчран нүмајәндәләри, әввәлләр таныш олдугларына көрә, Осман вә Әбдүррәһманы вастәчи салыб, бу е'тинасызлыгын сәбәбини өјрәнмәк истәдиләр. Онлар нүмајәндәләри Һәзрәт Әли әлејһиссаламын һүзуруна апардылар. Бу һадисәнин сәбәбини сорушдугда, Һәзрәт Әли әлејһиссалам нүмајәндәләрә бујурду: «Кәдин өз бәр-бәзәкли пал-палтарларынызы чыхарыб, садә, ади палтарда Пејғәмбәрин(с) һүзуруна кәдин. Белә етсәниз һөкмән истәјинизә наил олачагсыныз.»

Онлар да Һәзрәт Әлинин бујурдугларына әсасән әмәл едәрәк, бу ишә мүвәффәг олдулар.

Елми мубаһисәләрдә башга мүнһүм мәсәлә дә там азадлыг вә јерсиз тәблиғатларын гаршысыны алмагдан ибарәтдир. Пејғәмбәр(с) күндәлик беш намазы мәсчиддә чамаатла бирликдә гылырды. Мүсәлманларын һамысы мәсчидә кәлдикдә, мәсиһиләр онларын чохлагундан һејрәтә кәлдиләр. Лакин онлар, өз әгидәләринә ујгун олараг, мәсчидин бир күнчүндә, гәрб тәрәфә (Бейтүл мүгәддәсә тәрәф) намаз гылырдылар. Мүсәлманлардан бә'зиләри, онларын бу ишләринин гаршысыны алмаг истәдикдә, Пејғәмбәр(с) мане олду. Тарихин бу һиссәсиндән мә'лум олур ки, онлар Мәдинәдә там азад шәраитдә олараг, һеч нәјин тә'сиринә дүшмәмишдиләр.

Нәһајәт үч күндән сонра, чамаат намазындан сонра, мәсчиддә елми музакирә башланды. Нәчранын алтымыш нәфәрдән ибарәт олан нүмајәндәләри Пејғәмбәрин(с) јанында отурдулар. Мүсәлманлар да мүхтәлиф јерләрдә, онларын музакирәләрини ешитмәк үчүн, отурдулар. Һәтта бу јыгынчагда јәһудиләрдән дә бир групу иштирак едәрәк, мәсиһи вә мүсәлманларла сөһбәтә башладылар.

Әввәлчә Пејғәмбәр(с) сөзә башлајараг, там сәмимијјәтлә онлара хош кәлдин дејиб, ислама, пак тоһид дининә дә'вәт етдикдән сонра, бујурду: Кәлин һамымыз

бирликдә јеканә олан Аллаһа пәрәстиш едәк, һамымыз бир јолу кедәк, Аллаһын фәрманы алтында олаҗ. Сонра Гур'ани-кәримдән бир нечә ајәни тилавәт етди.

Онларын ичәрисиндән пап деди: Әкәр ислам дедикдә Аллаһа иман кәтириб, онун кәстәришләрини јеринә јетирмәкдирсә, онда биз сиздән дә әввәл мүсәлманыҗ.

Пејғәмбәр(с): Һәгиги исламын мүәјјән әләмәтләри вардыр. Амма сиздә олан үч әмәл исламы гәти гәбул етмәдијинизи кәстәрир. Биринчиси будур ки, сиз хача пәрәстиш едирсиниз. Икинчиси будур ки, донуз әтинин јејилмәсини һалал һесаб едирсиниз. Үчүнчүсү исә Аллаһын өвлады олдуғуна е'тигад бәсләјирсиниз.

Нәчран нүмајәндәләри: Бизим е'тигадымыза кәрә Һәзрәти мәсиһ Аллаһдыр чүнки о, өлүлүри дирилдир, әлачсыз хәстәләрә шәфа верир, палчыгдан гуш шәкли дүзәлдиб, она һава үфүрүр вә о, гуша чеврилиб, учурду. Бу чүр ишләр, онун Аллаһ олмасынын нишанәсидир.

Пејғәмбәр(с): Јох, бу ишләр һеч вахт Аллаһ олмаға дәләләт етмир. Әксинә, о Аллаһын бәндәси иди. Аллаһ ону Мәрјәмин бәтниндә гәрар вермиш, сонра она мө'чүзәләр әта етмишдир. Онун әти, ганы, дамарлары, әсәб системи вә саир вар иди, о чөрәк јејир, су ичирди. Белә бир шәхс Аллаһ ола билмәз. Чүнки Аллаһын охшары, мисли јохдур.

Нүмајәндәләрдән бири: Һәзрәти мәсиһ Аллаһын оғлудур. Чүнки һеч кәс онун анасы Мәрјәм илә издивач етмәди. Белә бир һалда Мәрјәм ону дүнјаја кәтирди. Бу да Аллаһын, онун атасы олдуғуна, онун исә Аллаһын оғлу олдуғуна дәләләт едир.

Пејғәмбәр(с) (илаһи вәһј әсасында Али-Имран сурәсинин әлли доғтузунчу ајәсини тилавәт етди:) «Һәзрәти Исанын мәсәли, ејни илә Адәмин мәсәлидир ки, Аллаһ ону, ата-анасы олмадан торпагдан јаратды.» Әкәр атасы дүнјаја кәлмәк Һәзрәти мәсиһин Аллаһын оғлу олмасына дәләләт едирсә, онда нә атасы, нә дә анасы олмајан Адәм, Аллаһын оғлу олмаға даһа лајигдир!

Нәчран мәсиһиләр көрдүләр ки, нә гәдәр шеј

сорушсалар да белә тутарлы чаваблар ешидирләр. Она көрә дә әввәлчәдән (дүнјапәрәстлик, шөһрәтпәрәстлик хатиринә) мүсәлман олмајачагларыны гәрара алдыгларына көрә, мубаһисәни кәсиб, дедиләр: Биз бу сөzlәрлә гане олмуруг. Биз сәнинлә мубаһилә етмәјә разыјыг. Јә'ни бир јердә јыгышаг, дуа разу-нијаз едәк вә Аллаһ дәркаһында јалан данышаны ләнәтләјәк. Беләликлә Аллаһ јаланчыны һәлак етсин.

Пејғәмбәр(с) илаһи вәһј әсасында (Али-Имран сурәси, ајә 61.) мубаһилә тәклифини гәбул етди. Бүтүн мүсәлманлар Пејғәмбәр(с) бу гәрара кәлмәсиндән хәбәрдар олдулар. Һәр јердә мубаһиләдән сөһбәт кедирди. Һамы бир-бириндән сорушуб, дејирди ки, көрәсән мубаһиләдә нә ишләр баш верәчәкдир.

Һамы сәбирсизликлә мубаһилә вахтынын кәлиб чатмасыны көзләјирди. Нәһајәт вә'дәси верилән күн (9-чу һичри илинин зилһәччәнин 24-дә) кәлиб чатды. Нәчран нүмајәндәләри әввәлчә өз хүсуси јыгынчагларында, хүсуси бир психоложи мәсәләдән истифадә едәрәк, дедиләр ки, әкәр Мәһәммәдин һај-күј илә чохлау адамла кәлдијини көрсәниз, онунла һеч бир горху олмадан мубаһилә един. Чүнки белә олан һалда, онун иши һәгиги бир иш дејилдир јалныз һај-күјә вә тәблиғата әл атмыш олур. Амма әкәр өз өвладларындан вә хүсуси јахын адамларындан бир нечәси илә кәлсә, мубаһиләдән чәкинин. Чүнки чох тәһлүкәлидир.

Нәчран нүмајәндәләри мубаһиләнин баш верәчәји јерә кәлиб, инчил вә төраты охујуб, разу-нијаз етмәјә һазырлашдылар. Пејғәмбәр(с) дә ораја кәлмәсини көзләјирдиләр. Бирдән көрдүләр ки, Пејғәмбәр(с), өз гызы Фатимә(ә), күрәкәни Әли әлејһиссалам вә ики нәвәси Һәсән вә Һүсејндән(ә) ибарәт дөрд нәфәрлә бирликдә кәлир.

Нәчран нүмајәндәләриндән бири олан Шүрәһбил, өз достларына деди: Аллаһа анд олсун, мән елә инсанлары көрүрәм ки, әкәр Аллаһдан дагларын јериндән гопмагыны истәсәләр, һөкмән гопар. Бунлардан горхун вә мубаһилә

етмәјин. Әкәр Мәһәммәд мубаһилә етсә, Нәчран мәсиһиләриндән бир нәфәр олсун белә сағ галмајачагдыр. Мәни ешидин. Һеч олмаса бу дәфә мәним сөзләримә гулаг асын, сонра һеч гулаг асмасаныз да олар.

Шүрәһбилин тә'кидләри вә исрарлары, Нәчран нүмајәндәләринә тә'сир етди вә онлары гәрибә бир изтираба салды. Дәрһал бир нәфәри Пејғәмбәр(с) һүзуруна көндәрдиләр ки, мубаһиләдән әл чәкиб, сүлһ мугавиләси јазсынлар.

Пејғәмбәр(с) дә онлара мәрһәмәт едәрәк чох асан шәртләр дахилиндә, сүлһ мугавиләси бағлады. Бу сүлһ мугавиләсинин дөрд маддәси вар иди:

1-Нәчран чамааты вәзифәлидир ки, (ислам һөкүмәтин наһијәсиндән әмин-әманлыгда олдуғларына көрә) һәр иләдә ики мин һүллә палтар вә өзү дә ики дәфәјә версинләр.

2-Мүһәммәдин көндәрдикләри Нәчранда бир ај, јахуд даһа артыг галмаға һагғлары вардыр.

3-Һәр вахт Јәмәндә ислам әлејһинә гијам башланса, Нәчран әһалисинин вәзифәси будур ки, отуз зиреһли палтар, отуз ат вә отуз дөвәни кирајә үчүн ислам һөкүмәтинә версинләр.

4-Бу сүлһ мугавиләсиндән сонра, Нәчран әһалиси арасында сәләмчилик гадаған олунсун.

Нәчран нүмајәндәләри зиммә шәртләринә табе олдулар. Азад мубаһисәләрдә доғрудан да мәғлуб олдуғлары бир һалда, Мәдинәдән Нәчрана јола дүшдүләр.¹

Һәмчинин мубаһилә ајәси, Пејғәмбәр(с) вә онун пак исмәтли әһли-бејтинин, бөјүк шәхсијјәтләр олмасына чанлы бир шаһиддир.

¹ «Биһарүл-әнвар» 22-чи чилд, сәһифә 319-324, «Сиреји ибни Һишам» 2-чи чилд, сәһифә 175, «Фүтуһул Бүлдан» сәһифә 76, «Иғбал сејјид ибни Таввус» сәһифә 496.

3-НӘЧРАНЫН ҮЧҮНЧҮ НҮМАЈӘНДӘ ҲЕЈ'ӘТИ.

Нәчран мәсиһиләринин үчүнчү нүмајәндә һеј'әти, Бәнил-Ғарис гәбиләсиндән идиләр. Онлар да Нәчранда ислам дини барәсиндә тәһгигат апарараг, мүсәлман олдулар. Онлардан бир нечәси, нүмајәндә кими, Халид ибни Вәлидлә бирликдә Мәдинәјә кәлдиләр вә Пејғәмбәрин(с) һүзурунда исламы гәбул едәрәк, дедиләр: «Аллаһа шүкр едирик ки, сәнин васитәнлә бизи һидајәт етди».

Пејғәмбәр(с) бујурду: Сиз һнсы сәбәбә көрә һәмишә дүшмәнләринизә гәләбә чалырдыныз?

Дедиләр: Биз һеч вахт өз арамызда ихтилаф јаратмаздыг. Икинчиси дә будур ки, әввәлчәдән һеч кәсә зүлм етмәздик.

Пејғәмбәр(с) бујурду: Дүз дединиз.¹

НӘТИЧӘ

Гејд олундуғу кими, биринчи вә үчүнчү нүмајәндә һеј'әти, исламын һагг олмасыны дәрк едәрәк, бу дини гәбул етдиләр. Амма икинчи нүмајәндә һеј'әти, әввәлчә мубаһилә илә разылашыб, сонра онун да тәрк олунмасыны истәдиләр. Онлар да исламын һагг олмасыны дәрк етдиләр, лакин бир нечә сәбәбә көрә, заһирдә исламы гәбул етмәкдән чәкиндиләр. О чүмләдән:

1-Папын Пејғәмбәрин(с) мәктубуну чырмасы, онун тәәссүб вә рәјасәт, вә мәгампәрәстлик вә шөһрәтпәрәстлијинә бир дәлилдир ки, бу да һаггын гәбул едилмәсинә мане олур.

2-Онлар мубаһилә етмәјә разы олмадылар. Әкәр онлар исламын вә Пејғәмбәрин(с) һагг олмасыны дәрк

¹ Әл-бидајә 5-чи чилд сәһифә 98.

етмәсәјдиләр, онда нә үчүн өзләри тәрәфиндән тәклиф кими ирәли сүрүлән мубаһиләни ләғв етдирдиләр? Бунун өзү ону көстәрир ки, онлар Һәзрәт Мәһәммәдин(ә) вә онун мәктәбинин һагг олмасыны билмишдиләр.

3-Тарихдә гејд олунур ки, нүмајәндәләр Нәчрана гајытдыглары заман, јолда онлардан бири Пејғәмбәрин(с) барәсиндә налајиг сөзләр дедикдә, лакин пап Әбу Һарисә она гәзәбләниб, деди ки, нә үчүн мүрсәл Пејғәмбәрин(с) далынча данышырсан? Һәмин сөздән сонра, о шәхс Мәдинәјә кәлиб, Пејғәмбәрин(с) һүзурунда мүсәлман олду.

Тарихин бу бөлмәси дә көстәрир ки, нүмајәндәләрин һамысы Пејғәмбәрин һагг олмасыны дәрк етмишдиләр.

4-Нәчранлы һеј'әт, гајыдыб, һадисәни әһалијә дедикдән сонра, Нәчран раһибләриндән бири, о гәдәр тә'сирләнди ки, Совмиәдә¹ гышгырыб, деди: Еј чамаат! Кәлин мәни Совмиәдән чөлә чыхардын, әкс һалда мән өзүмү ашағы салыб, һәлак едәчәјәм.». Чамаат ону Совмиәдән чыхартдыгда, бир баша Мәдинәјә кәлди, бир мүддәт Пејғәмбәрин(с) һүзурунда галыб, онун елминдән истифадә едиб, Гур'ан әјәләринә гулаг асды. Бир гәдәр вахт кечдикдән сонра, Нәчрана гајыдаркән Пејғәмбәрә(с) сөз верди ки, бир даһа Мәдинәјә кәлиб, мүсәлман олачагдыр. Лакин бу ишә наил ола билмәди.²

Бунларын һамысы көстәрир ки, мәсиһи нүмајәндәләри исламын һагг олдуғуну дәрк етмишләр. Лакин мәсиһиләрә рәјасәтлик, јахуд авамчылыг, јахуд да Нәчран чамаатындан горху кими сәбәбләр, онларын исламы гәбул етмәјинә мане олурду.

¹ Совмиә: - Јәһудиләрин килсәси.

² «Әл-Бидајә» 5-чи чилд, сәһифә 55.

8-Имам Әли ибни Әбу Талиб әлејһиссәламын Мүавијә илә язылы мубаһисәси

Әбу Сүфјанын оғлу Мүавијә Һәзрәт Әли әлејһиссәламын хилафәти дөврүндә Сиффејн мұһарибәси баш вердикдән сонра, о Һәзрәтә бир мәктуб јазды. О мәктубда дөрд мәсәләјә ишарә етмишди:

1-О јазырды ки, Шамын дијарыны мәнә һәвалә ет, она рәһбәр олум.

2-Сиффејн мұһарибәсинин давамы чохлу ганлар ахыдачаг вә әрәбләрин мәһв олмасына сәбәб олачагдыр. Одур ки, онун гаршысыны ал.

3-Бизим һәр икимиз мұһарибә барәсиндә бәрабәрик. Һәр ики тәрәф мүсәлмандыр, һәр ики тәрәф дә бөјүк ислами шәхсијјәтләр вардыр.

4-Бизим һәр биримиз Әбдүл Мәнафын өвладларыјыг. (Пејғәмбәрин(с) үчүнчү бабасы) Бир-биримиздән һеч бир үстүнлүјүмүз јохдур. Буна әсасән һәлә дә кеч дејилдир ки, кечмиш әмәлләримиздән пешман олуб өз кәләчәјимизи ислаһ едәк.¹

Имам Әли әлејһиссәлам Мүавијәнин ирәли сүрдүкләри тәклифләрә бир-бир, дәлил әсасында чаваб јазыб, бујурду:

1-Шам әјаләтини сәнә тәһвил вермәјими истәјирсән, бил вә акаһ ол, дүнән сәни мәһрум етдијим бир шеји, бу күн сәнә вермәрәм (илаһи һөкмәтин дүнән вә ја бу күнү әсасында һеч бир фәрги јохдур. О алчаг фитнәли инсанлара чатмаз.)

2-Јазмысан ки, мұһарибә әрәбләрин мәһв олмасына сәбәб олур. Бил ки, әкәр о мұһарибәдә өлдүрүлән һәр кәс һаггын тәрәфдары олмушса, јери чәннәтдир. Әкәр батилин тәрәфдары олмушса, јери чәһәннәмдир.

¹ Ибни Мүзаһимин Сиффејн китабындан игтибас сәһифә 468-471.

3-Сән иддиа едиб, дејирсән ки, мүһарибә вә чәнкавәрләр бахымындан сәнинлә бәрабәрәм. Белә дејилдир! Чүнки сән өз шәк вә тәрәддүдүндә, мәним јәгиндә олдугум мәрһәләјә чатмамысан, Шам әһли дә ахирәтә, Ираг әһлиндән даһа чох рәғбәтли дејил.

4-Сән дејирсән ки, «бизим һамымыз әбдүл Мәнаф оғланларыјыг. Бәли беләдир, лакин сәнин чәддә-бабан Үмәјјә мәним чәддә-бабам Һашим кими дејилдир (Онлар гардаш идиләр), сәнин бабан Һәрб мәним бабам Әбдүл Мүттәлиб кими дејилдир вә атан Әбу Сүфјан мәним атам Әбу Талиб кими дејилдир. Мүһачирләр (Һәзрәт Әли әлејһиссаләм вә онун тәрәфдарлары) Мәккәнин фәтһи заманы Пејғәмбәрин(с) әли илә азад олунаң кафир әсрләр кими дејилдир. Әсл-нәсәби дәгиг шәкилдә мә'лум олаң өвладлар да (јә'ни Һәзрәт Әли) тәсадүфән һәр һансы бир шәхсә мәнсуб едилән шәхсләр кими дејилдирләр (Мүавијә). Һагга пәрәстиш едәнләр дә батил пәрәстләр кими дејилдир. Аллаһа иманлары олаңлар фәсад әһли кими дејил. Өз, чәһәннәмдә олаң ата-бабаларына итаәт едәнләр, нечә дә пис инсанлардыр.

Бундан әлавә нүбүввәт мәгамынын үстүнлүкләри вә ифтихарлары бизим әлимиздәдир. Онун вастәси илә әзизләри зәлил, зәлилләри исә әзиз вә дәјәрли етмишик. Инсанлар дәстә-дәстә ислама үз кәтирәндә, һагга доғру јөнәләндә, онларын һамысындан сонра, сиз ја горху үзүндән, ја да дүнја тамаһына көрә ислама иман кәтирмисиниз (демәли исламда һеч бир фәзиләтиниз јохдур). Буна көрә дә еһтијатлы ол, шејтан сәнә нүфуз етмәсин.¹

¹ Нәһчүл Бәләғәнин 17-чи мәктубундан игтибас олунмушдур.

9-Имам Әли әлејһиссәламын өз һаггыны мұдафиә едәркән мубаһисәси

Османын хилафәт дәврү иди. Сајы ики жүздән артыг олан мұһачир вә әнсардан ибарәт бир дәстә Пејғәмбәр(с) мәсчидиндә бир јерә жығышдылар. Дәстә-дәстә бир-бири илә мубаһисә едирдиләр. Онлардан бә'зиләри елм вә тәгванын шә'ниндә сөзләр дејир, бә'зиләри гүрејшин үстүнлүкләри вә онун кечмишиндән сөз ачыр, онларын һичрәтләриндән вә Пејғәмбәри Әкрәмин(с) онларын фәзиләтиндә бујурдуғу сөзләрдән сөһбәт ачыр вә дејирдиләр ки, Пејғәмбәр(с), Гүрејш барәсиндә белә бујуруп: Әл-әиммәту мин Гүрејшин: Имамлар Гүрејшдәндир.

Јахуд бујуруп: Әннасү туббәун ли гүрејш вә гүрејшун әиммәтул әрәб. «Инсанлар гүрејшә табедирләр, гүрејш исә әрәбин рәһбәрләридир».

Беләликлә һәр дәстә, өз мәнсуб олдуғу сүлаләнин ифтихарларыны садалајырды. Мұһачирләрин арасында Һәзрәт Әли әлејһиссалам, Сә'д Вәггас, Әбдүррәһман Оуф, Тәлһә, Зүбәјр, Мигдад, Һашим ибни Үтбә, Әбдуллаһ ибни Өмәр, Һәсән вә Һүсејн әлејһиссалам, ибни Аббас, Мәһәммәд ибни Әбу Бәкр вә Әбдуллаһ ибни Чә'фәр вар иди. Әнсарын да арасында Үбејд ибни Кә'б, Зејд ибни Сабит, Әбу Әјјуб Әнсари, Гејс ибни Сә'д, Чабир ибни Әбдуллаһ Әнсари, Әнәс ибни Малик вә саир кими шәхсләр вар иди.

Онларын арасында баш верән мубаһисәләр, сүбһдән күнортаја гәдәр давам етди. Бу заман Осман өз евиндә иди. Һәзрәт Әли әлејһиссалам вә онун тәрәфдарлары, гоһум-әграбалары сүкут јолуну сечмишдиләр.

Бу заман бир нечә нәфәр Һәзрәт Әлијә үз тутуб дедиләр: Нә үчүн сиз данышмырсыныз?

Бу заман имам Әли әлејһиссалам бујурду: Сиз һәр ики груп-мұһачир вә әнсар, һәр бириниз өз мәгам вә

шә'нинизи (jә'ни рәһбәрлик мәгамына ләјиг олмагдакы шә'нинизи) дединиз, лакин мән сизин һәр икиниздән сорушурам: Аллаһ бүтүн бу ифтихарлары вә үстүнлүкләри сизә кимә көрә вермишдир? Мүһачир вә әнсар дедиләр: Һәзрәт Мәһәммәд(с) вә онун аиләсинин хатиринә бизә бу имтијазлары вермишдир.

Имам Әли әлејһиссалам: Дүз дединиз. Билирсинизми ки, сизин дүнја вә ахирәтдә сәадәтә наил олмағыңыз, биз нүбүввәт әһли бејтинин хатиринәдир? Мәним әми оғлум бујурмушдур: «Мән вә сүлаләм, Адәмин хилгәтиндән он дөрд мин ил әввәл Аллаһ дәркаһында нурлар шәклиндә идик. Сонра Аллаһ о нурлары пак вә иффәтли нәсилләрдән бир-биринә өтүрмүшдүр вә бу нурлар һәр нөв алудәчиликләрдән пак галмышдыр...

Сонра Әли әлејһиссалам өз фәзиләтләринин бир гисмини садалады, сонра орада оланlara анд верди ки, белә дејилдирми. Орада оланлар е'тираф етдиләр ки, бәли Һәзрәти Рәсули Әкрәм(с) Әли әлејһиссаламын барәсиндә бу фәзиләтләри бујурмушдур.

Һәзрәт Әли әлејһиссалам о чүмләдән бујурду: Сизи анд верирәм Аллаһа дејин көрүм, сизләрдән Пејғәмбәрин(с) мәним хилафәтим барәсиндә дедији сөzlәри һәр ким ешидибсә, дуруб шаһидлик версин.

Бу заман Салман, Әбузәр, Мигдад, Зејд ибни Әргәм, Бәрра ибни Азим ајаға галхыб, дедиләр: Биз шәһадәт веририк ки, Пејғәмбәрин бу барәдә дедији сөzlәри хатырлајырыг. Һәзрәт минбәрә чыхмышды, сән исә онун јанында идин. Пејғәмбәр(с) бујурду: Аллаһ мәнә фәрман вермишдир ки, сизин имамынызы вә өзүмдән сонракы чанишиними тә'јин едәм. Белә ки, Аллаһ она итаәт етмәји бүтүн мө'минләрә вачиб етмишдир... Еј инсанлар, мәндән сонра сизин имам, мөвла вә рәһбәриниз гардашым Әлидир.

وَ هُوَ فِيكُمْ يَمْنُزِلَتِي فِيكُمْ فَقُلُّوهُ دِينَكُمْ وَ
أَطِيعُوهُ فِي جَمِيعِ أُمُورِكُمْ...

«Онун сизин аранызда олан мәгамы ејни илә мәним сизин јанынызда олан мәгамым кимидир. Өз дининиздә она итаәт един, һәјатынызын бүтүн саһәләриндә она табе олун.¹ Беләликлә имам Әли әлејһиссалам онларын арасында мүнәзирә илә имамәт вә өзүнүн үстүнлүк олма дәлилләрини бәјан едиб, онлара һөччәти тамам етди.

10-Мүавијәнин сијаси һијләкәрлијинә чаваб

Әммар Јасир, Пејғәмбәрин(с) бөјүк көркәмли сәһабәләриндән бири иди. О, һәмишә Пејғәмбәрдән(с) сонра да һәгиги ислам јолунда олараг, Әли әлејһиссалама табе иди. Нәһәјәт Сиффејн мұһарибәсиндә шәһадәт шәрбәтини нуш етди.

Пејғәмбәр(с) онун барәсиндә бујурмушдур. Тәгтулукәл фиәтул бағијәһ. «Залым говм сәни гәтлә јетирәчәкдир.»

Мүсәлманлар бу сөзү ешитмишдиләр вә Пејғәмбәрин(с) Әммарын барәсиндә бу чүр бујурдуғуну һәмишә јадларында сахлајырдылар.

Бу һадисәдән узун илләр өтүб, кечди. Нәһәјәт имам Әли әлејһиссаламын хилафәти дөврүндә, Мүавијәнин ордусу илә Нәзрәт Әли әлејһиссаламын ордусу арасында Сиффејн мұһарибәси баш верди. Бу мұһарибәдә Әммар Јасир имам Әли әлејһиссаламын тәрәфиндә дөјүшүрдү. Нәһәјәт чохлу рәшадәтләр көстәрдикдән сонра, Мүавијәнин әскәэрләринин тәрәфиндән өлдүрүлдү.

Мүавијә вә ја Әли әлејһиссаламын, һансы бирисинин һагг олдуғунда шәкк едәнләр, бу һадисәдән баша дүшдүләр ки, Пејғәмбәрин бујурдуғуна әсасән Мүавијәнин ордусу залымдыр. Чүнки онлар Әммары

¹ Әл-Ғәдрин 1-чи чилди, сәһифә 163-166-а гәдәр, Бәрәидүссәмтин 78-чи баб, 1-чи сәмт.

гәтлә јетирмишләр. Демәли Мүавијә батилдир.

Бурада Мүавијә көрдү ки, һәммин һадисә онун ордусунун руһијјә зәифлијинә сәбәб олур, дәрһал чамааты алдадараг белә деди:

Әммар Јасири Әли өлдүрдү, мән јох. Чүнки әкәр Әли, ону мәнимлә мүһарибәјә көндөрмәсәјди һеч вахт өлдүрүлмәзди.

Бунула да бә'зиләрини алдада билди.

Имам Әли әлејһиссалам онун бу јаланчы сөzlәри мутабилиндә дәрһал чаваб верди: Әкәр Мүавијәнин сөзү дүз олса, онда демәк лазымдыр ки, Үһүд мүһарибәсиндә һәзрәти Һәмзәнин мүшрикләр дејил, Пејғәмбәр(с) өлдүрмүшдүр. Чүнки ону мүһарибәјә Пејғәмбәр(с) көндөрмишдир.

Әмр Асын оғлу Әбдуллаһ, бу чавабы Мүавијәјә чатдырдыгда, Мүавијә о гәдәр нараһат олуб, гәзәбләнди ки, онун атасы Әмр Аса (Мүавијәнин ән һијләкәр вә хусуси мүшавири) деди: Өз ахмаг оғлуну бу мәчлисдән чыхарт. (бу да өз нөвбәсиндә дүшмәни мәғлубијјәтә уғрадан бир елми мубаһисә иди.¹

11-Имам Сәччад әлејһиссәламын гоча киши илә мубаһисәси вә ону хилас етмәси

Кәрбәла һадисәсиндә имам Сәччад әлејһиссалам Пејғәмбәр(с) аиләси илә әсир шәклиндә Дәмәшгә апарылды. Шам әһлиндән гоча бир киши, имам Сәччад әлејһиссаламын јанына кәлиб, деди: Аллаһа шүкр олсун ки, сизи өлдүрүб, сизин шәһәрләринизи сизин кими шәхсләрдән асудә етди. Мө'минләрин әмрини (Језиди) сизә галиб етди.

¹ Ә'јаму шиә 42-чи чилд сәһифә 115.

Имам Сәччад әлејһиссалам, һеч бир шејдән хәбәри олмајан гоча кишијә, белә деди:

Имам әлејһиссалам: Еј гоча, Гур'ан охумусанмы?

Гоча: Бәли.

Имам әлејһиссалам: Гур'анда бујрулун бу әјәнин мә'насыны јахшы баша дүшмүсәнми?

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى

«Еј. Пејғәмбәр(с), де, сиздән рисаләтин мутабилиндә әһли-бејтимә јахын адамларыма мәһәббәт бәсләмәкдән башга бир шеј истәмирәм.» (Шура 23)

Гоча киши: Бәли, бу әјәни охумушам.

Имам әлејһиссалам: Бу әјәдә гејд олунаң Пејғәмбәр(с) гоһумлары бизик.

Еј гоча! Әсра сурәсинин ијирми алтынчы әјәсиндә бујрулунлурдан хәбәр(и) вармы?

Вә атизәл гурба һәггә. «Еј Пејғәмбәр(с) өз јахын адамларынын һаггыны вер.»

Гоча: Бәли, охумушам.

Имам әлејһиссалам: Бу әјәдә гејд олунаң, Пејғәмбәр(с) јахын адамлары бизик. Еј гоча, Әнфал сурәсинин гырх биринчи әјәсиндә бујруланлары охумусанмы?

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَ لِلرَّسُولِ وَ لِذِي الْقُرْبَى...

«Билин ки, сизә чатан һәр бир гәнимәтин бешдән бири Аллаһ, онун Пејғәмбәри вә Пејғәмбәр(и)н јахын адамлары үчүндүр.»

Гоча: Бәли, охумушам.

Имам әлејһиссалам: Бу әјәдә Пејғәмбәр(с) гоһумлары, јахын адамлары бизик.

Еј гоча, бу Гур'ан әјәсини охумусанмы?

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَفَلَا

الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرْكُمْ تَطْهِيرًا

«Аллаһ, јалныз истәјир ки, һәр нөв чиркинликләри сиз әһли-бејтдән кәнарлашдырыб, сизи пак-пакизә гәрар версин» (Әһзаб 33).

Гоча: Бәли, охумушам.

Имам әлејһиссалам: Бу ајәдә гејд олунаң сүлалә (Тәтһир ајәсиндә) бизик.

Бу заман гоча киши сүкут етди. Һаггы баша дүшдүјүндән, пешманчылыг әламәтләри үзүндән сечилмәјә башлады. Бир нечә андан сонра, имам Сәччад әлејһиссалама деди: Сәни анд верирәм Аллаһа, доғрудан да сиз гејд етдикләриниз шәхсләрсинизми?

Имам әлејһиссалам: Аллаһа вә чәддим Рәсули Әкрәм(с) һаггына анд олсун ки, биз һәммин сүлаләјик.

Гоча киши дә, бу чүмләни ешитдикдән сонра, дәрин руһи дәјишиклик баш верди вә ағламаға башлады. Әлләрини көјә галдырыб, деди: Пәрвәрдикара, мән Али Мәһәммәд өвладларынын дүшмәнләри олан, чин вә инсләрдән безарам. Сонра имам Сәччад әлејһиссаламын һүзурунда төвбә етди.

О кишинин төвбә хәбәри Језидә чатдыгда, көстәриш верди ону е'дам етдиләр.¹

12-Аллаһы инкар едәнин имам Садиг әлејһиссәламла мубаһисәдән сонра мүсәлман олмасы

Мисирдә Әбдүл Мәлик адлы бир шәхс јашајырды. Оғлунун ады Әбдуллаһ олдуғуна көрә, она Әбу Әбдуллаһ (јә'ни Әбдуллаһын атасы) дејилирди. Әбдүл Мәлик

¹ Лүһуф Сејјид ибни Таввус, сәһифә 177-178.

Аллаһы инкар едәнләрдән иди. О инанырды ки, кайнат өз-өзүнә јаранмышдыр. О һәм дә ешитмишдир ки, шиәләрин имамы Чә'фәри Садиг әлејһиссалам Мәдинәдә јашајыр. Мәдинәјә сәфәр етди ки, Илаһи мә'рифәт барәсиндә имам Садиг әлејһиссаламла мубаһисә етсин. Лакин ора чатдыгда, дедиләр ки, имам Садиг әлејһиссалам Һәчч әмәлләрини јеринә јетирмәк үчүн Мәккәјә кетмишдир. Дајанмадан Мәккәјә јолланды. Мәккәјә чатдыгда, имам Садиг әлејһиссалам Кә'бә әтрафында тәваф едирди. Әбдүл Мәлик тәваф едәнләрин арасына дахил олуб, (инадкарлыг вә кин-күдурәт үзәриндән) имам Садиг әлејһиссалама тә'нә вурду. Имам әлејһиссалам исә там мұлајимликлә, бујурду: Адын нәдир?

О деди: Әбдүл Мәлик (Јә'ни султанын гулу).

Имам әлејһиссалам: Күнјән нәдир?

Әбдүл Мәлик: Әбу Әбдуллаһ (Аллаһ бәндәсинин атасы).

Имам әлејһиссалам: Сән гулун олдуғун бу Мәлик (јә'ни адын белә олдуғуна көрә) јерин һакимләриндәндир, јохса асиманларын? Әкәр (күнјәнә ујғун олараг) сәнин оғлун Аллаһын бәндәсидирсә, онда де көрүм асиманларын Аллаһынын бәндәсидир, јохса јерин Аллаһынын? Һәр нә чаваб версән дә јенә мәһкум олунурсан.

Әбдүл Мәлик бир шеј демәди. Имам Садиг әлејһиссаламын хусуси шакирдләриндән олан Һишам ибни Һәкәм дә орада иди. О Әбдүл Мәликә деди: Нә үчүн имамын чавабыны вермирсән?

Әбдүл Мәлик онун бу сөзүндән чох гәзәбләнди.

Имам Садиг әлејһиссалам там мұлајимликлә, Әбдүл Мәликә деди: Бир аз көзлә тәвафы гуртарым, сонра мәним јаныма кәл бирликдә сәһбәт едәк.

Имам Садиг әлејһиссалам тәвафы гуртардыгдан сонра, Әбдүл Мәлик онун јанына кәлиб, гаршысында отурду. Имам Садиг әлејһиссаламын шакирдләриндән дә бир групу орада иди. Онларын арасында белә бир мубаһисә

башланды.

Имам әлејһиссалам: Буну гәбул едирсәнми, јерин һәм үстү, һәм алты, һәм заһири, һәм батини вардыр?

Аллаһын инкар едән: Бәли.

Имам әлејһиссалам: Јерин ичинә кирмисәнми?

Аллаһын инкар едән: Хејр.

Имам әлејһиссалам: Онда һардан билирсән ки, јерин ичиндә нә хәбәрләр вар?

Аллаһын инкар едән: Јерин дахилиндән һеч бир хәбәрим јохдур, лакин куман едирәм ки, јерин дахилиндә һеч бир шеј јохдур.

Имам әлејһиссалам: Бир шеј барәсиндә јәгинә чатмамысанса, шәкк вә куманда олмаг бир нөв сәркәрданчылыгдыр. Сонра бујурду: Асиманларла јухары кетмисәнми?

Аллаһын инкар едән: Јох.

Имам: Билирсәнми асиманларда нә хәбәр вар вә орада һансы варлыглар мөвчуддур?

Аллаһын инкар едән: Јох.

Имам: Гәрибәдир! Сән ки, нә јерин шәргинә, нә гәрбинә, нә јерин дахилинә нә асиманлара кетмәмисән, асиманларын үфүтләриндә сејр етмәмисән. Онларда нә олдуғуну билмирсән. Амма бу гәдәр чәһаләт вә хәбәрсизликлә јанашы, јенә дә һәр шеји инкар едирсән (сән, каинатда олан бүтүн варлыгларын Аллаһын вүчудундан һекајјәт етдикләрини, онун нәзм-инзибат тәдбириндән һекајјәт етдикләрини көрә-көрә, нә үчүн Аллаһы инкар едирсән). Де көрүм, Ағыллы бир шәхс, акаһлыгы олмајан бир шеји инкар едәрми?

Аллаһын инкар едән: Индијә гәдәр бир кәс мәнимлә белә сөһбәт етмәмишдир (јә'ни мәни белә сыхышдырмамышдыр).

Имам әлејһиссалам: Буна әсасән сән, асиманларда вә јерин дахилиндә олан шејләр барәсиндә шәкдәсән ки, көрәсән ораларда бир шеј вардыр јохса јох.

Аллаһын инкар едән: Бәли, бәлкә дә беләдир (беләликлә Аллаһы инкар едән, инкар мәрһәәләсиндән

шәкк вә тәрәддүд мәрһәләсинә енди).

Имам әлејһиссалам: Һәр кәсин акаһлығы олмаса, акаһ олан бир шәхсә дәлил кәтирә билмәз. Еј Мисирли гардаш! Мәндән ешит вә јахшы-јахшы гулаг ас. Биз һеч вахт Аллаһын барәсиндә шәкк етмирик. Мәкәр сән күнәш, ај, кечә-күндүзү көрмүрсәнми, онлар нечә үфүгүн сәһнәсиндә ашкар олуб, мәчбури сурәтдә, өз тәјин олунмуш јолларыны өтүб кечир, јенидән гајыдырлар? Онлар, өз һәрәкәт јолларында мәчбурдурлар. Инди сәндән сорушурам: Де көрүм, әкәр ај вә күн кетмәјә (вә ихтијара) гүдрәтләри варса, онда нә үчүн гајыдырлар? Әкәр өз һәрәкәт јолларында һәрәкәт етмәјә мәчбур дејилләрсә, онда нә үчүн кечәнин јеринә күндүз, күндүзүн јеринә кечә олмур?

Еј Мисирли гардаш! Аллаһа анд олсун, онлар өз һәрәкәтләри јолундан мәчбурдурлар. Онларын мәчбур едән бир шәхс дә онлардан даһа артыг тәдбирлидир.

Аллаһын инкар едән: Дүз дедин.

Имам әлејһиссалам: Еј Мисирли гардаш! Де көрүм, сизин инандығыныз кими, дәһр (рузикар) варлыгларын һәрәкәт верәнидир. Инсанлары апарырса, онда нә үчүн дәһрин өзү онлары гајтармыр. Әкәр гајтарырса, онда нә үчүн апармыр.

Еј Мисирли гардаш! Һамысы мәчбур вә чыхылмаз вәзијјәтдәдир. Нә үчүн асиманлар јухарыда, јер ашағыда гәрар тутубдур? Нә үчүн асиман јерә енмир? Нә үчүн јерин јухары тәбәгәләри ајрылыб, асимана доғру јапышмыр? Нә үчүн онун үзәриндә олан варлыглар бир-биринә јапышмыр?

(Имам әлејһиссаламын дәлил вә сүбутлары бураја чатанда, Әбдүл Мәлик шәкк мәрһәләсиндән өтәрәк, иман мәрһәләсинә енди). Имам Садиг әлејһиссаламын һүзурунда иман кәтириб, Аллаһын варлығына, јеканә олмасына, исламын һагг олмасына иман кәтирәрәк, ашкар шәкилдә деди: Асиманларын вә јерин Пәрвәрдикары вә һөкм верәни јалныз Аллаһдыр. Аллаһ онлары сахлајыр!

Орада олан имам Садиг әлејһиссаламын

шакирдләриндән Һүмран адлы бири, имам Садиг әлејһиссаламә үзүнү тутуб, деди: Сәнә фәда олум, Аллаһы инкар едәнләр сизин әлләрийнизлә, кафирләр исә чәддин Пејғәмбәрин(с) әли илә иман кәтириди.

Әбдүл Мәлик имам Садиг әлејһиссалама деди: Мәни өзүнә шакирдлијә гәбул ет.

Имам Садиг әлејһиссалам өз мәшһур шакирдләриндән бири олан Һишам ибни Һәкәмә бујурду: Әбдүл Мәлики өз јанына апарыб, ислам һөкмләрини она өјрәт.

Мисир вә Шам әһалиси үчүн көркәмли иман устады олан Һишам, Әбдүл Мәлики јанына апарыб, ислам е'тигад үсулларыны вә һөкмләрини өјрәтди. Нәтичәдә о, пак вә дүзкүн әгидә саһиби олду. Белә ки, имам Садиг әлејһиссалам онун иманыны (вә Һишамын тә'лим үслубуну) бәјәнди.¹

13-Ибни Әбил Овчанын сәркәрдан галмасы

Ибни Әбил Овча ады илә мәшһур олан, Әбдүл Кәрим адлы бир шәхс, бир күн имам Садиг әлејһиссаламын һүзуруна кәлиб, онунла мубаһисә етмәк истәди. Имамын јанына кәлиб, сакит отурду.

Имам әлејһиссалам: Мәнә белә кәлир ки, сән, өз арамызда олан бә'зи мәсәләләри арашдырмаг үчүн кәлмисән.

Ибни Әбил Овча: Бәли, еј Пејғәмбәрин(с) өвлады һәммин мәгсәдлә кәлмишәм.

Имам әлејһиссалам: Сәнә тәәччүб едирәм. Сән Аллаһы инкар едирсән, лакин шәһадәт верирсән ки, мән Пејғәмбәрин(с) оғлујам вә дејирсән ки, еј Пејғәмбәрин(с) оғлу.

¹ Үсули кафи 1-чи чилд, сәһифә 72-73.

Ибни Әбил Овча: Чамаат арасында адәт олдуғуна көрә мән белә дедим.

Имам әлејһиссалам: Онда нә үчүн сакит дајанырсан?

Ибни Әбил Овча: Сизин бөјүк әзәмәтиниз дилимин тутулмасына сәбәб олмушдур. Она көрә дә сизин гаршынызда сөз данша билмирәм. Мән чохлу мәшһур алимләр вә хәтибләр көрмүшәм, лакин сизда көрдүјүм әзәмәти онларын һеч бириндә мүшаһидә етмәмишәм.

Имам әлејһиссалам: Сән динмәдијинә көрә, мән сөзә башлајырам. Сонра она бујурду: «Де көрүм, сән сонрадан дүзәлдилмисән, јохса јох?

Ибни Әбил Овча: Мән дүзәлдилән дејиләм.

Имам: Де көрүм, әкәр сән дүзәлдилән олсајдын нечә олардын?

Ибни Әбил Овча узун мүддәт башыны ашағы салды вә әлиндә олан чубуғу ојнадыб, һеч бир сөз демәди. Сонра (дүзәлдилән шејләрин хусусијјәтләрини белә деди:) узунлуг, ен, дәринлик, ғысалыг, һәрәкәтдә олмаг, сүкунәтдә олмаг, бунларын һамысы јарадылан шејин хусусијјәтләриндәндир.

Имам әлејһиссалам: Әкәр дүзәлдилән шејин бундан башга сифәтләри дә олса вә сән онлары билмәсән, демәли сәнин өзүн дә дүзәлдилмиш олурсан. Сән өзүнү сонрадан дүзәлдилән һесаб етмәлисән. Чүнки бу кими сифәтләри, өз варлығында, сонрадан јаранан сифәтләр олдуғуну көрүрсән.

Ибни Әбил Овча: Мәндән елә суаллар сорушурсан ки, индијә гәдәр һеч кәс мәндән белә суал сорушмамашдыр вә кәләчәкдә дә һеч кәс соруша билмәз.

Имам әлејһиссалам: Фәрз едәк ки, әввәлләр сәндән бир кәсин белә суал сорушмадығыны гәбул едирик, лакин һардан мә'лумдур ки, кәләчәкдә бир шәхс сәндән белә суаллары сорушмасын. Сән, бу сөзүнлә, өз сөзләринин әксини дејирсән. Чүнки сән инанырсан ки, кечмишдә, һал-һазырда вә кәләчәкдә олан бүтүн шејләр бир-бири билә бәрабәрдир. Буна көрә нечә олур ки, бә'зи шејләри әввәлдә, бә'зи шејләри сонракы мәрһәләдә һесаб едирсән

вә данышығында кечмиш, кәләчәк кими сөzlәрдән истифадә едирсән?

Еј Әбдүл Кәрим! Бу барәдә бир аз да әлавә изаһат верим. Әкәр сәнин гызыл сиккәләр илә долу олан бир хурчунун олса вә бир кәс сәнә десә ки, о хурчунда гызыллар вардыр. Сән дә чавабында јох, дејә чаваб версән. О сәнә белә дејәр: Сиккәләрин хүсусијјәтини бәјан ет. Әкәр сән сиккәләрин хүсусијјәтләрини билмәсән, бу хүсусијјәтләри билмәдән, мәним хурчунумда сиккәләр јохдур дејә биләрсәнми?

Ибни Әбил Овча: Јох. Әкәр билмәсәм бир сөз дејә билмәрәм.

Имам әлејһиссалам: Варлыг дүнјасынын әһатә етдији мигјас, бу хурчундан даһа кенишдир. Инди сәндән сорушурам, бәлкә бу кениш варлыг дүнјасында һәр һансы бир мәхлуг олсун? Чүнки, дүзәлдилән шејләрин хүсусијјәтләрини дүзәлдиләмишләрдән сечә билмирсән.

Сөз бура чатанда ибни Әбил Овча һеч бир сөз дејә билмәјиб, ачиз галды. Онун әгидәсинә инананларың бә'зиләри мүсәлман олуб, бә'зиләри исә күфр јолуну давам етдиләр.¹

14-Үчүнчү күндәки мубаһисәләр

Ибни Әбил Овча үчүнчү күн гәрара алды ки, имам Садиг әлејһиссалам илә елми мубаһисәјә кәлиб, әввәлчә өзү сөзә башласын вә мубаһисәни давам етдирсин. Имам әлејһиссаламың јанына кәлиб, деди: Бу күн мән суал вермәк истәјирәм.

Имам: Һәр нә истәјирсән соруш.

Ибни Әбил Овча: Һансы әсаса көрә варлыг дүнјасы һадисдир (јә'ни әввәлчә мөвчуд олмајыб, сонра јараныб)?

¹ Јенә орада сәһифә 76-77.

Имам әлејһиссалам: Һәр бөјүк вә ја кичик бир шеји тәсәввүр етсән, әкәр онун охшарыны һәммин шејә әлавә етсән һәммин шеј бөјүдәчәкдир. Демәли әввәлки һалындан (кичик олдуғу һалдан) икинчи һала, јә'ни бөјүк һала кечир (һадисин дә мә'насы мәһз будур). Әкәр о шеј гәдим олсајды (јә'ни әввәлдән мөвчуд олсајды), бу ишлә башга һала дүшмәзди. Чүнки мәһв олан вә ја дәјишилән һәр бир шеј јаранмаға, сонра мәһв олмаға габилдир. Буна әсасән јохлугдан сонра мәһв олараг, һадис шәклинә дүшүр. Әкәр фәрз едәк ки, о гәдим иди. Амма инди бөјүмәклә дә дәјишилиб һадис олур (бу да әшјаларын гәдим вә әзәли олмадығыны чатдырыр). Бир шеј ејни заманда һәм әзәли, һәм дә јохлуг, һәм һадис, һәм гәдим ола билмәз.

Ибни Әбил Овча: Бир шејин кечмишдә, кәләчәкдә хырда вә ја бөјүк олан һаллардакы вәзијјәти сизин бәјан етдијиниз кимидир. Бу да варлыг дүнјасынын сонрадан јаранан (һадис) олдуғуну чатдырыр. Амма әкәр һәр бир шеј өз кичик вәзијјәтиндә галса, белә олан һалда онларын һадис олмасына нә дәлилиниз вар?

Имам: Бизим бәһсимизин мөвзусу, көрдүјүн мүшаһидә етдијин варлыг дүнјасыдыр ки, там дәјишикликләрә мә'руз галыр. Амма әкәр бу дүнјаны көтүрүб, јеринә башга бир дүнја тәсәввүр етсәк вә ону арашдырсаг, јенә дә онун јеринә мәһв олуб, дәјишликлә мә'руз галан башга бир дүнја кәләчәкдир. Бу да һадисин ејни мә'насыдыр. Ејни заманда сәнин фәрзијјәнә көрә (јә'ни бүтүн шејләрин кичик һалда галмасы) суалына да чаваб верирәм. Мән дејирәм ки, фәрз едәк ки, һәр бир шеј өз кичик вәзијјәтиндә галсын. Фәрзијјә аләминдә бу дүзкүндүр ки, һәр бир кичик шеји башга бир кичик шејә әлавә етсәк, бу әлавә етмәклә бөјүјәчәкдир. Белә бир тәсәввүрүн дә нәтичәси дәјишликлә мә'руз галмасы вә онун һадис олмасыны бәјан едир. Еј Әбдүл Кәрим бу сөзүн гаршасында һеч вахт чаваб тапа билмәзсән.¹

¹ Үсули Кафи 1-чи чилд, сәһифә 77.

15-Ибни Әбил Овчанын көзләнилмәз өлүмү

Ибни Әбил Овчанын имам Садиг әлејһиссаламла Мәккәдә апардығы мубаһисәләрдән бир ил кечди. Сонракы ил јенә дә Кә'бәдә имам Садиг әлејһиссаламын һүзуруна кәлди. Шиәләрдән бири имама деди: Ибни Әбил Овча мүсәлман олубдурму?

Имам әлејһиссалам: Онун гәлби исламын барәсиндә тамамилә кордур. О мүсәлман олмајачагдыр.

Ибни Әбил Овчанын көзү имам Садиг әлејһиссалама саташдыгда деди: Еј мәним мөвлам вә ағам!

Имам әлејһиссалам: Бура нә үчүн кәлмисән?

Ибни Әбил Овча: Вәтәнимин ајинләринә, гајдаганунларына ујғун олараг, бура кәлмишәм ки, чамаатын дәли шәкилдә баш гырхыб, даш тулламаларына бахам (јә'ни һәчч мәрасиминдә јеринә јетирдикләри әмәлләрә).

Имам әлејһиссалам: Сән һәлә дә өз инадкарлығында вә азғынчылығында галмысан?

Ибни Әбил Овча данышмаг истәдикдә имам әлејһиссалам она бујурду: Һәчч мәрасиминдә мубаһисә едиб, дава-далашмаға ичазә верилмир. (Сонра имам әлејһиссалам әбасыны силкәләјиб, бујурду:) Әкәр һәгигәт бизим инандыгларымыз олса (елә һәгигәт дә бундан ибарәтдир) белә олан һалда сиз дејил, биз дүз јолдајыг, ничат тапанларданыг. Әкәр һагг сизинлә олса нечә ки, белә дејил, һәм биз, һәм дә сиз ничат тапарыг. Буна әсасән, биз ики һалда ничат тапырыг, лакин сиз јалныз бир һалда. О бири һалда исә һәлак олачагсыныз. Бу заман ибни Әбил Овчанын һалы дәјишилди. Өз әтрафында оланлара деди: Үрәјимдә ағры һисс едирәм, мәни гајтарын. Ону гајтардыгда јары-јолда дүнјадан кетди. Аллаһ ону бағышламады.¹

¹ Һәмин мәнбәә сәһифә 78.

*16-Әбдуллаһ Дәјсанинин Ғишамла
мубаһисәси нәтичәсиндә мүсәлман
олмасы*

Имам Садиг әлејһиссаламын зәкалы вә бачарыглы тәләбәләриндән бири олан Ғишам ибни Ғәкәм, бир күн Әбдуллаһ Дәјсани адлы бир Аллаһы инкар едән шәхслә көрүшдү. О Ғишамдан сорушду: Сәнин Аллаһын вармы?

Ғишам: Бәли.

Әбдуллаһ: Сәнин Аллаһын гадирдирми?

Ғишам: Бәли. О һәм гадирдир, һәм дә һәр бир шејин ихтијары онун әлиндәдир.

Әбдуллаһ: Сәнин Аллаһын јумуртаны бөјүтмәдән вә јер күрәсини кичилтмәдән, јер күрәсини јумуртанын ичиндә јерләшдирә биләрми?

Ғишам: Бу суала чаваб вермәк үчүн мәнә мөһләт вер.

Әбдуллаһ: Сәнә бир ил мөһләт верирәм.

Ғишам дәрһал ата миниб, имам Садиг әлејһиссаламын һүзуруна кәлди вә әрз етди: еј Рәсулаллаһын өвлады! Әбдуллаһ Дәјсани мәним јаныма кәлиб, елә суаллар сорушду ки, она чаваб вермәкдә јалныз Аллаһа вә сизә архаланмадан мүмкүн дејилдир.

Имам әлејһиссалам: О нә сорушду.

Ғишам: О дејир ки, Аллаһ дүнјанын кенишлијини кичилтмәдән, јумуртаны бөјүтмәдән, дүнјаны онун ичиндә јерләшдирә биләрми?

Имам әлејһиссалам: Еј Ғишам! Сәндә нечә һисс (дүјғу үзвүн) вардыр?

Ғишам: Мәним беш һисс, дүјғу үзвүм вардыр: Көрмә, дадма, ешитмә, ијләмә вә ләмс етмә.

Имам әлејһиссалам: Бу беш һиссдән һансы даһа кичикдир?

Ғишам: Көрмә үзвү.

Имам әлејһиссалам: Көрмә үзвүнүн әндәзәси нә гәдәрдир?

Ғишам: Бир мәчмәк бојда јахуд ондан да кичикдир.

Еј Ғишам! Өз башынын јухарысына бах, де көрүм нә көрүрсән?

Ғишам һәммин јерләрә бахыб, деди: Асиманы, јери, евләри, сарајлары, чөлләри, дағлары, чајлары көрүрәм.

Имам әлејһиссалам: Бүтүн бу кенишликдә олан шејләри кичилтмәдән, сәнин көз бәбәјиндә јерләшдирән бир Аллаһ, дүнјаны да јумуртанын ичиндә, јумуртаны бөјүтмәдән, дүнјаны да кичилтмәдән јерләшдирә биләр.

Бу заман Ғишам әјилиб, имам әлејһиссаламын әлини-ајағыны өпдү вә деди: Еј Рәсулуллаһын оғлу! Бу чаваб мәним үчүн кифајәтдир.¹

Ғишам өз евинә гајытды. Онун сабаһы Әбдуллаһ Ғишамын јанына кәлиб, деди: Мән чавабымы алмаг үчүн дејил, садәчә салам вермәк үчүн сәнин јанына кәлмишәм.

Ғишам деди: Сәнин вердијин суалын чавабы будур (сонра имамдан ешитдији чавабы онун үчүн бәјан етди).

Әбдуллаһ Дәјсани гәрара алды ки, шәхсән имамын һүзуруна кедиб, мүәјјән суаллары ондан сорушсун. Бу мәгсәдлә имамын евинә доғру јола дүшүб, дахил олмаг ичазәси алды. Она ичазә верилдикдә дахил олуб, имамын һүзурунда отурду вә деди: Еј Мәһәммәдин(с) оғлу Чә'фәр! Мәнә өз Аллаһымы, мә'будуму танытдыр.

¹ Диггәт јетирмәк лазымдыр ки, Аллаһын гүдрәти гејри-мүмкүн олан ишләрә һеч вахт аид едилә билмәз. Лакин имам, өзүнүн бу чавабы илә авам чамааты гане етмәк истәмишдир. Мәсәлән бир кәс дејир ки, инсан һаваја уча биләрми? Чаваб веририк ки, инсан тәјјарә дүзәлдиб, онун вастәси илә уча биләр. Имам көз бәбәјини мисал кими көстәрмәклә, бујурмаг истәјир ки, әкәр Аллаһын гүдрәтини баша дүшмәк истәјирсәнсә, бу јолла баша дүш. Амма дүнјаны кичилтмәдән, јумуртаны бөјүтмәдән, дүнјаны јумуртанын ичәрисиндә јерләшдирмәк кими ағла сығмаз мисаллар илә јох. Имам бу сөзлә бујурмаг истәјир ки, әкәр бүтүн дүнјанын јумуртанын ичиндә иникас олунмасыны нәзәрдә тутурса, о гејри мүмкүн дејилдир. Аллаһ она гадирдир. Әкс һалда исә, бу иш гејри-мүмкүн сајылыр вә Аллаһын гүдрәти гејри-мүмкүн ишләрә аид едилмир. Мәсәлән бир кәс дејә биләр ки, Аллаһ ики вурулсун ики бәрәбәрдир беш еләјә биләрми. Бу суалын өзү сәһвдир.

Имам әлејһиссалам: Адын нәдир? Әбдуллаһ адыны демәдән евдән чыхды. Достлары она дедиләр: Нә үчүн адыны демәдин?

О деди: Әкәр Әбдуллаһ адымы десәјдим, (јә'ни Аллаһын бәндәси) имам мәнән сорушарды ки, о кәс ки, сән онун бәндәсисән һәмин шәхс кимдир?

Әбдуллаһын достлары деди: Имамын јанына гајыт вә де, мәним адымы сорушмадан мә'будуму мәнә танытдыр.

Әбдуллаһ гајыдыб, имама деди: Мәним адымы сорушмадан мә'будуму мәнә танытдыр.

Имам әлејһиссалам ишарә етди, Әбдуллаһ һәмин јердә отурду. Бу заман имам әлејһиссаламын ушагларындан бири әлиндә јумурта ојнадырды. Имам әлејһиссалам ушаға бујурду: Јумуртаны мәнә вер.

Ушаг јумуртаны атасына верди имам јумуртаны әлинә алыб, Әбдуллаһа хитабән бујурду: Еј Дәјсани! Бу јумуртаја бах, нечә дә өртүлү бир сәнкәрә охшајыр. Онун галын үст габығы, онун алтында бир әлавә назик габығ вардыр. Һәмин назик габығын алтында күмүшә бәнзәр маје маддә вардыр (јумуртанын ағы). Сонра сары рәнкли гызыла чатыр (јә'ни јумуртанын сарысы). Амма һеч дә бу ики мајеләр бир-биринә гарышмыр. Нә күмүш гызыла, нәдә гызыл күмүшә. Һәмишә бу вәзијјәтдә галыр. Нә бир кәс онун дахилиндә бу вәзијјәти јарадыб, онлары саһмана салыр вә бир кәс дејир ки, мән ону белә јаратмышам, нә дә хариҷ мүһитдән онун дахилинә бир шәхс кедә биләр ки, ону дағыдыб, парчаламағ истәјирәм десин. Бу јумуртадан јарана биләчәк чүчәнин хоруз вә ја тојуг олмасы да мә'лум дејилдир. Бу бир мүддәтдән сонра јарылыр вә онун ичиндән Таввус-гушу кими рәнк-бәрәнк чүчә чыхыр. Сәнин нәзәринә көрә белә зәриф тәшкилатын идарә едәни јохдурму?

Әбдуллаһ Дәјсани бу суалын гаршысында бир мүддәт башыны ашаға салдыгдан сонра, иман нуру гәлбинә сачдығы һалда башыны галдырыб, деди: Шәһадәт верирәм ки, јеканә Аллаһдан башга мә'буд јохдур. О јеканә вә мисилсиздир. Шәһадәт верирәм ки,

Мәһәммәд(с) онун Рәсулудур. Сән дә Аллаһ тәрәфиндән чамаата һөччәт вә имамсан. Мән өз батил әгидәмдән пешманчылыг изһар едиб, төвбә едирәм.¹

17-Имамын ики Аллаһа пәрәстиш едәнләрә чавабы

Ики Аллаһа ситајиш едән бир шәхс имамын һүзуруна кәлиб, өз әгидәсини мүдафиә етмәжә башлады. Онун әгидәсинә көрә дүнјаја ики Аллаһ, бири јахшылыгларын, бири дә писликләрин Аллаһы һөкмранлыг едир.

Имам Садиг әлејһиссалам онун әгидәсини вә үмүмијјәтлә ики Аллаһа ситајиши рәдд етмәк үчүн бујурду: Сән ки, дејирсән Аллаһ икидир, бу үч һалдан харич дејилдир:

1-Ја һәр икиси гүдрәтли вә гәдимдир.

2-Ја һәр икиси бачарыгсыздыр.

3-Јахуд бири күчлү дикәри исә бачарыгсыздыр.

Биринчи һалда нә үчүн бири дикәрини варлыг сәһнәсиндән чыхармыр ки, өзү тәкликдә дүнјаја һөкмранлыг етсин? (Дүнјада һаким олан ваһид низам интизам көстәрир ки, онлара бир һаким башчылыг едир. Буна әсасән Аллаһ мүтләг гүдрәтли Пәрвәрдикардыр).

Үчүнчү һалда да Аллаһын јеканә олмағыны көстәрир вә бизим сөзүмүзү сүбут едир. Чүнки күчлү олан Аллаһдыр, дикәри зәифлијинә көрә Аллаһ ола билмәз.

Икинчи һалда (јә'ни һәр ики Аллаһын зәиф олдуғу тәгдирдә) ја онлар мүәјјән чәһәтләрлә бирликдә мүттәфиг олурлар вә мүхтәлиф чәһәтләрдә исә ихтилафлары вардыр. Белә олан һалда лазым кәлир ки, о икисинин арасында бир-бириндән фәргләнән чәһәтләр олсун. Һәмчинин лазым кәлир ки, онларын фәргли чәһәтләри,

¹ Һәммин мәнбәә сәһифә 79-80.

гәдим вүчуди ишләр сырасындан олсун. Әввәлдән дә бу хусусијјәт, о ики Аллаһа јанашы мөвчуд олсун ки, онларын икилији дүзкүн ола билсин. Белә олан һалда үч Аллаһ вүчуда кәлир. Бу ардычыллыгга дөрд, беш вә сонсуз сәјда Аллаһлар лазым кәлир.

Ҳишам дејир: Ики Аллаһа ситајиш едән шәхсин суалларындан бири дә бу иди ки, икилијә пәрәстиш мәсәләсини Аллаһын варлығы мәсәләсинә чәкәрәк имам Садиг әлејһиссалама деди: Сизин Аллаһын варлығына олан дәлилиниз нәдән ибарәтдир.

Имам әлејһиссалам: Бүтүн бу гурулушлар вә варлыглар онун бир јараданынын бәјан едичисидир. Белә ки, сән мөһкәм, көзәл, уча бир бина көрдүкдә, јүз фаиз билирсән ки, онун һөкмән бир бәннасы вардыр. Бахмајараг ки, о бәннаны көрмәмисән.

Ики Аллаһа пәрәстиш едән: Аллаһ нәдир?

Имам әлејһиссалам: Аллаһ, бүтүн әшјаларын әксинә олан бир шејдир. Башга сөzlә, о бир мә'наны сүбут етмәк үчүндүр. Шеј олмағын һәгигәтинә, бир шејдир. Лакин, онун чисми вә шәкли јохдур. Инсанын дујгулурындан һеч бири илә дәрк олуна билмәз, хәјал гүввәси ону тапа билмәз. Заманын кечмәси онун гүдрәтини азалдыб, вәзијјәтини дәјишдирә билмәз.¹

18-Имам Садиг әлејһиссәламын Мәнсурун јанында Әбу Ҳәнифә илә мубаһисәси

Ибни Шәһр Ашуб Әбу Ҳәнифәнин мүснәдиндә рәвајәт едир ки, Ҳәсән ибни Зијад деди: Әбу Ҳәнифәјә (Ҳәнифә мәзһәбинин башчысы) белә суал верилди: Индијә гәдәр көрдүјүн фәғиһләр арасында биликлиси кимдир.

¹ Јенә орада 5-чи һәдис сәһифә 80-81. Чилд 1

Әбу Һәнифә җавабда деди: Җамаат арасында ән дәрракәли фәғиһ Җә'фәр ибни Мәһәммәддир (јә'ни имам Садиг әлејһиссалам). Аббаси хәлифәләриндән икинчиси (Мәнсур Дәваниги) һәзрәти өз һүзуруна җағырмышды. Мәнә дә белә бир хәбәр көндәрмишди, еј Әбу Һәнифә! Җамаат Җә'фәр ибни Мәһәммәдә алданмышлар. Чох чәтин мәсәләләри һазырлајыб, онунла мубаһисә ет (о җаваб верә билмәдији үчүн мәгамы ашағы дүшәчәкдир). Мән гырх суал һазырладым. Сонра, о заман Бәсрә вә Куфә арасында јерләшән Һијрә шәһәриндә олан Мәнсур, мәни һүзуруна җағырды. Мән кетдикдә имам Садиг әлејһиссалам онун сағ тәрәфиндә отурдуғуну көрдүм. Көзүм имам Садиг әлејһиссалама дүшдүкдә онун әзәмәти гәлбимдә елә тә'сир бурахды ки, Мәнсурдан бу чүр әзәмәти көрмәмишдим. Мәнсура салам вердим. Отурмағымы ишарә етди. Мән отурдугдан сора имам Садиг әлејһиссалама үзүнү тутуб, деди: Еј Әба Әбдуллаһ, бу Әбу Һәнифәдир.

Имам бујурду: Бәли, ону таныјырам.

Сонра Мәнсур үзүнү мәнә тутуб, деди: Еј Әбу Һәнифә! Суалларыны вер. Мән суалларымы бир-бир ондан сорушдум. Имам Садиг әлејһиссалам мәним җавабларымы верир вә бујурурду: Бу мәсәлә барәсиндә сизин нәзәриниз будур, Мәдинә әһли белә дејир. Онун җавабларындан бә'зиләри бизим нәзәримизлә мубафиг, бә'зиләри Мәдинә әһлинин нәзәри илә мубафиг олурду. Бә'зиләри исә һәр ики нәзәр илә мұхалиф олурду. Нәһәјәт, бу гырх суалын һамысыны сорушдум. О да суалларын һамысына там шәкилдә җаваб верди. Сонра Әбу Һәнифә деди:

أَلَيْسَ أَنَّ أَعْلَمَ النَّاسِ، أَعْلَمُهُمْ بِإِخْتِلَافِ النَّاسِ

Инсанлар арасында ән акаһ вә ән елмли шәхс одур ки, җамаатын мұхтәлиф нәзәријјәләринә һамыдан артыг акаһ олсун.¹

¹ әнварүл бәһијјә сәһифә 152.

19-Ааллаһлыг иддиасы едән шәхси ачиз гојан мубаһисә

Имам Садиг әлејһиссаламын дөврүндә Чә'д ибни Дирһәм адлы бир шәхс, исламла мұхалифәтчилик едәрәк мұхтәлиф биәтләр јарадырды. Бир груп да онун әтрафына топлашмышды. Нәһәјәт о, гурбан бајрамы күнү е'дам олунду.

О, бир күн бир гәдәр торпагла сују бир шүшәјә гојуб сахлады. Бир нечә күндән сонра, онун ичәрисиндә һәшәратлар јаранды, артды. О чамаат арасына кәлиб, белә иддиа етди. Бу һәшәратлары мән јаратмышам. Чүнки мән онларын јаранмасына сәбәб олмушам. Демәли онларын јараданы вә халиги мәнәм.

Мүсәлманлардан бир группу бу мәсәләни имам Садиг әлејһиссалама хәбәр вердиләр. Һәзрәт бујурду: Она дејин: Шүшәнин дахилиндә олан һәшәратларын сајы нә гәдәрدير? Онларын еркәкләри вә дишиләри нә гәдәрدير? Онларын һәр бирисинин чәкиси нә гәдәрدير? Ондан истәјин ки, һәмин һәшәратлары башга шәкилә чевириб, дәјишдирсин. Чүнки һәр кәс онларын халигидирсә, онлары дәјишмәјә дә гадир олмалыдыр.

Мүсәлманлар бу суаллары һәмин шәхсдән сорушуб, онунла мубаһисә етдикдә, чаваб вермәјә ачиз галды. Беләликлә онун бүтүн һижләкәрлик планлары ифша олунду.¹

20-Бу чавабы һичаздан кәтирмисә

Имам Садиг әлејһиссаламын дөврүндәки алимләрдән бири Әбу Шакир Дәјсани иди. О, Аллаһы инкар едәнләр сырасында олуб, нурун вә зүлмәтин ајры-ајры аллаһы

¹ Сәфинәтүл биһар 1-чи чилд сәһифә 157.

олдуғуну иддиа едирди. Һәмишә о, чалышырды ки, кәлами бәһсләрлә өз әгидәсини сүбута јетириб, ислама нөгсан кәтирсин. О, Дәјсанијјә адлы бир идиолокијанын јарадычысы иди. Онун мүхтәлиф шакирдләри вар иди. Һәтта Һишам ибни Һәкәм дә онун шакирдләриндән бири иди. Бурада онун суалларындан биринә диггәт јетирин:

Әбу Шакир өз нәзәринә көрә Гур'анда ирад тапмышды. Бир күн Һишам ибни Һәкәмә (имам Садиг әлејһиссаламын ән јахшы тәләбәләриндән бири иди) деди: Гур'анда бир ајә илә раслашмышам ки, бизим ики Аллаһа ситајиш етмәјимизи тәсдигләјир.

Һишам деди: О һансы ајәдир?

Әбу Шакир: Зухруф сурәсинин 84-чү ајәсидир. Орада бујрулур:

وَ هُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلَهٌ وَ فِي الْأَرْضِ إِلَهٌ

«Аллаһ о кәсдир ки, асиманда да мә'буддур јердә дә мә'буддур». Буна әсасән асиманын бир мә'буду, јерин дә башга бир мә'буду вардыр.

Һишам дејир: Мән она нечә чаваб верәчәјими билмәдим. Һәмин илдә Кә'бә евинин зијарәтинә кетдим. Имамын һүзуруна кедиб, һадисәни данышдым.

Имам Садиг әлејһиссалам бујурду: Бу динсиз хәбисин сөзләридир. Вәтәнинә гајыданда ондан сорушарсан ки, сәнин Куфәдәки адын нәдир? О дејәчәк филанкәсдир. Дејәрсән, сәнин Бәсрәдәки адын нәдир? О дејәчк, филанкәс. Ондан сонра дејәрсән, Бизим Аллаһымызда беләдир. Онун асимандакы ады да Илаһдыр, јердәки ады да Илаһдыр. Һәмчинин дәрјаларда, сәһраларда, һәр бир мәканда Аллаһ јалныз одур.

Һишам дејир: Вәтәнә гајытдыгдан сонра Әбу Шакирин јанына кедиб, бу чавабы вердикдә деди: Бу сәнин өз чавабын дејилдир! Бу чавабы Һичаздан кәтирмисән.¹

¹ Јенә орада сәһифә 128.

21-Имам Садиг әлејһиссәламын шакирдләринин шамлы алимлә мубаһисәләри

Имам Садиг әлејһиссәламын дөврүндә Шам алимләриндән бири Мәккәјә кәлиб, имамын һүзурунда өзүнү белә тә'рифләди: Мән кәлам, фиғһ, фәраиз елминә акаһам вә сизин шакирд вә сәһабәләринизлә мубаһисә етмәк үчүн бураја кәлмишәм.

Имам әлејһиссәлам: Сәнин сөзләрин Пејғәмбәрин(с) сөзләриндән гәйнагланыр јохса өзүндән ичад етмисән?

Шамлы алим: Һәм Пејғәмбәрин(с) сөзләриндәндир, һәм дә өз сөзләримдәндир (јә'ни бу ики сөзүн гарышығындан ибарәтдир.

Имам әлејһиссәлам: Демәли сән Пејғәмбәрин шәрикисәнми?

Шамлы алим: Јох онун шәрики дејиләм.

Имам әлејһиссәлам: Сәнә вәһј назил олурму?

Алим: Хејр.

Имам әлејһиссәлам: Әкәр Пејғәмбәрә итаәт етмәји вачиб билирсәнсә, онда өзүнә дә итаәт етмәји вачиб билирсән?

Шамлы алим: Өзүмә итаәт олунмағы вачиб билмирәм.

Бу заман имам Садиг әлејһиссәлам өз мәшһур шакирдләриндән бири олан Јунис ибни Јә'губа бујурду: Еј Јунис, бу киши бизимлә мубаһисәјә башламаздан әввәл өзүнү мәһкум етди (чүнки һеч бир дәлил олмадан өз сөзүнү һөччәт һесаб етди). Еј Јунис, әкәр кәлам елмини јахшы-јахшы өјрәнмиш олсајдын, бу Шамлы киши илә мубаһисә едәрдин.¹ Јунис: Чох әфсуслар олсун!! Чүнки кәлам елминдән һеч бир акаһлығым јохдур, сәнә фәда олум. Сиз кәлам елмини өјрәнмәји гадаған етдиниз

¹ Кәлам елми әгаид гәјдаларынын күчлү әгли вә нәгли дәлилләр әсасында исбат олунмасындан бәһс едән елмә дејилир.

вә бујурдунуз ки, вај олсун о кәсләрә ки, кәлам елми илә мәшгул олуб, дејирләр ки, бу дүз кәлир, бу әсассыздыр, бунун нәтичәси вар, буну баша дүшүрәм, ону баша дүшмүрәм...

Имам әлејһиссалам: Мәним гадаған етдијим бу иди ки, мәним сөзүмү бошлајыб, өз билдикләринизә архаланмајасыныз. Еј Јунис инди чөлә чых вә кәлам елми алимләриндән һәр бирини көрсән (јә'ни имамын шакирдләриндән) бураја кәтир.

Јунис: Мән имамын һүзурундан чыхыб, үч нәфәри: Һүмран ибни Ә'јәни, Мө'миниттаг Әһвәли вә Һишам ибни Һәкәми (о, кәлам елмини чох көзәл билирди) имамын һүзуруна кәтирдим. Һәмчинин кәлам елминдә һамысындан үстүн олан Гејс ибни Масири дә (о бу елми имам Сәччаддан әлејһиссаламдан өјрәнмишди) имамын һүзуруна кәтирдим. Һамысы ора топлашдыгдан сонра, имам әлејһиссалам өз хејмәсиндән чыхды. Мәккә һәрәминин јанында олан хејмәни һәзрәт имам әлејһиссалам үчүн дүзәлтмишдиләр. О һәзрәт Һәчч мәрасими башланмамышдан бир нечә күн әввәл орада галырды. Бу заман һәзрәт, узагдан чапараг кәлән бир дөвәни көрдү вә бујурду: Кә'бәнин Аллаһына анд олсун ки, чапараг кәлән бу дөвәнин үстүндәки Һишамдыр.

Орада оланлар фикирләшдиләр ки, имамын мәгсәди Әгилин өвлады олан Һишамдыр. Чүнки имам ону чох истәјирди. Амма дөвә јахынлашдыгда көрдүләр ки, о имамын бөјүк шакирдләриндән вә алимләриндән олан Һишам ибни Һәкәмдир. О, һәммин вахтларда јени-јетмә бир чаван иди. Үзүнә тәзә түк чыхмышды. Орада оланларын һамысы јашча ондан бөјүк идиләр. Имам Һишамы көрдүкдә, онун пишвазына чыхды вә өз јанында јер вериб, онун барәсиндә бујурду:

نَاصِرُنَا يَقْلِبُهُ وَ لِسَانِهِ وَ يَدِهِ :

Һишам өз гәлби, дили вә әмли илә бизим көмәкчимиздир.

Сонра имам Садиг әлејһиссалам орада һазыр олан шакирдләриндән бир нечәсинә үз тутуб, һәр биринә бујурду: Бу Шамлы киши илә мүбаһисә един. Әввәлчә Һүмрана бујурду: Бу Шамлы киши илә мүбаһисә ет. Һүмран, о шәхслә мүбаһисәјә башлады, чох кечмәмишди ки, Шамлы киши онун гаршысында ачиз галды.

Сонра имам Мө'миниттага бујурду:¹ Еј Таг! Шамлы киши илә мүзакирә апар.

О да һәммин Шамлы киши илә мүбаһисә етди, чох чәкмәдән она гәләбә чалды.

Имам Садиг әлејһиссалам сонра Һишам ибни Салимә бујурду ки, сән дә Шамлы киши илә мүбаһисә ет. О да мүбаһисә етди, лакин она үстүн кәлмәјиб, јалныз онунла бәрабәр олду.

Сонра имам Гејс ибни Масирә бујурду: Сән онунла даныш.

Гејс Шамлы киши илә мүбаһисәјә башлады. Имам өзү дә һәммин мүбаһисәләрә гулаг асырды, арада тәбәссүм едирди. Чүнки Шамлы киши һеч бир чаваб верә билмәјиб, ачиз галмышды, онун ачизлик әламәтләри үзүндән көрүнүрдү.²

22-Һишамын шамлы кишијә тутарлы дәлилләри

Имам Садиг әлејһиссалам Мәккәдә шакирдләри илә Шамлы киши арасында баш верән мүбаһисәдә Шамлы

¹ Мө'миниттаг дедикдә мәгсәд, Әбу Чә'фәр Мәһәммәд ибни Әли ибни Нә'ман Куфидир. Онун ләгәби Әһвәл иди вә Куфәнин Тагул Мәһамил мәһәлләсиндә дүканы вар иди. Буна көрә дә она Мө'миниттаг дејирдиләр. Лакин мүхалифләр ону Шејтануттаг адланыдрырдылар. Сәфинәтүл биһар 2-чи чилд, сәһифә 100.

² Үсули кафи 1-чи чилд, сәһифә 171.

алимә үзүнү тутуб, деди: Сән бу чаванла ((Ғишам ибни Һәкәмә ишарә едәрәк) даныш.

Шамлы киши Ғишамла мубаһисә етмәк үчүн һазырлығыны билдирди. Онларын сөһбәти имам Садиг әлејһиссаламын һүзурунда белә баш верди:

Шамлы алим: Еј чаван! Бу кишини (имам Садигин) имамәти барәсиндә даныш. Јә'ни бу барәдә сәнинлә данышмаг истәјирәм.

Ғишам имамын һүзурунда о кишинин белә һәрәкәтләриндән о гәдәр гәзәбләнди ки, бәдәни ләрзәјә дүшдү. Бу заман она деди: Де көрүм Аллаһ бәндәләринин хејр вә сәадәтини даһа јахшы билир, јохса бәндәләр өз сәадәтләрини јахшы билир?

Шамлы алим: Әлбәттә Пәрвәрдикар бәндәләринин хејр вә сәадәтини даһа јахшы билир.

Ғишам: Аллаһ бәшәр өвладынын сәадәт вә хејри үчүн һансы ишләр көрмүшдүр?

Шамлы алим: Аллаһ өз һөччәтини онлар үчүн көндәрмишдир ки, пәракәндә олуб тәфригәјә дүчар олмасынлар. Вә О, бәндәләринин арасында, өз һөччәтинин нуру илә үлфәт вә достлуг бағышламышдыр ки, өз араларында олан насазлыглары достлуг сәјәсиндә арадан галдырсынлар. Һәмчинин Аллаһ бәндәләрини илаһи ганунла акаһ едир.

Ғишам: О һөччәт кимдир?

Шамлы алим: О, Рәсули Әкрәмдир(с).

Ғишам: Ондан сонра кимдир?

Шамлы алим: Пејғәмбәрдән(с) сонра Аллаһын һөччәти Гур'ан вә сүннәтдир.

Ғишам: Де көрүм, Гур'ан вә сүннәт бизим арамызда олан ихтилафы арадан галдырмагда фајда верәрми?

Шамлы алим: Бәли.

Ғишам: Онда мәнимлә сәнин аранда ихтилаф мөвчуддур. Буна көрә дә сән Шамдан дуруб, бураја кәлмисән (Мәккәјә).

Шамлы алим бу суалын чавабында сүкут етди.

Имам Садиг әлејһиссалам оңа бујурду: Нә үчүн бир

сөз демирсән.

Шамлы алим: Әкәр Ғишамын суалынын чавабында десәм ки, Гур'ан вә сүннәт бизим ихтилафымызын арадан галдырылмасында кифајәтдир, онда сөзсүз әбәс сөз данышмыш оларам. Чүнки Гур'ан вә сүннәтин ибарәтләри, кәламлары мұхтәлиф мә'налара маликдир. Әкәр десәм ки, бизим Гур'ан вә сүннәти дәрк етмәкдә ихтилафларымыз, бизим әгидәләримизә һеч бир хәләл јетирмир вә бизим һәр биримиз һаггы иддиә едирик, белә олан сурәтдә Гур'ан вә сүннәтин бизә һеч бир фәјдә (јә'ни ихтилафын арадан галдырылмасында) бағышламајачагдыр. Лакин бу дәлилин өзү мәним әгидәмин хејринәдир. Ғишамын әгидәсинин хејринә дејилдир.

Имам Садиг әлејһиссалам: Ғишамдан бу мәсәләни соруш. Чүнки о, гане едичи бир суал верәчәкдир. Чүнки онун башдан ајаға бүтүн вүчуду елми кәмал илә өртүлмүшдүр.

Шамлы алим: Де көрүм, Аллаһ бир шәхси Бәшәрә тәрәф кәндәрмишдими ки, онлары бир-бири илә мүттәһид едиб, ихтилафларын арадан галдырсын, онларын арасында олан чатышмамазлыглары дәф етсин. Һаггы- батили онлар үчүн шәрһ етсин?

Ғишам: Пејғәмбәрин(с) дөврүндә, јохса инди?

Шамлы алим: Рәсули Әкрәмин(с) дөврүндә, онун өзү иди. Лакин бу күн, о шәхс кимдир?

Ғишам: Һәммин шәхс, орада отуран шәхсдир (имам Садиг әлејһиссалама ишарә етди). Чамаат һәр тәрәфдән онун һүзуруна кәлир. (О, бизим һөччәтимиз, арамызда олан ихтилафлары арадан галдырандыр, чүнки) о, нүбүввәт елминин варисидир ки, бу елми дә ата-бабаларындан әлдә етмишдир. Јерин вә асиманын бүтүн хәбәрләрини сәнә дејә биләр.

Шамлы алим: Мән һарадан биләрәм ки, бу шәхс Аллаһын һагг олан һөччәтидир?

Ғишам: Һәр нә истәјирсәнсә соруш, онун һагг-һөччәт олмағыны дәрк едәсән.

Шамлы алим: Еј Һишам, бу сөзлә мәним үчүн бүтүн бәһанә јолларыны бағламыш олурсан. Кәрәк мән ондан суал едиб, һәгигәти тапам.

Имам: Истәјирсәнми сәнин бу сәфәрдәки Шамдан бура гәдәр, бүтүн инчәликләри, сәнә хәбәр верим? (Имам әлејһиссалам онун сәфәриндә баш верән һадисәләрин бир гисмини бәјан етди).

Шамлы алим: (Имамын бу бәјанларындан ашиг олараг һәгигәти тапды, иман нуру онун гәлбидә парлады.) Шад һалда деди: Дүз дедин! Инди Аллаһа иман кәтириб, исламы гәбул етдим.

Имам әлејһиссалам: Сән инди Аллаһа иман кәтирмисән ислам да имандан әввәлдир. Исламын вастәси илә инсанлар бир-бириндән ирс апарыб, издивач едир. Лакин саваб газанмаг, јалныз иман сајәсиндәдир (јә'ни сән әввәлләрдә мүјсәлман идин, лакин мәним имамәтими гәбул етмирдин. Инди мәним имамәтими гәбул етдијинә көрә, әмәлләринин савабына чатачагсан).

Шамлы алим: Дүз бујурурсан. Шәһадәт верирәм ки, Аллаһдан башга бир мә'буд јохдур, Мәһәммәд Онун Рәсулу(с), сән Онун Пејғәмбәринин(с) һагг чанишинисән.

* * *

Бу заман имам Садиг әлејһиссалам, өз шакирдләринин онунла мүбаһисәси барәисндә белә нәзәр верди:

Һәзрәт Һумрана бујурду: Сән, өз сөзүнү һәдислә ујғун олараг ирәлиләдијиндән һагга наил олачагсан.

Һишам ибни Салимә бујурду: Сән һәдиси тапмагда ахтарыша башладың. Лакин ону, дүзкүн шәкилдә тәһвил етмәји бачармадың.

Мө'минүттага бујурду: Сән мүбаһисәјә охшатма вә мүтајисә илә дахил олдун вә мөвзудан харич олдун. Батили-батил васитәси илә рәдд едирсән. Сәнин батил олмагын ајдындыр.

Сонра Гејс ибни Масирә бујурду: Сән елә данышырсан ки, ону Пејғәмбәр(с) һәдисинә јахынладасан, лакин, ону

узаглашдырырсан, һаггы-батиллә гарышдырырсан. Һалбуки, азачыг олан һагг инсаны чохлу батилләрдән еһтијачсыз едир. Сән вә Әһвәл (Мө'миниттаг) мүбаһисә заманы, ағачын будагларындан-будагларына атылан гуш кими, сөзү дәјиширдиниз. Буна көрә дә чох маһирсиниз.

Јунис дејир: Аллаһа анд олсун мән елә фикирләширдим ки, имам Һишамын барәсиндә Гејсә вә Әһвәлә дедикләрини бујурачаг. Лакин имам әлејһиссалам, Һишамы чох јүксәк тәрздә тә'рифләди. Онун барәсиндә белә бујурду:

يَا هِشَامُ لَا تَكَاذُ تَقَعُ تَلَوِي رَجُلِيكَ، إِذَا
هَمَمْتَ بِالْأَرْضِ طَرْتُ

Еј Һишам, сән ики ајағынла һеч вахт јерә јыхылмассан, нәһајәт сәнин ишин, о јерә чатачагдыр ки, јерә јыхылмаға олдуғун вахтда, јенидән учачагсан (јә'ни өзүндә ачизлик һисс едән кими, зирәкликлә өзүнү гортарачагсан.)

Сонра Һишама бујурду: Сәнин кими шәхсләр, кәрәк хәтибләрлә данышсын. Еһтијатлы ол, бәһсләрдә јолуну итирмәјәсән ки, Аллаһын истәји илә бизим шәфаәтимиз, бу чүр бәһс вә мүбаһисә үслубун тәрраһлыг едәнләр үчүндүр.¹

* * *

Имам Садиг әлејһиссалам Һишам ибни Һәкәм барәсиндә, һәмчинин бујурмушдур: «Һишам бизим һаггымызын мүдафиәчиси, бизим кәламымызы вә рә'јимизи ирәли апаран, бизим һагг олмағымызы исбат едән, дүшмәнләримизин пуч сөзләринин гаршысыны аландыр. Һәр кәс она табе олса, онун фикирләринин ардынча дүшсә, бизә табе олмушдур. Һәр кәс онунла

¹ Јенә орада сәәһифә 172-173.

мүхалифәт етсә, бизимлә дүшмәнчилик етмишдир.¹

23-Мәсиһи Часәлигин имам Казим әлејһиссәламын јанында мүсәлман олмасы

Шејх Сәдуг вә башга алимләр, имам Садиг әлејһиссәламын шакирди олан Ёишам ибни Ёәкәмдән рәвајәт едирләр ки, мәсиһиләрин бөјүк алим вә руһаниләриндән бири, Бүрәјһә (она Часәлиг дә дејирдиләр) јетмиш ил мүддәтиндә мәсиһи дининдә иди. О, ислам барәсиндә ахтарыш апарыр вә һәмчинин һаггы сораглашырды. Онун јанында бир гадын да вар иди ки, узун мүддәт она хитмәтчилик етмишди.

Бүрәјһә, мәсиһијјәт дини вә онун исбат олунмасы үчүн мөвчуд олан дәлилләрин сүстлүјүнү, о гадындан кизләдирди. Нәһајәт, о гадын, бу ишдән хәбәрдар олду. Бүрәјһә јенә дә ислам барәсиндә ахтарыш апармаға башлады, исламын бөјүк алимләриндән, рәһбәрләриндән вә сәләһ шәхсләринин барәсиндә арашдырма апарыр, ислам алимләрини танымаг үчүн фәалијјәт едирди. Ёәр бир груп вә фиргә арасында кәзиб долашыр, онларын инанчыларыны вә әгидәләри барәсиндә сөзләрини арашдырыр. Ёакин һагдан бир шеј әлдә едә билмир вә онлара дејирди: Әкәр сизин рәһбәрләриниз һагг олсајды, онда кәрәк һаггын мүәјјән әләмәтләри сиздә мөвчуд олмалы иди.

Нәһајәт, бу ахтарыш јолунда шиәләрин, хусусилә Ёишам ибни Ёәкәмин хәбәрини ешитди.

Имам Садиг әлејһиссәламын шакирдләриндән бири олан Јунис ибни Әбдүррәһман дејир: Ёишам дејирди: Бир

¹ Әшшафи (Сејјид Мүртәза) сәһифә 12, Тәнгиһул мәгал 3-чү чилд, сәһифә 295.

күн Бабул Кәрхдә олан дүканымын гаршысында отурмушдум. Бир нечә нәфәр мәним јанымда Гур'ан охујурду. Бир дә көрдүм ки, Бүрејһә дә ичәрисиндә олмагла, бир нечә мәсиһи мәним јаныма кәлди. Онларын бә'зиләри кешиш, бә'зиләри исә башга рүтбәли шәхсләр иди. Онларын сајы тәғрибән јүзә чатырды. Гара палтарлар кејмиш, башларына узун кешиш папағы гојмушдулар. Часәлиг Әкбәр Бүрејһә дә онларын арасында иди. Онлар кәлиб, мәним дүканымын јанында отурдулар. Бүрејһә үчүн хусуси стул дүзәлтдиләр. О стулун үзәриндә отурду, јепископлар вә роһбанлар башларында олан гара папаглыларла, ајаг үстә өз чәликләринә дајандылар.

Бүрејһә деди: Мүсәлманлар арасында һәр шәхс кәлам елминдә биликли олдуғуну иддиа едиб, шөһрәт тапмышса, мән онунла мәсиһијјәтин һагг олмасы барәсиндә мубахисә етмишәм, лакин мәни мәһкум едиб, мәғлуб едә биләчәк шеј онларда көрмәмишәм. Инди сәнин јанына кәлмишәм ки, исламын һагг олмасы барәсиндә сәнинлә мубахисә едәм.

Сонра Һишамын Бүрејһә илә мубахисәсини, Һишамын бу мубахисәдә гәләбә чалмасыны шәрһ верәрәк дејир: Мәсиһиләр елә бир һалда дағлышдылар ки, өзләри илә дејилдиләр: Каш биз Һишам вә онун достлары илә үзләшмәјәјдик. Бүрејһә, бу мубахисәдән сонра, чох гәмкин һалда евинә гајытды. Евиндә олан хидмәтчи гадын ондан сорушду: Бу гәдәр пәришан вә гәм-гүссәли олмағынын сәбәби нәдир?

Бүрејһә, өзүнүн Һишам илә олан сөһбәтләрини гадына бәјан етдикдән сонра деди: Мәним гәм-гүссәли олмағымын сәбәби бах будур.

Гадын Бүрејһәјә деди: Вај олсун сәнә! Сән һаггын далынча, јохса батилин далынча кетмәк истәјирсән?

Бүрејһә чаваб верди: Һаггын далынча кетмәк истәјирәм.

Гадын деди: Һаггы һәр јердә талсан, һәммин тәрәфә шәјл ет. Инадкарлыгдан узаг ол. Чүнки бу хусусијјәт бир

нөв шәккдир, шәкк дә чиркин бир мәсәләдир. Шәк әһли чәһәннәмдә олачаглар.

Бүрејһә гадынын сөзүнү гәбул едәрәк, гәти гәрара кәлди ки, сүбһ тездән Һишамын јанына кетсин. Онун јанына кәлдикдә көрдү ки, Һишамын достларындан һеч кәс орада јохдур. Һишама деди: Еј Һишам! Сән елә бир шәхси таныјырсаңмы ки, онун фикирләрини өзүнә нүмунә көтүрүб, она табе оласан? Она итаәт етмәји, өз дининә итаәт һесаб едәсән?

Һишам деди: Бәли еј Бүрејһә.

Бүрејһә, о һәммин шәхсин хусусијјәтләри барәсиндә сорушдугда, Һишам имам Садиг әлејһиссаламын бүтүн хусусијјәтләрини онун үчүн бәјан етди. Бүрејһә, имам Садиг әлејһиссаламы көрмәк үчүн чох һәјәчан һисси кечирди. Сонра Һишамла бирликдә, Ирагдан Мәдинәјә сәфәр етди. Бүрејһәнин хидмәтчи гадыны да онунла бирликдә иди. Онлар имамын евинә кетмәк истәјирдиләр, лакин имамын евинә чатмамыш, оғлу Муса ибни Чә'фәр әлејһиссалам илә көрүшдүләр. «Сағибул Мәнағиб» китабында рәвәјәт олундуғуна көрә, Һишам она салам верди. Бүрејһә дә салам вердикдән сонра, нә үчүн кәлдикләрини бәјан етдиләр. Имам Казим әлејһиссалам, о заман, кичик бир ушаг иди (шејх Сәдугун рәвәјәт етдијинә көрә, Һишам Бүрејһәнин башына кәлән әһвалатлары имам Казимә нәгл етди).

ЧАСӘЛИГИН ИМАМ КАЗИМ ӘЛЕЈҲИССӘЛАМЛА СӨҢБӘТИ.

Имам Казим әлејһиссалам: Еј Бүрејһә! Өз китабын Инчилин барәсиндә нә гәдәр акаһлығын вардыр?

Бүрејһә: Мән, өз китабыма акаһам.

Имам Казим әлејһиссалам: Онун тәһвилине (јә'ни батини мә'наларына) нә гәдәр е'тимад едирсән?

Бүрејһә: Нә гәдәр акаһлығым варса, һәммин гәдәр дә е'тимад едирәм.

Бу заман имам Казим әлејһиссалам Инчилин ајәләрини охумаға башлады. Бүрејһә имам Казим әлејһиссаламын бу гираәтиндән о гәдәр һәјәчанланды ки, деди: Һәзрәт мәсиһ әлејһиссалам да сизин охудуғунуз кими Инчили охујурду. Бу чүр гираәти һәзрәти мәсиһдән башга һеч кәс бачара билмәз.

Сонра Бүрејһә имам Казим әлејһиссалама әрз етди:

إِيَّاكَ كُنْتُ أَطْلُبُ مِنْذُ خَمْسِينَ سَنَةً أَوْ مِثْلَكَ:

Әлли ил мүддәтиндә сәни вә ја сәнин кимиләри ахтарырдым.

Сонра елә һәмин андача мүсәлманчылығы гәбул етди, онунла кәлән хидмәтчи гадын да исламы гәбул етди. Ислам јолунда кәзәл мүтавимәт кәстәрди. Сонра, Һишам Бүрејһә вә о гадынла бирликдә имам Садиг әлејһиссаламын һүзуруна кәлди, имам Казим әлејһиссаламын Бүрејһә илә сөһбәтләрини, онун вә хидмәтчи гадынын исламы гәбул етмәләрини имам Садиг әлејһиссалама хәбәр верди.

Имам әлејһиссалам бујурду:

ذَرِيَّةٌ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ:

«Онлар, елә өвладлар иди ки, (паклыг вә камал бахымындан) бә'зиләри, бә'зиләриндәндир вә Аллаһ ешидән вә биләндир. (Али-Имран 34)

БҮРЕЈҲӘНИН ИМАМ САДИГЛӘ СӨҢБӘТИ

Бүрејһә: Сәнә фәда олум, Товрат, Инчил вә Пејғәмбәрләрин китабларыны һарадан өјрәнмисиниз?

Имам Садиг әлејһиссалам: Бу китаблар, онларын өзләри тәрәфиндән бизә ирс чатмышдыр. Биз дә онлар кими һәмин китаблары тилавәт едирик: Онлар кими, охујуруг. Аллаһ јер үзүндә һәр бир һөччәти гојмушса, о суал верәнләрин чавабында һеч вахт «билмирәм»

демәмишдир.

Ондан сонра Бүрејһә имам Садиг әлејһиссаламын јанында галыб, онун достларындан бири олду. Нәһајәт елә һәзрәти имам Садиг әлејһиссаламын дөврүндә дә дүнјадан кетди. Имам шәхсән өзү, онун гуслуну верди, кәфәнә бүкүб, өз әлләри илә гәбрә гојду. Сонра бујурду:

هَذَا خَوَارِي مِنْ خَوَارِي الْمَسِيحِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
يَعْرِفُ حَقَّ اللَّهِ عَلَيْهِ :

«Бу киши Исанын һәвариләриндән (ән јахын көмәкчиләриндән) биридир ки, Аллаһың өз үзәриндә олан һаггыны таныды».

Имам Садиг әлејһиссаламын сәһабәләриндән чоху арзу едирдиләр ки, каш Бүрејһә кими (али мә'нәви мәғамлара малик) олајдылар.¹

24-Әбу Јусифин имам Казим әлејһиссәламын һүзурунда ачиз галмасы

Бәни Аббасын үчүнчү хәлифәси Мәһди Аббаси, бир күн имам Муса ибни Чә'фәр әлејһиссаламын һүзурунда отурмушду. Пејғәмбәр(с) әһли-бејтинин мүхалиф алимләриндән олан Әбу Јусиф дә Һәммин мәчлисдә иди. О Мәһди Аббасијә үз тутуб, деди: Ичазә верирсәнми Муса ибни Чә'фәрдән елә суаллар сорушум ки, чаваб верә билмәјиб, ачиз галсын?

Мәһди Аббаси деди: Бәли, ичазә вердим.

Әбу Јусиф имам Казим әлејһиссалама деди: Сәндән бир шеј соруша биләрәмми?

Имам әлејһиссалам бујурду: Бәли, суал вер.

¹ Әнварүл Бәһијјә, сәһифә 189-192.

Әбу Јусиф деди: Бир кәс Һәчч мәрасиминдә еһрам бағлајыбса, онун көлкәјә кетмәси чаиздирми?

Имам әлејһиссалам: Чаиз дејил.

Әбу Јусиф: Әкәр еһрамлы шәхсин, јердә, өз мәнзили кими бир хејмә гурса, онун көлкәсинә кетмәси чаиздирми?

Имам әлејһиссалам бујурду: Бәли, чаиздир.

Әбу Јусиф: Бу ики көлкә арасындан нә кими фәрг вардыр ки, биринчиси чаиз дејил, икинчиси чаиздир.

Имам Казим әлејһиссалам: Ајлыг адәти (ајбашы) олан бир гадын, адәти дөврләриндә кечән намазларынын гәзасыны гылмалыдырмы?

Әбу Јусиф: Хејр.

Имам әлејһиссалам: Һәмин күнләрдә тутмадыгы оручун, гәзасыны етмәлидирми?

Әбу Јусиф: Бәли.

Имам әлејһиссалам бујурду: Мәнә де көрүм, бу ики иш арасында нә кими фәрг вардыр ки, биринчидән намазын гәзасы јохдур, лакин икинчи һалда оручун гәзасыны тутмалыдыр.

Әбу Јусиф: Аллаһын көстәриши беләдир.

Имам Казим әлејһиссалам: Һәчч еһрамында олан шәхс үчүн дә көстәриш верилдији кимидир. (Јә'ни шәриәт мәсәләләриндә гијас етмәк олмаз).

Әбу Јусиф, бу чавабдан сонра, о гәдәр хәчаләт чәкди ки, Мәһди Аббаси она деди: Истәјирдин ки, имамы хар етмәк үчүн бир иш көрәсән, лакин бачара билмәдин.

Әбу Јусиф деди: Рәмани биһәчәрин дамиғин «јә'ни Муса ибни Чә'фәр мәни бир сөzlә терор етди» (јә'ни онун чавабы мугабилиндә мән һејран галдым).¹

¹ Үјулүл әхбари Риза 1-чи чилд, сәһифә 78.

25-Имам Казим әлејһиссәламын Ғарунла мубаһисәси

Аббаси хәлифәләринин бешинчиси, Ғарун Әр-Рәшид, имам Казим әлејһиссаламла сөһбәт едәркән, о һәзрәтә хитаб едиб, деди: Сиз бүтүн чамаат арасында, сизә Рәсули Әкрәмин(с) өвлады дејә хитаб олунмасына рәва билирсиниз. Вә дејирсиниз ки, биз Рәсулуллаһын(с) оғланларыҗыг. Ғалбуки Пејғәмбәрин(с) оғлу јох иди ки, сиз огул наһијәсиндән, онун өвлады сајыласыныз. Билирсиниз ки, нәслин давам етмәси, оғлан тәрәфиндәндир, гыз тәрәфиндән јох. Сиз Пејғәмбәрин(с) гызынын оғланларысыныз. Демәли сиз Пејғәмбәрин(с) оғлу дејилсиниз?

Имам Казим әлејһиссалам: Әкәр һал-һазырда Пејғәмбәр(с) дири олсајды вә сәнин гызынын елчилијинә кәлсәјди, сән она мүсбәт чаваб верәрдинми?

Ғарун: Гәрибәдир! Нә үчүн мүсбәт чаваб вермәјим?! Әксинә, бу гоһумлут сәбәбилә бүтүн әрәб вә әчәмләрә ифтихар едәрдим.

Имам Казим әлејһиссалам: Лакин Пејғәмбәр(с) мәним гызыма елчи кәлмәз вә онун үчүн мәним гызымы алмасы, рәва дејилдир.

Ғарун: Нә үчүн?

Имам Казим әлејһиссалам: Чүнки Пејғәмбәр(с) мәним дүнјаја кәлмәјимә сәбәбидир (мән онун нәвәсијәм). Лакин о, сәнин дүнјаја кәлмәјинә сәбәб дејил.

Ғарун: Әһсән сәнә еј Муса! Инди мәним суалым будур ки, нә үчүн сиз дејирсиниз ки, мән Пејғәмбәрин(с) зүрријәсиндәнәм? Ғалбуки Пејғәмбәрин(с) нәсли јох иди. Чүнки нәсил оғлан наһијәсиндән кәлир, гыз тәрәфиндән јох. Пејғәмбәрин(с) оғлу јох иди. Сиз Пејғәмбәрин(с) гызы Зәһра әләһиссәламдан дүнјаја кәлмисиниз. Зәһра әләһиссәламын нәсли дә Пејғәмбәрин(с) нәсли сајылмаз.

Имам Казим әлејһиссалам Мәнә аман верәрсәнми бу суалына чаваб верим?

Һарун: Бәли, чаваб вер.

Имам Казим әлејһиссалам Ән'ам сурәсинин һәштад дөрд-һштад бешинчи әјәләрини тилавәт етди:

وَمِنْ ذُرِّيَّتِهِ دَاوُدَ وَ سُلَيْمَانَ وَ أَيُّوبَ وَ يُوسُفَ
وَ مُوسَى وَ هَارُونَ وَ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ-وَ
زَكَرِيَّا وَ يَحْيَى وَ عِيسَى وَ الْيَاسَ كُلٌّ مِنْ
الصَّالِحِينَ

«Ибраһимин сүләләсиндән Давуд, Сүлејман, Әјјуб, Јусиф, Муса, Һарун бунлар Ибраһимин сүләләсиндәндир. Биз јахшы әмәли сәләһ инсанлара белә мұкафат верәрик. Һәмчинин Зәкәријја, Јәһја, Иса вә Илјас да ејни гәјда илә. Онларын һәр бири сәләһләрдән иди.

Сиздән сорушурам: Исанын атасы ким иди?

Һарун: Исанын атасы јох иди.

Имам Казим әлејһиссалам: Буна әсасән Аллаһ-тәала, јухардакы әјәдә, Исаны ана тәрәфиндән Пејғәмбәрләрә мүлһәг етмиш, онун нәслиндән һесаб етмишдир. Биз дә анамыз Фатимә әлејһас-саламын тәрәфиндән Пејғәмбәрин(с) нәслинә говушуруг.

Сонра бујурду: Дәлилләримиз артырыммы?

Һарун: Бәли, бујур.

Имам Казим әлејһиссалам: Аллаһ-тәала мубаһилә һадисәси илә әлагәдар бујуруг:

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ
فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَ ابْنَاتَكُمْ وَ
نِسَاءَنَا وَ نِسَاءَكُمْ وَ أَنْفُسَنَا وَ أَنْفُسَكُمْ ثُمَّ
نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ

«Әкәр (Һәзрәти Иса барәсиндә) сәнә верилән елмдән сонра, јенә дә мүјјән шәхсләр сәнинлә мұнағишәјә вә мубаһисәјә галхсалар, онлара де: Кәлин, биз өз өвладларымызы, сиз дә өз өвладларынызы чағыраг, биз өз гадынларымызы дә'вәт едәк, сиз дә өз гадынларынызы дә'вәт едәк, биз өз нәфсләримизи дә'вәт едәк, сиз дә өз

нәфсләринизи. Бу заман мүбаһилә едәрәк, Аллаһын лә'нәтини јаланчыларә гәрар верәк. (Али-Имран 61).

Сонра бујурду: Индијә гәдәр һеч кәс иддиа етмәмишдир ки, Пејғәмбәр(с) мүбаһилә заманы (јә'ни батил јола кедәнләрә нифрин едиб, һәлакыны Аллаһдан истәнилмәси) нәсраниләрлә мүбаһилә заманы һәзрәт Әли, Фатимә, Һәсән вә Һүсејндән башгасыны апармышдыр. Буна әсасән, бу һадисәдән мә'лум олур ки, әнфусуна (өз нәфсләримиз) дедикдә мәгсәд, Һәзрәт Әли, әбнаәна (оғланларымыз) дедикдә мәгсәд, Һәсән вә Һүсејндир. Демәли Аллаһ онлары, Рәсули Әкрәмин(с) оғланлары һесаб етмишдир.

Һарун имам Казим әлејһиссаламын ачыг-ајдын дәлилини гәбул едиб, деди: Афәрин вә әһсән сәнә еј Муса.¹

26-Имам Рза әлејһиссәламын Әбу Гүррә илә мүбаһисәси

Бөјүк Јепископун достларындан олан, мәсиһи Әбу Гүррә, имам Рза әлејһиссаламын дөврүндән мүәјјән хәбәрләр јажан бир шәхс иди. Имам Рза әлејһиссаламын шакирдләриндән бири олан, Сәфван ибни Јәһја дејир: Әбу Гүррә мәнә деди ки, ону имамын һүзуруна апарым. Мән имамдан ичазә алдым, имам ичазә вердикдән сонра Әбу Гүррә, о һәзрәтин һүзуруна кәлди. Әввәлчә динин һөкмләри һалал-һарам барәсиндән мүәјјән суаллар сорушду, нәһајәт сөһбәт тоһид барәсинә јөнәлди. О, бу

¹ Еһтичач тәбәрси 1-чи чилд сәһифә 163-165. бә'зиләри буна әсасән инанырлар ки, Һәзрәт Фатимәнин нәслиндән олан шәхсләр дүнјанын ахрына гәдәр һамысы сејјид һесаб олунур вә Пејғәмбәри Әкрәмин(с) зүрријәсидир. Буна әсасән әкәр бир шәхсин атасы дејил, јалныз анасы сејјид оларса јенә дә Фатимәнин нәслиндәндир вә сејјид олачагдыр (диггәт един).

барәдә белә деди: «Бизә рәвајәт етмишләр ки, Аллаһ, өз көрүшүнү вә кәламыны ики Пејғәмбәр(с) арасында бөлмүшдүр (јә'ни Пејғәмбәрләр арасындан ики нәфәри сечиб, бири илә данышмыш, биринә исә өзүнү көстәрмишдир). Данышмағы Муса Пејғәмбәрә көрүшүнү исә Һәзрәти Мәһәммәд(с) әта етмишдир (буна әсасән Аллаһ көрүнә билән варлыгдыр).

Имам Рза әлејһиссалам: Әкәр белә олса онда Пејғәмбәри Әкрәм(с) чиннә, инсә хәбәр вериб, демәзди ки, көзләр Аллаһы көрә билмәз, мәхлугатын елм вә акаһлыглары ону әһатә едиб, Аллаһын затыны дәрк едә билмәз. Онун һеч бир охшары вә мисли јохдур. Буну дејән һансы Пејғәмбәрдир? Мәкәр Һәзрәти Мәһәммәд(с) белә бујурмајыбмы?

Әбу Гүррә: Бәли белә бујурмушдур.

Имам Рза әлејһиссалам: Буна әсасән нечә мүмкүн ола биләр ки, Пејғәмбәр(с) Аллаһ тәрәфиндән чамаата доғру кәлиб, онлары Аллаһ јолуна дә'вәт етсин вә онлара көзләр Аллаһы көрмәјә гадир дејилдир, мәхлугатын елми онун пак затыны дәрк етмәјә гүдрәти јохдур, онун охшары вә мисли јохдур, дедикдән сонра, һәммин Пејғәмбәрин өзү «мән Аллаһы ики көзүмлә көрмүшәм» десин? Һәмчинин «ону елми чәһәтдән әһатә етмишәм» десин? Һәмчинин «о инсан шәклиндә көрүнәндир» десин? Сиз хәчаләт чәкмирсинизми? Гәлбәләри гара олан динсиз шәхсләр, о һәзрәтә белә ифтиралар јаха билмәмишләр ки, о бир сөзү дедикдән сонра онун әксинә демиш олсун.

Әбу Гүррә: Аллаһ өзү Гур'анда (Нәчм сурәсинин 13-чү әјәси) бујурур:

وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ

«Бир даһа Пејғәмбәр(с) Аллаһы көрдүм.»

Имам Рза әлејһиссалам: Һәммин јердә башга бир әјә вардыр ки, Пејғәмбәр(с) көрдүјү шәјләри бәјан едиб, бујурур: Ма кәзәбәл фуаду, ма рәа «гәлб онун көрдүкләри барәдә һеч вахт јалан демирди» јә'ни Пејғәмбәр(с) гәлби, көзүнүн көрдүкләрини јалан һесаб

етмәди.

Сонра Аллаһ һәммин сурәдә Һәзрәти Мәһәммәдә хәбәр вериб, бујурур:

مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى

«О. Пәрвәрдикарынын бөјүк нишанә вә әјәләринин бир гисмини көрдү.

Буна әсасән Аллаһын Пејгәмбәринин(с) көрдүјү нишанәләр онун затындан там башга бир шејләр имиш. Јенә Аллаһ, Таһа сурәсинин 110-чу әјәсиндә бујурур:

وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا

«Онларын Аллаһа акаһлыглары вә әһатәләри јохдур». Буна әсасән әкәр көзләр Аллаһы көрә билсәләр, онда она акаһлыг вә әһатә тапа биләрләр (һалбуки јухардакы әјә дејир ки, бу чүр акаһлыг мүмкүн дејилдир).

Әбу Гүррә: Онда сиз, Аллаһын көрүнмәси барәсиндә олан рәвајәтләри тәкзиб едирсиниз?

Имам Рза әлејһиссалам: Әкәр рәвајәтләр Гур'анын әксинә оларса тәкзиб едирик. Мүсәлманларын фикир бирликләриндә олан мәсәлә будур ки, «Аллаһын варлығы барәсиндә елми әһатә тапмаг олмаз, көзләр онун затыны дәрк едә билмәзләр вә онун һеч бир шејә охшарлығы јохдур.¹

* * *

Јенә дә Сәффан дејир: Әбу Гүррә мәни вастәчи салыб, имам Рза әлејһиссаламдан ичазә алды вә онун һүзуруна кәлдикдән сонра, һалал-һарам барәсиндә бир нечә суал дејиб, ахырда сорушду: Сиз гәбул едирсинизми ки, Аллаһ мәһмулдур.

Имам әлејһиссалам: Һәр бир мәһмул (һәмл олуна,

¹ Үсули кафи, ибталүррә'јат бабы, 1-чи һәдис, сәһифә 95-96, 1-чи чилд.

дашынан) она бир фе'л (һәмл) ваге олур ки, башга бир шејә аид едилир. Мәһмул бир исмдир ки, онун мә'насы һамилдән ибарәт олан башга бир шејә архаланмаг вә нөгсанлы һалдыр.

Нечә ки дејирсән: Зәбәр-зир, јухары-ашағы дедикдә (зәбәр вә јухары, бә'зиләринин мәдһ олунмасына, зир вә ашағы исә нөгсана дәләләт едир) Аллаһ да һеч вахт дәјишиклијә мә'руз гала билмәз.

Аллаһ бүтүн шејләрин амили вә горујучусу, кешикчисидир. Мәһмул кәлмәси дә башга бир шејә архаланмадан, һеч бир мәфһуму олмајачагдыр (буна әсасән Аллаһ һеч вахт мәһмул ола билмәз). Һәр кәсин Аллаһа вә онун әзәмәтинә иманы олса, өз дуаларында Аллаһа хитаб едәрәк, «еј мәһмул» дејә хитаб етмәз.

Әбу Гүррә: Гур'ан, Һаггә сурәсинин он једдинчи әјәсиндә, бујурур:

وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ

«О күндә, Пәрвәрдикарынын әршини сәккиз нәфәр онларын башы үстүндә һәмл едәрләр.

Һәмчинин Ғафир сурәсинин једдинчи әјәсиндә бујурулур:

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ

«О кәсләр ки, Аллаһын әршини һәмл едәрләр».

Имам әлејһиссалам: Әрш һеч дә Аллаһын ады дејил, әксинә о Аллаһын елм вә гүдрәтинин адыдыр. Елә бир әршдир ки, һәр бир шеј онда вардыр. Сонра Аллаһ, әршин һәмл олунмасыны, өзүндән башгаларына, јә'ни мәлаикәләрә һәвалә етмишдир.

Әбу Гүррә: Рәвајәтдә дејилир ки, һәр вахт Аллаһ гәзәб етсә, әрши һәмл едән мәләкләрә Аллаһын гәзәби ағырлыг кәтирир. Онлар, өз чијинләриндә бу ағырлыгы һисс едир, сәчдәјә дүшүрләр. Аллаһын гәзәби сојудугда исә, онларын чијинләри јүнкүлләшир, әввәлки вәзијјәтинә гајыдыр». Сиз, бу рәвајәти тәкзиб едирсинизми?

Имам Рза әлејһиссалам бу рәвајәти рәдд етмәк үчүн бујурду: Еј Әбу Гүррә! Мәнә де көрүм, Аллаһ шејтаны ләнәтләјиб, она гәзәбләндији күндән индијә гәдәр, ондан разы олан бир вахты олубму? (Аллаһ ондан һеч вахт разы олмамыш) әксинә һәмишә шејтана вә онун ардынча кедән достларына гәзәбләнмишдир. (Сәнин дедијинә әсасән о замандан индијә гәдәр, әршин һәмл едәнләри, сәчдә һалында олмалыдырлар. Һалбуки белә дејилдир. Демәли әрш Аллаһын ады дејилдир.

Бундан әлавә сән нечә чүрәт едирсән ки, Пәрвәрдикары һалдан-һала дүшүб, дәјишилмәклә вәсф едирсән. Ону мәхлугат кими дәјишикликләрә мә'руз олан һесаб едирсән. Аллаһ бу кими јерсиз сөзләрдән пак вә пакизәдир. Онун заты сабит вә дәјишиклијә мә'руз галмајандыр. Бүтүн варлыглар онун гүдрәти даирәсиндә, онун тәдбири әсасындадыр. Бүтүн варлыглар она еһтијачлыдыр. Амма о, һеч кәсә еһтијачлы дејилдир.¹

27-Имам Рза әлејһиссәламын Аллаһы инкар едәнләрлә мубаһисәси

Аллаһы инкар едәнләрдән бири, имам Рза әлејһиссаламын һүзуруна кәлди. О һәзрәтин һүзурунда бир нечә нәфәр вар иди. Имам әлејһиссалам она бујурду: Әкәр һагг сизинлә олса, (һалбуки белә дејилдир) белә олан һалда биз вә сиз бәрабәрик. Намаз, зәкат, оруч вә иманымызын бизә һеч бир зијаны олмаз. Амма әкәр һагг бизимлә олса, (әлбәттә ки, беләдир) белә олан һалда биз ничат тапанлардан, сиз дә һәлак олуб, зијана уғрајанлардан олачагсыныз.

Аллаһы инкар едән: Мәнә де көрүм, Аллаһ нечәдир? О

¹ Јенә орада, сәһифә 130-131.

һарададыр?

Имам әлејһиссалам: Вај олсун сәнә! Кетдијн бу јол там јанлыш вә сәһв бир јолдур. Аллаһ өзү, нечәлији хәлг етмишдир, амма өзү, һеч вахт нечәликлә вәсф олуна билмәз. О мөканы јаратмышдыр, амма мөкана һеч бир еһтијачы јохдур. Буна әсасән Аллаһын пак заты нечәликлә, мөканла танынмаз. О, һисс гүввәләринин һеч бири илә дәрк олуна билмәз вә һеч нәјә охшадыла билмәз.

Аллаһы инкар едән: әкәр Аллаһ һисс гүввәләринин һеч бири илә дәрк олунмазса, демәли о бир шеј дејилдир.

Имам әлејһиссалам: Вај олсун сәнә! Һисс гүввәләринин ону дәрк етмәкдә ачиз олмасына көрә, ону инкар едирсән. Лакин биз ону һисс үзвләримиз вастәси илә дәрк етмәдијимизә бахмајараг, она иман кәтирмишик вә инанырыг ки, Пәрвәрдикарымыздыр. Һеч бир шејә охшарлығы јохдур.

Аллаһы инкар едән: Мәнә де көрүм Аллаһ һансы замандан олмушдур?

Имам: Мәнә де көрүм Аллаһ һансы заманда мөвчуд олмамышдыр ки, мән дә сәнә һансы замандан олдуғуну дејим.

Аллаһы инкар едән: Аллаһын варлығына дәлиниз нәдир?

Имам: Мән өз бәдәнимә бахдығым заман, өз бәдәнимин узунлуғу, ени вә саир кими шејләрдән һеч бир шеји артырыб-азалда билмәрәм, онун зијанларыны, писликләрини ондан дәф едә билмәрәм, она һеч бир фәјда чатдыра билмәрәм. Она көрә дә јәгин етмишәм ки, бу бәдән гурлушунун бир халиги олмушдур. Буна көрә дә онун јараданыны е'тираф етмишәм. Бундан әлавә улдузларын һәрәкәти, булудларын јаранмасы, күләкләрин әсмәси, ај вә күнәшин вә улдузларын (өз орбитләри әсасында) һәрәкәт етмәси кәстәрир ки, бу һәрәкәтләрин һәр биринин һәрәкәт веричиси вардыр вә

бүтүн бу варлыгларын бир халиги, јараданы вардыр.¹

28-Мәшијјәт вә ирадәнин мә'насы

Јунис ибни Әбдүррәһман, имам Рза әлејһиссаламын шакирдләриндән бири иди. Һәммин дөврдә гәза-гәдәр тале барәсиндә чох гызғын мубаһисәләр кедирди. Јунис гәзавү-гәдәрин ән дүзкүн мә'насыны, имамын дилиндән ешитмәк истәјирди. О, һәзрәтин һүзуруна кәлиб, бу барәдә изаһ верилмәсини истәди.

Имам Рза әлејһиссалам она бујурду: Еј Јунис гәдәријјә әгидәсини гәбул етмә.² Чүнки онларын әгидәләри нә чәһәннәм әһлинин, нә дә шејтанын дедији илә дүз кәлмир.

Јунис: Аллаһа анд олсун! Мән гәдәријјәләрин сөзләрини гәбул етмирәм. Амма мән инанырам ки, һәр нә баш верибсә, һөкмән Аллаһын ирадәси, һөкмү вә тәғдири илә баш верибдир.

Имам Рза әлејһиссалам: Еј Јунис! Белә дејилдир... (әксинә Аллаһын истәји будур ки, инсан да өз ишләриндә ихтијар саһиби олсун.) Билирсәнми мәшијјәт (Аллаһын истәји) нә демәкдир?

Јунис: Хејр.

Имам Рза әлејһиссалам: Аллаһын истәји илкин јаддыр (ләвһи-мәһфуздур). Ирадәнин нә олдуғуну билирсәнми?

Јунис: Хејр.

Имам Рза әлејһиссалам: Ирадә, истәдији шеј барәсиндә гәрара кәлмәкдир. Билирсәнми гәдәр нәдир?

Јунис: Хејр.

¹ Үсули кафи, 1-чи чилд, сәһифә 78.

² Гәдәријјә дедикдә о кәсләр нәзәрдә тутулур ки, онларын әгидәсинә көрә Аллаһ бүтүн ишләри бәшәрә һәвалә етмиш, өз һакимијјәтини бәшәрдән кәтүрмүшдүр.

Имам Рза әлејһиссалам: Гәдәр бир шејин өлчүләрини тә'јин едиб, сәрһәдләрини мүнәјжәнләшдирмәкдир. Мәсәлән өмрүн узунлуғу, өлүмүн чатмасы вә саир. Сонра бујурду: Һөкм (гәза) дедикдә, мәгсәд һәр һансы бир шеји мөһкәмләтмәк вә ону һәјата кечирмәкдир.

Имам Рза әлејһиссаламын бу кими бәјанларындан гане вә разы олуб, о һәзрәтә мәфтун олан Јунис, имамын мубарәк башыны өпмәјә ичазә истәди вә бу заман деди:

فَتَحْتُ لِي شَيْئًا كُنْتُ عَنْهُ فِي غَفْلَةٍ

Мәним үчүн мүшкүл мәсәләләрин дүјүнләрини ачдын вә мәни акаһ етдин.¹

29-Мә'мунун, имам Чавад әлејһиссаламын мәгамы барәсиндә Бәни-Аббасла мубаһисәси

Шејх Муфид «иршад» китабында јазыр: Аббаси хәлифәләринин једдинчиси Мә'мун, имам Чавад әлејһиссалама ашиг олмушду. Чүнки, о һәзрәтин кичик јашларында олмасына бахмајараг, елм, камал вә үстүнлүкләрини мүшаһидә етмиш вә көрмүшдү ки, о һәзрәт елм, һикмәт, әдәб, әгл, камал, тәфәккүр тәрзиндә елә бир мәгама чатмышдыр ки, јашлы гочалар белә, ону дәрк етмәкдә ачиздирләр. Буна көрә дә гызы Үммүл Фәзли она әрә верди вә онлары Мәдинәјә тәрәф көндәрди. Һәмчинин Мә'мун, о һәзрәтин јүксәк мәгамыны тә'рифләјиб, (она еһтирам едирди.)

Һәсән ибни Мәһәммәд ибни Сүлејман Рәјјан, ибни Шәбибдән рәвајәт едир ки, о белә дејир: Мә'мун өз гызы Үммүл Фәзли имам Чавад әлејһиссалама әрә вермәк

¹ Үсули кафи, 1-чи чилд, сәһифә 157-158.

истәдикдә, Бәни-Аббас гәбиләси бундан хәбәрдар олду, бу иш онлара чох ағыр кәлди. Мә'мунун бу ишиндән нараһат олуб горхдулар ки, Һәзрәт Чавад әлејһиссаламын иши, атасы имам Рза әлејһиссалам кими ола. Беләлиҗәтә Мә'мунун вәли'әһдлик мәгамы Бәни-Аббасдан Бәни Һашимә кечмиш ола. Буна көрә дә бир јерә јығышыб, бу барәдә мәшвәрәт етдикдән сонра, Мә'мунун јанына кәлиб, дедиләр: Еј мә'минләрин әмири! Сәни Аллаһа анд веририк ки, гызыны Ризанын оғлуна вермәк фикриндән дөнәсән. Чүнки биз горхуруг ки, бу васитә илә Аллаһын бизә нәсиб етдији бу мәгамы вә Аллаһын бизим үчүн нәзәрдә тутдуғу иззәт вә шөвкәт либасыны әлимиздән чыхарасан. Чүнки сән, бизим бу дәстәјә (Бәни-Һашимә) гаршы олан кин-кидурәтимизи вә дүшмәнчилијимизи билирсән. Әввәлки хәлифәләрин, онларла нечә рәфтар етдијини дә билирсән. Онлар, сәнин әксинә олараг, онлары сүркүн едиб, зәлил вә хар һесаб едирдиләр. Биз, сәнин, онун атасы Рза илә белә даврандығын заман тәшвишдә олуб, никәранчылыг кечирдирдик. Амма нәһајәт, Аллаһ онун шәррини биздән хилас етди. Сәни Аллаһа анд веририк ки, Аллаһ барәсиндә фикирләш вә бизи тәзәчә синәмиздән чыхмыш гәм-гүссәјә мүбтәлә етмә. Өз гызын Үммүл Фәзли Әли ибни Муса Рзанын оғлуна вермәк фикриндән дашын, бу мәгама лајиг олан Бәни-Аббас өвладлары илә гоһум ол.

* * *

Мә'мун, Бәни-Аббас гәбиләси үзвләринин е'тиразында, деди: Сизинлә Әбу Талиб өвладларынын арасында олан кин-күдурәтин сәбаби, сизин өзүнүзсүнүз. Әкәр сиз онлара инсафла јанашсаныз, онлар хилафәт мәгамына даһа лајигдирләр. Амма әкәр әввәлки хәлифәләрә кәлдикдә исә, һәгигәтән онлар Бәни-Һашимлә гоһумлут әлагәләрини кәсдиләр. Мән Аллаһа онлар кими бир иш көрмәкдән, пәнаһ апарырам. Аллаһа анд олсун, Һәзрәт Рзанын вәли'әһдлији мәсәләси илә әлагәдар олан јеринә

јетирдијим ишләрден һеч вахт пешман дејиләм. Мән һәгигәтдә ондан истәмишдим ки, хилафәти әлә алсын вә мән хилафәти өзүмдән узаглашдырам. Лакин о, бу ишдән имтина етди вә Аллаһын бујурдуғу тәгдир дә көрдүјүнүз кими олду.

Мәним Һәзрәти Чавады, өзүмә күрәкән сечмәјимин сәбәби, онун кичик јашлы олмасына бахмајараг, елм вә биликдә, зәманәнин бүтүн алимләриндән үстүн олмасыдыр. Доғрудан да онун елми чох гәрибәдир. Мән үмидварам ки, мәним онун барәсиндә билдикләрим тезликлә сизин үчү вә бүтүн чамаат үчүн ашкар олсун ки, мәним нәзәрдә тутдуғум ишин вә рә'јин дүзкүн олмасыны баша дүшәсиниз.

Онлар чавабда дедиләр: Бу аз јашлы чаванын рәфтар вә әмәлләринин сәни һејрәтә салмасы, сәни она мәфтун етмәсинә бахмајараг, јенә дә о, бир ушагдыр. Онун мә'рифәт вә дүшүнчә габилијјәти аздыр. Она мөһләт вер бир гәдәр бөјүсүн. Бөјүк алим олдугдан, дин елмләриндә фәғиһ олдугдан, елм өјрәндикдән сонра, истәдијин иши онун барәсиндә көрә биләрсән.

Мә'мун деди: Вај олсун сизләрә! Мән о чаваны сиздән даһа јахшы таныјырам. Бу чаван елә бир сүлаләдәндир ки, онларын елмләри, Аллаһ тәрәфиндәндир. Онлар Аллаһ тәрәфиндән олан илаһи вә гејри мәһдуд бир елм мәнбәјинә говушмушлар. Аталары илә бирликдә дин елмләриндә вә әдәбдә һеч кәсә еһтијачлары јохдур. Башгаларынын әлләри, онларын чатдығы камал һәддинә чата билмәз. Һамы онларын гапысына еһтијачлыдыр. Әкәр истәјирсинизсә ону имтаһана чәкин. Мәним дедикләримин доғру олуб-олмамасы сизин үчүн ајдын олсун.

Онлар дедиләр: Бу јахшы тәклифдир. Биз ону имтаһан етсәк, чох хошһал оларыг. Бизә ичазә вер, онун һүзуруна бир шәхси кәтирәк, ондан фиғһи вә ислам әһкамы мәсәләләрини сорушсун. Әкәр дүзкүн чаваб версә, бизим һеч бир е'тиразымыз олмаз. Белә олан һалда сизин ишиниздә һеч бир ирад тута билмәрик. Гоһум-

танышларын вә јадларын гаршысында мә'минләрин әмиринин дүзкүн фикирләшдији мә'лум олар. Әкәр чаваб вермәкдә ачиз галарса, онда ајдын олар ки, бу барәдә бизим сөзүмүз сәнин мәсләһәтин вә хејрхаһлығын үчүн имиш.

Мә'мун деди: Һәр вахт истәсәниз сизә ичазә верирәм ки, бу иши көрәсиниз.

Онлар Мә'мунун јанындан кетдикдән сонра мәсләһәтләшиб гәрара алдылар ки, о дөврүн бөјүк газиси олан Јәһја ибни Әксәми чағырсынлар ки, Һәзрәти Чавад әлејһиссаламдан бә'зи суаллары сорушсун, о да чаваб верә билмәсин.

*ИМАМ ЧАВАД ӘЛЕЈҢИССӘЛАМ-ЕЛИМ ВӘ
МӘ'РИФӘТ МЕЈДАНЫНЫН ГӘҢРӘМАНЫ.*

Е'тираз едәнләр Јәһја ибни Әксәмин јанына кедиб она чохлу мал-дөвләт вәдәси верәрәк, Һәзрәт Чавад әлејһиссаламла мүбаһисә етмәсини истәдиләр.

Сонра мә'мунун јанына кәлиб, ондан истәдиләр ки, мүбаһисә үчүн бир күн, тә'јин етсин. Мә'мун һәммин күнү тә'јин етди. Һәммин күндә бөјүк алимләр вә Мә'мунун өзү һәмчинин Јәһја ибни Әксәм һәммин јығынчагда һазыр олдулар. Мә'мунун кәстәришинә әсасән Һәзрәт Чавад әлејһиссалам үчүн бир дөшәк салдылар вә далына ики балыш гојдулар. Доғгуз јашы тәзә тамам олмуш имам Чавад әлејһиссалам мәчлисә дахил олду. Онун үчүн тә'јин олуна јердә әјләшди. Јәһја ибни Әксәм дә онула үзбәүз отурду. Чамаат да һәр бири өз јериндә отурдулар, Мә'мун да имам Чавад әлејһиссаламын алтында олан дөшәјә јапышыг бир дөшәјин үстүндә отурду.

Јәһја ибни Әксәм Мә'муна үз тутуб, деди: Еј мә'минләрин әмири! Ичазә верирсәнми Әбу Чә'фәрдән (Һәзрәт Чавад әлејһиссалам) сорушум?

Мә'мун: Онун өзүндән ичазә ал.

Јәһја ибни Әксәм имама үз тутуб, деди: Сәнә гурбан

олум, ичазә вер сәндән бә'зи мәсәләләри сорушум.

Имам Чавад әлејһиссалам: Соруш.

Јәһја: Еһрам һалында олан бир шәхсин бир һејваны шикар етдији барәсиндә нә бујурусунуз?

Имам әлејһиссалам: Де көрүм, о шәхс һиллидә (һәрәмин һүдудларындан харицдә) өлдүрмүшдүр, јохса һәрәмдә? Һәмин шәхс бу барәдә олан һөкмү билирди, јохса јох? Гәсдән өлдүрдү, јохса хәта үзүндән? О шәхс азад иди, јохса гул? Бөјүк иди, јохса кичик? О биринчи дөфә белә бир иш көрүрдү, јохса әввәлләрдә көрмүшдү? О шикар гушлардан иди, јохса башга һејванлардан? Кичик һејванлардан иди, јохса бөјүк һејванлардан? Белә бир иш көрмәкдә горхусуз, һүркүсүз әмәл етмишди, јохса пешман олмушду? Кечә олмушду, јохса күндүз? Үмрә еһрамында иди, јохса һәчч еһрамында? (Бу ијирми ики гисмин һансы бириндәндир ки, һәр биринин өзүнә мөхсус чавабы вардыр).

Јәһја бу суалларын гаршысында һејран вә сәркәрдан галды, онун ачизлији үзүндә көрүндү. Дили топуг вурмаға башлады. Белә ки, орада оланларын һамысы, онун имам Чавад әлејһиссаламын һүзурунда ачиз галдығыны көрдү.

Мә'мун деди: Пәрвәрдиқара, бу не'мәтә көрә сәнә һәмд едирәм ки, мәним фикирләшдијим кими олду. Сонра өз гоһум-әграбаларына үз тутуб, деди: Инди билдинизми ки, сизин гәбул етмәдикләриниз әсассыз иди?

Сонра иамам Чавад әлејһиссаламын өз гызы илә әгд мәрасимини бәргәрар етди.¹

30-Ираг философуну там дәјишдирән бир мубаһисә

Исһаг Кинди Ирагын бөјүк алимләриндән вә

¹ Иршад Мүфид, 2-чи чилд, сәһифә 269-73.

философларындан һесаб олунурду. О, кафир олмасына бахмајараг, Гур'аны муталиә едәркән, онун бә'зи ајәләрини заһирдә башга ајәләри илә зиддијјәтли көрүрдү. Гәрара алмышды ки, Гур'анын зиддијјәтләри барәсиндә бир китаб јазсын. Онун шакирдләриндән бири имам Һәсән Әскәри әлејһиссаламын һүзуруна кәлди.

Имам әлејһиссалам она деди: Сизин аранызда рәшадәтли бир шәхс вардырмы ки, дәлил әсасында уstad Киндинин бу ишинин гаршысыны алсын?

Шакирд деди: Биз онун шакирдләријик, онун гаршысыны нечә ала биләрик?

Имам Һәсән Әскәри әлејһиссалам бујурду: Сәнә бир сөз өјрәдәрәм. Онун јанына кет, һәмин сөзү она де. Амма әввәлчә онун јанына кедиб, бир нечә күн онун башладығы илдә она көмәк ет. Онунла там достлуг бәргәрар етдикдән сонра она де ки, мәним нәзәримдә бир суал јаранмышдыр, соруша биләрәмми? О дејәчәк соруш. Сән она дејәрсән: Әкәр Гур'аны көндәрән шәхс (јә'ни Аллаһ) сәнин јанына кәлсә ола биләрми ки, Гур'ан ајәләриндән онун нәзәрдә тутдуғу мә'на сәнин күман етдијин мә'налардан башга, тамамилә фәргли олсун?

Уstad Кинди дејәчәк ки, бәли белә бир иш мүмкүндүр.

Бу заман она дејәрсән ки, сән һарадан билирсән, бәлқә Аллаһын һәмин ајәләрдә мәгсәди сәнин баша дүшдүкләриндән башгадыр?

Шакирд Иshaгын јанына кетди, бир мүддәт она китаб јазма ишиндә көмәк етди. Нәһајәт имам Һәсән Әскәри әлејһиссаламын көстәришинә әсасән деди: Де көрүм мүмкүн ола биләрми ки, бу Гур'ан ајәләриндә Аллаһ, сәнин баша дүшдүјүндән башга мә'налары нәзәрдә тутмуш олсун?

Иshaг бир гәдәр фикирләшдикдән сонра, деди: Суалыны бир дә тәкрар ет.

Шакирд бу суалы јенидән тәкрар етдикдә уstadы деди: Бәли мүмкүндүр ки, Аллаһ мәним баша дүшдүјүм заһири мә'надан там башга бир шеји нәзәрдә тутмуш олсун. Сонра шакирдинә деди: Бу сөзү ким сәнә

өјрәтмишдир?

Шакирд деди: Елә белә, өз гәлбимдән кечди сорушдум.

Устад деди: Бу кәлам чох жүксәк бир мәгамдыр. Сәнин кимиләрдән баш вермәси чох узаг нәзәрә кәлир. Сән һәлә белә елми мәгама чатмамысан.

Шакирд деди: Бу сөзү имам Һәсән Әскәри әлејһиссаламдан ешитдим.

Устад деди: Инди һәгигәти дедин. Белә мәсәләләри бу сүлаләдән башгасы дејә билмәз.

Сонра устад од јандырыб индијә гәдәр Гур'анын зиддијјәтләри барәсиндә јаздыларынын һамысыны јандырды.¹

¹ Әнварүл Бәһијјә, сәһифә 349-350.

2-чи бөлмә

*Исламын бөјүк алимләри вә
шәхсијјәтләринин мұхтәиф
групларла олан мубаһисәләри*

31-Бир һушјар гадынын Сибт ибни Чози илә мубаһисәси

Сибт ибни Чози сүннүләрин бөјүк алимләриндән бири иди. О мүхтәлиф дәјәрли китаблар јазмышдыр. Һәјаты дөврүндә һәмишә Бағдад вә саир кими шәһәрләрдә өз моизәләри илә чамаата јол көстәрәрди. Нәһајәт 597-чи һичри гәмәри илиндә, Рамазан ајынын он икисиндә, Бағдадда дүнјадан кетди.¹

Имам Әли әлејһиссаламын сәчијјәви хүсусијјәтләриндән бири бу иди ки, һәмишә чамаата дејәрди: Сәлуни гәблә ән тәфгудуни «нә гәдәр ки, мәни әлдән вермәмисиниз нә истәјирсинизсә сорушун».

Белә бир сөз мә'сум имама мәхсусдур. Ондан сонра һәр кәс буну иддиа етмишсә дә рүсвај олмушдур. Инди шүчаәтли бир гадынын Сибт ибни Чози илә мубаһисәсинә диггәт јетирин.

Бир күн о мәнбәрдә данышаркән һәммин сөзү деди: Еј чамаат нә гәдәр ки, мән сағам, истәдијиниз шејләри мәндән сорушун.

Онун моизә мәчлисиндә чохлу шиә вә сүннү гадын вә киши вар иди. Бирдән јердән бир гадын дуруб, белә сорушду: Мәнә де көрүм бу һәдис дүзкүндүрмү ки, мүсәлманлардан бир групу Османы гәтлә јетирдикдә, онун чәназәси үч күн ортада галды, һеч кәс кедиб, чәназәни дәфн етмәди.

Бәли, беләдир.

Гадын: Де көрүм, бу һәдис дә дүздүрмү ки, Салман Мәдаиндә дүнјадан кетдикдә, Һәзрәт Әли Мәдинәдән (вә ја Куфәдән) Мәдаинә кедиб, онун чәназәсинә намаз гылды вә еһтирамла кәфән вә дәфн мәрасиминдә иштирак етди, онун чәназәсинин јердә галмасына ичазә

¹ Сәфинәтүл Биһар, 1-чи чилд, сәһифә 193.

вермәди?

Сибт: Бәли, дүздүр.

Гадын: Буна әсасән нә үчүн Әли әлејһиссалам Осман өләркән, Мәдинәдә олдуғуна бахмајараг, Османын чәназәсини дәфн етмәјә кетмәди? Бу заман Әли әлејһиссалам Османын чәназәсини дәфн етмәдијинә көрә хәтакар иди, јохса Осман кафир олдуғуна көрә Әли әлејһиссалам онун чәназәсини дәфн етмәк истәмәди? (Нәһајәт үч күндән сонра, кечә икән Бәги гәбрстанлығынын кәнарында, јәһудиләрин гәбрстанлығында дәфн едилди. Тәбәри, өз тарихинин доггузунчу чилдинин јүз гырх үчүнчү сәһифәсиндә буну нәгл етмишдир).

Сибт ибни Чози бу суала чаваб вермәкдә ачиз галды. Чүнки әкәр Әли әлејһиссалам вә Османдан һәр бирини хәтакар һесаб етсәјди, өз әгидәсинин әксинә олараг данышмыш оларды. Чүнки о, һәр ики хәлифәни һагг һесаб едирди. Она көрә дә деди: Еј гадын! Әкәр әринин ичазәси илә евдән чыхыб, намәһрәмләрин јанына кәлмисәнсә вә бурада мәнимлә белә сөһбәт едирсәнсә, Аллаһын лә'нәти сәнин әринә олсун. Әкәр онун ичазәси олмадан кәлмисәнсә Аллаһ сәнә лә'нәт етсин.

О ағыллы гадын дәрһал деди: Ајишә әмирәл мө'минин Әли әлејһиссалам илә мүһарибәјә кедәндә вә Чәмәл мүһарибәсинин төрәдәндә, әри Пејғәмбәрин(с) ичазәси илә кәлмишди, јохса ичазәсиз?

Сибт ибни Чози бу суалын да чавабында ачиз галды. Чүнки әкәр Пејғәмбәрин ичазәси олмадан кәлдијини десәјди, Ајишәни хәтакар һесаб етмәли иди. Әкәр ичазә илә евдән чыхдығыны десәјди, Һәзрәт Әлини хәтакар һесаб едәрди. Бу ики чавабын һәр бири дә онун әгидәси илә мүхалиф иди. Буна көрә дә һеч бир сөз дејә билмәјиб, мәнбәрдән дүшдү вә евинә кетди.¹

¹ Әсиратил мүстәгим, Биһарүл Әнвардан нәглән, 8-чи чилд, гәдим чап, сәһифә 183.

32-Үч ирада бир зәрбә илә чаваб

Бәһлул ибни Әмр Куфи чох бөјүк вә дәрракәли алим олуб, имам Садиг вә имам Казим әлејһиссаламларын мүасири иди. О Һарун Әр-Рәшидә газии олмамаг үчүн өзүнү дәлилийә вурмушду ки, Һарун ону газии көтүрмәк фикриндән кечсин, бу вәзифәни башгасына һәвалә етсин. О мүбәһисә әһли иди вә инчә ләтафәтли зәриф дәлилләрлә мүхалифләрин әгидәләринин пуч олдуғуну ашкар едирди. Онун мүбәһисәләриндән бири бу иди: Һәнәфи мәзһәбинин рәиси Әбу Һәнифә өз дәрсиндә демишди ки, Чә'фәр ибни Мәһәммәд (имам Садиг әлејһиссалам) үч мәтләби демишдир ки, мән онларын һеч бирини гәбул етмирәм вә онлары бәјәнмирәм. Онлар ашағыдакылардыр:

1-Шејтан чәһәннәм одунун вастәси илә әзаба мә'руз галачагдыр. Бу дүзжүн дејилдир. Чүнки шејтан оддан јарадылмышдыр, бир шеј өзүнүн јарадылдығы васитәси илә әзаба дүчар ола билмәз.

2-О дејир ки, Аллаһ һеч вахт көрүнмәз, һалбу ки, мөвчуд олан һәр бир шеј мүтләг көрүнмәлидир.

3-О дејир ки, бәндәләрин көрдүјү ишләр, өз ихтијарлары илә көрүрләр. Һалбуки әјә вә рәвајәтләр бунун әксинә шаһиддир, белә ки, бәндәләрин ишләрини Аллаһа аид едир (јә'ни биз ишләримиздә азад дејил мәчбуруг.)

Бәһлул јердән бир кәсәк көтүрүб, Әбу Һәнифәнин алнына вурду. Әбу Һәнифә Бәһлулдан Һаруна шикајәт етди. Һарун көстәриш верди Бәһлулу кәтирдиләр вә ону данлады.

Бәһлул һәмин һалда Әбу Һәнифәјә деди:

1-Башына вурдуғум кәсәјин, сәнин башында јаратдығы ағрыны иддиа едирсән. Мәнә көстәр, мән көрүм. Әкәр көстәрә билмәсән, өз дедијин сөзүн әксинә кетмиш олурсан. Белә ки, сән дејирсән ки, һәр шеј вардырса һөкмән көзлә көрүнмәлидир.

2-Сән дејирсән ки, бир шеј өз чинсиндән, өз нөвүндән

олан башга бир шејә әзијјәт верә билмәз. Сән торпагдан јарадылмышсан, она көрә дә торпагдан олан кәсәк сәнә һеч бир зәрәр чатдырмамалыдыр.

3-Үчүнчүсү дә мән кұнаһ етмәмишәм. Чүнки сәнин инандығына көрә, бәндәдән баш верән ишләрин файли вә көрәни Аллаһдыр. Буна әсасән сәни мән јох, Аллаһ вурмушдур.

Әбу Һәнифә хәчаләтли һалда мәчлисдән галхыб чыхды вә баша дүшдү ки, Бәһлулун она вурдуғу бир зәрбә, онун әсассыз әгидәләринә чаваб вермәк үчүн олмушдур.¹

33-Бәһлулун вәзирә мараглы чавабы

Бир күн вәзир Һарун Әр-Рәшид барәсиндә Бәһлула деди: Хош олсун сәнин һалына! Чүнки хәлифә сәни бүтүн чанаварлара вә донузлара рәис тәјин етмишдир.

Бәһлул дәрһал чаваб верди: Инди ки, бу мәтләбдән акаһ олдум, дәрһал мәнә итаәт етмәлисэн (беләликлә Бәһлул вәзири чанавар вә донузлар сырасында гәрар верди). Орада оланлар Бәһлулун бу сөзүндән күлүшдүләр. Вәзир хәчаләт чәкди.²

¹ Мәчалисул мә'минин, 2-чи чилд, сәһифә 419, Бәһчәтүл амал, 2-чи чилд, сәһифә 436.

² Бәһчәтүл амал, 2-чи чилд, сәһифә 437.

34-Рүкнү-шиәнин чәбр мәзһәбинин мүәллими илә мубахисәси

Бир күн сүннүләрин бөјүк алимләриндән сајылан вә чәбр мәзһәбинин рәиси Зирар ибни Зәби, Һарун Әр-Рәшидин вәзири олан Јәһја ибни Халидин јанына кәлди. Бир аз сөһбәтдән сонра деди: Мән мубахисә вә музакирә үчүн кәлмишәм. Һәр кәси дејирсинизсә мәнимлә мубахисәјә һазырлашсын.

Јәһја: Рүкнү-шиә илә мубахисә етмәјә һазырсанмы?

Зирар: Бәли, һәр бир шәхслә мубахисә етмәјә һазырам.

Јәһја имам Садиг әлејһиссаламын шакирдләриндән олан Һишам ибни Һәкәмә хәбәр кәндәрди вә о мубахисә мәчлисинә кәлди. Онларын арасында ашағыдакы ардычыллыгла мубахисә башланды.

Һишам: Имамәт мәсәләсиндә бир шәхсин рәһбәрлик мәгамына олан ләјагәти заһири әламәтләрлә таныыр, јохса батини?

Зирар: Биз јалныз заһири әламәтләрдән баша дүшүрүк. Чүнки шәхсләрин батинини дәрк етмәк јалныз вәһј јолу илә мүјәссәр ола биләр.

Һишам: Дүз дедин. Инди мәнә де көрүм, Әбу Бәкр, јохса Әли ибни Әбу Талиб бири заһири нәзәрдән өз гылынчы илә Рәсули Әкрәми(с) мүдафиә едиб, онун јолунда чанындан кечәрәк фәдакарлыг етмишдир? Мүһарибә мејданларына кетмиш вә Пејғәмбәрин гаты вә гәддар дүшмәнләрини мәһв етмишдир? Һәмчинин мүсәлманларын гәләбәләринин чохунда һансы бири даһа чох рол ојнамышдыр?

Зирар: Әли әлејһиссалам чиһадда даһа чох иштирак едирди, лакин мә'нәви бахымдан (батини) Әбу Бәкр чох јүксәк мәгамлара малик иди.

Һишам: Дедијин бу сөз, батини ишләрлә әлагәдардыр. Лакин сән инди играр етдин ки, биз јалныз заһири ишләр

барәсиндә сөһбәт едирик. Сән өзүн чиһад мәсәләсиндә Әлинин үстүнлүҗүнү е'тираф етдин, бунунла да Әли әлејһиссалам рәһбәрлик мәгамына заһирдә башгаларындан даһа лајиг олдуғуну игар етдин.

Зирар: Заһири нәзәрдән бәли.

Ғишам: Әкәр бир шәхсин заһири вә батини һәр икиси көзәл оларса, онда бу мәсәлә һәммин әхлаг саһибинин јүксәк олмасыны гәти дәлил олмајачагмы?

Зирар: Тәбиидир ки, бәли саһибинин үстүн олмасыны көстәрәчәкдир.

Ғишам: Сән билирсәнми ки, (бүтүн ислами фирғәләрин гәбул етдији һәдисләрә әсасән) Пејғәмбәр(с) Әлијә әлејһиссалама бујурмушдур:

أَنْتَ مِنِّي يَمْزِلُهُ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا أَنَّهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي:

«Сәнинлә мәним мүнәсибәтим Һарунла (Мусанын гардашы вә чанишини) Мусанын мүнәсибәти кимидир, јалныз бу фәрғлә ки, мәнән сонра һеч бир Пејғәмбәр јохдур.»?

Зирар: Бу һәдиси гәбул едирәм (амма әввәлдә Зирар демишди ки, шәхсләрин батини чәһәтдән һагг олмасы илаһи вәһј васитәси илә ајдын олур вә Пејғәмбәр(с) сөзү дә вәһјдән гајнагланырды).

Ғишам: Де көрүм Пејғәмбәр(с) Әли әлејһиссаламы бу чүр тә'рифләмәси, Әли әбејһиссәламын батини чәһәтдән Пејғәмбәр(с) нәзәриндә ләјагәтли олдуғуна көрә дејилдими?

Зирар: Бәли, јалныз Әли әлејһиссалам батини чәһәтдән бу чүр ләјагәтләрә малик олдуғда Пејғәмбәр(с) ону тә'рифләјә биләр.

Ғишам: Буна әсасән өз сөзүнлә е'тираф едирсән ки, Әли әлејһиссалам заһирдә вә батиндә дә үстүнлүкләрә вә имтијазлара малик иди. Буна көрә дә о имамәт вә үммәтә рәһбәрлик мәсәләсиндә саир шәхсләрдән даһа

ләјагәтлидир.¹

35-Ширин Фәззалын Әбу һәнифә илә мубаһисәси

Имам Садиг әлејһиссалам вә Әбу Һәнифәнин заманы иди. Әбу Һәнифә Куфә мәсчидиндә, өз шакирдләри үчүн дәрс дејирди.

Имам Садиг әлејһиссаламын ајыг төләбәләриндән бири Фәззал ибни Һәсән, достларындан бири илә кәзишиб о мәсчидин јанына чатдыгда, көрдүләр ки, бир нечә нәфәр Әбу Һәнифәнин әтрафында отурмушдур, Әбу Һәнифә онлара дәрс дејир. Фәззал достуна деди: Мән јалныз бурадан Әбу Һәнифәни шиә мәзһәбини гәбул етмәјә вадар етдикдән сонра кедәчәјәм.

Сонра Әбу Һәнифәнин јанына кәлиб, шакирдләрин ичиндә отурдулар. Бу заман Фәззал, ашағыдакы ардычыллыгла, онунла мубаһисәјә башлады.

Фәззал: Еј рәһбәр! Мәним бир гардашым вар, о мәнән јашлыдыр, лакин шиәдир. Мән онун үчүн Әбу Бәкрин фәзиләтли олмасыны нә гәдәр дәлил кәтириб, өз мәзһәбимә (јә'ни сүннүлүјә) чәзб етмәк истәјирәмсә, мәним дәлилләримиз гәбул етмир. Инди сиздән көмәк истәјирәм. Дејин көрүм Әбу Бәкр вә Өмәрин Әлидән үстүнлүјү нәдәдир, мән дә ону гардашыма дејиб, гане едим.

Әбу Һәнифә: Гардашына де: Әлини Әбу Бәкрдән вә Өмәрдән нечә, ирәли сала биләрсән, һалбу ки, мұһарибәләрдә Әбу Бәкр вә Өмәр Пејғәмбәрин(с) һүзурунда олурдулар, Пејғәмбәр(с) Әлини мұһарибәјә көндәрирди. Бу өзү ону көстәрир ки, Пејғәмбәр(с) онлары

¹ Фүсулүл мухтар, Сејјид Мүртәза, 1-чи чилд, сәһифә 9, Гамусүрричал 9-чу чилд, сәһифә 342.

даһа чох сеvir, онларын чанынын сағ галмасына даһа чох диггәт јетирирди.

Фәззал: Мән бу суалы гардашыма вермишәм. Лакин чавабда дејирди ки, Гур'ан әјәсинә ујғун оларағ, чиһад мејданларында дүшмәнлә мүбаризәјә кедән Әли әлејһиссалам даһа үстүндүр. Чүнки Гур'ан бујурур:

وَفَضَّلَ اللَّهُ الْمُجَاهِدِينَ عَلَى الْقَاعِدِينَ أَجْرًا عَظِيمًا

«Аллаһ мүчаһидләрә (чиһад едәнләри) јерләриндә отуруб, чиһада кетмәјәнләрә нисбәт бөјүк үстүнлүк вермишдир». (Ниса 97)

Әбу Һәнифә: Гардашына де, Әлини Әбу Бәкр вә Өмәрдән нечә үстүн саја биләр, һалбу ки, о икиси Пејғәмбәрин(с) гәбринин јанында дәфн олунмушдур, лакин Әлинин гәбри Пејғәмбәрин(с) гәбриндән чох-чох узагдадыр. Бу ифтихар вә мәғам онларын үстүнлүјү үчүн кифәјәтдир.

Фәззал: Мән бу дәлили дә она дедим, лакин гардашым чавабында деди ки, Аллаһ Гур'анда белә бујурур:

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ

«Пејғәмбәрин(с) ичазәси олмадан онун евинә дахил олмајын» (Әһзаб 53).

Ајдындыр ки, Пејғәмбәрин(с) гәбри, өз шәхси мүлкүндәдир. Тәбиидир ки, о һәзрәт онлара ичазә вермәмишдир. Һәзрәтин варисләри дә белә бир ичазәни вермәмишдир.

Әбу Һәнифә: Гардашына де, Ајишә вә Һәфсә Пејғәмбәрдән(с) меһријәләрини истәдикдә һәмин јери һәзрәтдән алдылар вә сонра һәр бири өз атасына бағышлады.

Фәззал: Бу чавабы да она вердим, лакин о деди ки, Гур'анда охумамысан ки, Аллаһ Пејғәмбәрә бујурур:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَخْلَلْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ

اللاتي آتَيْتُ أَجْوَرَهُنَّ

«Еј Пејғәмбәр! Биз меһријјәләрини вердијин зөвчәләрини сәнә һәләл етдик (Әһзаб 50).

Буна әсасән Пејғәмбәр өз сағлығында зөвчәләринин меһријјәсини вермиш олуб.

Әбу Һәнифә: Гардашына де Ајишә вә Һәфсә (Әбу Бәкр вә Өмәрин гызларыдыр) һәр икиси Рәсули Әкрәмин(с) зөвчәси иди. Онлар өз ирсләри гәдәриндә һәмин евдән көтүрдүләр вә өз аталарына бағышладылар. Буна әсасән дә онларын чәназәләри һәмин јердә дәфн олунуб.

Фәззал: Мән бу дәлили дә гардашыма дедим, лакин о, чавабында деди ки, сиз сүннү гардашлар инанырсыныз ки, Пејғәмбәр(с) өз гоһум-әгрәбасы үчүн ирс гојуб кетмир. Она көрә дә фәдәки Һәзрәти Зәһра әләһасаламдан алдылар. Бундан әлавә әкәр Пејғәмбәрин(с) өзүндән сонра ирс гојуб кетдијини гәбул етсәк дә Пејғәмбәр(с) вәфат едән заман онун доггуз арвады вар иди.¹ Онларын һамысынын ирси һәмин евин сәккиздә бири гәдәрدير. Әкәр евин сәккиздә бирини доггуз нәфәрин арасында бөлсәк (јә'ни јетмиш икидә бири), һәр гадына ени,узуну бир гарыш олан јер дүшүр. Һеч дә бир инсанын боју гәдәри јер чатмаз.

Әбу Һәнифә бу чавабы ешитдикдә ачиз галыб, әсәбләшди вә өз шәкирдләринә деди: Әхричуһу фә иннәһу рафизијјун вәлә әхәләһу. «Ону мәсчиддән чыхарын, чүнки онун өзү шиәдир гардашы да јохдур.»²

¹ 1-Аишә, 2-Һәфсә, 3-Үммү Сәләмә, 4-үммү Һәбибә, 5-Зәјнәб, 6-Мејмунә, 7-Сәфијјә, 8-Чүвәјријә, 9-Судә.

² Хәзаин Нәраги, сәһифә 109.

36-Бир шүчаәтли гадынын Һәччачын мугабелиндә гәтијјәтли мубаһисәси

Тарихин ән бөјүк чинајәткарларындан олан Һәччач ибни Јусиф Сәгәфи, Әбдүл Мәлик тәрәфиндән (Әмәви хәлифәләринин бешинчиси) Ирагын валиси иди. О, шиәләрин бөјүк шәхсијјәтләриндән Кумејл, Гәмбәр, Сәид ибни Чүбејр вә саир кими шәхсијјәтләри гәтлә јетирмишди. Бүтүн бу чинајәтләри дә Әли әлејһиссалама кин-күдурәтдән ирәли кәлирди.

Бир күн Пејғәмбәрин(с) сүд анасы Һәлимә Сә'дијјәнин нәвәләриндән олан, Һүррә адлы шүчаәтли бир гадын (о, Һәлимә Сә'дијјәнин гызы ады кими танынмышды, Әли әлејһиссаламын да јахын шиәләриндән һесаб олунурду) тәсадүфән Һәччачын јанына кәлди. Һәччач илә онун арасында чох дәгиг вә мараглы мубаһисә башланды.

Һәччач: Сән Һәлимеји Сә'дијјәнин гызы Һүррәсәнми?

Һүррә: Фәрасәтун мин гәјри мө'минин: Бу акаһлыг имансыз шәхсдән баш вермәси онун һушјарлығыны кәстәрир (јә'ни мән бәли Һүррәјәм, лакин сәнин кими имансыз шәхсин мәни танымасы сәнин ајыг олдуғуна дәләләт едир).

Һәччач: Сәни бура Аллаһ кәтириб, мәним чәнкимә салмышдыр. Мән ешитмишәм ки, сән Әли әлејһиссаламы Әбу Бәкр, Өмәр, Османдан үстүн һесаб едирсән.

Һүррә: Бу барәдә сәнә јалан демишләр (мән Әли әлејһиссаламы онларла һеч вахт мүтјәисә етмәмишәм), әксинә мән Әли әлејһиссаламы Адәм, Нух, Лут, Ибраһим, Муса, Давуд, Сүлејман вә Иса әлејһүмәссәлам кими бөјүк Пејғәмбәрләрдән дә үстүн һесаб едирәм.

Һәччач: Вај олсун сәнә! Демәли сән Әли әлејһиссаламы тәкчә сәһабәләрдән дејил, һәм дә араларында улул әзм Пејғәмбәрләр олан, сәккиз Пејғәмбәрдән дә үстүн һесаб едирсән?! Әкәр бу иддиана дүзкүн дәлилләр кәтирмәсән бојнуну вурачағам.

Һүррә: Әли әлејһиссаламы бу Пејғәмбәрләрдән мән үстүн һеса́б етми́рәм, әксинә Гур'ан а́јәләринә көрә, Аллаһ өзү онлардан үстүн һеса́б едир.

Гур'ан Адәм әлејһиссалам барәсиндә бујурур: Вә әса Адәму рәббәһу фә ғәза. «Адәм Пәрвәрдикарына гаршы итаәтсизлик етди вә мұкафатдан мәһрум олду». (Таһа 121)

Лакин Әли (вә онун һәјат јолдашы вә өвладлары) барәсиндә бујурур: Вә канә сә'јукум мәшкура. «Сизин көстәрдијиниз сәј вә чалышмаларын әвәзи вериләчәкдир». (Инсан сүрәси 22)

Һәччәч: Әһсән сәнә еј Һүррә! Инди де көрүм һансы дәлилә әсасән Әли әлејһиссаламы Һәзрәти Нух әлејһиссалам вә Һуд әлејһиссаламдан үстүн һеса́б едирсән?

Һүррә: Аллаһ ону һәммин ики Пејғәмбәрдән үстүн һеса́б едәрәк бујурур:

ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا لِّلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَأَتَ نُوحٍ وَ
امْرَأَتَ لُوطٍ كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا
صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللَّهِ
شَيْئًا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ الدَّٰخِلِينَ

«Аллаһ кафир олан инсанлар үчүн Һәзрәти Нух вә Һәзрәти Лутун һәјат јолдашларыны мәсәл чәкир. Онлар бизим сәләһ бәндәләримиздән икисинин һәјат јолдашы идиләр. Лакин онлара хәјанәт етмишдиләр. Онларын бу ики Пејғәмбәрлә олан гоһумлуг рабитәси, онларын һалына һеч бир фәјда вермәди (јә'ни илаһи әзаб мұтабилиндә). Онлара дејилди ки, чәһәннәмә дахил оланларла бирликдә ораја дахил олун». (Тәһрим 10)

Лакин Әли әлејһиссаламын һәјат јолдашы Пејғәмбәрин(с) гызы Фәтимә иди ки, онун разылығы Аллаһын разылығы, онун гәзәби Аллаһын гәзәбидир.

Һәччәч: Әһсән сәнә еј Һүррә! Инди де көрүм һансы дәлилә әсасән Әли әлејһиссаламы Пејғәмбәрләрин атасы Һәзрәти Ибраһим әлејһиссаламдан үстүн санырсән?

Һүррә: Аллаһ Гур'ани-кәримдә буџурур ки, Ибраһим әрз етди:

رَبِّ أَرْنِي كَيْفَ تُخَيِّ الْمَوْتَى قَالَ أَوْلَمْ تُؤْمِنُ
قَالَ بَلَىٰ وَ لَكِن لِّيَطْمَئِنَّ قُلُوبِي

«Пәрвәрдикара, мәнә өлүнү нечә дирилтдијини көстәр.

Аллаһ буџурду: Мәкәр иманын јохдурму? Әрз етди: Әлбәттә ки, вар, лакин истәјирәм буну көрмәклә гәлбим арамлыг тапсын». (Бәгәрә 26.)

Лакин мәним мөвлам Әли әлејһиссаламјәгинин елә дәрәчәсинә чатмышдыр ки, буџурурду: Лов кушифәл ғитау ма мәздәтту јәгинән. «Әкәр пәрдәләр көтүрүлсә, мәним јәгинимә һеч нә әлавә олунмаз (јә'ни пәрдәнин олуб олмамасы мәним јәгинимә хәләл јетирмир).» Ондан әввәл вә ондан сонра, һеч кәс бу сөзү демәмишдир.

Һәччач: Әһсән сәнә еј Һүррә! Де көрүм һансы дәлилә әсасән Аллаһын данышдығы Муса әлејһиссаламдан үстүн билирсән.

Һүррә: Аллаһ Муса әлејһиссалам барәсиндә белә буџурур: Фәхәрәчә минһа хаифән јәтәрәггәбу. «Муса (Фирончулардан) горхдуғу, һәр бир һадисәни көзләдији һалда шәһәрдән чыхды». (Гәсәс 21)

Лакин Әли әлејһиссалам (Рәсули Әкрмин(с) Мәккәдән Мәдинәјә һичрәт етдији һадисәләрдә) Пејғәмбәрин(с) јатаг јериндә јатды вә һеч кәсдән горхмады. Аллаһ да онун барәсиндә (јә'ни шүчаәт вә чанындан кечмәсинә көрә) белә буџурур:

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاةِ
اللّٰهِ

«Чамаатдан бә'зиләри (фәдакарлыг јолунда) өз чанларыны Аллаһын разылығы үчүн сатырлар». (Бәгәрә 207)

Һәччач: Әһсән сәнә. Инди де көрүм һансы дәлилә көрә Әли әлејһиссаламы Давуд әлејһиссаламдан үстүн һесаб

едирсән?

Һүррә: Аллаһ Давуд әлејһиссаламын барәсиндә белә бујурур:

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُم
بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن
سَبِيلِ اللَّهِ

«Еј Давуд, биз сәни (өз нүмајәндәмиз) вә јер үзүндә хәлифәмиз гәрар вердик. Чамаат арасында һагг әсасында мұһакимә ет, һәваји-нәфсинә табе олма. Әкс һалда бунлар сәни Аллаһ јолундан аздырарлар.» (Сад сурәси 26)

Һәччач: Давуд әлејһиссалам нәјин барәсиндә мұһакимә едилди.

Һүррә: О ,ики нәфәрин барәсиндә мұһакимә едилди ки, бири һејван сахлајырды, диқәри исә әкинчиликлә мәшғул олурду. Һејван сахлајанын гојунлары әкинчинин бағына дүшүб, ораны отладылар, әкин саһәсини хараб етдиләр. Бу ики нәфәр шикајәт үчүн Давуд әлејһиссаламын јанына кәлдиләр.

Давуд әлејһиссалам бујурду: Кәрәк бу киши гојунларыны сатыб, пулуну әкинчијә версин. Әкинчи дә о пулун вастәси илә бағына дәјән хәсарәти арадан галдырыб, әввәлки вәзијјәтинә гајтарсын.

Давуд әлејһиссаламын оғлу Сүлејман Пејғәмбәр әлејһиссалам атасына деди: Еј ата! (Һөкм белә дејилдир. Әксинә, кәрәк гојунларын јунуну вә сүдүнү әкинчијә верәсән) бу јолла дәјән хәсарәти арадан галдырсын. Аллаһ Гур'анда бујурур: «Фәһһәмнаһа Сүлејманә. Биз һәгиги һөкмү Сүлејмана баша салдыг». (Әнбија 79)

Лакин әмирәл мә'минин Әли әлејһиссалам бујурур: Сәлуни гәблә ән тәфғүдуни. «Нә гәдәр ки, сизин араныздан кетмәмишәм, истәдијиниз һәр суалы мәнән сорушун. Әршин алтында оланлардан суал един». О һәзрәт Хејбәр мұһарибәсиндә гәләбә чалан заман Рәсули Әкрәмин(с) һүзуруна кәлди. Пејғәмбәр(с) онун барәсиндә

һамынын јанында бујурду: Әфзәлукум вә ә'ләмукум вә әгзакум Әлијјун. «Әли сизин аранызда ән фәзиләтли, ән елмли вә ән јахшы мұһакимә едәндир.»

Һәччәч: Әһсән сәнә еј Һүррә! Инди де көрүм һансы дәлилә әсасән Әли әлејһиссаламы Сүлејман әлејһиссаламдан үстүн билирсән?

Һүррә: Аллаһ Гур'анда Сүлејманын дилиндән нәгл едиб, бујурур ки, рәббигфирли вә һәбли мүлкән ла јәнбәғили әһәдин мин бә'ди. «Пәрвәрдиқара мәни бағышла вә мәнә елә бир һөкумәт әта ет ки, мәнән башга һеч бир кәсә лајиг олмасын.» (Сад сурәси 35)

Лакин Әли әлејһиссалам дүнја барәсиндә бујурур:

طَلَّقْتُكَ يَا دُنْيَا ثَلَاثًا لَا حَاجَةَ لِي فِيكَ:

«Еј дүнја, мән сәни үч тәлагла бошамынам. Мәним сәнә һеч бир еһтијачым јохдур». Бу заман Аллаһ һәмин әјәни назил етмишди:

تِلْكَ الدَّارُ الْآخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ
عُلُوقًا فِي الْأَرْضِ وَلَا فُسَادًا ۖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ:

«Бу ахирәт евидир ки, јер үзәриндә үстүнлүк ахтармајан, фәсад төрәтмәјән шәхсләр үчүн гәрар верәрик. Көзәл ағибәт пәрһизкарлар үчүндүр». (Гәсәс 83)

Һәччәч: Әһсән сәнә еј Һүррә! Һансы дәлилә көрә Әли әлејһиссаламы Иса әлејһиссаламдан үстүн билирсән?

Һүррә деди: Аллаһ Гур'анда Иса әлејһиссалама хитаб едәрәк, бујурур:

وَ إِذْ قَالَ اللَّهُ يَا عِيسَى بَنَ مَرْيَمَ ءَ أَنْتَ قُلْتَ
لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِي وَ أُمَّيَ الْهَيْنِ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالَ
سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِي أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِي بِحَقٍّ
أَنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُ تَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِي وَ
لَا أَعْلَمُ مَا فِي نَفْسِكَ إِنَّكَ أَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ مَا

قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَا أَمَرْتَنِي بِهِ

«Јада сал о заманы ки, Аллаһ (ғијамәт күнүндә) Мәрјәм оғлу Исаја дејәр: Сән чамаата демисән ки, мәни вә анамы, Аллаһдан башга ики мә'буд сечсинләр? Иса дејәр: Сән пак вә мүнәззәһсән, мәним һаггым јохдур ки, мәнә лајиг олмајан шејләри дејим. Әкәр белә бир сөзү десәјдим, сән ону биләрдин. Сән мәним руһумда вә чанымда оланлардан акаһсан. Мән сәнин пак затында оланлара акаһ дејиләм, чүнки сән бүтүн кизлинләрдән хәбәрдарсан-мән сәнин әмр етдикләриндән башга бир шеји демәмишәм». (Маидә 116-117)

Буна әсасән Исаја ситајиш едәнләрин әзабы ғијамәтә гәдәр тә'хирә салыныр. Лакин Әли әлејһиссалам барәсиндә демәлијәм ки, Ғүлатлардан бир групу Әли әлејһиссәламы Аллаһ һесаб етдикләри заман Һәзрәт Әли әлејһиссалам онларын һамысыны гәтлә јетирди, әзабларыны ғијамәтә гәдәр тә'хирә салмады.

Һәччач: Әһсән сәнә еј Һүррә! Өз иддиаларына јахшы чаваб вердин, әкәр чаваб вермәсәјдин бојнуну вурачагдым.

Сонра Һәччач Һүррәјә чохлу һәдијјә вериб, ону азад етди.¹

37-Танынмаз бир һушјар шәхсин Әбул Һүзејл илә мүбаһисәси

Әбул Һүзејл сүннүләрин мәшһур алимләриндән бириди (46-чы мүбаһисәдә ону гејд едәчәјик). О дејир: Риггә шәһәринә сәфәр етдим (һал-һазырда Суријанын шәһәрләриндән бириди). Орада ешитдим ки, дәли, лакин

¹ Хәзаил ибни Шазан, сәһифә 122, Биһарүл Әнвар, 46-чы чилд, сәһифә 134-136.

көзәл данышан Мә'бәд Зәки адлы бир шәхс јашајыр.¹ Ону көрмәк үчүн мә'бәдинә кетдим. Көрдүм ки, орада гоча јашлы көзәл гијафәли бир шәхс палазын үстүндә отурмуш вә өз башыны дарајыр. Она салам вердим, саламы алдыгдан сонра мәнимлә белә данышды:

Гоча киши: Һаралысан?

Әбул Һүзејл: Ираглыјам.

Гоча киши: Бәли, демәли һәјат тәчрүбәләри вә әдәбләринин әһлисән. Де көрүм, Ирагын һарасында јашајырсан?

Әбул Һүзејл: Бәсрәдә.

Гоча киши: Демәли елм вә тәчрүбәләр дијарындансан. Адын нәдир?

Әбул Һүзејл: Адым Әбул Һүзејл Әллафдыр.

Гоча киши: Мәшһур Мүтәкәллимми?

Әбул Һүзејл: Бәли.

Бу заман гоча киши ајаға галхыб, мәни өз јанында отуртду. Сонра мәнә деди: Сәнин имамәт барәндә нәзәрин нәдир?

Әбул Һүзејл: Һансы имамы дејирсән?

Гоча: Мәгсәдим будур ки, сиз Пејғәмбәр(с) вәфатындан сонра, кими онун чанишини һесаб едир вә ону ирәли салырсыныз?

Әбул Һүзејл: Биз Пејғәмбәр(с) габаға салыб, кечиртдији адамы онун чанишини һесаб едирик.

Гоча: О кимдир?

Әбул Һүзејл: Әбу Бәкр.

Гоча киши: Нә үчүн ону ирәли салдыныз?

Әбул Һүзејл: Чүнки Пејғәмбәр(с) бујурмушдур: «Өзүнүзүн ичәриниздә ән јахшы вә ән үстүн адамы ирәли салыб, ону рәһбәр сечин». Инсанларын һамысы Әбу Бәкрин ирәли салынмасына разы идиләр.

Гоча: Еј Әбул Һүзејл! Бурада хәта едирсән. Сән

¹ О һәгигәтдә дәрин биликли бир алим иди, лакин тәғијјә үзүндән өзүнү дәлилијә вурмушду.

дејирсән ки, Пејғәмбәр(с) «ичәриниздә ән јахшы вә ән үстүн адамы ирәли салыб, ону рәһбәр сечин.» Мәним сәнә ирадым будур ки, Әбу Бәкр өзү минбәрин үстүндә белә дејирмиш:

وَلَيْنُكُم وَا لَسْتُ بِخَيْرِكُمْ :

«Сизин рәһбәрлијинизи елә бир һалда өһдәмә алдым ки, сизин ичәриниздә ән јахшысы дејиләм.»¹ Әкәр чамаат јалан јерә Әбу Бәкри үстүн һесаб едиб, ону рәһбәрлијә сечмишләрсә, демәли Пејғәмбәрин(с) сөзү илә мұхалифәт етмишләр. Әкәр Әбу Бәкрин дедији , мән сизин аранызда ән үстүнү дејиләм, сөзү јалан оларса, онда јаланчы бир шәхсин Пејғәмбәр(с) мәнбәринә чыхмасы рәва дејилдир.

Сән дејирсән ки, бүтүн инсанлар Әбу Бәкрин рәһбәрлијинә разы идиләр, бу да дүзкүн дејилдир. Чүнки Әнсарын әксәријјәти (Мәдинә мүсәлманлары) дејирдиләр: Минна әмирун вә минкум әмирун. «Бир нәфәр биздән вә бир нәфәр дә сиздән әмир олсун.»

Мүһачирләрин барәсиндә исә Зүбејр дејирди: Мән Әли әлејһиссаламдан башга һеч кәсә беј'әт етмәрәм. Онун гылынчыны сындырдылар.

Әбу Сүфјан Әли әлејһиссаламын јанына кәлиб, деди: Әкәр истәсән чамаатын һамысыны силаһландырыб, тәһиз едәрәм (вә сәнә беј'әт едәрик).

Салман ирәли кәлиб, деди: «Етдиләр, етмәдиләр вә нә етдикләрини билмәдиләр» (Әбу Бәкрә беј'әт едилән заман көрүлән ишләр гајда-ганунларын әксинә баш вәрди). Һәмчинин Мигдад, Әбузәр дә е'тираз етдиләр. Мүһачирләрин вәзијјәти дә бах белә иди (демәли чамаатын һамысы Әбу Бәкрин рәһбәрлијинә разы дејилдиләр).

Еј Әбул Һүзејл! Инди сәнә бир нечә суалым вар:

1-Мәнә де көрүм Әбу Бәкр минбәрдә белә

¹ Әл-игдул фәриг, 2-чи чилд, сәһифә 347.

демәмишдими: Еј чамаат!...

إِنَّ لِي شَيْطَانًا يَغْتَرِينِي، فَإِذَا رَأَيْتُمُونِي
مُغْضِبًا فَاحْذَرُونِي

«Һәгигәтән мәним вүчудумда бир шејтан вардыр ки, мәни гафил едир, мәнә гәләбә чалыр, ихтијарымы әлимдән алыр. Мән гәзәбләндијим заман мәнән узаг олун». О һәгигәтдә, бу сөзү илә демәк истәјир ки, мән дә дәлиләр кимијәм. Буна әсасән сиз ону һансы әсаса көрә рәһбәр сечирсиниз.

2-Мәнә де көрүм, Пејғәмбәрин(с) өз јеринә бир шәхси чанишин тә'јин етмәдијинә инанырсынызса, Әбу Бәкр Өмәри өз јеринә тә'јин етди вә Өмәр һеч кәси өз јеринә хүсуси шәкилдә сечмәди. Бунларын әмәлләри арасында зиддијјәт көрүнүр. Бу суалын чавабы нәдир?

3-Мәнә де көрүм, Өмәр өзүндән сонра хилафәти алты нәфәрлик шураја тәһвил вердикдән, онларын һамысыны Беһишт әһли һесаб етдикдән сонра, нә үчүн деди: Әкәр онлардан ики нәфәр дөрд нәфәрлә мұхалифәт етсә, о ики нәфәри өлдүрүн. Әкәр үч нәфәрлә мұхалифәт етсә Әбдүррәһман ибни Овфун олдуғу тәрәфи сечиб, о бири тәрәфи өлдүрүн. Белә бир кәстәришин верилмәси рәвадырмы, о, өз дедији кими беһишт әһлинин гәтлә јетрилмәсинә фәрман верир.

4-Еј Әбул Һүзејл Мәнә де көрүм, ибни Аббасла Өмәрин көрүшләри вә онларын арасында олан сәһбәтләри, өз әгидәнлә нечә ујғун көрүрсән. О заман ки, Өмәр ибни Хәттаб алдығы зәрбә нәтичәсиндә јатагда узанмышды, Әбдуллаһ ибни Аббас онун јанына кетди, көрдү ки, Өмәр чох һалсыздыр. Сорушду нә үчүн бу гәдәр һалсызлыг кәстәрирсән?

Өмәр деди: Мәним һалсыз олмағым өзүмә көрә дејил. Әксинә буна көрәдир ки, мәнән сонра рәһбәрлик мегамыны ким өһдәсинә алачагдыр. Сонра онунла ибни Аббасын арасында белә бир сәһбәт баш верди.

Ибни Аббас: Тәһә ибни Үбејдуллаһы рәһбәр сеч.

Өмәр: О кобуд хасијјәтлидир. Пејғәмбәр(с) ону белә танымышдыр. Мән рәһбәрлик мәгамыны кобуд хасијјәтли адама верә билмәрәм.

Ибни Аббас: Зүбејр ибни Әвамы рәһбәр сеч.

Өмәр: О чох пахылдыр. О, һәтта һәјат јолдашынын онун үчүн әјирдији бир мигдар јунун муздуну вермәкдә белә, онунла мубаһисәјә, дава-далаша галхыр. Мүсәлманларын рәһбәрлијини пахыл шәхсә верә билмәрәм.

Ибни Аббас: Сә'д Вәггасы рәһбәр сеч.

Өмәр: Сә'дин иши атларла вә каман дүзәлтмәкләдир, (о һәрбичидир). Белә бир шәхсин мүсәлманларын ишләрини идарә етмәјә ләјагәти јохдур.

Ибни Аббас: Әбдүррәһман ибни Овфу рәһбәр сеч.

Өмәр: О, һәтта өз аиләсини белә идарә етмәкдә ачиздир.

Ибни Аббас: Оғлун Әбдуллаһы сеч.

Өмәр: Јох, Аллаһа анд олсун бир шәхс ки, өз арвадына тәлаг вермәјә ачиздир, рәһбәрлик мәгамыны өһдәсинә ала билмәз.

Ибни Аббас: Османы сеч.

Өмәр үч дәфә деди: Аллаһа анд олсун, әкәр Османы рәһбәрлијә сечсәм, Бәни-мүит тајфасыны (Бәни-үмәјјәнин бир шәхәсидир). Мүсәлманларын бојнуна миндирәчәк. Белә олан һалда онун өлдүрүлмәси ләјигдир.

Ибни Аббас дејир: Сонра сакит олдум. Өмәрлә Әли әлејһиссаламын арасында олан әдавәтә көрә Әли әлејһиссаламын адыны чәкмәдим. Лакин Өмәрин өзү мәнә деди: Еј Аббасын оғлу! Өз достунун адыны чәк.

Дедим: Онда исә Әли әлејһиссаламы рәһбәр сеч.

Өмәр: Аллаһа анд олсун, мән јалныз буна көрә пәришан вә һалсызам ки, һаггы өз саһибиндән алмышам.

وَاللّٰهُ لَئِنْ وَلَّيْتَهُ لَيَحْمِلَنَّهٗمْ عَلَى الْمَحْجَةِ الْعُظْمَى، وَ اِنْ يُطِيعُوْهُ يُدْخِلَهُمُ الْجَنَّةَ

Аллаһа анд олсун, әкәр Әли әлејһиссаламы үммәтин

рәһбәри сечсәм, Әлини о һөкмән онлары сәадәт јолуна апарачағ. Әкәр инсанлар она табе олсалар, онлары беһиштә дахил едәр.

Өмәр бу мәтләбләри деди. Лакин ејни һалда, хилафәт мәсәләсини өзүндән сонра алты нәфәрлик шураја һәвалә етди. Аллаһ онун дадына јетсин.

Әбу Һүзејл деди: О көзәл гијафәли вә көзәл данышығлы шәхсин сөзү бураја чатдыгда, һалы бирдән-бирә дәјишди. Дәлиләр кими һәрәкәт етмәјә башлады (јә'ни тәғијјә етмәк үчүн өзүнү дәлилијә вурду). Онун барәсиндә олан сөһбәтләри Аббаси хәлифәләринин једдинчиси Мә'муна чатдырдым. Мә'мун ону өз јанына чағырыб аман верди. Ону өзүнә һәмдәм етди. Онун мәнтиғи данышығлары сәбәбилә Мә'мун шиә олду.¹

38-Мә'мунун алимләрлә мұбаһисәси

Бөјүк сүннү алимләриндән ибарәт олан бөјүк бир мәчлис тәшкил олунмушду. Мә'мун мәчлисин башында әјләшмишди. Бу заман узун бир мұбаһисә башланды. Сүннү алимләриндән бири деди: рәвајәт олунмушдур ки, Пејғәмбәр(с) Әбу Бәкр вә Өмәрин барәсиндә белә бујурмушдур:

أَبُو بَكْرٍ وَ عُمَرُ سَيِّدَا كُهُولِ أَهْلِ الْجَنَّةِ :

«Әбу Бәкр вә Өмәр беһишт гочаларынын ики ағасыдыр».

Мә'мун деди: Бу һәдис тамамилә јаландыр. Чүнки беһиштдә һеч бир гоча шәхс олмајачағдыр. Чүнки рәвајәт олунур ки, гоча бир арвад Пејғәмбәрин(с) һүзуруна кәлдикдә Пејғәмбәр(с) бујурду: «Гоча гадынлар беһиштдә

¹ Еһтичач, 2-чи чилд, сәһифә 151-154.

дахил олмајачаглар». О гадын ағладыгда Пејғәмбәр(с) бујурду: Аллаһ бујурур ки,

إِنَّا أَنْشَأْنَا هُنَّ إِنثَاءً - فَجَعَلْنَاهُنَّ أَبْكَارًا -
عُرُبًا أَتْرَابًا:

«Биз онлара јени хилгәт бағышлајарыг, һамысыны бикр (чаван гызлар) едәрик. Өз һәјат јолдашлары онлара ешт бәсләјәр, онлар көзәл данышыглы олар вә бир-бири илә ејни јашда оларлар.» (Вағеә сурәси 35-37)

Әкәр сизин тәсәввүрүңүзә көрә Әбу Бәкр вә Өмәр гоча олсајдылар, беһиштә дахил олардылар. Онда нечә рәвајәт едирсиниз ки, Пејғәмбәр(с) бујурмушдур ки,

إِنَّ الْحَسَنَ وَ الْحُسَيْنَ سَيِّدَا شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ
الْأُولَىٰ وَ الْآخِرِينَ وَ أَبُوهُمَا خَيْرٌ مِنْهُمَا:

Һасән вә Һүсејн кечмишдәки вә кәләчәкдәки инсанлар арасында беһишт чаванларынын ики ағасыдыр. Онларын атасынын мәгамы исә онлардан да јахшыдыр. (Биһарул Әнвар, 49-чу чилд, сәһифә 193)

39-Әбу дүлфүн оғлунун Пејғәмбәрин(с) сөзүнә ирады гаршысындакы чавабы

Әбу Дүлф ады илә мәшһур олан Гасим ибни Иса Әчли рәшадәтли, сәхавәтли, үрәји ачыг вә имам Әли әлејһиссаламын шиәләриндән иди. О һәм дә шаир вә өз гәбиләсинин рәиси иди. 220-чи һичри гәмәри илиндә дүнјадан кетмишдир. (Сәфинәтүл Биһар, 1-чи чилд, сәһифә 462)

Онун Дүлф адлы бир оғлу вар иди. Атасынын әксинә олараг чох нахәләф вә ачы дил бир ушаг иди.

Бир күн о оғлан, өз достлары илә Әли әлејһиссалама

достлуг вә ја дүшмәнчилик барәсиндә сөһбәт едирди. Онларын сөһбәтләри узанды. Бу заман онун достларындан бири деди: Рәвајәт олунмушдур ки, Пејғәмбәр(с) Әли әлејһиссәлама бујурду:

لَا يُجِبُّكَ إِلَّا مُؤْمِنٌ تَقِيٌّ، وَ لَا يُبْغِضُكَ إِلَّا وَلَدٌ
زَنِي أَوْ حَيْضٌ:

«Сәнә јалныз пак мө'мин достлуг бәсләр, дүшмәнләрин исә јалныз зинадан јарананлар, јахуд анасы һејз һалында оларкән нүтфәси бағланан ушаглар дүшмәнчилик едәр.»

Белә бир мәсәләни чидди шәкилдә инкар едән Дүлф достларына деди: Атам әмир Әбу Дүлф барәсиндә сизин нәзәриниз нәдир? Демәк олармы ки, бир шәхс чүрәт едәрәк, онун һәјат јолдашы илә зина етмиш олсун?

Достлары дедиләр: Јох. Һеч вахт биз әмир барәсиндә белә шеј тәсәввүр едә билмәрик.

Дүлф деди: Аллаһа анд олсун, мән Әли илә ән шиддәтли тәрздә дүшмәнәм (һалбу ки, зиназадә дејиләм вә һејз ганы заманы әмәлә кәлмәмишәм).

Бу заман Әбу Дүлф евдән чыхды, бир-бири илә данышан ушаглара көзү саташды. Мәсәләдән хәбәрдар олдугда, ирәли кәлиб, деди: Аллаһа анд олсун, оғлум Дүлф һәм зинадан әмлә кәлмишдир, һәм дә нүтфәси һејз һалында бағланмышдыр. Мән хәстә идим, шиддәтли гыздырмам вар иди. Гардашымын евиндә јатагда идим. О евә бир кәниз дахил олду. Әммарә нәфси мәни тәһрик етди. О деди: Мән һејз һалындајам. Лакин мән ону јахынлыг етмәјә мәчбур етдим. Нәтичәдә о, бу оғлан Дүлфәјә һамилә олду. Буна әсасән бу оғлан һәм зиназадәдир, һәм дә һејз һалында нүтфәси бағланмышдыр.¹

¹ Әлламә Һилли, кәшфүл јәгин, сәһифә 166, Биһарүл Әнвар, 39-чу чилд, сәһифә 287.

40-Гејрәтли бир чаванын Әбу Һүрејријә кәскин чавабы

Мүавијә Пејғәмбәр(с) сәһабәләриндән вә табеиндән бир группуну пул вермәклә әлә алмышды ки, имам Әли әлејһиссаламын әлејһинә һәдисләр дүзәлтсинләр. Сәһабәләр арасында Әбу Һүрејрә, Әмрас вә Мүгејрәт ибни Шә'бә, табеинләрдән исә Үрвәт ибни Зүбејри, бу иш үчүн тә'јин етмишди.

Әбу Һүрејрә Әли әлејһиссаламын шәһадәтиндән сонра Куфәјә кәлмишди. О өзүнүн гәрибә чәфәнкијатлары илә (Мүавијәнин һимајәсиндән истифадә етмәклә) Әли әлејһиссаламла мүнәсиб олмајан мәтләбләри өзүндән гурашдырыр вә Пејғәмбәрин(с) дилиндән нәгл едирди.

О, кечәләр Куфә мәсчидинин Бабул Киндә гапысында отурур вә мөминләри өз чәфәнкијатлары илә јолдан аздырырды.

Кечәләрин бириндә Куфәнин гејрәтли вә акаһ чаванларындан бири, онун чәләсәсиндә һазыр олду. Әбу Һүрејрәнин әсассыз данышыгларыны ешитдикдән сонра, она хитаб едәрәк деди: Сәни Аллаһа анд верирәм де көрүм Пејғәмбәрин(с) Әли әлејһиссалам барәсиндә белә дуа етдијини ешитмисәнми?

اَللّٰهُمَّ وَالْ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ :

Пәрвәрдикара, һәр кәс Әлини дост тутурса, сән дә һәммин шәхси дост тут, һәр кәс онунла дүшмәнчилик едирсә, сән дә о кәслә дүшмәнчилик ет.

Әбу Һүрејрә (бу там ашкар вә гәти һәдиси рәдд едә билмәдијини көрүб, деди: Аллаһуммә нә'әм. «Аллаһа анд олсун ки, бәли ешитмишәм.»

Гејрәтли чаван деди: Буна әсасән Аллаһы шаһид тутурам ки, сән Әли әлејһиссаламын дүшмәнләрини дост тутур , достларыны дүшмән тутурсан (демәли Рәсули Әкрәмин(с) гарғышы да сәнә аид олур). Сонра галхыб, там

е'тинасызлыгга ораны тәрк етди.¹.

41-Җерсиз төһмәтләрин дәф едилмәси

Достларымдан бири дејирди: Сәудијјә Әрәбистанына кетмишдим. Мәсчидләрин бириндә орта јашлы бир киши мәним јаныма кәлди. Сөһбәтдән сонра мә'лум олду ки, Суријалыдыр. О, мәним шиә олдуғуму билдикдә бир нечә суал вериб, сонра деди: нә үчүн сиз шиәләр намазы гуртардыгдан сонра үч дәфә ханәл әмин, ханәл әмин, ханәл әмин (јә'ни Чәбраиле Әмин хәјанәт етмишдир) дејирсиниз.

Бу сөзү ешитдикдә һеј'рәтләндим. Бир гәдәр һерәтли бахышларла она бахдыгдан сонра, дедим: Ичазә вер ики рәк'әт намаз гылым, сиз дә диггәтлә бахыб, ону нечә гылдығымы көрүн.

Деди: Чох јахшы.

Мән ајаға галхыб, ики рәк'әт намазы ахыра гәдәр гылдым, ахырда үч дәфә тәкбир дедим. Сонра бу барәдә онун нәзәрини сорушдум. Деди: Сән Иранлы вә әчәм олдуғуна бахмајараг, биз әрәбләрдән јахшы намаз гылырсан. Амма ахырда нә үчүн ханәл әмин демәдин?

Дедим: Бунлар истисмарчы шејтанларын тәрәфиндән бизим арамызда ихтилаф јаратмаг үчүн тәлгин олуна әсассыз шејләрдир. Белә ки, бу тәлгинләр вәстәси илә сиз садә вә хәбәрсиз гардашларымызы бизә гаршы бәдбин едирләр. Бу төһмәт, бизим дүшмәнләримизин наһијәсиндән, мүсәлманларын арасында ихтилаф јаратмаг үчүн атылмышдыр.

Изаһат: Онларын иддиа етдији ханәл әмин чүмләсинин

¹ Шәрһи Нәһчүл бәләғә ибни Әбил Һәдид 4-чү чилд сәһифә 63 вә

мә'насы будур ки, -нәузу биллаһ- куја шиәләр белә инанырлар ки, Чәбраили Әмин кими вәһј мәләји, Гур'аны имам Әли әлејһиссалама назил етмәли иди. Лакин хәјанәт едәрәк јол әснасында фикриндән дөнәрәк, Рәсули Әкрәмә(с) кәтирди, Гур'аны она верди. Буна көрә дә шиәләр намаздан сонра үч дәфә ханәл әмин, јә'ни Чәбраил хәјанәт етди дејирләр.

Нечә дә инсафсызлыгдыр! Һансы шиә белә бир әгидәјә инаныр? Доғрудан да дүнја мүсәлманлары, мүсәлманларын бөјүк һиссәсини тәшкил едән ишләри белә бир әгидә саһиб кими танысајдылар, онлары кафир билмәјә һагглары олмаздымы?¹

Онларын шиәләрә вурдуғу башга бир төһмәт дә бу иди ки, онларын мүәллимләриндән бири дејирди: Һичаз сарај алимләриндән бири, өз хутбәсиндә белә демишди: «Шиәләрин бизи иттиһада дә'вәт етдијини көрдүкдә һеч вахт алданмајын. Онлар һеч бир әгидә барәсиндә бизимлә вәһдәтдә дејилләр. Нә товһид, нә дә Аллаһын сифәтләри, нә дә Гур'ан барәсиндә вә нә дә саир ишләр барәсиндә бизимлә бирликдә дејилләр. Онлар, бизим вә бүтүн ислам дүнјасы үчүн бөјүк тәһлүкәдирләр... Онлар инанырлар ки, Аллаһ нә алимдир, нә ешидәндир, нәдә көрәндир. Лакин бу сифәтләрдән һамысыны өз имамларына аид едирләр... онлар бизим әлимиздә олан Гур'аны гәбул етмирләр...

Гәрибә бурасындадыр ки, һәммин хәтиб тә'кид едир ки, мәним дедикләрим шиәләрин әсл мә'тәбәр мәнбәләриндән әлдә едилмишдир. Бу сатгын хәтибә демәк лазымдыр ки, әкәр инадкар дејилсәнсә, инсаф үзүндән мүһакимә јүрүтсән, онда шиәнин мә'тәбәр китаблары һәр јердә

¹ Шиәләрә иттиһам кими вурулан ханәл әмин мәсәләси, бә'зи сүннүләрин арасында јажылмышдыр. Онлар шиә мәзһәбини тәнгид едәркән, бу сөзү дилләриндә әзбәрләјир вә һәмишә ирәли чәкирләр. «Нечә һидајәт олдум» китабынын мүәллифи доктор сејјид Мәһәммәд Тичани Сәмави, сүннүләрин шиәләрә јағдырдығы бу иттиһам барәсиндә 45-47-чи сәһифәләрдә гејд етмишдир.

вардыр, Гур'ан да милјонларла шиәнин әлиндәдир, шиә алимләринин Гур'ана јаздыглары тәфсирләр дә һәр јердә мөвчуддур. Де көрүм, шиәнин тә'лим үсулларында Аллаһын алим, ешидән олмадығы, лакин имамларын алим, ешидән олдуғу јазылыбмы? Шиәләрин һансы Гур'аны сизин Гур'анла фәргләнир.

Јахшы олар ки, Ирана сәфәр етсин. Шиәнин елмијјә һовзәләрини јахындан көрсүн, бундан сонра, өзләринин јаланчы иттиһамларынын шиә идеолокијасындан нә гәдәр узаг олдуғуну көрсүн.

42-Вәһһаби алиминин дәлил гаршысында сүкуту

Ислам алимләриндән бири дејирди: Мәдинәдә идим. Мәсчидүн-Нәбидә Пејғәмбәрин(с) гәбринин кәнарында дајанмышдым. Шиәләрдән бири Рәсули Әкрәмин(с) түрбәтинин дивар вә пәнчәрәләрини өпдү. Бир вәһһаби алими олан, мәсчидин имам чамааты ону көрүб, ғышгырды вә деди: Нә үчүн һеч бир шүүру, дәрракәси олмајан гапы-пәнчәрәни өпүрсән? Бунунла да ширкә мүртәкиб олурсан? Бу дивар дашдандыр, пәнчәрә дәмирдәндир. Нә үчүн шүүру, дәрракәси олмајан гапы-пәнчәрәни өпүрсән.¹

Имам чамаатын чох кәскин фәрјадлары гаршысында үрәјим о шиәјә јанды. Ирәли кедиб, имам чамаата дедим:

Бу гапы-пәнчәрәнин өпүлмәси бизим Рәсули Әкрәмлә(с) олан гәлби сәмими мәһәббәтимизи кәстәрир. Белә ки, ата өз оғлуна мәһәббәт кәстәрдији үчүн өпүр вә бурада һеч бир ширк јохдур.

¹ Бу е'тиразын охшары имам Садиг әлејһиссаламын дөврүндә дә баш вермишдир. Ибни Әбил Овча кими Аллаһы инкар едән шәхс мүсәлманлара дејирди ки, нә үчүн сиз һәчәрүл-әсвәди өпүрсүнүз. Һалбу ки, дашдыр вә дашын да шүүру јохдур. («Үсули кафи»)

О деди: Јох, бу ишләр ширкдир.

Дедим: «Јусиф» сурәсинин дохсан алтынчы әјәсини охумусанмы? Орада дејилир:

فَلَمَّا أَنْ جَاءَ الْبَشِيرُ أَلْقَاهُ عَلَى وَجْهِهِ فَارْتَدَّ
بَصِيرًا :

«(Јусифин сағ олмасыны атасына хәбәр кәтирән) мүждә верән кәлдикдә, Јусифин көјнәјини Јә'губун үзүнә атды, онун көзләри ачылды».

Мән сиздән сорушурам, бу көјнәк парча иди. Амма нечә олду ки, Јә'губ әлејһиссаламын көзләрини сағалтды? Бунун сәбәби јалныз будур ки, о парча һәзрәти Јусиф әлејһиссаламла бирликдә олдуғуна көрә бу чур хүсусијјәтләрә малик олмушдур.

Вәһһаби бу суалымын чавабында ачиз галыб, һеч бир сөз дејә билмәди.

Һәмчинин «Јусиф» сурәсинин јүз дохсан дөрдүнчү әјәсиндә дејилир: «Карван Мисир өлкәсиндән әјрылдығы заман (Кәнанна тәрәф јола дүшдүјү заман) Јәгуб (Кәнанла һәштад фәрсәхли мәсафәдә олдуғуна бахмајарағ) деди: Инни лә'әчиду риһә Јусуфә. Мән Јусифин ијини һисс едирәм.»

Буна әсасән Аллаһ достлары парлағ мә'нәви тәсирләрә маликдирләр, онларын мә'нәви көзә-көрүнмәз әсәрләриндән истифадә етмәк һеч дә ширк дејил, әксинә халис товһиддир. Чүнки белә, әсәрләр онларын пак вә һәгиги товһид әгидәсиндән нәш'әт тапыр.

Әлавә изаһат: Биз, Аллаһ өвлијаларынын гәбирләринин јанында, онлара гаршы өз дәрин мәһәббәтләримизи билдирир, онлары Аллаһ дәркаһында васитәчи едирик. Бизим дилимизин әзбәри будур ки, бизим Аллаһ илә бир-баша рабитә бәргәрар етмәјә ләјагәтимиз олмадығындан, онлары шәфаәтчи, васитәчи едирик. Бу Гур'анын өзүндә дә кәлмишдир. Мәсәлән «Јусиф» сурәсинин дохсан једдинчи әјәсиндә бујурулур:

قَالُوا يَا أَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا إِنَّا
كُنَّا خَاطِئِينَ

«Јә'губун өвладлары она дедиләр: Ёј ата! Аллаһ дәржаһында бизим күнаһларымызын бағышланмасы үчүн васитәчи ол. Нәгигәтән биз хәтакар олдуг.»

Демәли илаһи өвлијалара тәвәссүл етмәк чаиздир. Бу иши товһидлә мұхалиф һесаб едәнләр Гур'анын мәзмунундан хәбәрдар дејилләр. Јахуд јанлыш тәәсүбләр онларын бәсирәтини бағламышдыр.

* * *

«Маидә» сурәсинин отуз дөрдүнчү әјәсиндә бујурулур:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا
إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ

«Ёј иман кәтирәнләр, Аллаһ гаршысында тәгвалы олун вә Аллаһ дәржаһына васитә әлдә един.»

Бу әјәдә гејд олунан «васитә» вачибатларын јеринә јетирилиб, һарам ишләрин тәрк олунмасы илә битмир, үстәлик мүстәһәб әмәлләрә вә о чүмләдән Пејғәмбәрләрә вә Аллаһ өвлијаларына тәвәссүл етмәк дә васитә сајылыр.

* * *

Рәвајәтдә гејд олунур ки, Аббаси хәлифәләринин икинчиси олан Мәнсур Дәваниги, Малики фиргәсинин рәиси олан Малик ибни Ә'зәмдән сорушду: Пејғәмбәрин(с) гәбринин јанында оlanda үзү гибләјә дуруб дуа едим, јохса о һәзрәтин гәбринә тәрәф?

Малик деди:

لَمْ تَضُرْ وَجْهَكَ عَنْهُ وَهُوَ وَسِيلَتُكَ وَ وَسِيلَةُ
أَيِّكَ آدَمُ (ع) إِلَى اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، بَلْ

اسْتَقِيلُهُ وَاسْتَشْفِعْ بِهِ فَيُشْفِعَكَ اللَّهُ، قَالَ اللَّهُ
تَعَالَى: وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ...

«Нә үчүн үзүнү Пејғәмбәрин(с) гәбринә тәрәф дејил, башга тәрәфә дөндәрәсән? Һалбу ки, о сәнин вә сәнин атан Адәммин гијамәтдә шәфаәтчиси вә васитәчисидир. Она тәрәф үз дөндәр, ону өзүн үчүн васитәчи сеч. Аллаһ онун васитәчилијини гәбул едәр. Чүнки о бујурур:

وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا جَانُوكَ فَأَسْتَغْفَرُوا اللَّهَ
وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيمًا
(نساء - 64)

«Әкәр бу мұхалифләр өзләринә зүлм етдикдән сонра, сәнин јанына кәлиб Аллаһдан бағышланмаг истәсәләр, Пејғәмбәр(с) дә онлар үчүн истиғфар етсәјди һөкмән Аллаһын төвбәләри гәбул едән вә меһрибан олдуғуну көрәрдиләр». (Ниса сурәси 64)¹

Һәм шиә, һәм дә сүннү рәвајәтләриндә гејд олунур ки, һәзрәт Адәм әлејһиссалам төвбә едәркән ислам Пејғәмбәрини(с) Аллаһ дәркаһында васитәчи көтүрүб, деди:

اَللّٰهُمَّ اسْئَلُكَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ اِلَّا غَفَرْتَ لِيْ:

Пәрвәрдикара, сәни анд верирәм Мүһәммәдин һаггына мәни бағышла.²

¹ «Вәфаул-вәфа» 2-чичилд, сәһифә 1376. «Әбдүррүсәнијјә Зејни Деһлан» сәһифә 10.

² «Әддурүл Мәнсур», 1-чи чилд, сәһифә 59, «Мүстәдрәки Һаким» 2-чи чилд, сәһифә 615, «Мәчмәүл бәјин» 1-чи чилд, сәһифә 89.

Аллаһ өвлијаларынын гәбрини өпүб, онлара тәвәссүл етмәјин ширк олмадығыны бир даһа тә'кидләндирмәк үчүн сүннү рәвајәт китабларында олан ашағыдакы һәдиси гејд едирик:

1-Бир нәфәр Пејғәмбәр(с) һүзуруна кәлиб сорушду: Еј Рәсулаллаһ! Мән анд ичмишәм ки, беһиштин астанасыны вә һурул ејнин алныны өпәм. Инди нә етмәлијәм?

Пејғәмбәр(с) бујурду: Ананын ајағыны вә атанын алныны өп (јә'ни әкәр белә етсән өз арзуна чатмыш оларсан. Һурул ејнин алныны вә беһиштин гапысыны өпмәјә наил оларсан).

О сорушду: Әкәр ата-анам өлмүш олса, онда нә едим?

Пејғәмбәр(с) бујурду: Онларын гәбрләрини өп.¹

2-Ибраһим хәлил әлејһиссалам, оғлу Исмаил әлејһиссаламы көрмәк үчүн Шамдан Мәккәјә кәлдији заман, оғлуну евдә тапмады. Она көрә дә Шама доғру гајытды. Исмаил әлејһиссалам сәфәрдән гајытдыгда, арвады Ибраһим әлејһиссаламын кәлмәјини хәбәр верди. Исмаил әлејһиссалам атасы Ибраһим әлејһиссаламын ајағы гојдуғу јери тапыб, атасына еһтирам әламәти олараг ораны өпдү.²

3-Сүннүләрин суфи мәсләкинин башчыларындан бири олан Суфјан Сури, имам Садиг әлејһиссаламын јанына кәлиб, деди: Нә үчүн чамаат Кә'бәјә асылан пәрдәни тутурлар. Һалбу ки, о, көһәнә бир парчадыр вә һеч бир фәјдасы јохдур?

Имам Садиг әлејһиссалам бујурду: Бу иш ејни илә она охшајыр ки, бир киши башга киши барәсиндә күнаһа

¹ «Әл-әјјам» гүтбүддин Һәнәфи сәһиә 24.

² Һәммин мәнбә.

мүртәкиб олсун, (мәсәлән онун һаггыны тапдаламыш олсун), нәтичәдә онун әтәјиндән јапышсын, онун башына долансын, бу мәгсәдлә ки, онун күнаһындан кечә.¹

43-Мәрчәји тәглидләрдән биринин, Сәуди мә'мурлары илә мүбаһисәси

Мәрһум Ајәтуллаһ Үзма Сејјид Әбдуллаһ Ширази «Еһтичачатүл-әшр» китабынын алтынчы бөлмәсиндә, белә бујурур:

Бир күн Мәдинәдә Пејғәмбәрин(с) шәриф гәбринин јанында дајанмышдым. Бу заман, Гумун елмијјә һөвзәсинин фәзиләтли тәләбәләриндән бирини көрдүм. О Пејғәмбәрин(с) зиреһинә јахынлашды. Шортиләрин (әмри бе-мә'руф вә нәһј әз мүнкәр ичрачыларындан) биринин гафил олдуғу заман Пејғәмбәрин(с) зиреһини өпмәјә башлады. Бир нечә дәфә өпдүкдән сонра, Шорти ону көрүб, нараһат олду. О мәни көрүб, еһтирамла деди: Еј аға! Нә үчүн өз тәләбәләринизи зиреһи өпмәкдән чәкиндирмирсиниз? Бунлар елә шејләри өпүрләр ки, садәчә Истамбулдан кәтирилмиш дәмирдир. Гојмајын ки, онлар өпүб, ширкә дүчар олсунлар.

Дедим: Сиз Һәчәрүл-әсвәди өпүрсүнүзмү?

Шорти деди: Бәли.

Дедим: Пејғәмбәрин(с) гәбринин үстү дә дашдыр. Әкәр бу дашын өпүлмәси ширк олса, онда Һәчәрүл-әсвәдин барәсиндә нә демәк олар, о да ширкдирми?

Деди: Хејр, Һәчәрүл-әсвәди Пејғәмбәр(с) өпмүшдүр.

Дедим: Әкәр һәр һансы бир чисмин тәбәррүк мәгсәди илә өпүлмәси ширк олса, онда Пејғәмбәрин(с), јахуд башга шәхс тәрәфиндән олмасы арасында һеч бир фәрг

¹ «Әнварүл бәһијјә», имам Садиг әлејһиссаламын һәјаты.

јохдур.

Деди: Пејғәмбәр(с) она көрә Һәчәрүл-әсвәди өпүрдү ки, ону беһиштдән кәтирмишләр.

Дедим: Бәли, Һәчәрүл-әсвәд беһиштдән кәтирилмишдир. Дејирсиниз ки, һәммин сәбәбә көрә еһтирама шәрафәтә лајиг көрүлмүшдүр. Дикәр тәрәфдән дә Пејғәмбәр(с) ону өпмүшдүр вә өпүлмәсини дә әмр етмишдир. Чүнки о, беһиштин бир һиссәсидир.

Деди: Бәли. Буна көрәдир.

Дедим: Бунун шәрафәт вә еһтирамы беһиштин һиссәси олдуғуна көрә дејил, јалныз буна көрәдир ки, беһишт дә Пејғәмбәрә(с) көрә јарадылмышдыр.

Деди: Бәли.

Дедим: Әкәр беһишт вә онун һиссәләри Пејғәмбәрин(с) варлығына көрә еһтирама лајиг көрүлүрсә вә онун өпүлмәси тәбәррүк кими чаиздирсә, бу дәмир (Пејғәмбәрин(с) гәбринин әтрафында олан дәмир шәбәкә) Истамбулдан кәтирилмәсинә бахмајараг, Пејғәмбәрин гәбри илә јанашы олдуғуна көрә, еһтирам вә шәрафәтә лајиг көрүлмүшдүр. Буна әсасән ону тәбәррүк үчүн өпүлмәси чаиздир.

Әлавә изаһат үчүн демәлијәм ки, дәридән һазырланмыш Гур'ан чилди сәһрада, дәрјада от, әләф јемәклә мәшғул олан һејванын дәрисиндән дејилми?

Әввәлки вахтларда онун һеч бир еһтирамы јохдур. Ону нәчисләмәк һарам дејилди. Лакин Гур'анын чилди олдуғдан сонра, мөһтәрәм сајылыр, она һөрмәтсизлик чаиз дејилдир. Биз ону өпүрүк, она тәбәррүк едирик. Бу адәт исламын әввәлләриндән индијә гәдәр мөвчуддур ки, тәбәррүк үчүн Гур'анын чилдини өпүрләр. Бу ејни илә она охшајыр ки, ата өз оғлуну өпсүн. Һеч кәс демәмишдир ки, бу иш ширк вә һарамдыр. Пејғәмбәрин(с) зиреһини, һабелә саир имамларын вә Аллаһ достларынын зиреһләринин өпүлмәси ејни гәјда илә ширк вә бүтпәрәстликлә һеч бир рабитәси јохдур.

Мүәллиф дејир: Лејли Мәчнунун һадисәсиндә гејд олунур ки, Лејлинин јашадығы мәһәлләдән, бир ит, Мәчнунун јашадығы јерә кәлди. Мәчнун ону көрдүкдә, тутуб, гучағына алды вә өпмәјә башлады. Бир шәхс она деди:

لَيْسَ عَلَى الْمَجْنُونِ حَرْجٌ:

Дәли шәхсә һеч бир ејб тутула билмәз (јә'ни сән дәли олдуғундан ити өпмәјинә көрә, сәнә е'тираз етмирәм).

Мәчнун чавабында деди:

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ:

Кор шәхс үчүн дә һеч бир ејб јохдур (јә'ни сән корсан мәним өпмәјимин мә'насыны дәрк етмирсән).

Һәмчинин ашағыдакы рүбаи ше'р дә Мәчнуна аид едилир.

«Лејлинин јашадығы евләрин јанындан кечирәм, диварлары өпүрәм. Бу өпмәјим, о евләрә мәһәббәтли олдуғума көрә дејил, әксинә, о евдә јашајан шәхсә мәһәббәт бәсләдијимә көрәдир.¹

ӘЛИ ИБНИ МЕЈСӘМИН БИР НЕЧӘ МУБАҺИСӘСИ.

Гејд: Шиә тарихиндә бөјүк алимләрдән вә мүтәкәллимләрдән сајылан, Әли ибни Исмаил ибни Шүејб ибни Мејсәм Тәммарын нәвәсидир. О, Әли ибни Мејсәм ады илә мәшһур олмуш, өзү дә һәзрәти Рза әлејһиссаламын хүсуси тәләбәләриндән иди. О,

¹ Кәшшүл шејх Бәһаји, 1-чи чилд, сәһифә 91.

мүхалифләрин алимләри илә мүбаһисә етмәкдә чох мәһарәтли иди. Инди онлардан бир нечәсини гејд едирик.

44-Мәсиһи илә мараглы мүбаһисә

Бир күн, Әли ибни Мејсәм, мәсиһиләрдән бири илә, белә мүбаһисә етди:

Әли ибни Мејсәм: Нә үчүн хачшәклини бојнуна асмысан?

Мәсиһи: Чүнки бу шәкил, Һәзрәт Иса әлејһиссаламын асылдыгы дар ағачына охшајыр.

Әли ибни Мејсәм: Һәзрәти Иса әлејһиссаламын өзү, бу шәкли бојнуна асмаға разы олардымы?

Мәсиһи: Јох. Һеч вахт.

Әли ибни Мејсәм: Нә үчүн?

Мәсиһи: Чүнки о, үзәриндә өлдүрүлдүјү, чармыха чәкилдији ағачын шәклинин бојунда олмасыны истәмәз.

Әли ибни Мејсәм: Де көрүм, Һәзрәт Иса әлејһиссалам улаға минирдими? Вә о улағын васитәси илә өз еһтијачларыны арадан галдырырдымы?

Мәсиһи: Бәли.

Әли ибни Мејсәм: Һәзрәт Иса әлејһиссалам о улағы илә өз мәгсәдинә чатыб, еһтијачларыны тә'мин олунмасы үчүн һәммин улағын сағ галмасыны истәјирдими?

Мәсиһи: Бәли.

Әли ибни Мејсәм: Сән Һәзрәти Иса әлејһиссаламын галмасыны истәдији бир шеји тәрк етмисән. Лакин Һәзрәт Иса әлејһиссаламын мејли вә мәһәббәти олмадыгы бир шеји, өз бојнуна асмысан. Һалбуки бу мүтјаисәјә әсасән јахшы оларды ки, сән Һәзрәт Иса әлејһиссаламын мүәјјән ишләр үчүн истифадә етдији вә онун галмасыны истәдији улағын шәклини бојнуна асасан вә хач шәклини чыхарыб,

атасан. Әкс һалда чәһаләт вә наданлыгдасан.¹

45-Әли ибни Мејсәмин Аллаһы инкар едәнлә мубаһисәси

Бир күн, Әли ибни Исмаил, Мә'мунун вәзири Һәсән ибни Сәһлин јанына кәлдикдә, көрдү ки, Аллаһы инкар едән бир шәхс мәчлисин баш тәрәфиндә әјләшмишдир. Вәзир дә она һәддиндән артыг еһтирам көстәрир, ә'јан, әшраф вә алимләр исә ашағыда отурмушлар. (О да там һәјасызлыгла өз мәсләкинин һагг олмасыны исбата чатдырмаг истәјир).

Әли ибни Мејсәм гәзәбләнәрәк, онунла белә мубаһисә етмәјә башлады. О, Һәсән ибн сәһлә деди: Еј вәзир! Бу күн сәнин евиндән кәнарда чох гәрибә бир әһвалатла растлашмышам.

Вәзир: Нә көрдүн.

Әли ибни Мејсәм: Көрдүм бир кәми јелкәни вә сүрүчүсү олмадан, дәнизин о тәрәфинә, бу тәрәфинә кечир.

Һәммин јердә отуран, Аллаһы инкар едән шәхс вәзирә деди: Бу кәс (Әли ибни Мејсәм) дәли олмушдур. Она көрә дә нә дедијини аяламыр.

Әли ибни Мејсәм: Хејр, дүз дејирәм. Нә үчүн дәли олмалыјам?

Аллаһы инкар едән: Чансыз әшја олан тахта кәми әгл вә руһу олмадығы һалда, сүрүчү вә јол көстәрәни олмадан, дәнизин о тәрәфинә, бу тәрәфинә нечә кедә биләр?

Әли ибни Мејсәм: Мәним сөзүм тәәччүблүдүр, јохса сәнин сөзүн? Сән дејирсән ки, бу сонсуз каинат әгл вә шүүр саһиби олараг, јарадан вә јол көстәрәни олмадан, бу

¹ Әл-Фүсулүл Мухтар, Сејјид Муртәза, 1-чи чилд, сәһифә 31.

каинатда һәрәкәтдәдир? Јердән көјәрән мүхтәлиф биткиләр, асимандан јаған јағышлар вә саирәнин, сәнин тәсәввүрүнә көрә, тәдбирчи халиги јохдур. Амма сән өзүн тәәччүб едирсән ки, садә бир кәми кәмичи олмадан һәрәкәт едә биләр?

Бу заман Аллаһы инкар едән шәхс чаваб верә билмәјиб, ачиз галды вә анлады ки, кәмини мисал вурмагда онун иддиасынын батил олмағыны чатдырмаг истәјирмиш.¹

46-Әли ибни Мејсәмин Әбул- Һүзејл илә мубаһисәси

Үчүнчү һичри әсринин әввәлләриндә сүннү алимләри ичәрисиндә көркәмли шәхсијјәтләрдән бири Әбул-Һүзејл Әллаф иди. О, Бәсрәдә јашајырды 230-чу һичри илиндә Бағдада көчдү вә 235-чи илдә јүз јашында Бағдадда өлдү.

Бир күн, Әли ибни Мејсәм ондан сорушду: Де көрүм, Иблис инсанлары бүтүн јахшылыглардан чәкиндириб, бүтүн писликләрә әмр етмирми?

Әбул-Һүзејл: Бәли, беләдир.

Әли ибни Мејсәм: Де көрүм, Иблис, јахшы олдуғуну билмәдији бир ишдән чәкиндириб, пис олдуғуну билмәдији бир ишә дә'вәт едә биләрми?

Әбул-Һүзејл: Јох. О, етдији ишләри јахшы таныјыр.

Әли ибни Мејсәм: Демәли Иблис бүтүн јахшылыглары вә писликләри һамыдан јахшы билир.

Әбул Һүзејл: Бәли.

Әли ибни Мејсәм: Мәнә де көрүм, Пејғәмбәрдән(с) сонра, сәнин имамын ким олмушдур? О, бүтүн јахшылыглары вә писликләри таныјырдымы, јохса јох?

Әбул-Һүзејл: Јох. О, бүтүн јахшылыглары вә

¹ Јенә орада, сәһифә 44.

писликләри танымырды.

Әли ибни Мејсәм: Буна әсасән Иблис сәнин имамындан даһа биликли олмушдур.

Бу заман Әбул-Һүзејл чаваб вермәкдән ачиз галыб, сусду.¹

* * *

Бир күн Әбул-Һүзејл, Әли ибни Мејсәмдән сорушду: Сизин, Әли әлејһиссаламын имамәтинә вә онун Пејғәмбәрдән(с) сонра Әбу Бәкрдән үстүн олмасына дәлилиниз нәдир?

Әли ибни Мејсәм: Бизим дәлилимиз, мүсәлманларын бу барәдә рәј бирлијидир. Онлар билирләр ки, Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра Әлиәлејһиссалам мө'мин вә там алим бир шәхс иди. Лакин һәмин вахт Әбу Бәкр барәсиндә белә бир фикир бирлији олмамышдыр.

Әбул-Һүзејл: Аллаһ сәнә рәһмәт еләсин, Пејғәмбәрдән(с) сонра кимләрин Әбу Бәкрин иман вә елми барәсиндә фикир бирлији олмамышдыр?

Әли ибни Мејсәм: Мән вә мәним ата-бабаларым вә һал-һазырда олан сәһабәләрим.

Әбул-Һүзејл: Буна әсасән сән вә сәнин сәһабәләрин азғынлыгдасыңыз.

Әли ибни Мејсәм: Бу суалын чавабы сөјүш вә дава-далашдан башга бир шеј дејилдир.² (Јә'ни сән мәнтиги чаваб әвәзинә налајиг сөзләр данышыб, бизи азғын һесаб едирсәнсә, сәнин чавабын сөјүшдүр).

¹ Әл-фусулүл Мухтар, сөјид Муртәза, 1-чи чилд, сәһифә 5, Биһарул Әнвар, 10-чу чилд, сәһифә 370.

² Јенә орада 1-чи чилд, сәһифә 44.

47-Өмәр ибни Әбдүл-Әзизин имам Әли әлејһиссаламын үстүнлүжүнү е'лан етмәси

Бәни-Үмәјјә хәлифәләринин сәккизинчиси олан Өмәр ибни Әбдүл-Әзизин хилафәти дөврүндә, сүннүләрден бири белә анд ичмишди.

إِنَّ عَلِيًّا خَيْرُ هَذِهِ الْأُمَّةِ وَ إِلَّا إِمْرَأَتِي طَالِقٌ
ثَلَاثًا

«Әли әлејһиссалам бу үммәтин ән үстүн шәхсидир. Әкәр белә олмәзсә, арвадым үч тәлагла бошаныр». О киши инанырды ки, Әли әлејһиссалам ислам Пејғәмбәриндән(с) сонра, бу үммәтин ән јүксәк шәхсијјәтидир. Она көрә дә онун бу тәлагы батилдир.

(Буна диггәт јетирмәк лазымдыр ки, сүннүләрин әгидәсинә көрә бир мәчлисдә үч тәлаг керчәкләшир).

Амма о гадынын атасы Әли әлејһиссаламы саир мүсәлманлардан үстүн олмадығына инандығына көрә, бу тәлагы сәһиһ һесаб едирди.

О арвадын әри илә атасы арасында чәкишмә башлады. Әри дејирди ки, бу гадын мәним һәјат јолдашымдыр, тәлаг да батилдир. Чүнки тәлагы, Әли әлејһиссаламын үммәтинин саир шәхсләриндән үстүн олмамасы илә шәртләндирмишәм. Инди ки, Әли әлејһиссаламын һамыдан үстүн олмасы мә'лум олур, демәли тәлаг батилдир.

Атасы дејирди ки: Тәлаг керчәкләшмишдир, чүнки Әли әлејһиссалам һамыдан үстүн дејилдир. Она көрә дә гызым әринә һарамдыр.

Онларын арасында олан чәкишмәләр шиддәтләнди, һәр биринин мүәјјән тәрәфдарлары јығылды вә мәсәлә чиддиләшмәјә башлады.

Мејмун ибни Меһран, бу һадисәни Өмәр ибни Әбдүл Әзизә јазды ки, бу мәсәләни һәлл етсин. Атасы өз

гызыны тутмушду вә дејирди ки, гызым әринә һарамдыр. Әри дә арвадыны тутуб, дејирди ки, мәним арвадымдыр.

Өмәр ибни Әбдүл-Әзиз бир бөјүк јығынчаг тәшкил едәрәк, Бәни-Һашим, Бәни-Үмәјјә вә Гүрејш бөјүкләриндән бир групуну ора дә'вәт едәрәк, деди: Бу мәсәләни ајдынлашдырын. Мәчлисдә чәкишмәләр вә мубахисәләр башланды. Бәни-Үмәјјә гәбиләси бу мәсәләјә чаваб верә билмәјиб, сүкут етди.

Нәһажәт, Бәни-Һашим гәбиләсиндән олан Бәни-Әгилдән бир нәфәр деди: Тәлаг керчәкләшмәмишдир. Чүнки Әли әлејһиссалам үммәтин саир шәхсләринин һамысындан үстүндүр. Буна көрә дә тәлаг имам Әли әлејһиссаламын үстүн олмадығы илә шәртләндијиндән дүзкүн дејилдир. Һалбуки Әли әлејһиссалам һамыдан үстүндүр. Демәли тәлаг керчәкләшмәјиб.

О, өз иддиасыны изаһ едәрәк, Өмәр ибни Әбдүл Әзизә деди: Сәни анд верирәм Аллаһа, де көрүм, Рәсули Әкрәм(с) Фатимеји Зәһра әләјһиссәләмын хәстә олдуғу вахт (Әли әлејһиссаламын арвады олан заман) Пејғәмбәр(с) онун јанына кедиб, деди: Гызым, нә јемәк истәјирсән?

Фатимә әләјһиссәләм деди: Үзүм јемәк истәјирәм.

Һалбуки үзүм фәсли дејилди. Әли әлејһиссалам да сәфәрдә иди. Пејғәмбәр(с) белә дуа етди:

اَللّٰهُمَّ اٰتِنَا بِهٖ مَعَ اَفْضَلِ اُمَّتِيْ عِنْدَكَ مَنْزِلَةً :

Пәрвәрдикара, үзүмү, үммәтим арасында, сәнин дәркаһында һамыдан үстүн олан шәхсин әли илә бизә көндәр.

Бир нечә андан сонра Әли әлејһиссалам гапыны дөјдү вә ичәри дахил олду. Онун әлиндә бир зәмбил вар иди. Әбасы илә үстүнү өртмүшдү.

Пејғәмбәр(с) сорушду: Ја Әли, бу нәдир?

Әли әлејһиссалам деди: Бу үзүмдүр. Фатимә әлејһиссалам истәдијинә көрә, онун үчүн кәтирмишәм.

Пејғәмбәр(с) бујурду: Аллаһу әкбәр, Аллаһу әкбәр! Пәрвәрдикара, мәни, Әли әлејһиссаламы үммәтимин

һамысындан үстүн шәхс етдијинә көрә, севиндирдијин кими, гызымын да шәфасына бу үзүмүн васитәси илә вер.

Сонра үзүмү Фатимә әлејһиссаламын јанына гојуб, деди: Гызым Аллаһын ады илә үзүмдән је.

Фатимә әлејһиссалам бир аз үзүмдән једи, һәлә Пејғәмбәр(с) евдән чыхмамышды ки, Фатимә әлејһиссаламын хәстәлији тамамилә арадан галхды.

Өмәр ибни Әбдүл-Әзиз, Әгилдән олан кишијә деди: Дүз дејирсән, көзәл бәјан етдин. Шәһадәт верирәм ки, бу һәдиси ешитдим, баша дүшдүм вә гәбул етдим.

Сонра о арвадын әринә деди: Өз арвадынын әлиндән тутуб, евинә кет. О сәнин арвадындыр. Әкәр гајнатан буна мане олса, бурнуну әзәрсән.¹

Беләликлә һәммин әзәмәтли мәчлисдә Өмәр ибни Әбдүл Әзиз рәсми олараг Әли әлејһиссаламын үммәтинин саир шәхсләриндән үстүн олдуғуну билдирди. Буна көрә дә о киши илә арвадын, әр-арвадлыг мүнәсибәтләри јериндә галды.

48-Шејх Бәһаинин, мұхалифи мәһкум етмәкдә, гәрибә мубаһисәси

Шејх Бәһаи ады илә мәшһур олан Мәһәммәд ибни Һүсејн ибни Әбдүссәмәд шиә аләмнин бөјүк ифтихарлы алимләриндәндир. О, он, он биринчи һичри әсриндә јашамыш, мин отуз биринчи һичри гәмәри илиндә дүнјадан кетмишдир. Онун гәбри Мәшһәддә, имам Рза әлејһиссаламын гәбринин кәнарындадыр. О, өз сәфәрләриндән бириндә, сүннү алимләринин бири илә көрүшмүш, өзүнү шафеи мәзһәбли шәхс кими

¹ Нәһчүл-бәләғәнин шәрһи, ибни Әбил Һәдид, еһгагул һәгг китабындан 4-чү чилд. Сәһифә 292-295.

танытдырмышдыр. О алим дә шафе алимләриндән олдуғуна көрә, шејх Баһаини шафеи мәһһәбли олдуғуну күман едәрәк, ондан шиә мәркәзиндән кәлдијиндән сорушур: Де көрүм, шиәләр өз иддиаларыны исбат етмәк үчүн дәлилләри вардырмы?

Шејх Бәһаи дејир: Мән Иранда, бә’зи һалларда онларла гаршылашырам. Көрүрәм ки, онларын, өз иддиаларыны исбат етмәк үчүн мөһкәм тутарлы дәлилләри вардыр.

Шафеи алим: Әкәр мүмкүнсә онлардан бирини бәјан един.

Шејх Бәһаи дејир: Мәсәлән, «Сәһиһи бухари»-дә (сүнниләрин ән мә’тәбәр китабыдыр) гејд олунуб ки, Пејғәмбәр(с) бујурур:

فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي وَ مَنْ
أَغْضَبَهَا فَقَدْ أَغْضَبَنِي:

Фатимә мәним гәлбимин парасыдыр. Һәр кәс ону инчитсә, мәни инчитмишдир, һәр кәс ону гәзәбләндирсә, мәни гәзәбләндирмишдир.¹

Дөрд вәрәгдән сонра, һәмин китабда дејилир:

وَ خَرَجَتْ فَاطِمَةُ مِنَ الدُّنْيَا وَ هِيَ
غَاضِبَةٌ عَلَيْهِمَا:

Фатимә елә бир һалда вәфат етди ки, әбу Бәкр вә Өмәрә гаршы гәзәбли иди.²

Бу ики рәвајәти бирликдә арашдырдыгда, сүннү нәзәријјәсинә әсасән нә кими нәтичә алыныр?

Шафеи алими бир гәдәр фиқирләшдикдән сонра (бу ики рәвајәтә диггәт јетирдикдә нәтичә алыныр ки, о ики

¹ Сәһиһи бухари Бејрут чапы, 7-чи чилд, сәһифә 47.

² Јенә орада 9-чу чилд, сәһифә 185, Фәзаилүл-хәмсә, минәссиһаһи ситтә, 3-чү чилд, сәһифә 190.

нәфәр адил дејилдиләр, она көрә дә рәһбәрлијә ләјагәтләри јохдур) бир нечә дәгигәдән сонра деди: Бә'зән шиәләр јалан дејирләр. Ола билсин ки, бу да онларын јаланларындан биридир. Мәнә мөһләт вер, бу кечә «Сәһиһи бухари»-ни арашдырым. Бу рәвајәтин дүз олуб-олмамасыны билим. Әкәр дүз оларса, јухаырдакы суала чаваб тапарыг.

Шејх Бәһаи дејир: О күнүн сабаһы һәмин алими көрдүм, сорушдум ки, арашдырманын нәтичәси нә олду .

О деди: Сәнә дедијим кими, шиәләр јалан дејирләр. Чүнки сәһиһи бухаридә көрдүм ки, һәмин ики рәвајәтин һәр икиси гејд олунуб. Лакин бу ики рәвајәтләрин, һәмин китабда, јалныз дөрд дејил, беш вәрәг фасиләси вардыр. Һалбуки шиәләр дејирләр ки, дөрд вәрәг фасиләси вардыр.¹

Доғрудан да нечә гәрибә чавабдыр?! Мәгсәд һәр ики рәвајәтин китабда мөвчуд олмасыдыр, истәр онларын арасында дөрд вәрәг фасилә олсун, истәрсә беш вәрәг вә истәрсә дә әлли вәрәг. Нә фәрғи вардыр?!

49-Әлламә Һиллинин сејјид Мосили илә мубаһисәси

Сәккизинчи һичри әсринин әввәлләри иди. Сүннү мәзһәбинә е'тигад бәсләјән Елханијан шаһлығынын он биринчи шаһы, шаһ Худабәндә, 709-чу һичри гәмәри илиндә, Әлламә Һиллинин күчлү дәлил әсасында олан мубаһисәси нәтичәсиндә шиә олмушдур (Әлламә Һилли шиәнин бөјүк мәрчәи тәглидләриндәндир вә 726-чы һичри гәмәри илиндә вәфат етмишдир). Шаһ Худабәндә, бундан сонра, шиә мәзһәбини, бөјүк Иран өлкәсиндә рәсми дин кими е'лан етмишдир.

¹ Ровзатул-чәннат (шејх Бәһауддин Амилинин һәјаты).

Күнләрин бириндә, бөјүк сүннү алимләри, шаһ Худабәндәнин мәчлисиндә јығышмышдылар. Әлламә Ғилли дә шаһын дә'вәт етдијинә көрә о мәчлисә кәлир. Алимләр арасында азад мүбаһисәләр башланыр. О чүмләдән сүннүләрин бөјүк алимләриндән олан сејјид Мусили, Әлламә Ғиллијә дејир: Сизин Пејғәмбәрдән(с) башгаларына салават көндәрмәјин чаиз олмасына дәлилиiniz нәдир?

Әлламә Ғилли дәрһал бу ајәни охујур: Вә бәшширус-сабирин.

الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلّٰهِ
وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ - أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ
رَّبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ...

«Сәбр едәнләрә мүждә вер. Онлара ки, мүсибәт баш верәндә дејәрләр: «Биз Аллаһ тәрәфиндәник вә она доғру гајыдачағыг.» Онлар һәмин шәхсләрдир ки, Аллаһын салават вә рәһмәти онларын һалына шамил олур. (Бәгәрә 156-157)

Сејјид Мусили е'тинасызлыг үзүндән дејир: Пејғәмбәрдән(с) башгаларына (мә'сум имамлары нәзәрдә тутур) һансы мүсибәт баш вермишдир ки, салавата лајиг олсунлар?

Әлламә дәрһал чаваб верир: «Онлара баш верән ән үрәк јандырычы вә чәтин мүсибәтләрдән бири будур ки, сәнин кими нахәләф бир нәвәләри јаранмышдыр ки, Аллаһын әзабына дүчар олан мүнафигләри Пејғәмбәр(с) өвладларындан ирәли салырлар.

Мәчлисдә һазыр оланлар Әлламәнин бу чавабындан күлүрләр.¹

¹ Бәһчәтүл амал 3-чү чилд, сәһифә 234, мәнла јәһзурул фәғиһ китабындан нәглән.

50-Шиә алиминин, әмри-бемә'руф гурупунун рәиси илә мүбаһисәси

Шиә алимләриндән бири Әрәбистанын Мәдинә шәһәриндә әмри-бемә'руф дәстәсинин рәиси илә мүбаһисәләр етмишдир. о мүбаһисәләрин бири беләдир:

Рәис: Рәсули Әкрәм(с) дүнјадан кетмишдир. Һәр кәс дә өлсә, онун хејри вә ја зијаны јохдур. Буна әсасән сиз Пејғәмбәрин(с) гәбриндән нә истәјирсиниз?

Шиә алими: Бахмајараг ки, Рәсули Әкрәм(с) вәфат етмишдир. Лакин о, ејни заманда диридир. Чүнки Гур'ан бујуруп:

وَلَا تَحْزَنْ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ:

«Аллаһ јолунда өлдүрүләнләри һеч вахт өлү һесаб етмәјин. Онлар диридиләр вә Аллаһ дәркаһыда илаһи не'мәтләрдән бәһрәләниләр». (Али Имран 169)

Һәмчинин чохлу рәвајәтләр кәстәрир ки, Пејғәмбәрә(с), һәтта өлүмүндән сонра белә еһтирам гојмаг, онун һәјатында еһтирам гојмаг кимидир.

Рәис: Ајә вә рәвајәтләрдә дејилән һәјат, инди биз бәһс етдијимиз һәјатдан тамамилә фәрглидир.

Шиә алими: Нә олсун ки, Пејғәмбәр(с) өз вәфатындан сонра елә һәјата малик ола биләр ки, бизим сөзүмүзү ешитсин. Аллаһын изни илә һәмин һәјатда бизә лүтф кәстәрсин. Мән сәндән сорушурам: Әкәр сизин атаныз дүнјадан кетсә, онун гәбринин јанына кедиб, Аллаһдан онун үчүн бағышланмаг истәмирсәнми?

Рәис: Әлбәттә истәјирәм.

Шиә алими: Биз Пејғәмбәрин(с) әсриндә јох идик ки ону зијарәт едәк. Лакин инди онун шәриф гәбринин зијарәтинә кәлиб, ону тәбәррүк едирик.

Башга сөzlә десәк, бу гәбри Пејғәмбәрин(с) пак чәсәди илә бир јердә олдуғуна кәрә тәбидир ки, бу гәбри мүбарәк бәрәкәтли етмишдир. бизим гәбрин торпағына

тәбәррүк етмәјимиз ејни илә буна бәнзәјир ки, бир кәс белә десин: «Мән мүәллимимә вә атама о гәдәр мәһәббәт бәсләјирәм ки, онун ајағтабысынын тозуну шәфа үчүн көзүмә сүртмәјә һазырам.

Мүәллиф дејир: Мәним чох јахшы јадымдадыр. Имам Хомејни(рә) сүркүндә олан заман, онун мүридләриндән бири дејирди: Арзу едирәм ки, әммамәнин тәһтүл-һәнәкини имам Хомејнинин ајағтабысынын торпағларына сүртәм, сонра һәмин тәһтүл-һәнәклә намаз ғылам». Бу чүр мәһәббәтләри изһар етмәк инсанын башгасына мәһәббәтинин нә гәдәр күчлү олдуғуну көстәрир вә ширк илә һеч бир рабитәси јохдур. Гур'ан ашкар шәкилдә бујурур ки, Аллаһ өвлијаларына төвәссүл едиб, онлары васитәчи сечмәјин чох көзәл сәмәрәләри вардыр. Белә ки, «Ниса» сүрәсинин алтымыш дөрдүнчү ајәсиндә бујурулур:

وَ لَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ جَاءُوكَ فَاسْتَغْفَرُوا وَ اسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا

«Әкәр бу күнаһкарлар, өзләринә зүлм етдикләри заман (вә күнаһ етдикләри заман) сәнин јанына кәлиб, Аллаһдан бағышланмағ истәсәјди вә Пејғәмбәр дә онлар үчүн истиғфар етсәјди, Аллаһы төвбә гәбул едән вә меһрибан олдуғуну дәрк едәрдиләр».

51-Әлламә Әмининин гәнаәтбәхш чавабы

Чох дәјәрли «Әл-гәдир» китабынын мүәллифи, мүасир бөјүк алим Әлламә Әмини, сәфәрләринин бириндә, бир јығынчагда иштирак едирди. Сүннү алимләриндән бири она дејир: Сиз шиәләр Һәзрәт Әлинин барәсиндә шиширтмә едиб, она дејирсиниз: Јәдуллаһ, Ејнуллаһ

(Аллаһын әли, Аллаһын көзү). Сәһабәләрин бу гәдәр жүксәк дәрәчәдә вәсф едилмәси дүзкүн дејил.

Әлламә дәрһал чаваб верир: Әкәр Өмәр ибни Хәттаб Әли әлејһиссаламы бу чүр ләгәбләрлә чағырса, онда нә дејәрсиниз?

О дејир: Өмәрин сөзү бизим үчүн һөччәтдир.

Әлламә Әмини һәммин мәчлисдә сүннүләрин мө'тәбәр китабларындан бирини алыб, вәрәгләјир. Онун мүүјјән бир сәһифәсиндә ашағыдакы һәдиси охујур: «Бир нәфәр Кә'бәни тәваф едирди. Һәммин јердә, бир намәһрәм гадына ганунсуз олараг, еһтираслы нәзәрләр салды. Һәзрәт Әли әлејһиссалам ону һәммин һалда көрүб, үзүнә бир силлә вурмагла ону чәзаландырды.

О, өз әлини үзүнә гојмуш һалда, чох нараһат, Әли әлејһиссаламдан шикајәт етмәк үчүн Өмәр ибни Хәттабын јанына кәлиб, һадисәни она деди. Өмәр чаваб верди:

قَدْ رَأَى عَيْنُ اللَّهِ وَ ضَرَبَ يَدُ اللَّهِ:

«Доғрудан да Аллаһын көзү көрмүш, Аллаһын әли вурмушдур.»

(Бу о демәкдир ки, Әли әлејһиссаламын көзләринин көрдүјү һеч вахт хәта етмәз. Чүнки онун көзү елә көздүр ки, Аллаһа е'тигадла јанашыдыр. Белә көз һеч вахт сәһвә јол вермәз. Әли әлејһиссаламын әли дә јалныз Аллаһын разылығы илә һәрәкәт едир).

Бу сөзү сорушан, бу һәдиси ешитдикдә мәтләби баша дүшүб, гане олду.

Әлавә изаһатда гејд етмәлијик ки, Һәзрәт Әли әлејһиссалам барәсиндә ишләдилән бу чүр ифадәләр Һәзрәти Иса әлејһиссалам барәсиндә дејилән «руһуллаһ» кәлмәсинә бәнзәјир. Бу да әрәб дилиндә «шәрафәти чатдыран изафәт» адланыр, һеч дә мәгсәд ондан Аллаһын руһу вә ја әли олмасы дејилдир.

52-Мөһүрә вә ја даша сәчдә етмәк ширкдирми?

Мәрчә-тәглидәләрден бири дејир: Бир күн Мәсчидүн-Нәбидә сүбһ намазыны гылдым. О мубарәк ровзада, мәнбәрин јанында отурмушдум. Гур'ан тилавәт еләјирдим. Бу заман шиәләрдән бири ора кәлди вә мәним сол тәрәфимдә дајаныб намаза башлады. Сағ тәрәфимдә исә, зәннимчә Мисир әһалисиндән олан, ики нәфәр отуруб мәсчидин сүтунуна дајанмышдылар. О шиә, намаз әснасында, чибиндән бир мөһүр вә ја даш чыхартды ки, она сәчдә етсин.

О ики нәфәрдән бири, дикәринә деди: Бу әчәмә бах, даша сәчдә етмәк истәјир.

Шиә рукуја кетди, рукудан галхыб, сәчдәјә кетди. Алныны һәммин даш парчасынын үстүнә гојду. Бирдән о ики нәфәрдән бири, тәләм-тәләсик галхыб, намаз гылан шиәјә тәрәф кетди ки, она е'тираз едиб, дашы алнындан көтүрсүн. Сүннү она чатмамышдан габаг әлиндән тутуб, үстүнә ачыгландым. Нијә мүсәлманын намазыны батил едирсән. Өзү дә белә шәриф мәгамда, Рәсули Әкрәмин(с) гәбринин кәнарында намаз гыланын?

Деди: О, даша сәчдә етмәк истәјир!

Дедим: Мәкәр даша сәчдә етмәјин нә ејби вардыр? Мән дә даша сәчдә едирәм!

Деди: Ахы нәјә көрә.

Дедим: О, шиәдир вә Чә'фәри мәзһәбинин ардычылыдыр. Мән дә Чә'фәри мәзһәбинә инанырам. Де көрүм, Чә'фәр ибни Мәһәммәд-имам Садиг әлејһиссаламы таныјырсанмы?

Деди: Бәли.

Дедим: О ,Пејғәмбәрин(с) әһли бејтиндән дејилдирми?

Деди: Бәли.

Дедим: О, бизим мәзһәбин рәиси вә банисидир. Вә о бујурур ки, халчаја, палаза сәчдә етмәк чаиз дејилдир. Сәчдә јери кәрәк торпаг вә онун һиссәләриндән олан шәјләрә едилсин.

О, бир гәдәр сүкут етдикдән сонра, деди: Дин бирдир, намаз да бир олмалыдыр.

Дедим: әкәр дин вә намаз бирдирсә, онда нә үчүн сиз сүннүләр, намаз вахты, гијам һалында бир нечә чүр дурурсунуз: Сизләрдән бә'зиләри (маликиләр кими) өз әлләринизи ачыг гојурсунуз, башгалары исә әлләрини синәсинә гојур вә ја гарнына баглајыр. Һалбу ки, дин бирдир, Пејғәмбәрин(с) гылдыгы намаз да бир шәкилдә олмалыдыр. Сиз, бу суалын чавабында дејәчәксиниз ки, Әбу Һәнифә, јахуд Шафеи, јахуд Малики вә јахуд да Әһмәди Һәмбәл белә демишләр (әлимлә онларын нечә намаз гылдыгларыны баша салдым).

О деди: Бәли, онлар белә демишләр.

Дедим: Чә'фәр ибни Мәһәммәд-имам Садиг әлејһиссалам да бизим мәзһәбин рәисидир. Сән дә е'тираф етдин ки, о, Пејғәмбәр(с) сүлаләсиндәндир вә о, бизә белә бујурмушдур. Буну да нәзәрә алмаг лазымдыр ки,

أَهْلُ الْبَيْتِ أَذْرَى يَمًا فِي الْبَيْتِ:

Евин әһли, евдә оланлара, һамыдан даһа артыг акаһдыр. Рәсули Әкрәмин(с) сүлаләси, о һәзрәтин көстәришләринә, башгаларындан даһа акаһдырлар. Имам Садиг әлејһиссаламын, Пејғәмбәрин(с) көстәришләринә акаһлығы Әбу Һәнифәдән һеч дә аз дејилдир. О, бујурур: Намазда, јерин һиссәләри олан шејләрә сәчдә олунмалыдыр. Лакин јуна, памбыға вә саир кими шејләрә сәчдә чаиз дејилдир. Бизимлә сизин ихтилаф ејни илә сизин өз аранызда гијамын нечәлији барәсиндә олан ихтилафына бәнзәјир. Бу ихтилаф да үсули диндә дејил, јалныз фүру' диндәдир вә ширклә һеч бир әлагәси јохдур.

Сөз бура чатанда орада олан сүннүләрин һамысы бизим музакирәләримизә диггәт јетириб, мәни тәсдигләдиләр. Бу заман мән она ачыгландым вә дедим: Рәсули Әкрәмдән(с) һәја етмирсәнми? Онун шәриф

гәбринин кәнарында намаз гылан бир шәхсә һүчүм едиб, онун намазыны батил етмәк истәјирсән, һалбу ки, о, өз мәзһәбинә ујғун олараг намаз гылыр. Һәмин мәзһәбин рәиси дә бу шәриф гәбрин сүләләсиндәндир.

الَّذِينَ أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرُّجُسَ وَ طَهَّرَهُمْ تَطْهِيرًا

«О кәсләрдир ки, Аллаһ һәр чүр чиркинлији, ејб вә нөгсанлары онлардан узаглашдырмыш, онлары пак-пакизә гәрар вермишдир.¹

Орада оланларын һамысы һәмин шәхси данладылар вә она дедиләр: Нә үчүн өз мәзһәби әгидәләринә ујғун олараг, намаз гылан бир шәхсә кобудлут едирсән? Онларын һамысы мәнән үзрхәһлыг етдиләр.²

ГЫСА ИЗАҤАТ.

Доғрудан да сүннү вә вәһһаби алимләринин фикирләри нә гәдәр гәрибәдир. Онлар авам чамааты алдадараг, онлара белә тәлгин едирләр ки, Һүсејн әлејһиссаламын түрбәтинә, јахуд даш вә ја чубут парчасындан һазырланмыш мөһүрә вә ја јерин башга һиссәләриндән һазырланмыш мөһүрә сәчдә етмәк, ширкдир. Биз онлардан сорушуб, дејирик: Торпагдан һазырланан мөһүрә вә ја даша олунан сәчдә, һәсирә вә ја халчаја едилән сәчдә илә нә кими фәргләрә маликдир. Әкәр сиз һәсирә вә халчаја сәчдә етмәји ширк етмирсинизсә, онда нечә олур ки, даш мөһүрә сәчдәни ширк һесаб едирсиниз? һәсирә вә ја халчаја сәчдә едән бир шәхс она ибадәт едирми?

Шиәләрә ширк ифтирасы атдығыныз һалда, нә үчүн

¹ Әһзаб сүресинин 33-чү әјәси буна дәләләт едир.

² Әл еһтичачатул әшрәтул мәғәл үләма фил Мәккәтил вә Мәдинә. Ајәтуллаһ үзма сејјид Әбдуллаһ Ширази, сәһифә 13-15.

диггәт јетирмирсиниз ки, шиәләр сәчдәдә үч дәфә «сүбһанәллаһ» (Аллаһын пак заты һәр нөв ејб, нөгсан вә ширкдән пак-пакизәдир), јахуд «сүбһанә рәббиджәл ә'ла вә биһәмдиди» (мәним Пәрвәрдикарым һәр чүр ејб вә нөгсанлардан пак-пакизәдир. Мән она һәмд, ситјайиш едирәм) дејирләр.

Сиз әрәб дилли халгсыныз. Әрәб сөзләрини дә даһа јахшы баша дүшмәлисиниз. Сиз јахшы билирсиниз ки, Әссучуду әлејһ (онун үзәринә сәчдә етмәк) вә әссучуду ләһу (онун үчүн сәчдә етмәк) арасында ајдын фәргләр вардыр. Әкәр мүәјјән бир шејин үзәринә сәчдә едириксә, онун мә'нәсы бу дејилдир ки, һәммин шејә пәрәстиш, ситјайиш едирик. Әксинә, бу һалда да Аллаһ гаршысында бәндәчилијин сон һәддини изһар етмәк истәјирик.

Һеч сиз көрмүсүнүзмү ки, бүтпәрәстләр бүтү јерә јыхыб, онун үзәринә сәчдә етсинләр вә алынларыны онун үзәринә гојсунлар? Хејр, әксинә онлар бүтләри, өз муғабилләринә, өз гаршыларына гојуб, торпаға сәчдә едирләр. Бурадан ајдын олур ки, онлар бүтә ситјайиш едирләр. Нәинки, алынларыны гојдуглары шејә.

Нәтичә алырыг ки, сәчдәнин истәр торпаға вә ја мөһүрә, истәрсә дә халчаја вә палаза едилмәсиндә халчанын вә ја мөһүрүн Аллаһ һесаб едилмәси дејил әксинә сәчдә Аллаһ үчүн едилир.

Амма бунлар арасында јеканә фәрг будур ки, бизим мәһәбимизин башчысы имам Садиг әлејһиссаләм бујурур ки, јерин һиссәләриндән олан (даш јахуд торпаг вә ја чубугдан, тахтадан дүзәлдилән мөһүр) сәчдә едәк. Лакин сүннү мәһәбләринин рәисләри (Әбу Һәнифә Шафеи вә саир) әкәр халчанын үзәриндә отурмусунузса она сәчдә едә биләрсиниз.

Бурада сүннү алимләри белә бир суал верирләр ки, сиз нә үчүн халчаја сәчдә етмир, јалныз торпаға вә она охшар шејләрә сәчдә едирсиниз.

Чаваб бундан ибарәтдир ки, Рәсули Әкрәм(с) сәчдә етдији јердә халча, палаз олмамыш, әксинә о һәзрәт, торпағын вә ја гумун үзәринә сәчдә едирди. О һәзрәт вә

онунла олан бүтүн мүсәлманлар торпаға вә ја гумун үзәринә сәчдә едирдиләр. Биз дә онлара табе олараг, торпаға вә ја гума сәчдә едирик.¹

Бәли рәвајәтләрин бә'зисинә ујғун олараг, һаванын истилији вә саир кими зәрури һалларда, онлара ичазә верилірди ки, палтарларыны јерә гојуб, үстүнә сәчдә етсинләр. Белә ки, Әнәс ибни Маликдән белә нәгл олунур:

كُنَّا نَضَلِّي مَعَ النَّبِيِّ (ص) فَيَضَعُ أَحَدُنَا طَرَفَ
الثُّوبِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ فِي مَكَانِ السُّجُودِ

«Биз Пејғәмбәрлә(с) бирликдә намаз гылырдыг. Бизим бә'зиләримиз башын сәчдә јеринин чох исти олдуғуна көрә, сәчдә вахты алныны палтарын бир кушәсинә гојурду.² Бу вә ја саир кими рәвајәтләрдән мә'лум олур ки, зәрурәт һалларында палтара јахуд халчаја сәчдә етмәјин ејби јохдур. Амма Рәсули Әкрәмин(с) бу кими зәрурәт һалларында халчаја сәчдә етмәси барәсиндә һеч бир рәвајәт нәгл олунмамышдыр.

Икинчи мәтләб бундан ибарәтдир ки, әкәр јерин һиссәләри олан шејә сәчдә олунмасы ширк оларса, онда мәләкләрин Аллаһын әмри илә (Гур'анда чохлу јерләрдә гејд олундуғу кими) Адәмә сәчдә етмәләри дә ширк һесаб олунмалыдыр. Һабелә намаз гыланларын Кә'бәјә доғру үзләрини тутуб, намаз гылмалары да ејни гајда илә, үстәлик бу кими һалларда ширк даһа шиддәтли олачагдыр. Чүнки мәләкләр Адәмин үзәринә дејил Адәмин өзүнә сәчдә етмишләр. Һәмчинин мүсәлманлар да Кә'бәнин өзүнә дејил Кә'бә истигамәтинә дајаныб, сәчдә едирләр.

Һалбу ки, мүсәлманлардан һеч бири Адәм

¹ Бу барәдә Әттачул чаме'у китабынын 2-чи чилдинин 192-чи сәһифәсинә баха биләрсиниз. Һәмчинин сиһаһи ситтәнин 1-чи чилдинин сәчдә бөлмәсинә мүрачидәт едә биләрсиниз.

² Јенә орада.

дигтәт јетирмирсиниз ки, шиәләр сәчдәдә үч дәфә «сүбһанәллаһ» (Аллаһын пак заты һәр нөв ејб, нөгсан вә ширкдән пак-пакизәдир), јахуд «сүбһанә рәббиджәл ә'ла вә биһәмдиди» (мәним Пәрвәрдикарым һәр чүр ејб вә нөгсанлардан пак-пакизәдир. Мән она һәмд, ситјайиш едирәм) дејирләр.

Сиз әрәб дилли халгсыныз. Әрәб сөзләрини дә даһа јахшы баша дүшмәлисиниз. Сиз јахшы билирсиниз ки, Әссучуду әлејһ (онун үзәринә сәчдә етмәк) вә әссучуду ләһу (онун үчүн сәчдә етмәк) арасында ајдын фәргләр вардыр. Әкәр мүәјјән бир шејин үзәринә сәчдә едириксә, онун мә'нәсы бу дејилдир ки, һәмин шејә пәрәстиш, ситјайиш едирик. Әксинә, бу һалда да Аллаһ гаршысында бәндәчилијин сон һәддини изһар етмәк истәјирик.

Һеч сиз көрмүсүнүзмү ки, бүтпәрәстләр бүтү јерә јыхыб, онун үзәринә сәчдә етсинләр вә алынларыны онун үзәринә гојсунлар? Хејр, әксинә онлар бүтләри, өз мутабилләринә, өз гаршыларына гојуб, торпаға сәчдә едирләр. Бурадан ајдын олур ки, онлар бүтә ситјайиш едирләр. Нәинки, алынларыны гојдуглары шејә.

Нәтичә алырыг ки, сәчдәнин истәр торпаға вә ја мөһүрә, истәрсә дә халчаја вә палаза едилмәсиндә халчанын вә ја мөһрүн Аллаһ һесаб едилмәси дејил әксинә сәчдә Аллаһ үчүн едилир.

Амма бунлар арасында јеканә фәрг будур ки, бизим мәзһәбимизин башчысы имам Садиг әлејһиссаләм бујурур ки, јерин һиссәләриндән олан (даш јахуд торпаг вә ја чубугдан, тахтадан дүзәлдилән мөһүр) сәчдә едәк. Лакин сүннү мәзһәбләринин рәисләри (Әбу Һәнифә Шафеи вә саир) әкәр халчанын үзәриндә отурмусунузса она сәчдә едә биләрсиниз.

Бурада сүннү алимләри белә бир суал верирләр ки, сиз нә үчүн халчаја сәчдә етмир, јалныз торпаға вә она охшар шејләрә сәчдә едирсиниз.

Чаваб бундан ибарәтдир ки, Рәсули Әкрәм(с) сәчдә етдији јердә халча, палаз олмамыш, әксинә о һәзрәт, торпағын вә ја гумун үзәринә сәчдә едирди. О һәзрәт вә

онунла олан бүтүн мүсәлманлар торпаға вә ја гумун үзәринә сәчдә едирдиләр. Биз дә онлара табе олараг, торпаға вә ја гума сәчдә едирик.¹

Бәли рәвајәтләрин бә'зисинә ујғун олараг, һаванын истилији вә саир кими зәрури һалларда, онлара ичазә верилирди ки, палтарларыны јерә гојуб, үстүнә сәчдә етсинләр. Белә ки, Әнәс ибни Маликдән белә нәгл олунур:

كُنَّا نُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ (ص) فَيَضَعُ أَحَدُنَا طَرَفَ
الثُّوبِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ فِي مَكَانِ السُّجُودِ

«Биз Пејғәмбәрлә(с) бирликдә намаз гылырдыг. Бизим бә'зиләримиз башын сәчдә јеринин чох исти олдуғуна көрә, сәчдә вахты алныны палтарын бир кушәсинә гојурду.² Бу вә ја саир кими рәвајәтләрдән мә'лум олур ки, зәрурәт һалларында палтара јахуд халчаја сәчдә етмәјин ејби јохдур. Амма Рәсули Әкрәмин(с) бу кими зәрурәт һалларында халчаја сәчдә етмәси барәсиндә һеч бир рәвајәт нәгл олунмамышдыр.

Икинчи мәтләб бундан ибарәтдир ки, әкәр јерин һиссәләри олан шејә сәчдә олунмасы ширк оларса, онда мәләкләрин Аллаһын әмри илә (Гур'анда чохлу јерләрдә гејд олундуғу кими) Адәмә сәчдә етмәләри дә ширк һесаб олунмалыдыр. Һабелә намаз гыланларын Кә'бәјә доғру үзләрини тутуб, намаз гылмалары да ејни гајда илә, үстәлик бу кими һалларда ширк даһа шиддәтли олачагдыр. Чүнки мәләкләр Адәмин үзәринә дејил Адәмин өзүнә сәчдә етмишләр. Һәмчинин мүсәлманлар да Кә'бәнин өзүнә дејил Кә'бә истигамәтинә дајаныб, сәчдә едирләр.

Һалбу ки, мүсәлманлардан һеч бири Адәм

¹ Бу барәдә Әттачул чаме'у китабынын 2-чи чилдинин 192-чи сәһифәсинә баха биләрсиниз. Һәмчинин сиһаһи ситтәнин 1-чи чилдинин сәчдә бөлмәсинә мүрачиәт едә биләрсиниз.

² Јенә орада.

әлејһиссәлама сәчдә олунмасын, һәмчинин Кә'бә истигамәтинә дајаныб, сәчдә едилмәсинин ширк олдуғуну демәмишдир. Чүнки сәчдәнин һәгигәти Аллаһ вә онун фәрманлары мутабилиндә бәндәчилијин сон һәдди, зәлиллик көстәрилмәсидир. Буна әсасән дә Кә'бә истигамәтинә сәчдә олунмасы, Аллаһын әмри илә олдуғундан, Аллаһа сәчдә һесаб олунур. Мәләкләрин Адәмә сәчдә етмәләри дә әввәла Аллаһын әмрләринә итаәт олунмаг мәгсәди дашыјырды. Икинчиси исә Аллаһын не'мәтләринә шүкр үчүн иди. Буна әсасән мөһүрә вә ја даша сәчдә олунмасы да ејни илә Аллаһа сәчдә едилмәсидир. Бу сәчдәдә јер вә онун һиссәләри олан шејләрә едилир. Бизим мәзһәбимизин башчысы имам Садиг әлејһиссалам бујурур: «Аллаһа сәчдә едәркән өз алнынызы јерин һиссәләриндән олан шејин үзәринә гојун».

53-Шиә алиминин әмри-бемә'руф гурупунун рәиси илә мубаһисәси

Шиә алимләриндән бири Мәдинәдә, әмри бемә'руф һејәтинин јығышдығы јерә мүәјјән иш үчүн кедир. Орада һәмин һејәтин рәиси илә онун арасында шиәләрин ишләри илә әлагәдар олараг, ашағыдакы мубаһисә башланыр:

Рәис: Сиз нә үчүн Пејғәмбәр(с) гәбринин кәнарында дајаныб, зијарәт намазы гылырсыныз. Ғалбуки Аллаһдан башгасы үчүн намаз гылмаг ширкдир?

Шиә алими: Биз Пејғәмбәр(с) үчүн намаз гылмырыг, әксинә намазы Аллаһ үчүн јеринә јетирир, онун савабыны Пејғәмбәр(с) руһуна тәгдим едирик.

Рәис: Гәбирләрин кәнарында намаз гылмаг ширкдир!

Шиә алими: Әкәр гәбирләрин кәнарында намаз гылмаг ширк олса, онда Кә'бәнин кәнарында гылынан намазлар да кәрәк ширк олсун. Чүнки Ғичри Исмаилдә Ғачәрин,

Исмаилин вә бә'зи Пејғәмбәрләрин гәбрләри јерләшир. (Бу мәсәлә шиә вә сүннү мәнбәләриндән нәгл олунмушдур ки, Пејғәмбәрләрин вә бөјүк дин шәхсијјәтләринин бир групунун гәбри орада јерләшир). Сизин дедијинизә әсасән кәрәк Һичри Исмаилдә гылынан намаз ширк олсун. Һалбуки бүтүн мәзһәбләрин алимләри (Һәнәфи Малики Шафеи вә Һәмбәли) һабелә онлардан гејриләри дә Һичри Исмаилдә намаз гылырлар. Демәли гәбрин јанында намаз гылмаг ширк дејилдир.¹

Онлардан бири деди: Пејғәмбәр(с) гәбирләрин кәнарында намаз гылмагы гадаған етмишдир!

Шиә алими: Бу Пејғәмбәрә(с) јағдырылан иттиһамдан башга бир шеј дејилдир. Әкәр доғрудан да Пејғәмбәр(с) гәбрин кәнарында намаз гылынмасыны гадаған вә ону һарам һесаб етмишсә, онда нә үчүн милјонларла инсан, һачылар вә зијарәтчиләр онунла мүхалифәт етмиш олурлар, һәмчинин һәмин һарам иши Пејғәмбәр(с) мәсчидиндә, о һәзрәтин гәбринин кәнарында, һабелә Өмәр вә Әбу Бәкрин гәбринин јанында бу һарам иши көрүрләр.

Бә'зи рәвајәтләрдә нәгл олунур ки, сәһабәләрин бир группу гәбирләрин кәнарында намаз гылмышлыр. О чүмләдән «Сәһиһи бухари»-дән (8-чи чилд, сәһифә 26) нәгл олунур ки, Рәсули Әкрәм(с) Бәгидә, Гурбан бајрамы күнү ики рәкәт намаз гылыб, сонра бујурду: «Бу күнүн илк әмәли ондан ибарәтдир ки, намаз гылаг сонра исә гајыдаг гурбанларымызы кәсәк. Һәр кәс белә етсә мәним сүннәмә ујғун әмәл етмишдир».

Бу рәвајәтә әсасән Рәсули Әкрәм(с) гәбирләрин кәнарында намаз гылмышдыр, лакин сиз гәбрин јанында намаз гылмагы гадаған едиб, дејирсиниз ки, ислам бу ишә ичазә вермәмишдир. Әкәр сиз ислам дедикдә мәгсәдиниз Һәзрәти Мәһәммәдин шәриәтидирсә, онда билмәлисиниз ки, шәриәт саһиби өзү Бәги гәбрстанлығында намаз

¹ Мүназиратун фил һәрәмејн, шәрифејн, Сејјид Әли Бәтһаи бешинчи мубаһисә.

гылмышдыр. Бунуда нәзәрә алмалысыныз ки, Бәги гәбрстанлығы Пејғәмбәрин(с) дөврүндән индијә гәдәр гәбрстанлыг олмушдур. Буна әсасән Пејғәмбәрин, һабелә она табе олан шәхсләрин гәбрләри јанында намаз гылмаг там чаиз бир мәсәләдир. Лакин сиз Пејғәмбәрин(с) сүннәсинин әксинә олараг, гәбирләрин кәнарында намаз гылмагы гадаған едирсиниз.

*БУ МӘСӘЛӘ ИЛӘ ӘЛАГӘДАР БИР
КӘДӘРЛИ ҺАДИСӘ.*

Шиәлији гәбул едән сүннү алими, доктор сејјид Мәһәммәд Тичани Сәмави јазыр:

Мәдинәдә Бәги гәбрстанлығына кедиб, дајандым, Әһли-бејтин гәбрләринә бахыб, руһларына салават көндәрдим. Мәним јанымда јашлы бир киши дә ағлајырды. Ағламасындан шиә олдуғуну баша дүшдүм. О үзүнү гибләјә чевириб, намаз гылмаға башлады. Лакин узагдан ону нәзарәт едән Сәудијјә мә'мурларындан бири јакынлашыб, һәмин киши сәчдәјә кетдији һалда ону тәпикләјиб, јерә јыхды. Бир мүддәт јердә һушсуз һалда галды. Лакин һәмин әскәр, ону вурмағыны вә налајит сөзләр данышмағы давам етдирирди. О гочаја үрәјим јанды. Белә күман етдим ки, артыг өлмүшдүр. Гејрәтим чушә кәлди, о әскәрә дедим: Аллаһ бу ишләри хошламаз, нә үчүн ону дөјүрсән. Һалбуки о намаз гылыр?

Кобуд сәслә мәнә деди сакит ол! Әкәр ишләримә дәхаләт етсән онун башына ачдығым ојуну, сәнин дә башына ачарам.

Орада зијарәтчиләрдән бә'зиләри дә өз-өзүнә дејирдиләр: «О дөјүлмәјә лајигдир. Ахы нә үчүн гәбрин кәнарында намаз гылыр».

Әсәби һалда дедим: Ким гәбрин кәнарында намаз гылмағы һарам етмишдир? Онларла узун-узады сөһбәтдән сонра дедим: Әкәр гәбрин јанында намаз гылмаг һарам олсајды, онда һеч олмазса мүлајимликлә бу

ишин габагыны алыб, кобудлут көстөрмәјәјдиниз. Сизин үчүн Пејғәмбәрин(с) дөврүндә баш вермиш бир һадисәни хатырладырам: Пејғәмбәрин(с) дөврүндә чөл әрәбләриндән бири һәјасызчасына о һәзрәтин һүзүрунда мәсчидә бөвл етди. Сәһабәләрдән бири ајаға галхыб, гылынчла ону өлдүрмәк истәдикдә Пејғәмбәр(с) чидди сурәтдә онун гаршысыны алыб, бујурду: Она әзијјәт вермәјин. Бир габ су кәтириб, онун үзәринә төкүн паклансын. Сиз чамаатын ишләрини јүнкүлләшдирмәк үчүн кәлмисиниз, онлара тәзјиг көстөрмәк үчүн јох (Сиз һәмишә инсанлары дүз јола чәзб етмәлисиниз, онлары һагг јолдан чәкиндирмәмәлисиниз). Сәһабәләр Пејғәмбәрин(с) сөзүнә гулаг асыб, әмәл етдиләр. Сонра Пејғәмбәр(с), о сәһра әрәбини чағырыб, өз јанында отуртду. Хош кәлдин дедикдән сонра мүләјимликлә баша салды ки, бура Аллаһын евидир, ораны буламаг олмаз. Һәмин сәһра әрәби һәмин андача исламы гәбул етди. Ондан сонра һәмишә мәсчидә ән көзәл вә тәмиз палтарларыны кејиб, кәләрди.

Доғрудан да көрәсән Пејғәмбәр(с) һәрәминин кешикчиләри Һичазда Пејғәмбәрин(с) һәмин киши илә көстәрдији мүләјим әхлаг әсасында рәфтар едиб, ону өзләринә нүмунә көтүрмәмәлидирләрми?¹

54-Фатимә әләјһа-саламын мәзлумијјәти

Шиә алимләри илә Һичазда әмри-бемә'руф гурупунун рәиси арасында олан (јухарыда гејд олуна) мубахисәнин давамыны гејд едирик:

Рәис: Нә үчүн сиз Пејғәмбәрин(с) гәбринин јанында дуруб, зикр дејәркән «әссәламу әлејки ја әјјәтуһәл

¹ Сүммәһтәдәјту (нечә һидајәт олдум) китабындан нәглән.

мәзлумәһ» (салам олсун сәнә еј зүлм көрмүш ханым) дејирсиниз? Ким Пејғәмбәрин(с) гызына зүлм етмишдир?

Шиә алими: Фатимә әләјһа-салама едилән зүлм вә кәдәрли һадисәләр, сизин өз китабларыңызда гејд олунмушдур.

Рәис: Һансы китабда?

Шиә алими: Ибни Гүтејбә Динәвәринин јаздығы «Әл-имамәту вә сијасәһ» китабынын он үчүнчү вәрәгиндә бәјан олунмушдур.

Рәис: Биздә белә бир китаб јохдур.

Шиә алими: Мән бу китабы сизин үчүн алыб кәтирәрәм.

Рәис мәним бу тәклифими гәбул етди. Мән дүкана кедиб, «Әл-имамәту вә сијасәһ» иктабыны алыб, она кәтирдим. Он доггузунчу сәһифәсини ачыб, она охумасыны дедим. Орада белә јазылмышды:

«Әбу Бәкр она беј'әт етмәкдән имтина едәрәк, Әли әлејһиссәламын евинә јығышанлары ахтармаг үчүн Өмәри онларын јанына көндәрди. Өмәр, Әли әлејһиссәламын евинин кәнарына кәлиб, уча сәслә Әли әлејһиссәлам вә евин ичиндә оланлары чағырды (вә деди: Әбу Бәкрлә бејәт етмәк үчүн евдән чыхын), Онлар евдән чыхмаг истәмәдиләр. Өмәр одун топлајыб, деди: Өмәрин чаны әлиндә олан Аллаһа анд олсун, әкәр чыхмасаныз еви ичәридә оланларла гарышыг јандырачағам.

Орада оланлардан бә'зиләри Өмәрә дедиләр: Һәзрәти Фатимә евдәдир.

Өмәр деди: Һәтта Фатимә дә евдә олса белә јандырачағам.

Нәһәјәт Һәзрәт Әли әлејһиссәламдан башга һамысы мәчбур галыб, евдән чыхдылар.¹

¹ وَ أَنَّ ابابَكَرَ ثَفَقَدَ قَوْمًا تَخَلَّفُوا عَنْ بَيْعَتِهِ عِنْدَ عَلِيٍّ كَرَّمَ
اللَّهُ وَجْهَهُ فَبِعَثَّ إِلَيْهِمْ عُمَرُ، فَجَاءَ فَنَادَاهُمْ وَ هُمْ فِي دَارِ عَلِيٍّ،
فَأَبَوْا أَنْ يَخْرُجُوا، فَدَعَا بِالْحَطْبِ، وَ قَالَ: وَ الَّذِي نَفْسُ عُمَرَ بِيَدِهِ
لَتُخْرِجَنَّ أَوْ لَا حَرْقَنَهَا عَلِيٌّ مِنْ فِيهَا، فَقِيلَ لَهُ يَا أَبَا حَفْصٍ إِنَّ
فِيهَا فَاطِمَةَ؟

Һәммин китабын он доғгузунчу сәһифәсиндә белә жазылмышдыр: «Әбу Бәкр өлүм јатағына дүшдүкдә дејирди: Каш Әлинин евинә тохунмајадым, һәтта иш мәним әлејһимә олан мұһарибә илә нәтичәләнсәјди белә.

Бурада шиә алими рәисә дејир: Әбу Бәкрин өз сөзләринә дигтәт јетир. О өлүм заманы нә гәдәр тәәсүфләниб, пешманчылыг һисси кечирир.

Бу дәлилләрин чавабында чыхылмаз вәзијјәтдә галан рәис деди: Бу китабын мұәллифи (ибни Гүтејбә) шиә фикирлидир.¹

Шиә алими: Әкәр ибни Гүтејбә шиәлији гәбул етмишсә, онда «Сәһиһи Мүслим» вә «Сәһиһи бухари»-нин мұәллифләри барәсиндә нә дејә биләрсән. Һалбу ки, онлар белә рәвајәт едирләр ки, Фатимә өмрүнүн ахрында Әбу Бәкрә гаршы гәзәбли иди. Һәммин һалда да дүнјадан кетди.

Бу барәдә «Сәһиһи Мүслүм»-үн 5-чи чилдини 153-чү сәһифәсиндә (Мисир чапы) һәмчинин «Сәһиһи бухари»-нин 5-чи чилдинин 177-чи сәһифәсиндә (Шә'б чапына) мұрачиәт едә биләрсиниз.²

فقال: و أن، فخر جوا فبايعوا إلا عليًا (الإمامة و السياسة ط مؤسسة حلي، ص ١٩).

¹ Муназираһун фил һәрәмејни шәрифејн 9-чу мұбаһисә.

² فَهَجَزَتْهُ فَاطِمَةُ وَ لَمْ تَكَلِّمْهُ فِي ذَلِكَ، حَتَّى مَاتَتْ. شرح نهج البلاغه ابن أبي الحديد، ج ٦، ص ٤٦.

Шәрһи нәһчүл бәләғә, ибни Әбил Һәдид, 6-чы чилд, сәһифә 46.

*55-Мөһүрә вә имам Һүсејн
әлејһиссәламын түрбәтиндән
дүзәлдилән мөһүрә сәчдә етмәк
барәсиндә мубаһисә*

Мисрин Әл-Әзһәр универстетинин мә'зунларындан олан сүннү алимләриндән бири-шејх Мәһәммәд Мәр'и Әнтаки (әслән Суријалыдыр) шиәлик барәсиндә кениш тәһгигат апардыгдан сонра, бу дини мәзһәби гәбу етмишдир. О, «лимаза ифтәрәәт мәзһәби шиә» адлы китабында, өзүнүн шиәлијә јөнәлмәсинин сәбәбини мө'тәбәр сәнәдләр әсасында гејд етмишдир. Инди онунла сүннү алимләри арасында, Һүсејн әлејһиссәламын түрбәтиндән һазырланмыш мөһүрә сәчдә илә әлагәдар баш верән мубаһисәни диггәтинизә чатдырырыг:

Мәһәммәд Мәр'и өз евиндә иди. Сүннү алимләриндән бир нечәси ки, бә'зиләри университетдә охујан заман онун достларындан олмушлар, онун көрүшүнә кәлдиләр. Көрүш заманы ашағыдакы мәзмунда мубаһисә баш верди.

Алимләр: Шиәләр Һүсеј әлејһиссәламын түрбәтинә сәчдә едирләр. Буна көрә дә мүшрикдирләр.

Мәһәммәд Мәр'и: Түрбәтә сәчдә етмәк ширк дејилдир, чүнки шиәләр Аллаһа көрә түрбәтә сәчдә едирләр. Һеч вахт түрбәтин өзүнә көрә, сәчдә етмирләр. Әкәр сизин тәсәввүр етдијинизә көрә о түрбәтин ичәрисиндә мүәјјән бир шеј вардырса вә шиәләр дә һәмин шејин хатиринә она сәчдә едирләрсә, әлбәттә јалныз белә олан һалда ширк сајылыр. Лакин шиәләр сәчдәни өз мә'будлары олан Аллаһ хатиринә едирләр. Онлар Аллаһ гаршысында сәчдә едән заман алынларыны түрбәтә гојурлар.

Башга сөзлә десәк, сәчдәнин һәгигәти вә маһијјәти Аллаһ-тәаланын гаршысында бәндәчилијин сон дәрәчәсини көстәрмәкдир. Бу һеч дә түрбәт гаршысында бәндәчилик демәк дејил.

Орада олан Һәмид адлы бир нәфәр деди: Әһсән сәнә нечә дә көзәл тәһлил етдин. Лакин мәним бир суалым

вардыр. Де көрүм, нә үчүн сиз шиәләр Һүсејн әлејһиссәлам түрбәтиндән олан мөһүрә сәчдә етмәји исрар едирсиниз? Нә үчүн саир шејләрин үзәринә сәчдә етмирсиниз?

Мөһәммәд Мәр'и: Бизим топаға сәчдә етмәјимиз бүтүн ислами фиргәләринин гәбул етдији һәдис әсасындадыр. Белә ки, Пејғәмбәр(с) бујурур:

جُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَ طَهُورًا:

«Јер мәним үчүн сәчдәкаһ вә пак-пакизә гәрар верилмишдир.»

Буна аәсасән бүтүн мүсәлманларын фикир бирлијинә әсасән пак торпаға сәчдә етмәк чаиздир. Буна көрә дә биз торпаға сәчдә едирик.

Һәмид: Мүсәлманларын бу барәдәки фикир бирликләри һарадандыр?

Мөһәммәд Мәр'и: Пејғәмбәри Әкрәм(с) Мәккәдән Мәдинәјә һичрәт едән заман һичрәтин әввәлләриндә мәсчид тикилмәсинә кестәриш верди. Де көрүм, о мәсчидин дөшәмәсиндә халча вар идими?

Һәмид: Јох. Халчасы јох иди.

Мөһәммәд Мәр'и: Бәс мүсәлманлар вә Пејғәмбәр(с) нәјин үзәринә сәчдә едирдиләр?

Һәмид: Торпагдан олан дөшәмәјә сәчдә едирдиләр.

Мөһәммәд Мәр'и: Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра мүсәлманлар Әбу Бәкр, Өмәр вә Османын хилафәти дөврүндә нәјин үзәринә сәчдә едирдиләр? О заманларда мәсчид халча илә дөшәнмишдими?

Һәмид: Хејр. Онун халчасы јох иди. Онлар мәсчидин дөшәмәсиндә олан торпаға сәчдә едирдиләр.

Мөһәммәд Мәр'и: Буна әсасән е'тираф едирсиниз ки, Пејғәмбәр(с) бүтүн намазларында торпаға сәчдә едирмиш. Һәмчинин мүсәлманлар о һәзрәтин дөврүндә вә ондан сонракы дөврләрдә бу әсаса көрә әмәл едирдиләр. Тәбиидир ки, торпаға сәчдә сәһиһдир.

Һәмид: Мәним суалым будур ки, шиәләр јалныз торпаға сәчдә едирләр. Өзү дә торпағы мөһүр шәклинә

салыб, өз чибләриндә доландырыр вә намаз вахты јерә гојуб, онун үстүнә сәчдә едирләр.

Мәһәммәд Мәр'и: Әввәлә шиәләрин әгидәсинә көрә истәр даш, истәрсә дә торпаг олмасындан аслы олмајараг, торпағын бүтүн һиссәләринә сәчдә етмәк чаиздир. Икинчиси, буну нәзәрә алмаг лазымдыр ки, сәчдәнин јеринин пак олмасы намазда шәртдир. Демәли сәчдә нәчис јерә, јахуд нәчасәтә булашмыш бир јерә чаиз дејилдир. Буна көрә дә онлар пак торпагдан һазырланмыш мөһүр шәклиндә олан торпаг парчасыны өzlәри илә апарырлар ки намаз вахты тәмизлијинә јәгин, архајин олдуглары торпаға сәчдә етсинләр. Һалбуки, онларын намаз гылмаг истәдикләри јерин пак олуб, олмамасы мә'лум дејилдир.

Һәмид: Әкәр шиәләрин мәгсәди халис торпаға сәчдә етмәкдирсә, онда нә үчүн бир овуч торпағы өз чибләриндә дашымырлар? Онлар мөһүрү дашыјырлар.

Мәһәммәд Мәр'и: Әкәр торпағы чибләринә гојуб, апарсалар, палтарлары тоз-торпаға булашар. Ону һәр јерә гојуб, апарсалар да әлләри, палтарлары тоз-торпаглы олачагдыр. Она көрә дә шиәләр торпағы палчыг шәклинә салыб, сонра ону көзәл гәлибләрдән мөһүр һазырлајыб, гурудурлар. Үзләрини дә о мөһүрүн үзәринә гојурлар. Бу чүр мөһүрләрин истәнилән јерә апарылмасы әзаб-әзијјәтә сәбәб олмаз. Һабелә әлин вә палтарынын да тоз-торпаға булашмасына сәбәб олмаз.

Һәмид: Нә үчүн сиз торпагдан башга шејләрә һәсир, халча, палаз вә саир кими шејләрә сәчдә етмирсиниз.

Мәһәммәд Мәр'и: Биз дедик ки, сәчдә етмәкдә әсас мәгсәд Аллаһ таланын мутабилиндә бәндәчилијин сон һәддини изһар етмәкдир. Истәр јумшаг торпаг олсун, истәрсә дә бәркимиш мөһүрә, сәчдә етмәјин әсас сәбәби Аллаһ гаршысында даһа артыг хүзу көстәрмәкдән ибарәтдир. Чүнки торпаг әшјааларын ичәрисиндә ән гијмәтсизидир. Биз дә өз бәдән үзвләримизин ән гијмәтлисини (алнымызы) ән дәјәрсиз шеј олан торпағын үзәринә гојуб, сәчдә едирик ки, даһа артыг хүзу илә

Аллаһа ибадәт етмиш олаг. Буна көрә дә мүстәһәбдир ки, сәчдә-каһ јери әлләр вә ајаглардан бир гәдәр ашағыда олсун ки, даһа артыг хүзуну чатдырсын. Һәмчинин сәчдәдә бурнун учуну да торпаға гојмаг мүстәһәбдир ки, бунунла да даһа артыг хүзу һасил олсун. Буна әсасән бәркимеш торпаг парчасына (мөһүрә) сәчдә олунмасы, сәчдәнин чаиз олдуғу саир әшјалара сәчдә етмәкдән даһа јахшыдыр. Чүнки әкәр инсан сәчдә һалында өз алныны гијмәтли сәччадәјә, јахуд гызыл-күмүш, палаз, палтар, халча вә саир кими гијмәтли шејләрә гојса, онун Аллаһ мүтабилиндәки бәндәчилик вә хүзу дәрәчәси азалачагдыр. Белә олан һалларда ола билсин ки, үмумијјәтлә Аллаһ гаршысында бәндәчилијә вә кичилмәјә дәләләт етмәсин.

Де көрүм гуру торпаға (мөһүрә) сәчдә едән бир шәхс Аллаһ гаршысында, бу әмәли илә даһа артыг хүзу вә хүшу изһар едирсә, мүшрик вә кафир олачагмы? Амма палаз, палтар, мәрмәр вә саир кими шејләрә сәчдә едән, бу кими шејләрин Аллаһ гаршысында кичилмәјә сәбәб олмадығына бахмајараг, Аллаһ дәркаһына инсаны јахынлашдырачагдыр? Һәр кәс белә тәсәввүр едирсә, онун фикирләри там батил вә әсассыздыр.

Һәмид: Бәс онда шиәләрин мөһүрләрин үзәринә јаздыглары јазылар нәдир?

Мәһәммәд Мәр'и: Әввәла буну демәлијәм ки, бүтүн түрбәтләрин үзәри јазылмыр. Әксинә онларын әксәријјәти јазысыз олур.

Икинчиси онларын бә'зиләринин үзәриндә сәчдәнин зикри олан «сүбһанә рәббијәл ә'ла вәбиһәмдиһ» калмәләри јазылмышдыр. Бә'зиләриндә исә, бу торпаг Кәрбәлә түрбәтидир, чүмләси јазылмышдыр. Сәни анд верирәм Аллаһа бу кими јазылар ширкә сәбәб олармы? Бу чүр јазылар түрбәти, сәчдәнин сәһиһ олдуғу шејләр сырасындан чыхарырмы?

Һәмид: Хејр. Һеч вахт ширкә вә сәчдәнин чаиз олмамасына сәбәб олмаз. Лакин суалым будур ки, Кәрбәлә торпағында нә кими хүсусијјәт вардыр ки, шәһәрдән бир чоху һәмишә Һүсејн түрбәтинә сәчдә

етмәји өзләринә вачиб һесаб едирләр.

Мәһәммәд Мәр'и: Онун сирри будур ки, бизим Әһли-бејт имамларындан нәгл олуған рәвајәтләрдә дејилир ки, Һүсејн түрбәтинә сәчдә етмәјин дәјәри вә савабы саир түрбәтләрдән үстүндүр.

Имам Садиг әлејһиссалам бујурур:

السُّجُودُ عَلَى تَرْبَةِ الْحُسَيْنِ يَخْرُقُ الْحُجُبَ
الشَّبْعَ :

«Һүсејн түрбәтинә сәчдә олунмасы, једдилик тәшкил едән һичаблары јарыр».¹ Јә'ни о намазын гәбул олунмасына, асиманлара доғру апарылмасына сәбәб олур.

Һәмчинин рәвајәт олунмушдур ки, имам Садиг әлејһиссалам јалныз имам Һүсејн әлејһиссәлам түрбәтиндән олан мөһүрә сәчдә едирди, бу да Аллаһ гаршысында олан өз кичиклијини изһар етмәсинә көрә иди.²

Буна әсасән имам Һүсејн әлејһиссаламын түрбәти бир нөв үстүнлүјә маликдир ки, саир торпагларда о үстүнлүк јохдур.

Һәмид: Һүсејн әлејһиссәлам түрбәтинә сәчдә едиләрәк, ғылынан намаз Аллаһ дәркаһында гәбул олунур вә һеч вахт батил һесаб олмурму?

Мәһәммәд Мәр'и: Шиә мәзһәбинә әсасән намазын дүзкүнлүк шәртләринин бири олмадыгда, һәммин намаз батил сајылыр вә һеч вахт гәбул олунмур. Лакин бүтүн дүзкүнлүк шәраитләринә малик олан намазын сәчдәси имам Һүсејн түрбәтинә едиләрсә, гәбул олур вә онун даһа артыг саваб вә дәјәри олур.

Һәмид: Де көрүм, Кәрбәла торпагы бүтүн торпаглардан, һәтта Мәккә вә Мәдинәдән үстүндүрмү ки,

¹ Биһарул әнвар, 85-чи чилд, сәһифә 153.

² Јенә орада, сәһифә 158, ирашдул гүлуб, сәһифә 141.

Һүсејн әлејһиссәлам түрбәтинин үзәринә ғылынан намазын саир торпағларә ғылынан намазлардан үстүн олмасына сәбәб олсун?

Мәһәммәд Мәр'и: Нә ејби вардыр ки, Аллаһ-тәала бу чүр хүсусијјәти Кәрбәлә торпағында гојмуш олсун?

Һәмид: Адәм әлејһиссәламын дөврүндән индијә гәдәр Кә'бәнин јерләшдији Мәккә торпағынын, һәмчинин Пејғәмбәрин(с) мұбарәк чәсәдинин өзүндә јерләшдирән Мәдинә торпағынын мәғамы Кәрбәләдан аздырмы? Бу чох гәрибәдир! Де көрүм, имам Һүсејн әлејһиссәлам, чәдди Пејғәмбәрдән(с) үстүндүрмү?

Мәһәммәд Мәр'и: Хејр, һеч вахт белә дејилдир! Әксинә Һүсејн әлејһиссәламын әзәмәт шәрафәти дә мәһз чәдди Рәсули Әкрәмин(с) шәрафәт вә мәғамы хатиринәдир. Лакин Кәрбәлә торпағы буна көрә шөһрәт тапмышдыр ки, имам Һүсејн әлејһиссәлам о дијарда чәддинин дининин горунмасы јолунда шәһадәтә чатмышдыр. Имам Һүсеј әлејһиссәламын мәғамы да, о һәзрәтин мәғамынын бир һиссәсидир. Лакин буну нәзәрә алмаг лазымдыр ки, о һәзрәт өзүнүн гоһум-әграбалары вә јахын көмәкчиләри илә Аллаһ јолунда, исламын һифз олунмасы вә динин сүтунларынын мөһкәмләnmәси вә онун һәвәс базларын әлиндә ојунчаға чеврилмәсинин гаршысыны алмаг үчүн фәдакарлыг көстәриб шәһадәтә чатмышдыр. Мүтәал Аллаһ да һәмин ишләринә көрә имам Һүсејнә үч хүсусијјәт вә имтијаз вермишдир:

1-Имамын шәриф түрбәсиндә, гүббәсинин алтында едилән дуалар һөкмән гәбул олунур.

2-Мә'сум имамлар онун нәслиндәндир.

3-Онун түрбәтиндә шәфа вар.

Де көрүм, имам Һүсејн әлејһиссәлам түрбәтинә белә хүсусијјәт верилмәсинин бир ирады вардырмы? Де көрүм, Кәрбәлә торпағынын Мәдинә торпағындан үстүн олунмасынын мә'насы будурму ки, имам Һүсејн әлејһиссәлам да Пејғәмбәрдән(с) үстүндүр? Јалныз белә олан һалда сиз бизә ирад тутә биләрсиниз. Амма мәтләб тамамилә әксинәдир. Буна әсасән имам Һүсејн

әлејһиссәлам түрбәтинә еһтирам көстәрилмәси, имам Һүсеј әлејһиссәламын өзүнә еһтирамдыр, она да еһтирам, Аллаһа еһтирам вә имам Һүсејн әлејһиссәламын чәдди Рәсули Әкрәмә(с) еһтирам демәкдир.

Сөһбәт бура чатанда мәним җавабларымдан тамамилә гане оланлардан бири, севинч һалда галхыб, мәни тә'рифләди вә мәнән шиә китабларыны истәди.

Деди: Сәнин сөзләрин чох ағыллы вә лајиглидир. Мән белә тәсәввүр едирдим ки, шиәләр имам Һүсеј әлејһиссәламы Рәсули Әкрәмән(с) үстүн һесаб едирләр. Инди һәгигәти анладым, сизин көзәл бәјанларыныза тәшәккүр едирәм. Бундан сонра Кәрбәла түрбәтиндән бир мөһүр һазырлајыб, өзүмлә кәздирәчәк вә онун үзәринә сәчдә едәчәјәм.¹

56-Әкәр Пејғәмбәрән(с) сонра бир пејғәмбәр кәлсәјди ким оларды

Бөјүк мәрчәи тәғлидләрән олан мәрһум Ајәтуллаһ Әл-үзма сејјид Әбдуллаһ Ширази бујурурду: Мәккәји Мүәззәмәдә, Бабуссәламын јанында бир китаб мағазасы вар иди. Мән Гур'ан алмаг үчүн ораја кетдикдә, чох зәкалы сүннү алимләриндән бири илә көрүшдүм. О мәни таныды (шиә алими олдуғуму билди) мәнә чохлу еһтирам көстәриб, бә'зи суаллар сорушду. О мәнә вердији илк суал белә иди: Сиз, бу һәдис барәсиндә нә фикирдәсиниз:

لَوْ كَانَ نَبِيٌّ غَيْرِي لَكَانَ عُمرَ:

«Әкәр мәнән сонра бир Пејғәмбәр олсајды һөкмән

¹ Лимаза әхтәрту мәһәбәт тәшәјју Мәһәммәд Мәр'и әнтаһи, сәһифә 341-348.

Өмәр ибни Хәттаб оларды».

Дедим: Пејғәмбәр(с) һеч вахт бу сөзү демәмишдир. Бу онун барәсиндә ујдурулан там јалан һәдисдир.

Деди: Һансы әсаса көрә.

Дедим: ' Сиз, мәнзиләт һәдиси барәсиндә нә фикирдәсиниз? Мәкәр бу бизим вә сизин арасында данылмаз олан һәдисләрден дејилдирми? Пејғәмбәр(с) Әли әлејһиссәлама бујурмушдур:

يَا عَلِيُّ أَنْتَ مِنِّي بِمَنْزِلَةِ هَارُونَ مِنْ مُوسَى إِلَّا
أَنْهُ لَا نَبِيَّ بَعْدِي

«Еј Әли, сәнинлә мәним мүнәсибәтим, Һарунла Мусанын мүнәсибәти кимидир. Јалныз бу фәрглә ки, мәндән сонра һеч бир Пејғәмбәр кәлмәјәчәкдир.¹

Деди: Бәли, бу һәдисин доғрулуғу бизим нәзәримиздә данылмаздыр.

Дедим: Бу һәдисдән белә баша дүшүлүр ки, әкәр Пејғәмбәри Әкрәмдән(с) сонра пејғәмбәр кәлмәли олсајды, һөкмән Әли әлејһиссәлам оларды. Буна әсасән бу һәдис сизин дә гәбул етдијиниз һәдисләр сырасыда олдуғуна көрә, бајағ дедијин һәдис (јә'ни мәндән сонра Пејғәмбәр олсајды Өмәр оларды) әсассыз вә там јалан һәдисләрдендир.

О, мәним бу чавабым гаршысында ачиз галды. Һејрәтли һалда сүкут етди.²

¹ Сәһиһи мүслим 3-чү чилд, сәһифә 236, сәһиһи Бухари, 2-чи чилд, сәһифә 185, мүснәди Әһмәд 1-чи чилд, сәһифә 98-118 вә саир.

² Әл еһтичачул әшрәту, сәһифә 16.

*57-Мүт'әнин (мүвәггәти
издивачын) чаиз олмасы
барәсиндә мубаһисә*

Мәрһум Ајәтуллаһ Әл-үзма сәјјид Әбдуллаһ Ширази бујурурду ки, онун сорушдуғу икинчи суал бу иди: Сиз шиәләр мүвәггәти издивачы чаиз һесаб едирсиниз?

Дедим: Бәли.

Деди: Һансы дәлилә көрә.

Дедим: Өмәр ибни Хәттабын дедији сөзә көрә. О демишдир:

مُتَعَانِ مَحَلَّتَانِ فِي زَمَنِ رَسُولِ اللَّهِ وَ أَنَا
أَحَرُّهُمَا

Ики мүт'ә (тәмәттә һәччи вә мүвәггәти издивач) Пејғәмбәрин(с) дөврүндә һалал иди. Лакин мән ону һарам едирәм.

(Бә'зи ибарәләрдә белә гејд олунур ки, Өмәр деди: «Пејғәмбәрин(с) дөврүндә ики мүт'ә вар иди, вә чамаат она әмәл едирди. Мән, ону гадаған едирәм. Һәр кәс она мүртәкиб олса, чәзаландырачағам. Онлар бундан ибарәтдир: Тәмәттә һәччи вә мүвәггәти издивач).¹

Өмәрин бу сөзү, һәтта саир Гур'ан ајәләрини вә рәвајәтләрдән алынан дәлилләри кәнара гојсағ белә, мүвәггәти издивачын чаиз олмасыны бәјан едир. Чүнки онун дедијинә көрә, бу иш Пејғәмбәрин(с) дөврүндә һалал иди. Лакин Өмәр ону һарам етмишдир. мән сиздән сорушурам, дејин көрүм, Өмәр мүт'әни һансы әсаса көрә һарам етмишдир? О Пејғәмбәрдән(с) сонра Пејғәмбәрчилијә кечмишдими, јохса Аллаһ она әмр етмишди ки, мүт'әни һарам етсин? Де көрүм, Өмәрә вәһј назил олмушду ки, ону һарам етди. Һалбу ки:

¹ Тәфсири фәхри Рази, Ниса сурәсинин 24-чү ајәсинин тәфсири.

حَلَالٌ مُّحَمَّدٍ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ حَرَامُهُ
حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ:

«Мәһәммәдин һалалы гијамәт күнүнә гәдәр һалалдыр. Һарам етдији шејләр гијамәт күнүнә гәдәр һарамдыр».

Де көрүм, Өмәр дедији бу сөз, бидәт дејилдими?

Һалбу ки, Рәсули Әкрәм(с) бујурур: «Һәр бидәт азғынчылыгдыр вә азғынчылыг да чәһәннәмә дахил олмаға сәбәб олар».

Буна әсасән мүсәлманлар һансы дәлилә көрә Өмәрин бидәтинә табе олур. Амма Пејғәмбәрин(с) сүннәтиндән үз дөндәрирләр.¹ О мәним суалымын гаршысында һеч бир чаваб тапа билмәјиб, сүкут етди.

Мүәллиф дејир: Бу барәдә чохлу сөһбәтләр вардыр ки, онун әсл бәһс олунмалы јери фигһдир. Ниса сурәсинин 24-чү әјәси дә мүт'әнин чаиз олмасына дәлилләрдән биридир.

Бурада бу рәвајәтлә кифајәтләнирик. Имам Әли әлејһиссалам бујурур:

إِنَّ الْمُنْعَةَ رَحْمَةً، رَحِمَ اللَّهُ يَهَا عِبَادَهُ، وَلَوْلَا
نَهْيُ عَمْرٍ مَا زَبَى إِلَّا شَقِيٌّ

«Һәгигәтән мүвәггәти издивач Аллаһын рәһмәтидир ки, онун васитәси илә бәндәләрә лүтф көстәрмишдир. Әкәр Өмәр ону гадаған етмәсәјди, бәдбәхтләрдән башға һеч кәс зина етмәзди».²

¹ Әл-әһтичачатул әшр, сәһифә 7.

² Тәфсири Сә'ләви, тәфсири Тәбәри, ниса сурәсинин 24-чү әјәси

58-Мәсиһи алиминин шиә алими илә мубаһисәси

Гур'анда «Әбәсә» сурәсинин илк әјәләриндә охујуруг:

عَبَسَ وَتَوَلَّى - أَنْ جَاءَهُ الْأَعْمَى

«Үзүнү туршутду вә үзүнү чевирди. Онун јанына кәлмиш кор инсан».

Сүннү тәфсир китабларында, бу әјәнин назил олмасы сәбәби илә әлагәдар гејд олунур ки, Пејғәмбәр(с) Гүрејш башчыларындан бир групу илә сәһбәт едиб, онлары ислама дә'вәт едирди. Бу заман фәгир мө'минләрдән бири-Әбдуллаһ ибни Мәгтул Пејғәмбәр(с) јанына кәлди. О, кор иди вә һеј тәкрап едирди: Еј Пејғәмбәр(с) Гур'ан әјәләрини мәнә өјрәт.

Пејғәмбәр(с) онун бу ишинә гаршы нараһат олду. Үзүнү туршутду. Аллаһ-тәала да «Әбәсә» сурәсинин илк әјәләрини Пејғәмбәр(с) бу ишини мәзәммәт етмәк үчүн назил етди.¹

Лакин шиә рәвајәтләринә ујғун олараг «Әбәсә» сурәсинин биринчи, икинчи әјәләри Османын барәсиндә назил олмушдур. Һәммин әјәдә Аллаһ-тәала Османа тә'нә вуруб дејир ки, нә үчүн кор бир фәгирә е'тинасыз јанашыр.²

Инди мәсиһи алимләриндән бири илә шиә алимләринин арасында баш верән мубаһисәјә диггәтинизи чәлб едирик.

Мәсиһи алим: Бизим Пејғәмбәримиз Һәзрәти Иса әлөјһиссәлам, сизин Пејғәмбәриниз Һәзрәти Мәһәммәддән(с) үстүндүр. Чүнки сизин Пејғәмбәриниз(с)

¹ Әсбабуннузул сүјути, Әбәсә сурәсинин тәфсири.

² Тәфсири бурһан, тәфсири нуруссәгәләјн, һәммин әјәнин тәфсири.

о гәдәр бәд-әхлаг иди ки, кор шәхсләрлә рәфтар едәркән үз-көзүнү туршудур, ондан үз чевиридди. Белә ки, сизин Гур'анынызын «Әбәсә» сурәсиндә бу гејд олунмушдур. Лакин бизим Пејғәмбәримиз Иса әлејһиссәлам, о гәдәр хош әхлаг иди ки, һәр каһ јанына кор вә хора хәстәлијинә тутуланлар кәлсәјди, онлары говмаз, әксинә онлара шәфа да верәрди.

Шиә алими: Биз шиәләр инанырыг ки, бу сурә Османын пис-әхлагы барәсиндә назил олмушдур. Чүнки ислам Пејғәмбәр әлејһиссәламы чамааты дүз јола һидајәт етмәк үчүн нәинки мө'минләрлә, һәтта кафирләрлә белә көзәл әхлагла, күләр үзлә рәфтар едирди.

Гејд етдијин Гур'анын саир әјәләриндә Аллаһ-тәала бујурур:

إِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ

«Һәгигәтән сән бөјүк вә көзәл әхлагдасан». (Гәләм сурәси, 4)

Башга бир јердә бујурур:

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ

«Биз сәни чамаат арасына јалныз аләмләр үчүн рәһмәт вә меһрибанлыг олараг көндәрмишик». (Әнбија 107)

Мәсиһи алим: Мән бу мәтләби өзүмдән демирәм. Әксинә мүсәлман хәтибләриндән бири, Багдад мәсчидиндә буну дејәндә ешитмишәм.

Шиә алим: Биз шиәләрин әгидәсинә көрә, һәгигәт јухарыда дедијимдир. «Әбәсә» сурәсинин әјәләри Османын барәсиндәдир. Бәни-Үмәјјәнин нөкәрләри олан бәзи равиләр, Османын абр-һејсијјәтини горумаг үчүн, о әјәнин Пејғәмбәр(с) барәсиндә назил олдуғуну иддиа етмишләр.

Башга сөзлә десәк, «Әбәсә» сурәсиндә кор фәгирдән үз дөңдәрән шәхсин ким олмасы барәсиндә сөһбәт кетмир. «Гәләм» сурәсинин дөрдүнчү вә «Әнбија» сурәсинин јүз

једдинчи ајәләриндә көстәрир ки, һәмин ајәләр ислам Пејғәмбәри(с) илә әлағәдар дејилдир.

Имам Садиг әлејһиссалам бујурур: «Әбәсә сурәси Бәни-Үмәјјәдән олан бир шәхсин барәсиндә назил олмушдур. Бу иш Пејғәмбәрин(с) һүзурунда баш вермишдир. Белә ки, о шәхс, кор адам олан ибни Үмми Мәтуму көрдүкдә, ондан нараһат олду вә үз-көзүнү туршудуб, үзүнү ондан дөндәрди.¹

Бу заман мәсиһи алими ачиз галыб, һеч бир шеј дејә билмәди.

59-Шејх Муфидин Әбдүл газии Әбдүл Чәббар илә мубаһисәси

Шиәнин бөјүк вә көркәмли алимләриндән бири Мәһәммәд ибни Мәһәммәд ибни Нә'мандыр. О, шејх Муфид ләғәби илә мәшһурдур. 336 (вә ја 338) һичри илинин он бири Зилгә'дәдә, Бағдадын он фәрсәхлијиндә олан Үкбәра мәнтәгәсиндәки Субигә кәндиңдә анадан олмушдур. О, өз мүәллим атасы илә Бағдада кәлмиш, орада тәһсилини давам етдирмиш, шиәнин бөјүк

¹ Бу һәдис Мәчмәүл бәјанын 10-чу чилдинин 437-чи сәһифәсиндә гејд олунмушдур. Бә'зиләри, бу ајәнин Пејғәмбәр(с) барәсиндә назил олдуғуну демишләр. Амма јаранан суала белә чаваб вермишләр ки, ибни Мәгтум Пејғәмбәрин(с) јанында оларкән, әдәб гајдаларына риәјәт етмәдијинә көрә, Пејғәмбәр(с) ону әдәбләндирмәк үчүн һәмин аңда ондан үзүнү чевирди. Аллаһын да Пејғәмбәри(с) мәзәммәт етмәсинин сәбәби будур ки, бу чүр әдәбләндирмәнин Пејғәмбәр(с) үчүн чаиз олдуғуна бахмајараг, чамаат арасында јарана биләчәк аңлашылмазлығы арадан галдырмаг үчүн олмушдур. Белә ки, онлар кәрәк Пејғәмбәрин(с) фәгирләрдән үз дөндәриб, сәрвәтлиләрлә отуруб-дурдуғуну күман етмәсинләр. Аллаһ «Әбәсә» сурәсинин ајәләриндә бујурур ки, һәтта дүзкүн олмасына бахмајараг дүшмәнләрин әлиңә бәһанә верилән бир иш көрмә. Белә олан һалда Пејғәмбәр(с) тәрк овла (үстүн бир әмәли тәрк етмәк) олур.

Тәбәри

алимләриндән бүтүн мүсәлман фиргәләринин е'тимад едиб, сөзүнү гәбул етдији шәхсә чеврилмишдир. Әлламә Ылли шејх Муфидин барәсиндә дејир: «О шиәнин ән бөјүк алими, онларын рәиси вә устады иди. Ондан сонра кәлән алимләрин һамысы, онун елминдән бәһрәләнмишдир.¹

Ибни Кәсир Шами «Әл-бидајәту вәнниһажә» китабында јазыр: Шејх Муфид шиәнин бөјүк алими, онларын бөјүк китаб јазаны вә мүдафиәчиси иди. Онун дәрсләриндә мүхтәлиф мәзһәбин чохлу алимләри иштирак едирди.²

Шејх Муфид ики јүздән артыг мүхтәлиф саһәләрдә китаб јазмышдыр. Нәчаши, онун јүз јетмишдән чох китабыны гејд етмишди.³

Шејх Муфид 413-чү һичри гәмәри или Рамазан ајынын он үчүндә чүмә кечәси Багдадда вәфат етмишдир. Онун шәриф гәбри имам Чавад әлејһиссаламын гәбринин јанында, Казимејндәдир.

Шејх Муфид мубаһисә етмәкдә чох күчлү бир алим иди. Онун чох күчлү вә дәлил әсасында олан мубаһисәләри китабларда нәгл олунмушдур.⁴ Бурада онун, бә'зиләринин дедији кими, һәммин мубаһисә сәбәби

¹ Ричалин нәчаши, сәһифә 311.

² Әл-бидајәту вәнниһажә, 12-чи чилд, сәһифә 15.

³ Мүтәддимеји әваилүл мәгалат, Тәбриз чапы, 1371-чи һичри гәмәри или.

⁴ Шејх Муфидин мубаһисәнин дәјәри вә әһәмијјәти барәсиндә буну гејд етмәк кифајәтдир: «һәгигәтән шиә он ики имам шиәләринин фәғиһләри вә онларын дини башчылары һәмишә мубаһисә әһли олмушлар, онун әсәр вә дәјәрләрә е'тигад бәсләмишләр. Кәләчәкдәкиләр дә һәммин үслубу өз кечмиш ата-бабаларындан өјрәнмишләр. Онун мүхалифләрә чаваб вермәк үчүн чох күчлү вә ајдын бир дәлил билмишләр (Әл-фүсулул Мутар, 2-чи чилд, сәһифә 119).

илә шејх Муфид ләгәби алмасыны көстәрән бир мубаһисәни нәзәринизә чатдырыг:

Шејх Муфидин дөврүндә бөјүк сүннү алимләриндән бири Бағдадда елм тәдрис едирди. Она гәзи Әбдүл Чәббар ләгәби вермишдиләр. Бир күн о, дәрсдә отурмушду, сүннү вә шиәләрдән ибарәт олан шакирдләр онун әтрафыны тутмушду. Шејх Муфид һәммин мәчлисә кәлир вә гапынын ағзында отурур. Гази һәммин вахта гәдәр шејх Муфидин адын ешитсәдә өзүнү көрүб, танымамышды.

Бир нечә андан сонра шејх Муфид үзүнү газижә тутуб дејир: Ичазә верирсинизми бу алимләрин һүзурунда сиздән бир сөз сорушум?

Гази:Соруш.

Шејх Муфид: Шиәләрин Пејғәмбәрдән(с) Гәдир-хум чөлүндә рәвајәт етдикләри бир һәдисин барәсиндә нәзәрин нәдир? Белә ки, һәзрәт Пејғәмбәр(с) Әлиј әлејһиссәлама бујурду: Мән кунтум мовлаһу фә Әлијјун мовлаһу. «Мән һәр кәсин мөвласыјамса Әли дә онларын мөвласыдыр.» Бу һәдис дүзкүндүрмү, јохса шиәләр ону јаландан ујдурмушлар?

Гази: Бу рәвајәт сәһиһдир.

Шејх Муфид: Бу рәвајәтдә мөвла кәлмәсини дедикдә нә мәгсәд нәзәрдә тутулур.

Гази: Мәгсәд аға вә рәһбәрликдир.

Шејх Муфид: Әкәр беләдирсә, онда нә үчүн Пејғәмбәрин бујурдуғуна әсасән Әли әлејһиссалам башгаларындан үстүн олдуғу һалда, сүннү шиә арасында бу гәдәр ихтилаф вә дүшмәнчилик јаранмышдыр?

Гази: Еј гардаш! Бу һәдис, рәвајәтдир, лакин Әбу Бәкрин хилафәти дирајәт вә данылмаз бир ишдир. Ағыллы адам рәвајәтә әсасән дирајәти тәрк етмәз!!

Шејх Муфид: Сиз һәзрәт Пејғәмбәрин(с) Әли әлејһиссалам барәсиндә бујурдуғу يَا عَلِيُّ حَرْبُكَ حَرْبِي «Еј Әли сәнинлә мұһарибә мәнимлә мұһарибәдир, сәнинлә сүлһ мәнимлә сүлһдүр» һәдиси барәсиндә фикриниз нәдир?

Гази: Бу һәдис дүзкүндүр.

Шейх Муфид: Буна әсасән Чәмәл мұһарибәсини төрәдән Тәлһә, Зүбейр, Ајишә вә саир кимиләр, Әли әлејһиссәлам илә мұһарибә етдијинә көрә, бу һәдисә әсасән вә сизин дә һәдисин доғрулуғуна е’тираф етдијиниз кими, кәрәк онлар (Пејғәмбәрлә(с) вурушмуш олсунлар вә) кафир һесаб олунсунлар.

Гази: Еј гардаш! Онлар (Тәлһә, Зүбейр, Ајишә вә саир) төвбә етдиләр.

Шейх Муфид: Чәмәл мұһарибәси дирајәт вә гәти бир мәсәләдир, лакин о мұһарибәни төрәдәнләрин төвбә етмәләри рәвајәт вә ешитмәли бир шейдир. Сәнин дедијинә әсасән дирајәти рәвајәтә фәда етмәк олмаз. Ағыллы адам рәвајәтә көрә дирајәти тәрк етмәз.

Гази: Она суалына чаваб верә билмәјиб, бир нечә анлыға фикрә далды. Башыны галдырыб, сонра деди: Сән кимсән?

Шейх Муфид: Мән сизин хидмәтчиниз Мәһәммәд ибни Мәһәммәд ибни Нә’манам.

Гази дәрһал ајаға галхыб, шейх Муфидин әлиндән тутду вә ону өз јериндә отурдуб, деди: Әнтәл Муфиду һәггән, доғрудан да сән Муфид (фајда) верәнсән.

Мәчлисдә иштирак едән алимләр газинин бу һәрәкәтиндән инчидиләр вә пычылты дүшдү. Гази онлара деди: Мән бу шейхин чавабында ачиз галдым. Әкәр сизләрден биринин чавабы варса бәјан етсин.

Һеч кәс ајаға галхыб, бир сөз дејә билмәди. Беләликлә шейх Муфид гәләбә чалды вә һәммин мәчлисдә Муфид ләгәби онун үчүн верилди.¹

¹ Мәчалисул мә’минин, 1-чи чилд, сәһифә 200-201.

60-Шейх Муфидин Өмәр ибни Хәттабла јухуда мубаһисәси

«Төвбә» сурәсинин 46-чы әјәсиндә бујрулур:

الْأَنصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ
كَفَرُوا ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْ هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ
لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَيْهِ وَ أَيْدَهُ يَجْنُوهُ لَمْ تَرَوْهَا...

«Әкәр Пејғәмбәрә(с) көмәк етмәсәниз, Аллаһ она көмәк едәчәкдир (нечә ки ән ағыр саатларда белә она көмәк едиб, тәнһа гојмады). О заман ки, (һичрәт заманы) кафирләр ону Мәккәдән чыхартдылар, һалбу ки, о, ики нәфәрин икинчиси иди. (Онунла бир нәфәрдән артыг јох иди). О заман, о икиси мағарада олан заман, о, өз јолдашына дејирди: Гәм-гүссә јемә, Аллаһ бизимләдир. Бу заман Аллаһ өз арамлығыны она (Пејғәмбәрә(с)) назил етди, онларын көрмәдији гејби ләшкәрләрлә ону гүввәтләндирди».

Сүннү алимләри бу әјәни Әбу Бәкрин фәзиләтинә ән ашкар дәлил һесаб едирләр. Һабелә Әбу Бәкри Пејғәмбәрин(с) мағара јолдашы һесаб едир. Бунунла да онун хилафәтә ләјиг олмағыны сүбут етмәјә чалышырлар. Онларын шаирләри дә һәммин мәсәлә илә әлағәдар олараг, ону тә'рифләјирләр. Мәсәлән Сә'ди дејир:

ای یار غار سید و صدیق و راهبر

مجموعه فضائل و گنجینه صفا

مردان قدم به صحبت یاران نهاد هاند

لیکن نه همچنان که تو در کام اژدها

Јухардакы мәсәләләрә диггәт јетирмәклә, шейх Муфиддән нәгл олунаң бир һадисәни хатырладырыг.

Әлламә Тәбәрси «Еһтичач» китабында вә Кәрачки «Кәнзүл фәваид» китабында шејх Әбу Әли Һәсән ибни Мәһәммәд Риггидән нәгл едирләр ки, шејх Муфид белә бујурмушдур: Бир күн јухуда көрдүм ки, јол илә кедирәм. Бирдән көзүм бир дәстә адама саташды. Онлар бир кишинин әтрафында топлашмышдылар. О киши, онлар үчүн әһвалат сөјләјирди. Сорушдум ки, о киши кимдир? Дедиләр Өмәр ибни Хәттабдыр.

Мән Өмәрин јанына кетдим, көрдүм ки, бир киши онунла данышыр, лакин онларын сөһбәтини баша дүшә билмирдим. Сөзләрини кәсиб, Өмәрә дедим: Де көрүм, «Сани иснәјни изһума фил ғар» ајәсинә әсасән Әбу Бәкрин үстүнлүк дәлилләри нәдир?

Өмәр деди: Бу ајәдә мөвчуд олан алты нөгтәјә диггәт јетирмәклә Әбу Бәкрин фәзиләти ајдын олур. (Сонра алты фәзиләти белә сајмаға башлады:)

1-Аллаһ Гур'анда (Төвбә сурәсинин 40-чы ајәси) Пејғәмбәри(с) јад едир, Әбу Бәкри онларын икинчиси гәрар верир. Санијә иснәјни.

2-Аллаһ јухардакы ајәдә о икисини (Пејғәмбәр(с) вә Әбу Бәкри) бир-биринин јанында, бир мөкәнда гејд едир. Вә бу да онларын арасында олан мәһәббәтә дәләләт едир. (Изһума фил ғар).

3-Аллаһ һәмин ајәдә, Әбу Бәкри Пејғәмбәрин(с) саһиби вә рәфиги дејә гејд едир ки, бу да Әбу Бәкрин јүксәк мәгамына ишарәдир (из јәгулу лисаһибиһи).

4-Аллаһ Пејғәмбәрин(с) Әбу Бәкрә гаршы меһрибан олдуғундан хәбәр верир. Јухардакы ајәјә әсасән Пејғәмбәр(с) Әбу Бәкрә деди: Гәм-гүссә јемә.

5-Пејғәмбәр(с) Әбу Бәкрә хәбәр верди ки, Аллаһ һәр икимизин ејни сәвијјәдә көмәкчиси вә мүдафиәчисидир (иннәллаһә мә'әнә).

6-Аллаһ бу ајәдә өз арамлығыны Әбу Бәкрә назил олмасындан хәбәр верир, чүнки Пејғәмбәр(с) һәмишә арам иди вә она арамлығын назил олмасынын һеч бир еһтијачы јох иди.

Бу ајәдәки алты мүһүм мәсәлә Әбу Бәкрин

үстүнлүжүнү көстөрип ки, һеч кәс онлары рәдд едә билмәз.

Шејх Муфид дејир: Мән она дедим: Доғрудан да Әбу Бәкрлә достлуг һаггына әда етдин. Амма Аллаһын көмәји илә сән дедијин алты мәсәләнин һамысына чаваб верәрәм. Күчлү күләјин тоз-торпағы вә күлү галдырыб, һаваја сәпәләдији кими сәнин дәлилләрини пуч едәрәм.

1-Әбу Бәкри ики нәфәрин икинчиси гәрар верилмәси, онун фәзиләтинә дәләләт етмир. Чүнки мө'мин мө'минлә, һәмчинин мө'мин кафирлә бир јердә ола биләр. Мө'мин онлардан биринин адыны чәкмәк истәдикдә дејир ки, ики нәфәрдән икинчиси (сани иснәјни).

2-Әбу Бәкрлә Пејгәмбәр(с) бир јердә зикр едилмәси дә онун фәзиләтинә дәләләт едә билмәз. Чүнки биринчи дәлилдә дедијимизә көрә, ики шәхсин бир јердә олмасы онун јахшы олмасына дәлил дејилдир. Ола билсин ки, мө'мин кафирлә бир јердә олсун. Белә ки, Пејгәмбәр(с) мәсчидинин шәрафәти ки, Сур мағарасындан артыгдыр, мұнафиг вә мө'мин вә саир кәлиб, орада бир јерә јығышырдылар. Она көрә дә Гур'ан «Мә'арич» сурәсинин 36, 37-чи ајәләриндә бујуруп:

فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ - عَنِ الْيَمِينِ
وَ عَنِ الشِّمَالِ عَزِينَ:

«Бу кафирләрә нә олмушдур ки, сүрәтлә сәнин јанына кәлирләр. Сағдан, солдан дәстә-дәстә сәнин јанына кәлирләр».

Һәмчинин Нух әлејһиссәламын кәмисиндә һәм Пејгәмбәр, һәм шејтан, һәм дә һејванлар бар иди. Демәли бунларын бир јерә јығышмасы, фәзиләтләринә дәләләт едә билмәз.

3-Әбу Бәкрин Пејгәмбәрлә(с) мұсаһиб олмасы да онун фәзиләтинә дәләләт етмир. Чүнки мұсаһиб јанашы олмағ мө'насынадыр. Ола билсин ки, кафир мө'минлә јанашы олсун. Белә ки, Гур'ан бујуруп:

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَ هُوَ يُخَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ بِالَّذِي
خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ...

«(Иманлы) досту сөһбәт етдији (мәғрур имансыз вә сәрвәтлијә) деди: Сәни торпагдан јарадан Аллаһа гаршы кафир олурсанмы» (Кәһв сурәси 37).

4-Пејғәмбәрин(с) Әбу Бәкрә дедији «ла тәһзән» (гәм-гүссә јемә) кәлмәси исә Әбу Бәкрин фәзиләтинә дејил, јалныз онун хәтакарлығына дәләләт едир. Чүнки Әбу Бәкрин гәм-гүссәси ја итаәт иди, ја да күнаһ. Әкәр итаәт олсајды Пејғәмбәр(с) онун гаршысыны алмазды. Демәли күнаһ олдуғуна көрә Пејғәмбәр(с) ону гадаған етмишдир.

5-Пејғәмбәрин(с) иннәллаһә мә’әна (Аллаһ бизимләдир) дејә бујурмағы да онларын һәр икиси олдуғуну чатдырмыр. Әксинә мәгсәд шәхсән Пејғәмбәрин(с) тәкчә өзүдүр. Пејғәмбәр(с) өзүнү чәм әвәзликлә гејд етмишдир. белә ки, Аллаһ Гур’анда өз көрдүјү ишләри чәм әвәзлији илә ифадә едиб, бујурур:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ:

«Биз зикри (Гур’аны) назил етдик вә һәгигәтән биз онун кешикчисијик.» (Ғичр сурәси 9)

6-Әбу Бәкрә арамлығын назил олмағыны дејирсәнсә, бу да ајәнин заһири гурлушу илә мұхалифдир. Чүнки арамлыг о шәхсә назил олмушдур ки, ајәнин ахрынын көстәрдији кими Аллаһын көзә көрүнмәз гошунлары да һәммин шәхсин көмәјинә кәлирди. О да Пејғәмбәрди(с). Әкәр десән ки, һәр икиси (арамлыг вә Аллаһын көзә көрүнмәз гошунлары) Әбу Бәкрә назил олмушду, онда Пејғәмбәри(с) нүбүввәтдән харич етмиш оларсан. Демәли арамлыг јалныз Пејғәмбәрә(с) назил олмушдур. Чүнки о мағарада јеканә шәхс иди ки, арамлыға малик олмаға ләјагәти вар иди. Лакин Гур’анда башга јердә Пејғәмбәрин(с) мә’минләрлә арамлыгда шәрик олмасыны көстәрәркән һәр икисинин ады гејд олунур. Белә ки, Фәтһ сурәсинин 26-чы ајәсиндә бујурулуру:

فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ:

«Аллаһ өз арамлыгыны Рәсулуна вә мө'минләре назил етди».

Буна әсасән мағара әјәсини өз достун Әбу Бәкрин үстүнлүжүнә дәлил кәтирмәсәјдин даһа јахшы оларды.

Шејх Муфид дејир: О, (Өмәр) мәнә чаваб верә билмәди, чамаат әтрафындан дағылдыгда мән јухудан ојандым.¹

61-Мағара әјәси илә әлагәдар мә'мунун сүннү алимләри илә мүбаһисәси

Аббаси хәлифәләринин једдинчиси олан Мә'мун, дөврүн газиси олан Јәһја ибни Әксәмә көстәриш верди ки, мәшһур алимләри мүәјјән күндә вә мүәјјән саатда мүбаһисә етмәк үчүн бир јерә јығсын. Јәһја ибни Әксәм сүннүнүн бөјүк алимләрини вә равиләрини бир мәчлисдә јығды. Мә'мун да ора кәлиб, онларла һал-әһвал сорушдугдан сонра, деди: Мән сизи бураја чағырмышам ки, бирликдә отуруб, азад мүһитдә имамәт барәсиндә арашдырма апараг ки, һөччәт һамы үчүн тамам олсун.

О мәчлисдә алимләрин һәр бири Әбу Бәкрин вә Өмәрин Пејғәмбәрдән(с) сонра хәлифә олмасы үчүн ләјагәтини вә үстүнлүјү барәсиндә сөз дедиләр. Мә'мун исә әјдын дәлилләрлә онларын һамысыны рәдд етди. Нәһајәт, Ишағ ибни Һәммад ибни Зејд адлы бир сүннү алими мүбаһисәјә киришәрәк, Мә'муна деди: Аллаһ Гур'ани-кәримдә (Төвбә сурәси 40) Әбу Бәкрин барәсиндә бујуруп:

¹ Еһтичачи Тәбәрси, 2-чи чилд, сәһифә 326-329.

... ثَانِي اثْنَيْنِ إِذْهُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ
لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا فَأَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ
عَلَيْهِ ...

«(Пејғәмбәр(с) Мәккәдән һичрәт вахты Мәккәнин јахынлығында олан мағарада кизләнди) о ики нәфәрин икинчиси олан бир һалда (икинчиси дә Әбу Бәкр иди) һәр бири мағарада идиләр, Пејғәмбәр(с) өз јолдашына деди: Гәм-гүссә јемә, һәгигәтән Аллаһ бизимләдир. Аллаһ да өз арамлығыны она (Пејғәмбәрә(с) назил етди».

Аллаһ-тәала бу ајәдә Әбу Бәкри Пејғәмбәрин(с) мүсаһиби вә јолдашы кими тәгдим едир.

Мә’мун: Нечә дә гәрибәдир! Сиз Гур’анын ајә вә лүғәтләри барәдә нә гәдәр кәм-савадсыныз. Мәкәр бә’зән кафир мө’мин шәхсин мүсаһиби вә јолдашы олмурму? Белә олан һалда һәмин јолдашлыг кафир үчүн нә ифтихар кәтирә биләр? Белә ки, Гур’ан бујурур: (Кәһв сурәси 37)

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَكَفَرْتَ يَا الَّذِي
خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ

«Иманлы јолдаш онунла (сәрвәтли имансыз мәғрур шәхслә) сәһбәт едиб, деди: Сәни торпагдан Аллаһа јарадан гаршы кафир олурсан?»

Бу ајәјә әсасән мө’мин кафирлә јолдаш һесаб олунур.

Әрәб сөз усталарынын чохлу ше’рләри дә кәстәрир ки, бә’зән инсан һејванла бир јердә оларкән онлара мүсаһиб ады верилир. Буна әсасән саһиб тә’бири ифадәси һеч бир ифтихара дәлил ола билмәз.

Исһаг: Бу ајәјә әсасән Пејғәмбәр(с) Әбу Бәкрә тохдаглыг вериб, она нәвазиш кәстәрди вә бујурду: Ла тәһзән (гәм-гүссә јемә).

Мә’мун: Де көрүм Әбу Бәкрин гәм-гүссәси итаәт иди, јохса күнаһ? Әкәр итаәт олдуғуну куман едирсәнсә, бу һалда Пејғәмбәрин(с) итаәти гадаған етмәјини фәрз

етмиш олурсан. (Белә ишләр дә Пејғәмбәрә(с) јарашмаз). Әкәр күнаһ олдуғуну дејирсәнсә, онда о күнаһкар үчүн нә фәзиләт вә ифтихар сајыла биләр?!

Исһаг: Аллаһ јухардакы әјәдә өз арамлығыны Әбу Бәкрә назил етмишдир. Бу да онун үчүн бөјүк ифтихар вә фәзиләтдир. Бу арамлыг Пејғәмбәрә(с) јох Әбу Бәкрә аиддир. Чүнки Пејғәмбәрин(с) бу арамлыға еһтијачы јох иди.

Мә’мун: Гур’ан төвбә сурәсинин 25, 26-чы әјәләриндә бујурур:

وَّ يَوْمَ حُنَيْنٍ إِذْ أَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْئًا وَ ضَاقَتْ عَلَيْكُمْ الْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ سَكِينَتَهُ عَلَى رَسُولِهِ وَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

«Аллаһ сизә мүхтәлиф чохлу мејданларда көмәклик етди, Һүнел мүһарибәсиндә дә (көмәклик етди) о заман ки, сизин чохлуғунуз сизи тәәччүбә кәтирмишди, лакин бу сизин чәтинликләринизин һеч бирини һәлл етмәди. Јер өзүнүн бүтүн кенишлији илә сизә дар кәлди. Сонра мүһарибә мејданындан гачдыныз. Аллаһ өз арамлығыны Рәсулуна(с) вә мә’минләрә назил етди».

Еј Исһаг! Билирсәнми Пејғәмбәрин(с) әтрафындан гачмајан вә она Һүнејн мејданында көмәк едәнләр кимләр иди?

Исһаг: Хејр, билмирәм.

Мә’мун: Һүнејн мүһарибәсиндә (Һүнејн Мәккә илә Тајф арасында јерләшән бир мәнтәгәнин адыдыр ки, сәккизинчи һичри илиндә бу мүһарибә баш вермишдир) бүтүн ислам ордусу мәғлубијјәтә уғрајыб, дөјүш мејданындан гачмаға башладыгда, Пејғәмбәр(с) Бәни-Һәшимдән олан једди нәфәрлә галды. Әли әлејһиссәлам өз гылынчы илә мүһарибә едир, дөјүшүр, Аббас (Пејғәмбәрин(с) әмиси) Пејғәмбәрин(с) дәвәсинин јүјәниндән јапышмышды. Башга беш нәфәр дә Пејғәмбәри(с) көзләјирдиләр ки, кафирләр тәрәфиндән

она зэрэр дэјмәсин.¹

Нәһајәт Аллаһ Пејғәмбәри(с) галиб етди (бурада өз арамлығыны Пејғәмбәрә(с) вә мө'минләрә назил етди. Буна әсасән Пејғәмбәр(с) илаһи арамлыға еһтијачлыдыр). Еј Исһар: Бу ајәдә мө'минләр дедикдә мәгсәд Әли әлејһиссәлам вә Бәни-Һашимдән олан бир нечә нәфәрдири ки, дөјүш мејданында галдылар. Буна әсасән ким фәзиләтлидир? Һүнејн мејданында Пејғәмбәрлә(с) бирликдә галанлар, һәм Пејғәмбәрә(с), һәм дә онлара Аллаһын арамлығы назил оланлар үстүндүр, јохса Пејғәмбәрлә(с) бирликдә мағарада олан шәхс? Һалбуки, онун арамлығы гәбул етмәјә һеч бир ләјагәти јох иди.

Еј Исһар! Ким даһа јакшыдыр: Пејғәмбәрлә(с) мағарада олан шәхс, јохса Пејғәмбәрин(с) јатағында јатараг, чаныны о һәзрәтә фәда едән шәхс? О заман ки, Пејғәмбәр(с) Мәккәдән һичрәт етмәји гәрара алдыгда Аллаһын әмри илә Пејғәмбәр(с) Әли әлејһиссәлама бујурду: Мәним јеримдә јат, мәним чанымы гору.

Әли әлејһиссәлам әрз етди: Еј Рәсуләллаһ(с)! Әкәр мән сәнин јериндә јатсам, сиз саламат галачагсынызмы?

Пејғәмбәр(с) бујурду: Бәли.

Әли әлејһиссәлам деди: «Сән'ән вә та'әтән» (јә'ни баш үстә вә көз үстә).

Сонра Һәзрәт Әли әлејһиссәлам Пејғәмбәрин(с) јатаг јериндә јатды, Пејғәмбәрин(с) мәләфәсини үстүнә чәкди. Мүшрикләр кечә икән көзләрини онун јатдығы јерә дикмишдиләр вә орада јатан Пејғәмбәрин(с) олмасында һеч бир шүбһә етмирдиләр. Онларын һамысы гәрара

¹ Бу беш нәфәр дә ашағыдакылардан ибарәт иди.

1-Әбу Сүфјан ибни Һарис (Пејғәмбәрин(с) әмиси оғлу).

2-Нофәл ибни Һарис

3-Рәби'әт ибни Һарис

4-Фәзл ибни Аббас

5-Әбдуллаһ ибни Зүбејр.

Ә'ламул вәра 119-чу сјһифә, Камили ибни Әсир, 2-чи чилд, сәһифә 239.

алмышдылар ки, һәр тајфадан бир нәфәр ирәли кәлиб, Пејғәмбәрә(с) зәрбә ендирсин ки, Пејғәмбәр(с) өлдүкдән сонра, онун гатили бир нәфәр олмадығындан Бәни-Һашим онларла мубаризә едә билмәсин.

Әли әләһиссалам мүшрикләрин сәсини ешидирди. Лакин о чәтин анларда һеч вахт горхуб, өзүнү итирмәди, изтираб һисси кечирмәди. Амма Әбу Бәкр мағарада оlanda изтираб һисси кечирир вә горхурду. Һалбуки, Пејғәмбәрин(с) јанында иди. Лакин Әли әләһиссалам тәк олмасына бахмајараг, там ихласла мугавимәт кәстәрди. Аллаһ мәләкләрини онун јанына кәндәрди ки, мүшрикләрин шәррини ондан дәф етсин.

Әли белә фәдакарлыг едәрәк чанындан кечди, һәјаты боју да һәмишә әзәмәт вә фәзиләтин зирвәсиндә иди. Мәһз һәмин һалда өз севимлиси Аллаһын дәржаһына кетди.¹

62-Мүәллифин ибни Әбил Һәдидлә гијаби мубаһисәси

Сүннү алимләриндән бири Әллама вә бөјүк тарихчи Әбдүл Һәмид ибни Мәһәммәд ибни Һүсејн ибни Әбил Һәдид Мәдаинидир ки, ибни Һәдид ады илә мәшһурдур. Онун «Нәһчүл-бәләғә»-јә јаздыгы шәрһләр сон дөвүрдә ијирми чилдлик китаб шәклиндә чап олунмушдур. О 655-чи һичри гәмәри илиндә Бағдадда дүнјадан кедибдир.

О, өз «Нәһчүл-Бәләғә»-јә јаздыгы шәрһинин алтынчы чилдиндә, Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра јаранан һәјәчанлы һадисәләрә ишарә едәрәк, играр едир ки, Өмәр бир дәстә илә Пејғәмбәрин(с) гызы Фатимә әләһәссәламын евинә Һүчум етди. Фатимә әләһәссәламын сәси учалды: Евимдән узаглашын.

¹ Биһарул Әнвар, 49-чу чилд, сәһифә 194-200.

Һәмчинин «Сәһиһи Бухари» вә «Сәһиһи Мүслим»-дә ашкар гејд олунур ки:

فَهَجَرْتُهُ فَاطِمَةَ وَ لَمْ تُكَلِّمُهُ فِي ذَلِكَ حَتَّى
مَاتَتْ فَدَفَنَهَا عَلَيَّ لَيْلًا وَ لَمْ يُودَّنْ بِهَا
أَبَا بَكْرٌ

Фатимә әләһәссәлам Әбу Бәкрдән узаглашды, онунла данышмады. Нәһәјәт бу һалда дүнјадан кетди. Әли әләһиссәлам, Фатимә әләһәссәламы кечә икән дәфн етди вә һадисәни Әбу Бәкрә хәбәр вермәди.¹

Лакин бунунла ејни заманда ибни Әбил Һәдид Әбу Бәкр вә Өмәрин һејсијјәтини горујуб, сахламаг үчүн онларын ишләринә бәраәт газандыраг, дејир:

فَإِنَّ هَذَا لَوْ ثَبَتَ أَنَّهُ خَطَا لَمْ يَكُنْ كَبِيرَةً، بَلْ
كَانَ مِنْ بَابِ الصَّغَائِرِ الَّتِي لَا تَقْتَضِي التَّيْرِي، وَ
لَا تَوْجِبُ زَوَالَ التَّوَلَّى

Әкәр Өмәр вә Әбу Бәкрин Фатимә әләһәссәлама гаршы рәва көрдүкләри бу рәфтар, онларын хәта вә күнаһы олсајды да кәбирә күнаһ дејил, јалныз сәғирә күнаһ сајылырды. Бу да Фатимә әләһәссәламын онлара бизарлыг едәрәк, онларла достлуғун кәсмәсинә сәбәб олмаз.

Мүәллиф дејир: Доғруданмы Һәзрәти Зәһра әләһәссәламын евинә һүчум едилмәси, јахуд она һүчум көстәришинин верилмәси вә о һәзрәтин нараһат едилмәси өмрүнүн ахрына гәдәр Әбу Бәкрлә данышмајыб, онлардан үз чеви́рмәсинә сәбәб олачаг гәдәр нараһатчылыг, сәғирә күнаһ сајылырмы?

Әкәр ибни Әбил Һәдид, бу һадисәни үмумијјәтлә инкар етсәјди чох да тәәччүбләнмәздик. Лакин о бу һадисәнин

¹ Нәһчүл Бәләғәнин шәрһи, ибни Әбил Һәдид, 6-чы чилд, сәһифә 46-47.

үзлүжүнү е'тираф етдикдән сонра нечә олур ки, бу чүр сөзләр данышыр? Мәкәр о, кәбирә күнаһла сәгирә күнаһын арасындакы фәрги билмирдими?

Мәкәр ибни Әбил Һәдид өзү нәгл етмир ки, (вә саир сүннү алимләри дә Пејғәмбәрдән(с) нәгл етмирләр ки,) Пејғәмбәр(с) Фатимә әләһәссәләмын барәсиндә бујурду:

إِنَّ اللَّهَ يَغْضِبُ لِيَغْضَبَ فَاطِمَةَ وَ يَرْضَى لِرِضَاهَا

«Аллаһ Фатимә әләһәссәләмын гәзәби илә гәзәбләнәр, онун разылығы илә разы олар». Һәмчинин бујурмушдур:

فَاطِمَةُ بَضْعَةٌ مِنِّي، مَنْ آذَاهَا فَقَدْ آذَانِي وَ
مَنْ آذَانِي فَقَدْ آذَى اللَّهَ

«Фатимә әләһәссәләм мәним гәлбимин парасыдыр. Һәр кәс ону инчитсә мәни инчитмишдир, һәр кәс мәни инчитсә Аллаһы инчитмишдир».¹

Буна әсасән шүбһәсиз о ики нәфәр Фатимә әләһәссәләмы инчитдиләр. Фатимә әләһәссәләмын инчидилмәси вә гәзәбләндирилмәси дә Аллаһын вә Пејғәмбәр(с) инчидилиб, гәзәбләндирилмәсидир. Буна әсасән доғруданмы Фатимәнин инчидилмәси сәгирә күнаһ һәсајылар?! Әкәр бу сәгирә күнаһдырса, онда кәбирә күнаһ нәдир?

Мәкәр Аллаһ Гур'анда белә бујурмур ки:

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَ رَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي
الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَاباً مُّهِيناً

«Аллаһы вә онун Рәсулуну(с) инчидәнләри, Аллаһ дүнја вә ахирәтдә лә'нәтләјир. Онлар үчүн хар едичи әзаб һазырламышдыр». (Әһзаб 57)

¹ Сәһиһи Бухари, Бејрут чапы, 7-чи чилд, сәһифә 47 вә 9-чу чилд, сәһифә 185. фәзаилүл хәмсә, 3-чү чилд, сәһифә 190.

Мәкәр сәгирә кұнаһы көрәнләр Аллаһын вә Рәсулунун(с) лә'нәтинә дүчар олармы?

63-Нәсс мұтабилиндә ичтиһад барәсиндә мубаһисә

Ислам нәзәриндән Гур'ан ајәләри вә Пејғәмбәрин(с) ашкар кәламларына табе олмаг лазымдыр. Әкәр онларын мұтабилиндә мүәјјән бәһанәләр кәтириб, өз сөзләримизә бәраәт газандырсаг, она ичтиһад дејилир вә ја нәсс мұтабилиндә ичтиһад адланыр. Белә ичтиһадлар шүбһәсиз батилдир вә онлар күфр вә азғынлыгла нәтичәләнән бидәтдән гејри бир шеј дејилдир.

Лакин дүзкүн ичтиһад будур ки, мүәјјән бир мөвзунун һөкмүнүн дәлилинин һәм дәләләт, һәм дә сәнәд бахымындан дүзкүн олмасы там ајдын олмур, мүчтеһид ичтиһад гајдаларына әмәл едәрәк о мөвзунун һөкмүнү ајдынлашдырыр. Бүтүн шәраитләрә малик олан мүчтеһид барәсиндә белә бир ичтиһад, мүгәллидләри үчүн һөччәт сајылачагдыр. Инди буна нәзәр јетирәрәк ашағыдакы мубаһисәјә дигтәт јетирин.

Мәлик шаһ Сәлчуғи бир мәчлис тәшкил етди. Өзү вә вәзири Хачә Низамүл-Мүлк һәмин мәчлисдә иштирак етди. Бөјүк сүннү алимләриндән бири олан Аббаси илә шиә алими Әләви арасында саир алимләрин һүзурунда ашағыдакы мубаһисә башланды:

Әләви:Сизин мө'тәбәр китабларыңызда гејд олунур ки, Өмәр ибни Хәттаб, Пејғәмбәрин(с) дөврүндә гәти вә данылмаз һөкмләрдән олан бә'зи һөкмләри дәјишдирмишдир.

Аббаси: Һансы һөкмү дәјишдирмишдир?

Әләви: Мисал үчүн: 1-Рамазан ајында гылынан Тәравих кими нафилә намазыны, Өмәр чамаатла

бирликдә гылырды,¹ һалбуки нафилә намазыны чамаатла гылмаг олмаз. Белә ки, Рәсули Әкрәмин(с) дөврүндә тәкликдә гылынырды. (Лакин Пејғәмбәрин(с) дөврүндә чамаатла бирликдә гылынан истисга мүстәһәб намазы истисна олунуб.)

2-Өмәр көстәриш вермишди ки, эзанда «һәјјә әлә хәјрил әмәл» јеринә «әссәлату хәјрун минәнновм» дејилсин.²

3, 4-Өмәр Тәмәттә Һәччини вә мүвәггәти издивачы һарам етди.³

5-О зәкатын мәсрәф олунма јерләриндән бири олан мүәллифәтил-гулубуһум пајыны ихтисара салды. Һалбуки «Төвбә» сурәсинин 60-чы әјәсинә ујғун олараг, онларын зәкатдан пајы гејд олунур.

Мәлик шаһ: Доғруданмы Өмәр бу кими дәјишикликләр етмишдир.

Хачә Низамул-Мүлк: Бәли. Бу мәсәләләр мә'тәбәр сүннү китабларында нәгл олунмушдур.

Мәлик шаһ: Онда биз бид'әт гојан бир шәхсә нечә табе ола биләрик.

Гушчи:⁴Әкәр Өмәр Тәмәттә Һәччини, мүвәггәти издивачы, јахуд эзанда олан «һәјјә әлә хәјрил-әмәл» чүмләсини гадаған етмишсә, демәли өз рә'јинә әмәл едәрәк, ичтиһад етмишдир. Ичтиһад да бидәт дејилдир.⁵

¹ Сәһиһи Бухари, 2-чи чилд, сәһифә 251, Камил ибни Әсир, 2-чи чилд, сәһифә 31.

² Шәрһи Зәргани әләл мүвәттә' малик, 1-чи чилд, сәһифә 25.

³ Тәфсири Рази, ниса сурәсинин 24-чү әјәсинин тәфсири.

⁴ Гушчи сүннүләрин бөјүк алимләриндән биридир ки, имамүл мүтәкәллим адландырылыр.

⁵ Шәрһи тәчрид (Гушчи), сәһифә 374.

Әләви: Де көрүм Аллаһын кәламы Гур'ан вә Пејғәмбәрин(с) ашкар көстәришләри мұтабилиндә башга сөз изһар едәрәк, шәхси нәзәр ирәли сүрмәк олармы? Де көрүм, нәсс гаршысында шәхси рә'ји изһар етмәк дүзкүндүрмү? Әкәр белә оларса, вә һәр бир мүчтеһидин белә һаггы оларса заман кечдикчә ислам һөкмләринин әксәријјәти дәјишдирилә биләр вә исламын әбәди оларат галмасы тәһлүкә илә үзләшәр. Мәкәр Гур'ан бујурмур ки:

وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ
فَانْتَهُوا

«Пејғәмбәрин(с) сизә кәтирдикләрини көтүрүн вә сизә гадаған етдикләрини тәрк един». (Һәшр сурәси 7)

وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ

«Һеч бир иманлы кишинин вә гадынын Аллаһ вә онун Пејғәмбәри бир иши вачиб билдикдә өз нәзәрләрини (Аллаһын фәрманы мұтабилиндә) изһар етмәјә һаглары јохдур». (Әһзаб 36)

мәкәр Пејғәмбәр(с) бујурмајыбдырмы:

حَلَالٌ مُّحَمَّدٍ حَلَالٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَ حَرَامٌ
مُّحَمَّدٍ حَرَامٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ:

«Мәһәммәдин һалал бујурдуглары гијамәтә кими һалал, һарам бујурдуглары гијамәтә кими һарамдыр».¹

Нәтичә алырыг ки, исламын ашкар һөкмләрини һеч вахт дәјишдирмәк, әвәз етмәк олмаз. Һәтта Пејғәмбәрин(с) шәхсән өзү дә бу иши едә билмәзди. Белә ки, Гур'ани-кәрим шәхсән Пејғәмбәрин(с) барәсиндә бујурур:

¹ Мүгәддимеји дарәми, сәһифә 39, Үсули Кафи, 1-чи чилд, сәһифә 69.

وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ-لَاخَذْنَا مِنْهُ
بِالْيَمِينِ- ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ- فَمَا مِنْكُمْ مِنْ
أَحَدٍ عَنْهُ حَاژِيزَ

«Һәр вахт Пејғәмбәр(с) бизә јалан нисбәти верәрсә биз ону гүдрәтлә тутардыг. Сонра онун гәлбинин дамарыны кәсәрдик вә сизләрдән бир кәс она мане олуб ону һимајә едә билмәзди». (Һаггә сурәси 44, 47-чи ајәләр)

Доктор сејјид Мәһәммәд Тичанинин мубаһисәләри

ГЕЈД

Доктор сејјид Мәһәммәд Тичани Сәмави Тунисин Гәфсә шәһәриндәндир. О өз нәслинин адәт ән-әнәләринә ујғун олараг сүннүләрин Малики фиргәсинин ардычылы иди. Али тәһсил сәвијјәсини битирдикдән сонра алим олур вә ислам мәзһәбләринин һансынын һагг олмасы барәсиндә чох јорулмаз, дәрин тәһгигатлара башлајыр. Бу барәдә чохлу мүсафирәтләр етмиш, Нәчәфи-Әшрәфдә һәзрәти ајәтуллаһүл үзма-Хуи вә шәһид ајәтуллаһ сејјид Мәһәммәд Багир Сәдрин һүзуруна чатыр. Чохлу ахтарышлардан сонра сәмими гәлбдән шиәлији гәбул едир вә рәсми шәкилдә шиә олур. О, өз тәрчүмеји һалыны «Сүммә иһтәдәјту» (нечә һидајәт олдум) китабында бәјан етмишдир. онун јаздыгы мә'әссадигин (доғручуларла бирликдә) китабында дәлил, сүбут әсасында шиәлијин һагг олмасыны сүбут етмишдир.

Бу китабда онун мубаһисәләриндән бир нечәсини гејд етмәк јеринә дүшәрди.

64-Тәвәссүл барәсиндә шәһид әјәтуллаһ Сәдр илә мубаһисә

Доктор Тичани сүннүләрден Малики мәһәбинин ардычылы олдуғу заман Тунисдән Нәчәфи-Әшрәфә кәлир вә достунун вастәчилији илә әјәтуллаһүл-үзма сејјид Мәһәммәд Багир Сәдрин һүзуруна чатыр.¹ Онун һүзурунда мүхтәлиф суаллар гаршыја гојур. О чүмләдән сорушур:

Сәуди алимләри дејирләр ки, әли гәбрә сүртмәк, салеһләрә тәвәссүл едиб вә онлардан тәбәррүк көтүрмәк, Аллаһа ширкдир. Сизин бу барәдәки нәзәриниз нәдир?

Әјәтуллаһ Сәдр: Әкәр гәбрә әл чәкмәк, онлара тәвәссүл етмәк, онларын (Аллаһын изни олмадан) фәјда вә ја зәрәр чатдырмасына инам бәсләмәкдирсә, белә иш ширкдир. Лакин јеканә Аллаһа пәрәстиш едән мүсәлманлар билирләр ки, фәјда вә ја зәрәр чатдыран јалныз Аллаһдыр. Аллаһ достлары да бир нөв васитәдир. Буна әсасән онларын васитә олмасына е'тигад бәсләмәк, һеч вахт ширк дејилдир.

Истәр сүннү, истәрсә дә шиә мүсәлманларын һамысы Пејғәмбәри Әкрәмин(с) дөврүндән индијә гәдәр бу мәсәлә барәсиндә фикр бирлијиндәдирләр. Лакин сонунчу әсрләрдә мејдана кәлән Вәһһәби фиргәси мүсәлманларын ичмасынын әксинә рәфтар едәрәк, мүсәлманларын ганынын ахыдылмасыны мубаһ билир вә онларын арасына тәфригә салараг, гәбрә әл сүртмәји, тәвәссүл

¹ Һәзрәт әјәтуллаһүл-үзма шәһид сејјид Мәһәммәд Багир Сәдр 1353-чү һичри гәмәри илиндә Казимејн шәһәриндә доғулмуш, чаванлыг јашларында ичтиһад мәғамына чатмышдыр. Онун ијирми дөрддән артыг мүхтәлиф, о чүмләдән: фиһ, үсул, мәнтиг, фәлсәфә вә исламын мүхтәлиф анлајышлары барәсиндә китабы вардыр. Өз гәләми илә ијирми бир ил мубаризә апардыгдан сонра Ирагын Бә'с режими тәрәфиндән 47 јашында әзиз алим бачысы Бинтул-Һуда илә бирликдә Һәббәс (Сәддамын) режиминин чәлладлары тәрәфиндән шәһадәтә чатдырылмышдыр.

етмәји ширк һесаб едирләр. Сонра бујурду: Сејјид Шәрәфуддин Амили шиәнин бөјүк мүнәггигләриндән биридир. О дәјәрли «Әл-мүрачиәт» китабыны јазмышдыр. Әбдүл Әзиз Сәудинин һөкмранлығы дәврүндә Сәудијјә Әрәбистанына кедир. Мәккәдә Аллаһ евини зијарәт етдикдән сонра Гур'бан күнү саир алимләрлә бирликдә Сәудинин сарајына дә'вәт олунур ки, Гурбан бајрамына мәхсус олан адәт үзрә она тәбрик десинләр. О да алимләрлә бирликдә сараја кедир. Көрүшмәк нөвбәси она чатанда шаһын әлиндән тутуб, она чилди дәридән ибарәт олан бир Гур'аны һәдијјә едир. Шаһ һәдијјәни гәбул едәндә Гур'ан олдуғуну билиб өпүр. Тә'зим вә еһтирам әләмәти олараг алына гојур.

Сејјид Шәрәфуддин бу фүрсәтдән истифадә едәрәк дәрһал дејир: Еј Падшаһ! Нә үчүн бу чилди өпүб тә'зимлә јад едирсән. Һалбуки, о кечи дәрисидир?

Шаһ дејир: Чилди өпмәкдә мәним мәгсәдим онун дахилиндә олан Гур'андыр, чилди јох.

Сејјид Шәрәфуддин дәрһал дејир: Әһсән сәнә еј падшаһ! Биз шиәләр дә Пејгәмбәрин евинин гапы, пәнчәрәләрини өпәндә билирик ки, дәмир, даш вә саир кими шејләрин әлиндән һеч бир иш кәлмәз. Лакин бизим мәгсәдимиз о дәмирләрин вә чубугларың архасында олан шәхсдир. Биз бунунла Рәсули Әкрәмә(с) тә'зим вә еһтирам етмәк истәјирик. Нечә ки, сиз дә Гур'аның дәрисини өпмәклә онун өзүнү тә'зимлә јад етмәк истәдиниз.

Орада оланлар тәкбир дедиләр. Вә онун сөзләрини тәсдигләдиләр. Бу заман Мәлик Әбдүл Әзиз мәчбуријјәт гаршысында галыб һачылара ичазә верди ки, Рәсули Әкрәм(с) әсәрләрини тәбәррүк етсинләр. Лакин ондан сонра кәлән падшаһ әввәлки е'тигадларына гајытды.

Буна әсасән бурада һеч бир ширк јохдур. Вәһабиләр бу мәсәләни ирәли чәкәрәк өз сијасәтләринә әсасән мүсәлманларың гәтлә јетрилмәсинин мубаһ һесаб етмәк вә мүсәлманлара һәмишә һөкмран олмаг истәјириләр. Вәһабиләрин Мәһәммәд(с) үммәтинин башына нә бәлалар

кәтирдијинә тарих ән көзәл шаһиддир.

65-Азанда Әли әлејһиссәламын адына шәһадәт вермәк

Доктор Сәмави: Нә үчүн шиәләр әзан вә игамәдә Әлинин Аллаһ досту олмасына шәһадәт верирләр?

Ајәтуллаһ Сәдр: Һәгигәтән әмирәл мә'минин Әли әлејһиссалам Аллаһын бәндәләриндән биридир ки, Аллаһ онлары сечмиш, башгаларындан шәрафәтли шәрафәтли вә үстүнлүк бағышламышдыр. Она көрә бу иши етмишдир ки, пејғәмбәрләрдән сонра ағыр рисаләт вәзифәсини өһдәләринә алсынлар. Онлар пејғәмбәрләрин чанишинләри вә вәсиләридир. Һәр пејғәмбәрин өзүндән сонра чанишини олдуғу кими Әли ибни Әбу Талиб әлејһиссалам да Һәзрәт Мәһәммәдин(с) чанишинидир. Биз ону саир сәһабәләрдән үстүн һесаб едирик. Чүнки Аллаһ вә онун Рәсулу(с) ону үстүн һесаб етмишләр. Бу барәдә Аллаһын китабы вә Пејғәмбәр(с) сүннәсиндә чохлу әгли вә нәгли дәлилләр мөвчуддур. Бу дәлилләр һеч вахт шәк-шүбһә гәбул етмәз. Чүнки тәкчә бизим нәзәримиздә дејил һәм дә сүннү алимләринин нәзәриндә сәһиһ вә мүтәватир сајылыр.¹

Бу барәдә бизим алимләримиз чохлу китаблар јазмышлар. Бәни-Үмәјјә һөкмәтләри бу һәгигәти мәһв етмәк, Әли(ә) вә онун өвладлары илә мүһарибә едиб һамысыны гәтлә јетирмәк истәдикләриндән иши о јерә чатдырмышлар ки, мәнбәрләрин үзәриндә Һәзрәт Әлини(ә) лә'нәтләјирдиләр. Чамааты зорла бу ишә вадар едирдиләр. Буна көрә дә имам Әли әлејһиссаламын ардычыллары олан шиәләр шәһадәт верирләр ки, о

¹ Мүтәватир дедикдә јә'ни бир һәдис о гәдәр гејд олунур ки, инсан онун Пејғәмбәр(с) дејилмәсинә там јәгинлик һасил едир.

һәзрәт Аллаһын достудур вә һеч бир мүсәлмана Аллаһын достуна нифрин етмәси чаиз дејилдир. Шиәләрин бу үслубу һәгигәтдә кечмиш дөврдә һаким олан залым һөкүмәтләрлә мубаризә үслубу иди ки, бу јолла иззәти Аллаһ, Рәсулу(с) вә мә'минләр үчүн сүбут етсинләр. Нәтичәдә бүтүн мүсәлманлар вә онларын кәләчәк нәсилләри үчүн Әлинин(ә) һагг олмасы, дүшмәнләринин батил олмасы мә'лум олсун.

Беләликлә бизим фәғиһләримиз бу әсасда һәрәкәт едәрәк, Әли әлејһиссаламын вилајәтинә азан вә игамәдә шәһадәт верилмәсини мүстәһәб һесаб етмишләр. Онлар һеч вахт буну азан вә игамәнин бир һиссәси гејд етмәмишләр. Буна әсасән һәр вахт бир шәхс азан вә игамәдә Әли әлејһиссаламын вилајәтинә шәһадәт вермәји, онун азан вә игамәнин бир һиссәси олмасы нијјәти илә десә, азан вә игамә батил олур.

66-Ајәтуллаһүл-үзма Хуи илә сөһбәт

Доктор Тичани Сәмави дејир: Сүннү олдуғум вә Нәчәфи-Әшрәфә кәлдијим вахт достумун васитәси илә Һәзрәти ајәтуллаһүл-үзма сејид Әбүл-Гасим Хуинин һүзуруна кетдим. Достум ајәтуллаһ Хуинин гулағына нә исә пычылдады. Сонра мәнә ишарә етди ки, онун јанында отурум. Онун јанында отурдугда достум исрар етди ки, өзүмүн вә Тунис чамаатынын шиәләр барәсиндә олан нәзәрини ајәтуллаһ Хуијә данышым.

Дедим: Бизим нәзәримиздә шиәләр јәһудиләрдән вә мәсиһиләрдән дә писдирләр. Чүнки јәһудиләр вә нәсраниләр Аллаһа пәрәстиш едир, Муса(ә) вә Исаја(ә) инанырлар. Лакин шиәләр барәсиндә биз буну билирик ки, онлар Аллаһа дејил Әлијә(ә) пәрәстиш едир, ибадәт едир вә ону пак, мүгәддәс һесаб едирләр. Һәмчинин шиәләрин арасында бә'зи групплар да вар ки, Аллаһа

пәрәстиш едир, лакин Әлинин(ә) мәгамыны Рәсули Әкрәмлә(с) бир һесаб едирләр. Һәтта онлар дејирләр ки, Чәбрәил Гур'аны Әлијә(ә) назил етмәли иди. лакин хәјанәт едәрәк Пејғәмбәрә(с) назил етди. (Онлар намазда дејирләр ки, Чәбрәили Әмин хәјанәт етмишдир.)

Ајәтуллаһ Хуи бир анлыға башыны ашағы салыб, сонра бујурду: Биз шәһадәт веририк ки, Аллаһдан башга һеч бир мә'буд јохдур, Мәһәммәд онун Рәсулудур(с). Аллаһын рәһмәт вә салаваты она вә онун пак Әһли-бейтинә олсун. Биз шәһадәт веририк ки, Әли(ә) Аллаһын бәндәләриндән биридир.

Сонра әтрафда отуранлара нәзәр салды, мәнә ишарә едәрәк бујурду: Бу јазыглара бахын, көрүн нә гәдәр шиәләр барәсиндә олан шаиә вә төһмәтләрә алданырлар. Бунун дедикләри чох да гәрибә дејил, әксинә ондан да ағыр төһмәтләри бу барәдә ешитмишәм. Ла һовла вәла гүввәтә илла биллаһил-Әлијјил-әзим.

Сонра үзүнү мәнә тутуб бујурду: Гур'ан охумусанмы?

Дедим: Он јашымда икән Гур'анын јарысыны һифз етмишдим.

Бујурду: Билирсәнми ки, бүтүн ислам фиргәләри мәһәб фәргләринә бахмајараг, Гур'анын һагг олмасы барәсиндә фикир бирлијиндәдирләр. Вә бизим јанымызда олан Гур'анла сизин јаныңызда олан Гур'анын һеч бир фәрги јохдур?

Дедим: Бәли. Буну билирәм.

Бујурду: Бу ајәни охумусанмы?

وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ

«Мәһәммәд јалныз бир Пејғәмбәрдир ки, ондан габаг да Пејғәмбәрләр кәлиб кетмишләр». («Али имран» сурәси, ајә 144)

Сонра бујурур:

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ وَ الَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى
الْكُفَّارِ...

«Мәһәммәд Аллаһын Рәсулудур. Онунла бирликдә оланлар кафирләрә гаршы чох шиддәтлидирләр». («Фәтһ» сурәси, ајә 29)

Јенә бујурур:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَ لَكِن
رَّسُولَ اللَّهِ وَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ

«Мәһәммәд(с) сизин кишиләриниздән һеч биринизин атасы дејилдир. Әксинә, о, Аллаһын Рәсулу(с) вә Пејғәмбәрләрин сонунчусудур». («Әһзаб» сурәси, ајә 40) (Бу ајәләри охумусанмы?)

Дедим: Бәли. Бунлары охумушам.

Бујурду: Бу ајәләрин арасында Әли(ә) һарададыр? (Көрүрсән ки, сөз јалныз Пејғәмбәрин(с) рисаләти барәсиндәдир. Әлидән(ә) һеч бир сөз кетмир. Биз вә сиз Гур'аны гәбул едирик). Буна әсасән нечә бизә төһмәт вуруб дејирләр ки, биз Әлини(ә) Пејғәмбәрин(с) дәрәчәсинә гәдәр јүксәлдирик?

Мән сүкут едиб чаваб вермәдим.

Сонра бујурду: Чәбрәилин хәјанәт етмәси иттиһамына кәлдикдә исә, бу әввәлки төһмәтләрдән даһа ағырдыр. Мәкәр Чәбрәил Пејғәмбәрә(с) мағарада вәһј назил едәндә Әлинин(ә) ондан ашағы јашы јох идими? Нечә ола билир ки, Чәбрәил сәһвә јол верир вә Мәһәммәдлә(с) Әлинин(ә) арасында фәрг гоја билмир?

Сүкут етдим вә өз-өзүмә фикирләшәрәк, ајәтуллаһ Хуинин сөзүнүн доғрулуғуну баша дүшдүм. Сонра бујурду: Сәнә буну да дејим ки, шиәләр саир ислами фиргәләр арасында јеканә мәзһәбдир ки, Пејғәмбәрләрин вә имамларын мә'сум олмасына инанырлар. Јәгинән, руһул Әмин олан Чәбрәил дә һәр нөв сәһв вә хәтадан узагдыр.

Дедим: Онда бу шайәләр нәдир?

Бујурду: Бу төһмәтләр вә јерсиз ифтиралар мүсәлманларын арасына тәфригә вә пәракәндәлик салмаг үчүн гондарылмышдыр. Әлһәмду лиллаһ сән ағыллы бир

инсансан, мұхтәлиф мәсәләләри ајырда едә билирсән. Инди мүсәлманларын арасында кәзиб долаш, шиәләрин елмијјә һөвзәләрини јахындан көрүб диггәт јетир. Көр онларын арасында бу иттиһамлардан әсәр әламәт вардырмы?

Мән Нәчәфи-Әшрәфдә олдуғум мүддәтдә шиәләр барәсиндә дејилән јерсиз иттиһамларын әсассыз олдуғуну дәрк етдим.

67-Зөһр вә әср, мәғриб вә иша намазларынын бирликдә ғылынмасы

ГЕҖД

Билдијимиз кими сүннүләр зөһр, әср, мәғриб вә иша намазларынын һәр бирини ики-ики ғылынмасыны, ардычыл ғылынмасыны батил һесаб едиб дејирләр ки, о дөрд намаздан һәр бири өз мүәјјән вахтында ғылынмалыдыр. Зөһр вә әср һәбелә шам вә иша намазлары арасында фәсилә салмағ лазымдыр.

Доктор Тичани Сәмави дејир: Мән сүннү олдуғум дөврләрдә һәмин әсасда намаз ғылыр, зөһр вә әср, һәмчинин мәғриб вә иша намазларынын ардычыл ғылынмасыны батил һесаб едирдим.

Нәчәфи-Әшрәфә кәлдијим заман достумун көмәји илә ајәтуллаһ шәһид Багир Сәдрин һүзуруна кетдик. Зөһр олдуғда ағәји Сәдр мәсчидә кетди. Мән вә әтрафындакылар да мәсчидә кедиб намаз ғылмаға башлады. Көрдүм ки, ајәтуллаһ Сәдр зөһр намазыны гуртардыгдан азачығ сонра, әср намазыны ғылмаға башлады. Мән елә бир вәзијјәтдә идим ки, чәркәләрдән чыха билмәздим. Бу мәним әср намазыны, зөһрдән дәрһал сонра ғылдығым илк дәфә иди. Лакин руһи

һәјәчан вә изтираб кечирирдим. Әср намазымын дүзкүн олуб олмамасында шәкк едирдим.

О күн шәһид Сәдрин гонағы олдум. Јаранан фүрсәтдән истифадә едәрәк сорушдум: Мүсәлманын ики вачиб намазыны зәрурәт олмадан ардычыл гылмасы чаиздирми?

Шиһид Сәдр: Бәли чаиздир. Ики фәризәни (зөһр вә әсри, јахуд мәғриблә ишаны) бир-биринин ардынча гылмаг, һәр бир шәраитдә, һеч бир зәрурәт олмадан чаиздир.

Сорушдум: Сизин бу барәдә дәлилиiniz нәдир?

Шәһид Сәдр: Чүнки Рәсули Әкрәм(с) Мәдинәдә оларкән, һеч бир сәфәр вә ја ховф, горху олмадыгы бир шәраитдә, һабелә јағыш јағмадыгы, зәрурәт тәләб етмәдији бир һалда зөһр вә әср, һәмчинин мәғриб вә иша намазлараны ардычыл гылырды. Буну она көрә белә едирди ки, бизә баш верәчәк мәшәггәти арадан галдырсын. Белә бир әмәлин Пејғәмбәрдән(с) баш вермәси һәмд олсун Аллаһа ки, биз шиәләрин нәзәриндә Әһли-бејтдән кәлән һәдисләрә әсасән сүбүт олунмушдур. Һәмчинин сиз сүннүләрин нәзәриндә дә сүбүта јетмишдир.

Мән бу ишин бизим фиғһимиздә дә олмасындан тәәччүбләндим. Һалбуки, һәмин күнә гәдәр ону ешитмәмишдим, сүннүләрдән һеч бирини көрмәмишдим ки, она әмәл етсин. Әксинә, онлар дејирдиләр ки, әкәр намаз бир дәгигә азандан габаг гылынса, батилдир. О ки, галды әср намазыны бир нечә саат өз вахтындан габаг зөһр намазынын ардынча гылынса, онда тәбиидир ки, батил һесаб олуначаг. Иша намазыны да мәғриб намазындан сонра гылынмасы да ејни тајда илә. Белә бир әмәл бизим нәзәримиздә батил һесаб олунурду.

Ағаји Сәдр зөһрлә әсрин, мәғриблә ишанын ардычыл гылынмасындан тәәччүб етдијими һисс етди. Дәрһал орада олан тәләбәләриндән биринә ишарә етди. Тәләбә ајаға галхыб мәним јаныма ики чилд китаб кәтирди. Дигрәтлә бахдыгда, «Сәһиһи Мүслим» вә «Сәһиһи

Бухари» олдуғуну билдим. Ағажи Сәдр о тәләбәјә деди ки, мәнә һәммин китабда гејд олунан ики вачиб намазын ардычыл гылынмасы мәсәләсини көстәрсин.

Мән ики китабда охудум ки, Рәсули Әкрәм(с) зәһрлә эср, мәғриблә иша намазларыны ардычыл гылырды. Һалбу ки, һеч бир горху, јағыш вә јахуд башга бир зәрури мәсәлә јох иди. «Сәһиһи Мүслим»-дә бу мәсәлә илә әлагәдар олан ајрыча бир фәсл көрдүм. Пејрәтләнмиш һалда идим. Өз-өзүмә дејирдим: Аллаһ, мән нәләр көрүрәм! Үрәјимдә белә шәкк јаранды ки, бәлкә бу ики китаб, «Сәһиһи Мүслим» вә «Сәһиһи Бухари» тәһриф олунмушдурлар вә әсли китаб дејилләр. Үрәјимдә фикирләшдим ки, Тунисә гајыдан заман бу ики китабы тапыб дәгиг шәкилдә ону арашдырачағам.

Бу заман шәһид Сәдр мәдән сорушду: Бу дәлилдән сонра инди рә'јин нәдир?

Дедим: Сиз һагсыныз вә дүз дејирсиниз.

Ағажи Сәдрә тәшәккүр етдим, лакин үрәјимдә гане олмамышдым. Нәһајәт, өз вәтәнимә гајытдыгда, «Сәһиһи Мүслим» вә «Сәһиһи Бухари» китабларыны јаранан фүрсәтләрдән истифадә едәрәк, дәгиг шәкилдә арашдырдым. Зәһр вә эср һәмчинин мәғриб вә иша намазларынын бир-биринин ардынча гылынмасынын чаиз олмасыны, һеч бир зәрурәт олмадан гылынмасынын ишгалсыз олдуғуну көрдүм. Орада Пејғәмбәр(с) дә белә иш көрдүјүнү билдим.

Имам Мүслим өз «Сәһиһ» китабында (2-чи чилд, сәһифә 151) «чәм'ү бејнәссәләтејни фил-һәзәр» бөлмәсиндә ибни Аббасдан нәгл едир ки, Пејғәмбәр(с) зәһр вә эср һабелә мәғриб вә иша намазларыны бир јердә гылды.

Һәмчинин нәгл олунмушдур ки, о һәзрәт Мәдинәдә олан заман зәһр вә эср һәмчинин мәғриб вә иша намазларыны, һеч бир ховф, јағыш олмадығы заман ардычыл гылмышдыр. Ибни Аббасдан сорушулду ки, нә үчүн Пејғәмбәр(с) белә етди?

Чавабында деди: Она көрә белә етди ки, үммәти

чәтинлијә дүшмәсин.¹

«Сәһиһи Бухари» (1-чи чилд, сәһифә 140) «Вәгтул-мәғриб» бөлмәсиндә көрдүм ки, ибни Аббасдан нәгл олунур ки, Пејғәмбәр(с) једди рәкәти (мәғриб вә иша намазларыны) бирликдә гылды, һәмчинин сәккиз рәкәти (зөһр вә әсри) ардычыл јеринә јетирди.

«Мүснәди Әһмәд» китабында (1-чи чилд, сәһифә 221) көрдүм ки, һәммин мәтләб орада да зикр олунмушдур.

Имам Маликин «Әл-мүвәттә» китабында (1-чи чилд, сәһифә 161) көрдүм ки, ибни Аббасдан белә рәвајәт олунур:

صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ (ص) الظُّهْرَ وَ الْعَصْرَ جَمِيعًا وَ
الْمَغْرِبَ وَ الْعِشَاءَ جَمِيعًا فِي غَيْرِ خَوْفٍ وَ لَا سَفَرٍ

«Рәсули Әкрәм(с) зөһр вә әср, һәмчинин мәғриб вә иша намазларыны сәфәр вә горху олмадығы бир һалда ардычыл гылды.»

Нәтичә алырыг ки, бу мәсәлә бу гәдәр ајдын олмасына бахмајараг, нәһј үчүн сүннүләр инад вә тәәссүб үзүндән һәммин мәтләби шиәләрә бөјүк бир ирад кими гәләмә верирләр?

Һалбуки өз мө'тәбәр китабларында онун олдуғундан гафилдирләр.²

68-Сүннүләрин имам чамааты илә мараглы мүбаһисә

Доктор Тичани дејир: Зөһр вә әср, һабелә мәғриб вә иша намазларын ардычыл гылынмасы мәсәләсини сүннү

¹ Јенә орада, сәһифә 152.

² «Мә'әссадин», доктор Мәһәммәд Тичани Сәмави, Бејрут чапы, 210-214.

һәдисләринә әсасән ки, «Сәһиһи Мүслим» вә «Сәһиһи Бухари»-дә кәлмишдир, Тунисдә достлардан вә алимләрин бә'зиләри илә мүзакирә етдим. Онлардан бир нечәси мәтләбин һәгигәтини дәрк етдиләр. Бу мәсәлә Гәфсә шәһәринин мәсчидләриндән бириндәки имам чамаатын гулағына чатдыгда, о нараһат олуб демишдир: Бу тәсәввүрү едәнләр јени дин ичәд етмишләр ки, Гур'анла мүхалифдир. Чүнки Гур'ан бујурур:

إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا :

«Һәгигәтән намаз мо'минләр үчүн мүәјјән вахтларда мүгәррәр олду.» («Ниса» 103)

О имам чамаат һидајәт олуналарын архасынча истәдији сөзләри демишди.

О һидајәт олуналардан бири мәним достум иди. О, јүксәк елми тәһсилә малик вә чох ајыг бир шәхс иди. Мәним јаныма кәлди вә чох нараһат һалда һәмин имам чамаатын сөзләрини мәнә деди. Мән «Сәһиһи Бухари» вә «Сәһиһи Мүслим» китабларыны онун јанына кәтириб зөһр вә әср, һәмчинин мәғриб вә иша намазларынын ардычыл гылынмасы барәсиндә олан рәвајәтләри мүталиә етмәсини истәдим. О да бунлары көрдүкдә мәтләбин һәгигәтини баша дүшдү. Достум адәти үзрә чамаат намазында иштирак етди. Намаздан сонра һәмин имам чамаатын дәрсиндә отурду. Имам чамаатдан сорушду: Зөһр вә әср, һәмчинин мәғриб вә иша намазларынын ардычыл гылынмасы мәсәләси нечәдир?

Имам чамаат: Бу шиәләрин бид'әтләриндәндир.

Достум чаваб верди: Хејр бу мәсәләнин дүзкүнлүјү «Сәһиһи Мүслүм» вә «Сәһиһи Бухари»-дә мөвчуддур.

Имам чамаат: Хејр. Дүзкүн дејилдир! Бу ики китаб барәсиндә бу сөзләр сәһиһ дејилдир.

Достум о ики китабы имам чамаата көстәрди. О, «Чәм'у бејнә фәризәтејн» бабыны охуду. Лакин онун дәрсиндә отуран намаз гыланларын јанында һаггын

ашкар олачагыны көрдүкдә китаблары бүкүб мәнә верди вә деди: «Ики намазын бирликдә гылынмасы Пејғәмбәрә(с) мәхсусдур. Сән дә пејғәмбәр олсан, сәнин үчүн дә чаиз олар.

Достум деди: Имам чамаатын бу сөзүндән баша дүшдүм ки, о чаһил тәәссүбкешләрдәндир. Һәммин күндән анд ичдим ки, бир даһа онун архасында намаз гылмајым.

Бу јердә бир һекајәти нәгл етмәк јеринә дүшәрди:

Ики овчу сәһраја шикара кетдиләр. Узагдан бир гаралты көрдүләр. Онлардан бири деди: Бу гарғадыр.

Дикәри исә деди: Бу дағ кечисидир. Бир-бири илә далашдылар. Бир-бири илә мүбаһисә едәрәк, о гаралтыја чатдылар. Бирдән гарға учуб кетди.

Овчуларын бири деди: Мәкәр сәнә демәдимми о гарғадыр? Инди гане олдунму?

Лакин икинчи шәхс өз сөзүнүн дүзкүн олмасыны исрар едәрәк деди: Чох гәрибәдир, кечи дә учармыш!!

Доктор Тичани әлавә едир: Сонра достуму чағырыб дедим: Һәммин имам чамаатын јанына кедиб «Сәһиһи Мүслим» вә «Сәһиһи Бухари»-ни она көстәр. Орада рәвајәт олунмушдур ки, ибни Аббас, Әнәс ибни Малик вә сәһабәләрдән чоху зөһр вә әср, һәмчинин мәғриб вә иша намазларыны бир-биринин ардынча гыларар Пејғәмбәрә(с) игтида едирдиләр. Бу ики намазларын бирликдә гылынмасы тәкчә Пејғәмбәрә(с) аид дејил. Мәкәр биз Пејғәмбәри(с) өзүмүзә нүмунә көтүрмәмәлијикми? Лакин достум үзүрхаһлыг едиб деди: Бу ишин һеч бир хејри јохдур. Чүнки о елә бир адамдыр ки, һәтта Пејғәмбәрин(с) өзү дә кәлсә она бу сөзләри бујурса, о гане олмаз.¹

¹ «Мә'әссадигин», сәһифә 214-215.

**69-Мәдинәнин газисинин
гәзәбләниб ачиз галмасы. (Тәтһир
әјәсинин арашдырылмасы)**

Доктор сејјид Мәһәммәд Тичани дејир: Мән Мәдинәдә идим. Пејғәмбәр(с) мәсчидинә кетдим вә көрдүм ки, хәтибләрдән бири бир нечә намаз гыланын арасында отуруб дәрс дејир. Онун дәрсиндә иштирак етдим. О бә'зи Гур'ан әјәләрини тәфсир едирди. Данышанларын сөзүндән баша дүшдүм ки, Мәдининин газисидир. Дәрс сонә чатдығы заман ајаға галхыб јола дүшмәк истәдикдә мән онун гаршысыны кәсиб дедим: Еј аға, лүтфән бу әјдә дејилән әһли-бејтин ким олдуғуну бәјән един: Аллаһ бујуруп:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ
الْبَيْتِ وَ يُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا :

«Аллаһ јалныз сиз әһли-бејтдән һәр чүр чиркинлији вә кұнаһы узаглашдырыб, сизи пак-пакизә етмәк истәјир». (Әһзаб сурәси, 33)

Гази дајанмадан чаваб верди: Мәгсәд Пејғәмбәрин(с) зөвчәләридир. Чүнки әјәнин әввәли онлара аиддир. Белә ки, бујуруп:

وَ قَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَ لَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ
الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى... :

«(Еј Пејғәмбәр(с) зөвчәләри!) Өз евләриниздә галын вә чаһилијјәт дөврүндә олдуғу кими ашкар көрүнмәјин».

Дедим: Шиә алимләри дејирләр ки, бу әјә Әли, Фатимә, Һәсән вә Һүсејн әлејһимүссәлама мәхсусдур. Онлара дедим: Әјәнин әввәли Пејғәмбәрин(с) зөвчәләринә аиддир вә әввәлки әјә онлара там ашкар хитаб едир. Ја нисә әннәбиј (еј Пејғәмбәрин(с) зөвчәләри).

Онлар исә чавабында дедиләр: Әјәнин әввәли вә ахыры Пејғәмбәрин(с) зөвчәләри барәсиндә олдуғуна көрә

гадын чинсинә дәләләт едән әвәзликләрлә кәтирилмишдир. Мәсәлән: Ләстүннә, фәла тәхзә'нә, бүјутукуннә, ла тәбәррәчнә, әгимнә, атинә, әти'нә.

Лакин әјәнин ахрына чатдыгда онун гурлушу тамамилә көкүндән дәјишир вә әвәзликләр киши чинсинә дәләләт едән чәм формада кәлир. Мәсәлән: Әнкум, јүтәһһирәкум.

Гази ејнәјини јухары галдырыб (мәним дәлил әсасында олан сөзүмә чаваб вермәк јеринә) мә'налы бахышла мәнә бахыб деди: Бу фикирләрдән узаг ол. Шиәләр өз һәваји-һәвәсләринә ујғун олараг Гур'ан әјәләрини тә'вил едирләр.¹

Бурада бәһсимизин јекунлашмасы үчүн Әлламә Тәбатәбаинин әл-мизанда бу барәдә дедијинә нәзәр салаг:

О дејир: ... «Бундан әлавә «иннама јуридуллаһу лијүзһибә әнкумурричсә» әјәси, «Әһзаб» сурәсинин 33-чү әјәсинин ахрында кәлән бу әјәнин әввәли илә бирликдә назил олмасына һеч бир дәлилимиз јохдур. Әксинә, рәвајәтләрдән мә'лум олур ки, әјәнин бу һиссәси әјрылыгда назил олмушдур. Лакин сонрадан Гур'ан Пејғәмбәрин дәврүндә, јахуд ондан сонра топландыгда һәмин әјә бу әјәләрлә бирликдә јазылмышдыр. («Әл-мизан» 16-чы чилд, сәһифә 330.)

Бундан әлавә сүннүләрин китабларында чохлу рәвајәтләр нәгл олунмушдур вә бәјан едир ки, јухардакы әјәдә әһли-бејтдән мәгсәд Әли, Фатимә, Һәсән вә Һүсејн әлејһәмүссәламдыр.

Һәтта Пејғәмбәрин(с) зөвчәләри о чүмләдән Үммү Сәләмә, Аишә вә саирләриндән нәгл олунмушдур ки, јухардакы әјәдә әһли-бејт дедикдә мәгсәд Әли, Фатимә,

¹ «Нечә һидајәт олдум». (ثُمَّ اهْتَدَيْتُ) Сәһифә 114-115.

Һәсән вә Һүсејн әлејһәмүссәламдыр.¹

*70-Пейғәмбәрин(с) әһли-бејтинә
салават көндәрмәк барәсиндә
мүбаһисә*

ГЕЈД

Билдијимиз кими сүннүләр Әлинин адыны гејд едәркән ә«лејһиссәлам» јеринә «кәррәмәллаһ вәчһәһ» (јә’ни Аллаһ онун мәгамыны јүксәлдсин) дејирләр. Һалбуки, Пейғәмбәрин(с) саир сәһабәләри барәсиндә «рәзијәллаһу әнһу» (јә’ни Аллаһ ондан разы олсун) дејирләр. Чүнки онлар инанырлар ки, Әли әлејһиссәлам һеч бир күнаһ етмәмишдир ки, онун барәсиндә Аллаһ разы олсун дејилсин. Әксинә онун барәсиндә Аллаһ онун мәгамыны јүксәлтсин демәк лазымдыр. Инди белә бир суал јараныр ки, нә үчүн Әли әлејһиссәлам ады дејиләндә сүннүләр «әлејһиссәлам» сөзүнү демирләр?

Бу суала чаваб вермәк үчүн ашағыдакы мүбаһисәјә диггәт јетирин: Доктор Тичани Сәмави сүннү олдуғу дөврдә Гаһирәдән Ирага кәләркән кәмидә бир алимлә достлашыр. О, Ираг әһалисинин шиәләриндән вә универиситет алыми иди. Кәмидә бирликдә сөһбәт едирләр. Доктор Тичани вә уstad Мүн’им әввәлчә кәмидә сонра Ирагда бир-бири илә мүбаһисә едирләр. Бир күн Багдадда уstad Мүн’имин евиндә белә мүбаһисә баш верир:

Доктор Сәмави: Сиз шиәләр Әлинин мәгамыны о гәдәр јүксәлдирсиниз ки, Пейғәмбәрлә(с) бир чәркәдә гојурсунуз. Чүнки онун ады кәлдији заман кәррәмәллаһ

¹ «Шәваһидүл-тәнзил», 2-чи чилд, сәһифә 11 вә 25.

вәчһәһ јеринә «әлејһиссалам», јахуд «әлејһиссәлату вәссәлам» дејирсиниз. Һалбуки, салам вә салават јалныз Пејғәмбәрә(с) мәхсусдур.

Белә ки, Гур'ан бујурур:

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلُّمُوا تَسْلِيمًا

«Һәгигәтән Аллаһ вә онун мәләкләри Пејғәмбәрә салават көндәрир. Еј иман кәтирәнләр, сиз дә она салават көндәриб салам верин вә әмрләринә табе олун.» («Әһзаб» сурәси, ајә 56)

Устад Мүн'им: Дедикләрин дүздүр. Биз әмирәл мә'минин Әли әлејһиссаламын вә саир имамларын адыны дедикдә «әлејһиссалам» дејирик. Лакин бу о демәк дејилдир ки, биз онлары пејғәмбәр вә ја пејғәмбәр мәгамында билирик.

Доктор Сәмави: Бәс һансы дәлилә әсасән онлара салам вә салават көндәирсиниз?

Устад Мүн'им: Инди охудугун ајәјә әсасән.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ...

(«Әһзаб» сурәси, ајә 56)

Бу ајәнин тәфсирини охумусанмы? Шиә вә сүннү алимләри јекдилликлә дејирләр ки, бу ајә назил оlanda сәһабәләрдән бир групу Пејғәмбәрдән(с) сорушду: Еј Рәсулуллаһ(с) сәнә салам көндәрмәји баша дүшдүк. Амма сәнә нечә салават көндәрмәји билмәдик. Буну бәјан ет.

Пејғәмбәр(с) чавабында бујурду: Салават көндәрәркән белә дејин:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ
عَلَىٰ اِبْرَاهِيْمَ وَآلِ اِبْرَاهِيْمَ فِي الْعَالَمِيْنَ اِنَّكَ
خَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ:

«Пәрвәрдикара Мәһәммәдә вә онун аиләсинә, Ибраһимә вә онун аиләсинә көндәрдијин кими салам вә

рәһмәт көндәр. Һәгигәтән сән бәјәнилән вә әзәмәтлисән.»¹

Һәмчинин бујурду:

لا تَصَلُّوا عَلَى الصَّلَاةِ الْبَرَاءِ :

«Һеч вахт мәнә јарымчыг салават көндәрмәјин.»

Сорушдулар: Јарымчыг салават нәдир?

Пејғәмбәр(с) бујурду: Јарымчыг салават будур ки, јалныз мәнә салават көндәриб Әллаһүммә сәлли ‘әла Мүһәммәд дејәсиниз вә онун ардыны демәјәсиниз. Сиз салават дејәндә белә демәлисиниз:

اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ

Бунунла салаваты камил етмәлисиниз.²

Чохлу рәвајәтләрдә гејд олунур ки, Пејғәмбәрә(с) салават көндәрәркән салаваты камил сурәтдә дејин вә али-Мүһәммәди онун ахрындан ихтисара салмајын. Һәтта намазын тәшәһһүдүндә белә бүтүн әһли-бејт фәғиһләри бу салаваты вачиб һесаб етмишләр. Сүннү фәғиһләриндән дә Шафеи фиргәсинин рәиси имам Шафеи вачиб намазларын икинчи тәшәһһүдүндә бу салаваты вачиб һесаб етмишдир.³ Мараглыдыр ки, Шафеи һәмин фәтwa әсасында өз мәшһур ше’риндә бујурур:

يَا أَهْلَ بَيْتِ رَسُولِ اللَّهِ حُبُّكُمْ
فَرَضَ مِنَ اللَّهِ فِي الْقُرْآنِ أَنْزَلَهُ
كَفَاكُمْ مِنْ عَظِيمِ الْقَدْرِ إِنَّكُمْ
مَنْ لَمْ يُصَلِّ عَلَيْكُمْ لَا صَلَاةَ لَهُ

¹ «Сәһиһи Бухари», 6-чы чилд, сәһифә 151, «Сәһиһи Мүслим», 1-чи чилд, сәһифә 305.

² «Әссәваигул муһригә», сәһифә 144.

³ «Нәһчүл Бәләғә»-нин шәрһи, ибни Әбил Һәдид, 6-чы чилд, сәһифә 144.

«Еј Пејғәмбәрин(с) Әһли-бејти! Сизә мәһәббәт бәсләмәк Аллаһ тәрәфиндән вачиб бир фәризәдир ки, ону Гур'анда назил етмишдир. сизин мәгам вә әзәмәтинизин јүксәклијиндә буну гејд етмәк кифајәтдир ки, намазда сизә салават көндәрилмәсә намаз батилдир.»¹

Доктор Сәмави һәддиндән артыг тә'сирләнди вә бу дәлил әсасында олан сөzlәр онун гәлбинә јатды. О деди: Пејғәмбәр(с) өвладларынын о һәзрәтә салават көндәрилмәсиндә шәрик олдуғуну гәбул едирәм. Биз дә Пејғәмбәрә(с) салават көндәрәркән, онун Әһли-бејтини вә сәһабәләрини салаватда шәрик едирик. Амма буну гәбул едә билмәрәм ки, Әлинин ады тәкликдә зикр олунаркән «әлејһиссалам» вә ја «Аллаһын саламы она олсун» дејилсин.²

Устад Мүн'им: «Сәһиһи Бухари»-ни гәбул едирсәнми?

Доктор Сәмави: Бәли бу китаб бизим јүксәк мәгамлы имамларымыздан вә сүннүләрин гәбул етдији бир шәхс

¹ «Әл-мәваһид» (Зәргани), 7-чи чилд, сәһифә 7, Тәзкирәһ, 1-чи чилд, сәһифә 126.

² Мүәллиф дејир: «Саффат» сурәсинин 130-чу ајәсиндә охујуруг:

«سَلَامٌ عَلَى آلِ يَاسِينَ»

(Али јасинә салам олсун) ибни Аббасдан нәгл олуңмушдур ки, Али Јасин дедикдә Мәһәммәд пејғәмбәрин(с) әһли-бејтидир. Буна әсасән Гур'ана ујғун олараг Пејғәмбәр өвладындан олан имамларын һәр биринин ады дејилдикдә «әлејһиссалам» демәјимиз даһа јахшыдыр.

Һәтта сүннүләрин тәәсүбкеш алимләриндән бири олан ибни Рузбәһан (о һәмишә ирад етмәклә мәшһурдур) гәбул едир ки, Али Јасин дедикдә Пејғәмбәр(с) өвладлары нәзәрдә тутулур.

Сафат сурәсиндә Һәзрәти Нух (79-чу ајә), Ибраһим (109-чу ајә), Муса вә Һарун (120-чи ајә) вә бүтүн мүрсәл Пејғәмбәрләрә (181-чи ајә) салам көндәрилмишдир. Бурадан баша дүшмәк олар ки, Пејғәмбәр(с) әһли-бејти саир Пејғәмбәрләрлә ејни дәрәчәдәдир. Һәмин ајә дә Пејғәмбәр(с) Әһли-бејтинин фәзиләтинә вә имамәтинә дәләләт едир. (Дәлаилүссидг 2-чи чилд, сәһифә 398)

тәрәфиндән язылмышдыр. Бу китаб Гур'андан сонра бизим ән мо'тәбәр вә сәһиһ китабымыздыр.

Устад Мүн'им сәһиһи «Бухари»-ни өз китабханасындан кәтирди, онун бир сәһифәсини ачыб мәнә верди ки, охујум. Мән о сәһифәдә белә язылдығыны көрдүм: «Филан шәхс бизә һәдис дејирди. О башга бир шәхсдән, о да Әли әлејһиссаламдан. Мән «әлејһиссалам» чүмләсини көрдүкдә тәәччүбләндим. Онун һәгигәт олмасына шүбһә етдим. Өз-өзүмә фикирләшдим, бәлкә бу китаб Сәһиһи Бухари дејилдир. Ону бир даһа әлимә көтүрүб охудум. Көрдүм ки, мәтләб көрдүјүмдән ибарәтдир. Јалныз бу заман шүбһәм арадан галхды.

Устад Мүн'им «Сәһиһи Бухари»-нин башга бир сәһифәсини ачды. Орада язылмышды: «Әли ибни Һүсејн әлејһиссалам бизә һәдис дејирди». Мән һеч бир чаваб тапа билмәјиб тәәччүблә дедим: Сүбһанәллаһ! Сонралар мән бир даһа инанмадығыма көрә Сәһиһи Бухарини вәрәгләдим. Көрдүм ки, Мисирдә Һәләби вә онун өвладлары ширкәти тәрәфиндән нәшр едилмишдир. Нәһајәт, һаггы гәбул етмәкдән башга чыхыш јолу көрмәдим.¹

71-Гәдир һәдиси барәсиндә сөһбәт

Доктор Сәмави Тичани дејир: Тунисдә сүннү алимләриндән бири илә сөһбәт етдим. Бу мубахисәдә она дедим: Сиз Гәдир һәдисини гәбул едирсинизми? (Бу һәдисдә дејилир ки, Гәдир Хум чөлүндә Пејғәмбәр(с) јүз миндән артыг мүсәлманын гаршысында бујурду:

مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ :

Мән һәр кәсин мөвласы вә рәһбәријәмсә, Әли дә онун

¹ «Нечә һидајәт олдум». (ثُمَّ اهْتَدَيْتُ) Сәһифә 65-67.

мөвласы вә рәһбәридир).

Тунисли алим: Бәли гәбул едирәм. Бу сәһиһ һәдисләрдәндир. Мән Гур'ан барәсиндә бир тәфсир јазмышам. «Майдә» сурәсинин 67-чи әјәси илә әлагәдар олараг Гәдир Хум мәсәләсини арашдырмышам вә онун дүзкүн олмасыны е'тираф едирәм.

Сонра өз тәфсирини мәнә верди. Гәдир Хум һәдисини гејд етдији јери мәнә көстәрди. Мән көрдүм ки, бу һәдисдән сонра белә јазмышдыр: «Шиәләр инанырлар ки, бу һәдис (Гәдир Хум һәдиси) ашкар шәкилдә бизим сејјидимиз Әлинин (кәррәмәллаһ вәчһәһ) Пејғәмбәрин(с) јеринә хилафәтинә дәләләт едир. Лакин бу әгидә (јә'ни бу һәдисин Әли әлејһиссаламын хилафәтинә дәләләт етмәси) сүннүләрин нәзәриндә батил һесаб олунур. Чүнки, Бизим ағамыз Әбу Бәкр Сиддиг, ағамыз Өмәр Фаруг вә ағамыз ики нур саһиби Османын (о, Пејғәмбәрин(с) ики гызыны алдыгына көрә бу ләгәбә лајиг көрүлүр) хилафәти илә зиддијјәт тәшкил едир. Демәли һәдисин заһири мә'насындан кечиб, ону башга мә'наја јозмалыјыг (јә'ни елә мә'на едиб демәлијик ки, мөвла дедикдә мәгсәд рәһбәр дејил, садәчә дост мә'насынадыр).¹ Әксинә бу дост вә јавәр көмәкчи мә'насынадыр. Белә ки, Гур'ани-кәримдә һәмин кәлмә дост вә көмәкчи мә'насына кәлмишдир. Хүләфаи рашидин (Әбу Бәкр, Өмәр вә Осман), һәмчинин Пејғәмбәрин(с) бөјүк сәһабәләри дә бу кәлмәни (мөвла) һәмин чүр баша дүшмүшләр. Сонралар табеин вә мүсәлманларын алимләри дә һәмин мәтләбә табә олараг гәбул етмишләр. Буна әсасән шиәләрин әгидәсинә е'тибар јохдур».

Доктор Сәмави: Де көрүм Гәдир Хум һәдисәси тарихдә баш вермишдирми?

¹ Бу да, онун дилинчән, ашкар шәкилдә билдирир ки, бу һәдис Әли әлејһиссаламын хилафәтинә ачыг-ајдын шәкилдә дәләләт едир. Лакин биз онун әсл мә'насындан сәрфи нәзәр едәрәк, ону башга мә'наја јозмалыјыг.

Тунисли алим: Бәли. Әкәр баш вермәсәјди алимләр вә мүһәддисләр ону гејд етмәздиләр.

Доктор Сәмави: Де көрүм лајиг олардымы ки, Рәсули Әкрәм(с) јүз миндән артыг сәһабәсини (Һәчч сәфәриндән сонра), араларында гадынлар вә гочаларын олдуғу бир һалда, гызмар бир һавада, сәһрада күнәшин алтында сахласын вә онлара узун хүтбә охудугдан сонра јалныз буну десин ки, Әли сизин достунуз вә көмәкчиниздир?

Бу һәдисин әсл мә'насындан кечиб башга мә'наја јозмаг үчүн кәтирилән бу јозуму бәјәнирсинизми?

Тунисли алим: Сәһабәләрдән бә'зиләри мүһарибәдә Әлинин(ә) тәрәфиндән хәсарәт көрмүшдүләр, бә'зиләри она гаршы гәлбләриндә кин-күдурәт бәсләјирдиләр. Пејғәмбәр(с) Гәдир Хум һадисәсини ирәли чәкмәклә һәмин кин-күдурәтләри арадан галдырмаг вә онлара баша салмаг истәмишди ки, Әли(ә) илә дост олсунлар вә о сизин көмәкчиниздир. Беләликлә онлар Әлини(ә) севиб, онунла дүшмәнчилик етмәсинләр.¹

Доктор Сәмави: Әли(ә) илә дост олмаг мәсәләсини ирәли чәкмәк буну лазым тутмур ки, Пејғәмбәр(с) о гәдәр чәмијјәти гызмар бир сәһрада сахласын. Чамаат-намазы гылыб, сонра узун хүтбә десин вә хүтбәләрин ичәрисиндә Әли әлејһиссаламын рәһбәрлик мәгамы илә мүнәсиб олан мәсәләләри десин. Нәинки, Әли илә достлуг вә көмәклик мәсәләсини!

Мәсәлән хүтбәнин бир һиссәси беләдир ки, Пејғәмбәр(с) онун әввәлиндә орада оланлара үз тутуб дејир:

¹ Бурада бу Тунисли алимә демәк лазымдыр ки, әкәр Әлини севмәк лазымдырса, достлуғун шәртләриндән бири дә онун сөзләрини гәбул етмәкдир. Онун сөзүнү гәбул етмәклә ону севиндирмәк лазымдыр. Һалбуки, о һәзрәт, Рәсули Әкрәм(с) вәфатындан сонра, хилафәт иддиасы етдикдә сөзүнү гәбул етмәдиләр. Зорла ону бејәтә вадар етдиләр, достларына тә'нә вурдулар. Онлардан бә'зиләринә шаллаг (Салман кими) вурдулар.

أَلَسْتُ أَوْلَىٰ بِكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ :

«Мәкәр мән сизин чаныныза ғаршы сизин өзүнүздән дә артыг ихтијар саһиби дејиләмми?»

Орада оланлар играр едиб дејирләр ки, бәли еләдир. Сән бизә бизим өзүмүздән артыг ихтијар саһибисән.

Гәдир Хум һадисиндә кәлән «мөвла» кәлмәси Пејғәмбәр(с) һәммин бујурдуғу «овла» кәлмәсини изаһ вә бәјан едир ки, мәгсәд рәһбәрлик мәғамыдыр.

Әкәр сизин дедијинизи мејар көтүрсәк, Пејғәмбәр(с) Әлинин(ә) дүшмәнләрини, она ғаршы кин-күдурәт бәсләјәнләри чағырыб, онлара баша сала биләрди ки, Әлини(ә) севин, Әли(ә) сизин достунуз вә көмәкчиниздир, бунунла да мәсәлә битмиш оларды. Әкәр белә етсәјди о гәдәр инсанлары јандырычы сәһрада вә јорғун һалда узун мүддәт сахламағ, лазым кәлмәзди. Ағыллы инсан буну гәбул едә билмәз ки, Пејғәмбәр(с) Әли(ә) сизин достунуздур вә көмәкчиниздир мәсәләсини бәјан етмәк үчүн јүз минләрлә нәфәри гуру вә јандырычы сәһрада сахламыш олсун.

Буна көрә дә Әбу Бәкр вә Өмәр дә «мөвла» кәлмәсиндән имам Әлинин(ә) рәһбәрлијини баша дүшдүләр. Одур ки, Гәдир Хум һадисәсиндән сонра, дәрһал онун јанына кәлиб тәбрик дедиләр.

بَخَّ بَخَّ لَكَ يَا بَنَ آيِي طَالِبٍ أَضَبَحْتَ مَوْلَايَ وَ
مَوْلَا كُلِّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ :

«Бәһ-бәһ мұбарәк олсун еј Әбу Талибин оғлу сән бизим мөвламыз вә һәр бир мө'мин гадын вә кишинин мөвласы олдун.»

Бу һадис дә тәбрик һадиси ады илә мәшһурдур. Бөјүк сүннү вә шиә алимләри дә ону нәгл етмишләр.¹

¹ «Мүснәди Әһмәд ибни Һәмбәл», 4-чү чилд, сәһифә 281. Әлламә Әмини «Әл-гәдир» китабынын биринчи чилдиндә бу һадиси сүннү алимләринин алтымыш нәфәрдән нәгл етмишдир.

Инди сорушурам ки, садәчә бир достлуг мәсәләси илә аһагәдар олараг Өмәр вә Әбу Бәкр Әли әлејһиссалама дугарлакы ифадәләрлә тәбрик демәләри нә дәрәчәдә агла тәһәндир. Үстәлик Пејғәмбәр(с) һәммин хутбәдән сонра е'дан едир ки, еј мүсәлманлар!

سَلُّوْا عَلَيْهِ بِإِمْرَةِ الْمُؤْمِنِينَ:

«Әлини мо'минләрин рәһбәри кими саламлајын.»

Бундан әлавә Пејғәмбәр(с) Гәдир Хум һадисәсини «Майдә» сурәсинин 67-чи әјәси назил олдугдан сонра бәјан етди. Бу әјәдә дејилир:

يَا أَيُّهَا الرُّسُولُ بَلِّغْ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
وَ إِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ

«Еј Пејғәмбәр, рәббин тәрәфиндән сәнә назил аһанлары чамаата чатдыр. Әкәр чатдырмасан өз рисаләтини јеринә јетирмәмисән».

Кәрәсән Әли әлејһиссаламла достлуг о гәдәр јүксәк мағама маликдирми ки, Пејғәмбәр(с) ону ирәли чәкмәсәјди рисаләти натамам галачагды?!

Тунисли алим: Онда нә үчүн Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра мүсәлманлар вә хәлифәләр Әли(ә) илә беј'әт етмәдиләр? Онлар кұнаһ етмиш вә Пејғәмбәрин(с) әмри илә мүхалифәт етмишдиләрми?! Әстәғфируллаһ, мән бу сөздән Аллаһа сығынырам!

Доктор Сәмави: Сүннү алимләри өз китабларында шәһадәт верирләр ки, Пејғәмбәри Әкрәмин(с) сәһабәләри бир нечә дәстәдән ибарәт идиләр. Онларын бә'зиләри Пејғәмбәрин(с) һәјаты дөврүндә белә, онун әмрләри илә мүхалифәт едирдиләр.¹ Буна әсасән һеч дә тәәччүблү

¹ «Сәһиһи Бухари» вә «Сәһиһи Мүслим», сәһабәләрдән бә'зиләринин Пејғәмбәрлә(с) мүхалифәтини; Һүдәјбијјә сүлһүндә, пәнчшәнбә күнүн фәһиәсиндә-Өмәрин «Пејғәмбәр(с) сајаглајыр»

дежилдир ки, Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра да о һәзрәтин әмрләри илә мұхалифәт етмиш олсунлар. Шиә вә сүннүләрин нәгл етдијинә әсасән мүсәлманларын әксәријјәти Пејғәмбәрин(с) Үсамәт ибни Зејд кими чаван бир шәхси ордуја сәркәрдә тә'јин етдији заман јашынын азлығыны бәһанә едәрәк Пејғәмбәрә ирад тутурдулар. Һалбуки, Пејғәмбәр(с) ону мәһдуд вә ғыса мүддәтә ордуја сәркәрдә сечмишди. Онда Әли әлејһиссаламын јашы башгаларындан аз олдуғуну бәһанә едәрәк, (33 јашы вар иди) бүтүн өмүр боју онун рәһбәрлијини нечә гәбул едә биләрдиләр?! Сән әввәл өзүн е'тираф етдин ки, сәһабәләрдән бә'зиләри Әлијә(ә) гаршы кин-күдурәт вә әдавәт бәсләјирдиләр. (Демәли сәһабәләрин һамысынын гәлби пак дејилди.)

Тунисли алим: Әкәр Әли әлејһиссалам Пејғәмбәрин(с) ону өз јеринә чанишин сечдијини билирдисә, Пејғәмбәрдән(с) сонра сүкут етмәз, әксинә өзүнүн мисилсиз шүчаәти илә һаггыны мүдафиә етмәли иди.

Доктор Сәмави: Әзиз гардаш! Бу тамамилә башга бир бәһсдир ки, она дахил олмаг истәмирәм. Әкәр сән ашкар бир һәдиси башга бир мә'наја јозурсанса, онда имам Әли әлејһиссаламын сүкуту барәсиндә нечә гане ола биләрсән?!

Тунисли алим тәбәссүм едәрәк деди: Аллаһа анд олсун, мән о кәсләрдәнәм ки, Әлини(ә) башгаларындан үстүн һесаб едирәм. Әкәр иш мәним әлимдә олсајды һеч кәси Әлидән(ә) габаға салмаздым. Чүнки о, Пејғәмбәр(с) елминин гапысы, Аллаһын галиб асланы иди. Лакин Аллаһ белә истәмишдир ки, бә'зиләрини габаға салыб, бә'зиләрини тә'хирә салсын. Аллаһын истәји барәсиндә (гәзавү-гәдәр) нә дејә биләрәм.

Мән дә тәбәссүм едәрәк дедим: Гәзавү-гәдәр мәсәләси дә тәмамилә ајры бәһсдир ки, бизим сөһбәтимизә дәхли јохдур.

Тунисли алим: Мән өз әгидәмдә галырам вә ону һеч

вахт дәјишмәрәм.

Бәли. Беләликлә о, бир мәсәләни тамамилә сона чатдырмамыш башга бир мәсәләјә кечирди. Бунун өзү дә онун ачиз галмасына бир дәлилдир. Белә шәхсләр һәмишә дәлил гаршысында гачырлар.¹

72-Мүәллим илә тәләбәнин (он и́ки хәлифә барәсиндә) мүбаһисәси

Тәләбә: Иорданијанын шәриәт университетинин мүәллимләриндән бири Халид Нофәл һәммин универстетә тәдрис етмәк үчүн кәлирди. Мән онун тәләбәләриндән бири идим вә шиә мәзһәбинә е’тигад бәсләјирдим. Онун дәрсләриндә иштирак едирдим. Мүнасиб фүрсәтләрдә о, өз мәзһәбинә тәәссүб һисси илә јанашдығындан шиәләрә гашы налајиг сөзләр вә ифтиралар дејирди. Бир күн Рәсули Әкрәмин(с) өзүндән сонра он ики нәфәр чанишини барәсиндә онунла сөһбәт етдик. Сөһбәтимиз белә башлады:

Мүәллим: Бизим һәдис китабларымызда үмумијјәтлә Пејғәмбәрин(с) белә мәндән сонра он ики хәлифә олачагдыр һәдиси мөвчуд дејилдир. Бу кими һәдисләр, сәнин кимиләрин дүзәлтдијидир.

Тәләбә: Әксинә, сүннүләрин мө’тәбәр китабларында чохлу јерләрдә мүхтәлиф ифадәләрлә белә һәдис зикр олунмушдур. Мисал үчүн бир нечә һәдис китабында нәгл олунмушдур ки, Пејғәмбәр(с) белә бујурур: «

الْخُلَفَاءُ بَعْدِي اثْنَا عَشَرَ بَعْدَ نَفْيِ بَنِي
إِسْرَائِيلَ وَ كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ

¹ «Мә’әссадигин», 58-61-чи сәһифәләр.

«Мәндән сонра хәлифәләр он ики нәфрدير. Бәни-Исраилин нәгибәлринин сајы гәдәрدير. Онларын һамысы Гүрејшдәндир.»¹ Буна әсасән сизин мө'тәбәр һесаб етдијиниз китаб вә мәнбәләрә көрә бу һәдис гејд олунмушдур.

Мүәллим: Әкәр бу һәдисин гәбул олундугуну фәрз етсәк дә белә онда де көрүм сиз шиәләрин нәзәриндә о он ики нәфәр кимдир?

Тәләбә: Јүзләрлә нәгл олунан рәвајәтә әсасән онларын адлары ашағыдакылардыр:

1-Әмирәл мө'минин Әли ибни Әбу Талиб әлејһиссалам.

2-Һәсән ибни Әли әлејһиссалам.

3-Һүсејн ибни Әли әлејһиссалам.

4-Әли ибни Һүсејн Зејнүл Абидин әлејһиссалам.

5-Мәһәммәд ибни Әли Багир әлејһиссалам.

6-Чә'фәр ибни Мәһәммәд Садиг әлејһиссалам.

7-Муса ибни Чә'фәр Казим әлејһиссалам.

8-Әли ибни Муса Рза әлејһиссалам.

9-Мәһәммәд ибни Әли Чавад әлејһиссалам.

10-Әли ибни Мәһәммәд Һади әлејһиссалам.

11-Һәсән ибни Әли Әскәри әлејһиссалам.

12-Һөччәт ибни Һәсән имам заман Һәзрәти Мәһди әлејһиссалам.

Мүәллим: Де көрүм Һәзрәти Мәһди һал-һазырда диридирми?

Тәләбә: Бәли. О диридир вә мүәјјән мәсәләләрә көрә бизим нәзәрләримиздән кизлидир. Дүнјада онун зүһур етмәси үчүн мүнәсиб шәраит јаранаркән, зүһур едиб дүнјанын рәһбәрлијини әлине алачагдыр.

Мүәллим: О нә вахт доғулмушдур?

Тәләбә: О 255-чи һичри гәмәри илиндә доғулмушдур

¹ «Сәһиһи Мүслим» китабул имарә, 4-чү чилд, сәһифә 482. «Мүснәди Әһмәд», 5-чи чилд, сәһифә 86-89, 90-92, «Мүстәдрәкү сәһиһејн», 4-чү чилд, сәһифә 501, «Мәчмә'и һејсәми», 5-чи чилд, сәһифә 190 вә саир.

(инди 1413-чү һичри гәмәри илиндә 1158 јашы вардыр).

Мүәллим: Нечә ола биләр ки, бир инсан мин илдән артыг өмр сүрсүн? Бир инсанын тәбии өмрү јүз илдир.

Тәләбә: Биз мүсәлманыг вә Аллаһын гүдрәтинә инанырыг. Биз инанырыг ки, Аллаһ өз истәјинә ујғун олараг бир шәхсә минләрлә ил өмр версин.

Мүәллим: Аллаһын гүдрәти өз јериндә, лакин белә бир шеј Аллаһын ганунларындан харичдир.

Тәләбә: Һәм сиз, Һәм дә биз Гур'аны тәбул едирик. Гур'анын «Әнкәбут» сурәсинин 14-чү ајәсиндә бујурур:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ
أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا

«Биз Нуһу өз гөвмүнә доғру көндәрдик. Онларын арасында 950 ил јашады.»

Һәзрәти Нуһ бу ајәјә әсасән Туфандан габаг 950 ил өз гөвмүнүн арасында јашамышдыр. Буна әсасән әкәр Аллаһ истәсә башга бир инсаны да Һәмин мигдар, јахуд ондан да артыг дири сахлаја биләр.

Ислам Пејғәмбәри(с) чохлу һалларда Һәзрәти Мәһдинин(ә) кәлишиндән сөз ачмыш, ону дүнјанын һәр јеринә һөкумәт едән имам вә јер үзүнү әдаләт илә, һагг илә долдуран бир шәхс олдуғундан хәбәр вермишдир. Бу барәдә јүзләрлә, һәтта минләрлә рәвајәт сүннү, шиә тәриги илә нәгл олунмушдур ки, һеч бири инкар олуна билмәз.

Нүмунә үчүн: Пејғәмбәр(с) бујурур: Мәһди мәним әһли-бејтимдәндир. Јер үзүнү, зүлм вә һагсызлыгла долдуғу кими әдаләт вә һагг илә долдурачагдыр.¹

Сөһбәт бура чатанда мүәллим тәләбәнин мө'тәбәр дәлил әсасында олан мәнтиги дәлилләрини баша дүшүб сүкут етди. Бу фүрсәтдән истифадә едән тәләбә деди: Сөзүмүзүн әввәлине гајыдаг. Сиз Пејғәмбәри Әкрәмин(с)

¹ «Мүснәди Әһмәд» 3-чү чилд, сәһифә 27.

белә бујурдугуну гәбул едирсинизми: «Мәндән сонра хәлифәләрим Гүрејшдән олан он ики нәфәрдир»? Сиз мәндән сорушурсунуз ки, бу он ики нәфәр кимләрдир. Мән дә Әли әлејһиссаламдан Мәһдијә(ә) гәдәр олан он ики имамын адларыны сизин үчүн садаладым. Инди мән сиздән сорушурам, сизин нәзәринизә көрә о, он ики нәфәр кимдир?

Мүәллим: О он ики нәфәрдән дөрд дәнәси әсл хәлифәләр (Әбу Бәкр, Өмәр, Осман, Әли) адыны гејд етмәк олар. Сонра Һәсән вә Мүавијә, даһа сонра ибни Зүбејр, даһа сонра Өмәр ибни Әбдүл-Әзиз (чәмиси сәккиз нәфәр олур). Үчүнчү Аббаси хәлифәси олан Мәһди Аббасини дә онлара әлавә етмәк олар. Бәлкә дә Таһир Аббасини дә она әлавә етмәк олар. Хүласә бизим нәзәримиздә бу он ики нәфәр мүәјјән дејилдир. Бизим алимләримизин бу барәдәки сөzlәри бир-бири илә ујғун кәлмир.

Тәләбә: Пејғәмбәр бүтүн мүсәлманлара «Сәгәлејн» һәдисини бујурмајыбмы:

إِنِّي تَرَكْتُ فِيكُمْ الثَّقَلَيْنِ: كِتَابَ اللَّهِ وَ
عُرَّتِي، أَهْلَ بَيْتِي...

«Мән сизин аранызда ики ағыр әманәт гојуб кедирәм. Онлардан бири Аллаһын китабы Гур'ан дикәри исә әһли-бејтимдир. Әкәр бу икисиндә јапышсаныз һеч вахт јолунузу азмазсыныз.»¹

Ајдындыр ки, Өмәр, Әбу Бәкр, Осман вә һабелә ибни Зүбејр, Өмәр ибни Әбдүл Әзиз, Мәһди Аббаси вә саир кими шәхсләр Пејғәмбәрин(с) Әһли бејтиндән дејилдирләр. Буна әсасән нә үчүн Пејғәмбәрин(с) он ики хәлифәси барәсиндә башымызы итирмәлијик. Һалбуки, «Сәгәлејн» һәдиси әсасында онлар Пејғәмбәрин(с) Әһли-

¹ «Мүснәди Әһмәд» 4-чү чилд, сәһифә 367, «Сәһиһи Мүслим» 2-чи чилд, сәһифә 338, «Сәһиһи Термизи», 7-чи чилд, сәһифә 112, «Кәнзүл үммал», 7-чи чилд, сәһифә 112 вә саир.

бејтиндәндирләр. Шиәләрин әгидәсинә көрә бу һәдис он ики имам барәсиндә (Һәзрәт Әлидән Һәзрәт Мәһдијә гәдәр) тамамилә ујғундур.

Мүәллим: Мәнә бир гәдәр мөһләт вер, бу барәдә даһа артыг тәһгигат апарым. Һал һазырда гәнаәт бәхш бир чаваб верә билмәрәм.

Тәләбә: Чох јахшы. Үмидварам өз тәһгигатынызла Пејғәмбәрин(с) о он ики нәфәр хәлифәси гијамәтә гәдәр кимләр олдуғуну тә’јин едәсиниз.

Бир мүддәтдән сонра һәмин мүәллим һәмин тәләбә илә көрүшдү. Лакин өз тәһгигатлары әсасында сүннүләрин әгидәсинә көрә һәмин шәхсләри мүәјјән едә билмәмишди.

* * *

Башга бир мұназирәдә тәләбәләрдән бири сүннү әгидәсини тәдрис едән бир мүәллимдән сорушур: Сиз гәбул едирсинизми ки, Пејғәмбәрин(с) хәлифәси он ики нәфәрдир вә онларын һамысы гүрејшдәндир.

Мүәллим: Бәли. Бизим мө’тәбәр китабларымызда бу мәтләбә дәләләт едән чохла рәвајәтләр вардыр.

Тәләбә: Бу он ики нәфәр кимләрдир?

Мүәллим: 1-Әбу Бәкр, 2-Өмәр, 3-Осман, 4-Әли, 5-Мүавијә, 6-Језид ибни Мүавијә.

Тәләбә: Језиди нечә Пејғәмбәрин(с) хәлифәси һесаб едирсиниз, һалбуки о ачыг-ашкар шәкилдә шәраб ичирди, һәмчинин Кәрбәлә фәчиәсини төрәтмиш, имам Һүсејнин(ә) вә онун көмәкчиләринин гәтлинә фәрман вермишдир?!

Сонра о тәләбә дејир: Ејби јохдур он икијә гәдәр сај.

Бу суала чаваб вермәкдә ачиз галан мүәллим сөзү дәјишәрәк, дејир: Сиз шиәләр Пејғәмбәрин(с) сәһабәләринә налајиг сөзләр дејирсиниз!

Тәләбә: Биз сәһабәләрин һамысына налајиг сөзләр демирик. Сиз дејирсиниз ки, бүтүн сәһабәләр һеч бири истисна олмадан адилдирләр. Биз дә дејирик ки, белә дејилдир. Гур’анда чохла ајәләр вардыр ки, Пејғәмбәрин(с) әсриндән мұнафигләрлә әлагәдар назил

олмушдур. Әкәр бүтүн сәһабәләрин адил олдуғуну десәк, онда мүнәфигләр барәсиндә олан чохлу Гур'ан әјәләрини инкар етмәлијик.

Мүәллим: Сән шәһадәт вермәлисән ки, Әбу Бәкр, Өмәр, Османдан разысан!

Тәләбә: Мән шәһадәт верирәм ки, Пејғәмбәр(с) сәһабәләриндән һәр кәс Пејғәмбәр(с) вә Фатимеји Зәһра(ә) ондан разы олмушса, онда мән дә онлардан разыјам. Һәр кәсдән Пејғәмбәр(с) вә Фатимеји Зәһра(ә) наразы олмушса, мән дә онлардан наразыјам.

73-Пејғәмбәр(с) гәбринин јанында уча сәслә зијарәтнамә охумаг

Шиә алимләриндән бири дејирди: Әлли нәфәрлик бир груп илә Мәдинәдә Пејғәмбәр(с) мәсчидинә кедиб, о һәзрәтин шәриф гәбринин јанында зијарәтнамә охујурдуг.

Һәрәмин мүдири шејх Әбдуллаһ ибни Салех мәним јаныма кәлиб е'тираз сәси илә деди: Пејғәмбәр(с) шәриф гәбринин јанында сәсини учалтма.

Дедим: Мәкәр бу ишин нә ејби вардыр?

Мүдир: Гур'анда Аллаһ-тәала бујурур: («Һүчәрат» сурәси, әјә 2).

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ
فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ يَلْقَاكُمْ
كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ
لَا تَشْعُرُونَ

«Еј иман кәтирәнләр өз сәсләринизи Пејғәмбәр(с) сәсиндән уча етмәјин. Онун гаршысында учадан данышыб гышгырмајын. Нечә ки, сизләрдән бә'зиләри бә'зиләринизин мутабилиндә елә едирсиниз. (Буну етмәјән әкс һалда) сизин билмәдијиниз һалда

әмәлләриниз пуч олар».

Дедим: Чә'фәр ибни Мәһәммәд (имам Садит әлејһиссалам) һәмин олдугумуз јердә дөрд мин нәфәр шакирдә дәрс дејирди. Өз сәсини шакирдләрә чатдырырды. Де көрүм һарам иш көрүрдүмү?

Әбу Бәкр, Өмәр дә һәмин мәсчиддә уча сәслә хүтбә охујурдулар, тәкбир дејәнләр учадан тәкбир дејирдиләр. Онлар һарам иш көрмүшләрми? Һал һазырда да сизин хәтибиниз уча сәслә хүтбә сөјләјир. Мүкәббирләр уча сәслә тәкбир дејирләр. Онлар Гур'анын әксинә әмәл етмишләрми? Чүнки, Гур'ан бујурур: Еј мо'минләр сәсләринизи Пејғәмбәрин сәсиндән учалтмајын.

Мүдир: Онда ајәдән мәгсәд нәдир?

Дедим: Мәгсәд Пејғәмбәрин(с) һүзурунда әдәб гәјдаларынын әксинә олараг фәјдасыз вә әбәс сөзләр нәзәрдә тутулур. Белә ки, бу ајәнин назил олма сәбәбиндә гејд олунур ки, бәни-Тәни гәбиләсиндән бир груп мәсчидә дахил олуб, Пејғәмбәрин(с) олдугу һүчрәнин архасындан ғышгырыб дедиләр: Еј Мәһәммәд кәл бизә тәрәф.¹

Башга бир мәсәлә будур ки, биз там еһтирамла зијарәтнамә охујуруг. Јухардакы ајәјә диггәт етдикдә баша дүшүрүк ки, һәр кәс уча сәслә мәгсәди Пејғәмбәрә(с) гаршы һөрмәтсизлик олса, јахуд онун сәси өз-өзлүјүндә һөрмәтсизлик сајылса, бу ајәјә шамил олунур. Чүнки јухардакы ајәдә әмәлләрин мәһв олуб арадан кетмәси ишарә едилир. Белә бир чәзаландырма кафирә, бөјүк күнаһа вә һөрмәтсизлик илә әлагәдардыр вә һеч дә бизә аид дејилдир. Чүнки, биз там әдәблә зијарәтнамә охујуруг. Бизим сәсимизин бир гәдәр уча олмасынын һеч бир ејби јохдур.

Буна әсасән рәвајәтдә кәлмишдир ки, јухардакы ајә назил олан заман Пејғәмбәрин(с) хәтиби Сабит ибни Гејс (онун уча сәси вар иди) деди: Бу ајә мәнә аиддир. Чүнки,

¹ «Тәфсири Гуртуби», 9-чу чилд, сәһифә 6121, «Сәһиһи Бухари», 6-чы чилд, сәһифә 172.

мән өз сәсими Пејғәмбәрин(с) сәсиндән уча едирәм. Ајәдә мәгсәд мәнәм. Онда (вај олсун мәнә ки,) јахшы әмәлләрим мәнв олуб арадан кетди.

Пејғәмбәр(с) бу сөздән хәбәрдар олдугда бујурду: «Белә дејилдир. О (Сабит ибни Гејс) беһишт әһлидир». (Чүнки о, өз вәзифәсини јеринә јетирмәк истәмишдир.

Һеч бир һөрмәтсизлик мәгсәди олмамышдыр.¹

Һәрәмин мүдири сүкут едиб һеч нә демәди.

74-Шејх Баһаинин атасынын сүннү алимләриндән бири илә мубаһисәси

Онунчу һичри әсринин көркәмли алимләриндән бири шејх Баһаинин атасы Әлламә шејх Һүсејн ибни Әбдүс-Сәмәд Амилидир. О 918-чи һичри гәмәри илинин Мәһәrrәм ајынын әввәлләриндә Чәбәл Амил шәһәриндә дүнјаја кәлмиш вә 986-чы һичри гәмәри илинин сәккизи Рәби'үл әввәл ајында 66 јашында дүнјадан кетмишдир. О чох бөјүк мүһәггиг, алим вә јүксәк мәғамлы шаир иди. 951-чи илдә Һәләб шәһәринә (һал һазырда Суријанын шәһәридир) сәфәр етмиш, орада дәрин биликли бир сүннү алими илә һагг мәзһәбинин барәсиндә бир нечә јығынчагда мубаһисә апармышлар. Нәһајәт о сүннү алими шиәлији гәбул етмишдир.² бурада ашағыдакы дөрд мубаһисәни нәзәринизә чатдырырыг:

1-Нә үчүн имам Садигә(ә) тәглид етмирсиниз?!

¹ «Мәчмәүл бәјан», 9чу чилд, сәһифә 130, «Тәфсири фи Зилал вә Мәрағи».

² Бу мүнәзирәләр сон заманлар әрәб дилиндә мүнәзирәту шејх Һүсејн ибни Әбдул Сәмәд адлы китабда Гаиму али Мүһәммәд(с) мүәссәси тәрәфиндән чап олунмушдур.

Һүсејн ибни Әбдүс-Сәмәд дејир: Һәләб шәһәринә дахил олдугда дини елмләрдә чох дәрин билијә малик олан Һәнәфи бир алим мәни өзүнә гонаг етди. Тәглиддән сөз дүшдүкдә, бу сәһбәт онунла мүбаһисәнин әсас меһвәри олду. Мүбаһисәмиз ашағыдакы әсасда давам етди:

Һүсејн: Сиз сүннүләрин нәзәринчә Гур'анда јахуд Пејғәмбәрин(с) кәламларында Әбу Һәнифәјә табе олуб тәглид етмәк барәсиндә ашкар бир кәлам кәлмишдирми ки, она тәглид етмәк бизә вачиб олсун?

Һәнәфи алим: Хејр. Гур'анда вә Пејғәмбәрин(с) сөзләриндә бу барәдә һеч бир сөз дејилмәмишдир.

Һүсејн: Мүсәлманлар Әбу Һәнифәјә табе олмағымыз барәдә фикир бирлијиндәдирләрми?

Һәнәфи алим: Хејр. Онларын арасында белә бир фикир бирлији јохдур.

Һүсејн: Онда һасы дәлилә әсасән Әбу Һәнифәјә тәглид етмәк сәнә чаиз олмушдур?

Һәнәфи алим: Әбу Һәрифә мүчтеһиддир. Мән исә мүтәллид. Мүтәллидә вачибдир ки, мүчтеһидләрдән биринә тәглид етсин.

Һүсејн: Сизин Чә'фәр ибни Мәһәммәд имам Садиг әлејһиссалам барәсиндә нәзәриниз нәдир? О мүчтеһиддирми?

Һәнәфи алим: Чә'фәр ибни Мәһәммәд Садиг(ә) бүтүн мүчтеһидләрин фөвгүндә дајаныр, елм вә тәгвада, нәсл бахымындан һеч чүр вәсф олуна билмәјәчәк бир јүксәк дәрәчәдәдир. Алимләримиздән бә'зиләри онун шакирдләриндән дөрд јүз нәфәрин адыны чәкмишләр ки, һамысы бөјүк көркәмли алим вә мүчтеһид идиләр. Онларын бири дә Әбу Һәнифәдир.

Һүсејн: Сән имам Садиг әлејһиссаламын мүчтеһид вә сон дәрәчә тәгвалы олдугуну е'тираф едирсән. Биз шиәләрдә имам Садиг әлејһиссалама тәглид едирик. Буна әсасән һарадан билирсән ки, биз азғынлыгдајыг вә сиз һидајәт јолундасыныз? Һалбуки, бизим әгидәмизә көрә имам Садиг әлејһиссалам мә'сум иди. һеч бир хәтаја,

сәһвә јол вермирди. Онун вердији һөкм мәһз Аллаһын һөкмүдүр. Бу барәдә бизим чох кәсәрли дәлилләримиз вардыр. О һеч дә Әбу Һәнифә кими гијас, истәһсан, шәхси рә'ј әсасына фәтва вермирди. Лакин Әбу Һәнифә барәсиндә фәтвада хәта вә сәһв еһтималы верилә биләр. Лакин о һәзрәтин барәсиндә һеч вахт белә еһтимал верилмир.

Һәтта биз имам Садиг әлејһиссаламын исмәт мәгамыны нәзәрә алмасаг вә сизин кими имам Садиг әлејһиссалам мүчтеһиддир десәк, лакин десәк дә бизим елә дәлилләримиз вардыр ки, онлара әсасән јалныз имам Садиг әлејһиссалама тәглид етмәлијик. Әбу Һәнифәјә јох.

Һәнәфи алими: Сизин јалныз она тәглид етмәјиниз барәдә дәлилиниз нәдир?

Һүсејн: Бизим дәлилләримиз ашағыдакылардыр:

Бүтүн мүсәлман фиргәләринин фикир бирлијинә әсасән, онлар инанырлар ки, имам Садиг әлејһиссалам елм, тәгва, әдаләт вә мәгамда һамыдан үстүн иди. белә ки, һеч бир тарихи, дини һәдис китабларында бир шәхс тапмаг олмаз ки, имам Садигә(ә) ирад тута билсин. Онун шиәләринин дүшмәнләри әлләриндә олан бүтүн имканларла белә о һәзрәтә налајиг бир сөз дејә билмәмишләр. Бу да онун саир шәхсләрә олан бир имтијазыдыр.¹

¹ Диггәт јетирмәк лазымдыр ки, имам Садиг әлејһиссалам (148-чи һичри гәмәри илиндә вәфат етмишдир) шиә бајрағынын галдыраны Әбу Һәнифәнин вә Малик ибни Әнәсин (Һәнәфи вә Малики фиргәләринин рәисләри) мүәллимилә олмушдур. Буна көрә дә Әбу Һәнифә һәмишә дејәрди:

لَوْ لَا الشُّنْتَانِ لَهْلَكَ النُّعْمَانُ

«Әкәр о ики ил (имам Садиг әлејһиссалама тәләбәлик етдијим илләр) олмасајды Нә'ман (јә'ни Әбу Һәнифә) һәлак оларды.

Малик ибни Әнәс исә дејирди:

مَا زَايَتْ أَفْقَهُ مِنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ

«Имам Садиг әлејһиссаламдан фиғһидә даһа биликли бир шәхс көрмәдим. (Фи сәбилил вәһдәтил исламијјәһ, сәһифә 63-64).

Буна әсасән бүтүн ислам алимләринин елм, тәгвасына е'тираф етдикләри бир шәхсә тәглид етмәји нечә тәрк едә биләрик? Вә бунун мутабилиндә шәкк вә ирадларла долу олан бир шәхсә нечә тәглид едә биләрик? Буну да нәзәрә алмаг лазымдыр ки, тәглид вә ардычыл олмаг мәсәләсиндә шәхсин әдаләтинин исбат олунмасы, шәк вә ирадын олмамасындан ирәлидир. Белә ки, бу мәсәлә өз јериндә арашдырылмышдыр.

Сизин һәдис алимләриндән бири имам Ғәззали «Әл-мүнхәвил» китабында Әбу Һәнифәни тәнғид етмишдир. Һәмчинин бә'зи шафеи алимләри «Әл-нукәту шәрифәту фи рәдди әла әби Һәнифәти» китабыны јазараг, онун нәзәријјәләрини тәнғид етмишләр.

Буна әсасән һеч бир шүбһә јохдур ки, һамынын елм, тәгва, әдаләтини гәбул етдији бир шәхсә тәглид етмәк бизә вачибдир. Мүһәггигләрин фикир бирлијинә әсасән елмдә дәрин билијә саһиб олан бир шәхсә тәглид етмәји бурахыб ондан зәиф олан шәхсә тәглид етмәк олмаз.

2-Имам Садиг әлејһиссалам биз шиәләрин әгидәсинә көрә Пејғәмбәрин(с) әһли-бејтиндәндир ки, Әһзаб сурәсинин «Тәһир» ајәсинин ашкар шәкилдә бәјан етдијинә көрә онлар һәр нөв азғынлыгдан, чиркинликдән вә саир кими пис хүсусијјәтләрдән пакдырлар. Белә ки, лүғәт-алими ибни Фарис «Мө'чәми мәгајисил-лүғәт» китабынын јазычысы «Мүчмәлүл-лүғәт» китабында бәјан етмишдир ки, имам Садиг әлејһиссалам Пејғәмбәрин(с) әһли-бејтиндәндир. (Һалбу ки, ибни Фарис мәшһур сүннү алимләриндәндир.) Бу да шиәләрин инандыглары имам Садиг әлејһиссаламын исмәт мәгамыны јетирир. Лакин Әбу Һәнифә барәсиндә алимләрин фикр бирлији будур ки, о Пејғәмбәрин(с) әһли-бејтиндән олмамышдыр. Буна әсасән Гур'анын ашкар бујурдуғуна көрә һәр нөв хәта сәһв вә алудәликләрдән пак олан бир шәхсә тәглид етмәк лазымдыр ки, инсанын сәадәт вә ничат јәгининә сәбәб олсун.

Һәнәфи алим: Биз имам Садиг әлејһиссаламын Пејғәмбәрин(с) әһли-бејтиндән олмасыны гәбул етмирик.

Әксинә бизим һәдисләримизә ујғун олараг әһли-бејт беш нәфәрдән ибарәтдир: Пејғәмбәр(с), Әли, Фатимә, Һәсән вә Һүсејн әлејһимүссәлам.

Һүсејн: фәрз едәк ки, имам Садиг әлејһиссалам о беш нәфәрдән дејилдир. Амма онун һөкмү кунәһлардан, хәтадан аманда олмаг вә табе олмағын вачиблији бахымындан елә пәнч тән али әбанын һөкмүндәдир. Бу да үч дәлилә әсасәндир.

1-Һәр кәс пәнч тән али әбанын мә'сум олмасына инанса, имам Садиг әлејһиссаламын да исмәтини, мә'сумлуғуну гәбул етмәлидир. Һәр кәс о беш нәфәрин мә'сумлуғуну гәбул етмәсә, имам Садигин(ә) дә мә'сумлуғуну гәбул етмәјәчәкдир. Пән тән али әбанын мә'сум олмасы «Тәтһир» әјәсинин һөкмү илә сүбута јетмишдир. Демәли имам Садиг әлејһиссаламын да мә'сум олмасы сүбута јетир. Чүнки ислам алимләринин фикир бирлијинә әсасән исмәт мәғамында имам Садиг әлејһиссаламла пәнч тән али әба арасында һеч бир фәрг јохдур вә имам Садиг әлејһиссалама дејил јалныз беш нәфәрин исмәтинә инанмаг мүсәлманларын ичмасынын әлејһинәдир.

2-Равиләр вә сирә јазанларын арасындан мәшһур нәзәријә будур ки, имам Садиг әлејһиссалам вә онун атасы һеч вахт елм әлдә етмәк үчүн алимләрин мәчлисләринә кедиб кәлмәмишләр. Һеч вахт нәгл олунмамышдыр ки, онлар сүннү алим вә ја јазычыларынын мәчлисиндә иштирак етмиш олсунлар. Әксинә олараг, һамы нәгл етмишдир ки, имам Садиг әлејһиссалам өз елмини атасы имам Багир әлејһиссаламдан, о да атасы имам Сәччад әлејһиссаламдан, о да атасы имам Һүсејн әлејһиссаламдан әлдә етмишдир. Бүтүн мүсәлманларын фикир бирлијинә әсасән имам Һүсејн әлејһиссалам да Пејғәмбәр(с) әһли-бејтиндәндир. Нәтичәдә мә'сум имамларын, һабелә имам Садиг әлејһиссаламын сөzlәри ичтиһад үзүндән дејилдир. Буна көрә дә һәр кәс, истәр бөјүк, истәрсә дә кичик, онлардан суал етдикдә дәрһал

һеч бир шәхсә мұрачиәт етмәдән онларын чавабыны вермишләр. О һәзрәтләрин өзләри дә ашкар бујурмушлар ки, онлардан биринин сөзү, онларын ата-бабаларынын сөзләри, ата-бабаларынын сөзләри дә Пејғәмбәрин(с) сөзүдүр. Бу мәтләб бизим нәзәримиздә дүзкүн јолларла сүбута јетмишдир.

Нәтичә алырыг ки, имам Садиг әлејһиссаламын сөзү Гур'ан әјәси әсасындан пак вә мүтәһһәр олан саир шәхсләрин сөзү кимидир. Белә ки, Аллаһ-тәала һәр нөв чиркинлији, алудәлији онлардан узаг едиб, пак-пакизә гәрар вермишдир.

3-Мүхтәлиф јолларла нәгл олунан, сизин мө'тәбәр вә чохлу һәдисләриниздән бири дә «Сәгәлејн» һәдисидир. Онлар мүхтәлиф јолларла нәгл олунмасына бахмајараг ејни мә'наны дашыјыр. Орада Пејғәмбәр(с) белә бујурур:

إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ مَا إِن تَمَسَّكْتُمْ بِهِ لَن تَضِلُّوا
بَعْدِي: الثَّقَلَيْنِ كِتَابَ اللَّهِ وَ عِزَّتِي؛ أَهْلَ بَيْتِي

«Һәгигәтән мән сизин аранызда ики ағыр вә дәјәрли әманәт гојурам. Әкәр мәнән сонра онлара сарылсаныз һеч вахт јолунузу азмазсыныз. Онлардан бири Аллаһын китабы Гур'андыр. Дикәри исә мәним итрәтим-әһли-бејтимдир.»

Бу һәдис ашкар шәкилдә бујурур ки, Гур'ана вә Пејғәмбәрин(с) итрәтинә бирликдә сарылмаг инсанын ничат тапмасы, һәр нөв азғынчылыгдан узаг олмасына сәбәб олур. Мүсәлман дәстәләри арасында јалныз шиәләр бу икисинә бирликдә сарылмышлар. Чүнки, шиәләрдән башгалары Пејғәмбәрин(с) итрәтини саир инсанлар кими һесаб едир, Пејғәмбәрин(с) итрәтиндән башгаларына сарылырлар.

«Сәгәлејн» һәдиси һеч дә бујурмур ки, мән сизин аранызда Гур'анла Әбу Һәнифәни, јахуд Гур'анла Шафеини гојуб кедирәм. Буна әсасән нечә ола биләр ки, гуртулуш вә ничат јолуну Пејғәмбәрин(с) итрәтиндән башгаларына архаланмагла әлдә едәк?!

Бу да тәләб едир ки, имам Садиг әлејһиссалам кими шәхсләрә тәглид едәк, белә ки, јүз фаиз билирик ки, она тәглид етмәк Пејғәмбәрин(с) итрәтинә сарылмагдыр. Шәкк јохдур ки, имам Садиг әлејһиссалама табе олмаг Әбу Һәнифә вә саир кимиләрә табе олмагдан үстүндүр.

*2-ДӨРДЛҮК ТӘШКИЛ ЕДӘН СҮННҮ
МӘЗҲӘБИНИН МӘШҮР ОЛМАСЫ ВӘ
ШИӘЛИЈИН ГЕЈРИ МӘШҮР ОЛМАСЫ
БАРӘСИНДӘ МҮБАҲИСӘ.*

Јухардакы мубаһисәнин давамында мән имам Садиг әлејһиссалама тәглид етмәјин үстүн олмасыны дедикдә Һәнәфи алим деди: Дедикләрин дүздүр вә имам Садиг әлејһиссаламын вә онун ата-бабаларынын ичтиһадынын сәһиһ олмасыны, онларын елмләринин башгаларынын елмләриндән артыг олмасында, онларын мүгәллидләринин ничат тапмасында һеч бир шәкк шүбһә јохдур. Лакин буна бахмајараг, онларын мәзһәбләри о гәдәр дә нәгл олунмамышдыр (нәтичәдә дүјанын бир күнчүндә галмышдыр). Амма дөрдлүк тәшкил едән сүннү мәзһәбләри (Һәнәфи, Малики, Һәнбәли вә Шафеи) нәгл олунмуш вә һәр јердә мүсәлманларын арасында рәвач тапмышдыр.

Һүсејн: Әкәр сәнин мәгсәдин бу олса ки, Шафеи вә Һәнәфи мәзһәби шиә мәзһәбини нәгл етмәмишләр, онда дүздүр. Лакин онларын шиә мәзһәбини нәгл етмәмәси бизә һеч бир зијан чатдырмыр. Чүнки, биз дә онларын мәзһәбини нәгл етмирик. Еләчәдә шафеи мәзһәби һәнәфи мәзһәбини вә һәнәфи мәзһәби шафеи мәзһәбини нәгл етмириләр. Еләчәдә саир мәзһәбләр бир-бирини нәгл етмириләр. Онларын нәгл етмәмәләри сизә һеч бир зијан чатдырмыр.

Әкәр сизин мәгсәдиниз бу олса ки, мүсәлманлардан һеч бири шиә мәзһәбини нәгл етмәмишдир. Белә бир иддиа тамамилә әсассыздыр. Чүнки, шиәләрин өзү (дүнја

мүсәлманларынын бөјүк һиссәсини тәшкил етмәсинә бахмајараг, еләчәдә сүннүләрин вә саир ислам тајфалары Чә'фәри мәзһәбинин кәламларыны, ибадәтләрини нәгл етмишләр. Шиәләрин өзләри дә шиә мәзһәбинин мәтләбләрини нәгл етмәјә чидди сәј көстәрмишләр. Равиләр барәсиндә, онларын е'тимадлы олуб олмамаларына чохлу диггәт јетирмишләр. Бу саһәдә чохлу мәшһур китаблар јазмышлар ки, һеч вахт инкар олуна билмәз.

Шиә алимләри үмумиликдә көтүрдүкдә сүннү алимләриндән аз олмаларына бахмајараг, лакин ајры-ајрылыгдә һәр бир мәзһәбин алимләриндән хүсуси илә малики вә һәнбәли мәзһәбләриндән олдугча чохдур. Үстәлик шиә алимләри бу ики мәзһәбин алимләриндән дә чохдур. Шүкр олсун Аллаһа ки, бүтүн заманларда шиә алимләри ән јүксәк елмли, тәгвалы, мүхтәлиф елм саһәләриндә олмушлар.

Амма он ики имам әлејһәмүссәлам дөвранында шүбһәсиздир ки, елм, әмәл саһәләриндә һеч бир шәхс онларла бәрабәр ола билмәмишдир. Һәтта онларын шакирдләри белә елмдә, гүдрәт вә тәһгиг бахымындан башга мәзһәбләрин алимләриндән үстүн олмушлар. Мисал үчүн Һишам ибни Һәкәм, Һишам ибни Салим, Чәмил ибни Дуррач, Зүрарә ибни Ә'јун, Мәһәммәд ибни Мүслим вә саир кими шәхсләри көстәрмәк олар ки, һәтта мүхалиф мәзһәбләр дә белә онлары көркәмли алимләр кими тә'рифләмишләр вә һал-һазырда да тә'рифләјирләр.

Имамларын дөврүндән сонракы әсрләрдә шиәнин көркәмли алимләри шејх Сәдуг, шејх Кулејни, шејх Муфид, шејх Туси, сејјид Муртәза вә гардашы сејјид Рәзи, ибни Тавус, Хачә Нәсрәддин Туси, Мејсәм Бәһрани, Әлламә Һилли вә онун оғлу Фәхрүл Мүһәггигин вә саир кими алимләр өз мубаһисәләри вә китаблары илә ислам аләминин һәр јерини долдурмушлар. Онларын варлығыны инкар етмәк ја тәәссүб, ја да наданлыг үзүндән ола биләр.

Буна әсасән гәбул етмәлисиниз ки, бизим мәзһәбә табе

олмаг дүзкүндүр. Һәтта бизим тәглид етдијимиз шәхс дә саир шәхсләрдән үстүндүр. Һәр кәс инсафла данышса, һөкмән шиә мәһәбинин дүзкүнлүјүнү е'тираф етмәлидир. Лакин бизә илзами дејилдир ки, сәнин мәһәбинин сәһвлијинә инанаг (јә'ни һәнәфи мәһәбинә). Чүнки, биз тәглид етдијимиз шәхсин исмәт мәгамында олмасыны шәрт билирик. Буна көрә дә гијамәтдә ничат тапан груп јалныз бизик.

Дүздүр ки, сиз бизим мәһәбин дүзкүнлүјүнү дилинизә кәтирмирсиниз, лакин сизин мәһәбиниздә олан данылмаз гајда-ғанунлар вә дәлилләр шиә мәһәбинә табе олмагы сизә вачиб билир. Чүнки, сиз е'тираф едәрәк дединиз ки, сизин ничатынызын сәбәби мүчтеһидә тәглид етмәкдәдир вә бу сәбәб бизим мәһәбимиздә инкар олунмаз ганунлара әсасән мөвчуддур.

Сөз бура чатанда һәнәфи алим чавабсыз галды. Өз суалыны дәјишәрәк башга бир мәсәләјә кечди.

75-Пејғәмбәр(с) сәһабәләринә, нифрин етмәк барәсиндә мүбәһисә

Һәнәфи алим: Мәним үчүн бир гаранлыг мәсәлә галмышдыр. О да будур ки, сизин нәзәриниз Пејғәмбәр(с) сәһабәләринин барәсиндә налајиг сөzlәр демәк нәдир? О һәзрәтә маллары вә чанлары илә көмәк едиб, гылынчлары вә чиһадлары илә шәһәрләри, өлкәләри ислам һакимијјәтинә кәтирән шәхсләр барәсиндә нәзәриниз нәдир? Мәсәлән Өмәр ибни Хәттабын дөврүндә баш верән фәтһләр мәһз онун рәһбәрлији алтында баш вермишдир. Хәлифәләрдән һеч биринин дөврүндә бслә фәтһләр олмамышдыр вә бу да һеч вахт инкар олунан мәсәлә дејилдир. Еләчә дә Өмәрин гүдрәт, шөвкәт вә гәтијјәтлијини дә инкар етмәк олмаз. Мән сизин дәлилләринизә диггәтлә нәзәр салдыгда шиә әгидәсинин дүзкүнлүјүнүн чох ајдын олдуғуну көрүрәм. Лакин сизин

мәзһәбинизә бахдыгда Пејғәмбәрин(с) бөјүк сәһабәләринә налајиг сөzlәр дејилмәсини көрдүкдә бу ишин дүзкүн олмадығыны баша дүшүрәм. Белә ки, һәммин сәһабәләр ислама илк иман кәтирәнләр вә Пејғәмбәрин(с) һүзурунда ән јахын шәхсләр сајылтырды. Бурадан да баша дүшүрәм ки, сизин мәзһәбиниз дүзкүн дејилдир.

Һүсејн: Бизим мәзһәбимиздә Пејғәмбәр(с) сәһабәләринә налајиг сөzlәр дејилмәсини вачиб едән бир көстәриш јохдур. Лакин авам чамаат онларын ардынча налајиг сөzlәр дејир. Амма бизим алимләрин арасында һеч бир алим тапмаг олмаз ки, онларын лә'нәтләнмәсинин вачиб олмасына фәтва версин. Онларын фиғһи китабларына истәдијин вахт баха биләрсән. Орада һеч вахт белә көстәриш верилмәмишдир.

Сонра һәммин һәнәфи алими чохла анд вериб дедим ки, әкәр бир шәхс мин ил әһли-бејт мәзһәбиндә јашаса, әһли-бејтин вилајәтини гәбул етсә, онларын дүшмәнләриндән безарлыг етсә вә һеч вахт Пејғәмбәрин(с) сәһабәләринә налајиг сөzlәр демәсә, хәтакар дејилдир. Вә онун иманында һеч бир гүсур олмајачагдыр.

Һәнәфи алими бу сөzlәри ешитдикдә үзү ачылды вә севинч һиссләри сезилди. Чүнки о, мәним сөzlәримини тәсдиг едирди.

Бу заман она дедим: Әкәр сәнин нәзәриндә Пејғәмбәр(с) әһли-бејтинин елминин јүксәк мәгамы, һабелә онларын ичтиһад, әдаләт вә саир шәхсләрдән үстүн олмалары сүбута јетдисә, демәли онлар табе олмаг үчүн даһа лајиглидирләр. Белә исә онлара табе ол.

Һәнәфи алим: шәһадәт верирәм ки, мән онларын табечисијәм. Лакин һеч вахт Пејғәмбәрин(с) сәһабәләрини лә'нәтләмәјәчәјәм.

Һүсејн: Сән онлардан һеч биринә лә'нәт көндәрмә. Лакин Пејғәмбәр(с) әһли-бејтинин Аллаһын вә Пејғәмбәрин(с) јанында олан мәгамынын әзәмәтинә инансан, онда онларын дүшмәнләри барәсиндә нә дејәчәксән?

Һәнәфи алим: Мән Пејғәмбәр(с) әһли-бејтинин дүшмәнләриндән безарам.

Һүсејн: Елә бу ишин, сәнин шиәлијинин дүзкүн олмасы үчүн кифајәтдир.

Бу заман һәнәфи алим Аллаһын бирлијинә, Пејғәмбәрин(с) рисаләтинә, һабелә Аллаһын мәләкләринә шәһадәт вериб деди: Мән онлары севән вә онларын ардычылыјам. Еләчә дә дүшмәнләриндән безарлыг едирәм.

Бу заман әһли-бејтин фиғһи барәсиндә мәнән бир китаб истәдикдә мән мәрһум Мүһәггиг Һиллинин (676-чы һичри илиндә вәфат етмишдир) «Шәраијүл-ислам» китабына шәрһ јазылмыш «Мүхтәсәрүн-на'фе» китабыны она һәдијјә етдим.

76-Сәһабәләрә нифрин етмәк барәсиндә башга бир мубаһисә

Шејх Һүсејн ибни Әбдүс-Сәмәд дејир: Бир мүддәтдән сонра шиәлији гәбул едән һәнәфи алими көрдүм. Лакин о, чох пәришан нәзәрә чарпырды. Чүнки, онун гәлбиндә бу мәсәлә өзүнә јер ачмышды ки, Пејғәмбәрин(с) сәһабәләри һамысы бир нәфәр кими јүксәк мәгама маликдирләр. Лакин онун нәзәринә көрә шиәләр онлара лә'нәт көндәрир.

Она дедим: Әкәр инсаф үзүндән мүһакимә јүрүдәчәјинә, мәним сөзләrimi һәмишәлик олараг кизлин сахлајачағына сөз версән, сәһабәләрә лә'нәт көндәрмәк мәсәләсини сәнин үчүн ачыглајырам.

Һәнәфи алим чохлу анд ичдидикдән вә сөз вердикдән сонра Аллаһ илә әһд бағлады ки, нә гәдәр сағдырса инсаф үзүндән мүһакимә јүрүдсүн вә мәним сөзләrimi (тәгијјә үчүн) кизли сахласын.

Бу заман она дедим: Үчүнчү хәлифә Османы өлдүрән сәһабәләр барәсиндә нәзәрин нәдир?

Һәнәфи алим: Сәһабәләрдән бу группуну гәтли өз ичтиһадлары әсасында јеринә јетирмишләр. Буна әсасән онлар күнәһкар дејилдирләр. Беләки, бизим алимләримиз буну ашкар бәјан етмишләр.

Һүсејн: Сизин Һәзрәт Әли әлејһиссалам илә Чәмәл мұһарибәсини төрәдән Аишә, Тәлһә, Зүбейр вә онларын ардычыллары барәсиндәки нәзәриниз нәдир? Һалбуки, бу мұһарибә нәтичәсиндә һәр ики тәрәфдән он алты миндән артыг инсан гәтлә јетирилмишдир.

Һәмчинин Сиффејн мұһарибәсини төрәдәрәк, Әли әлејһиссаламла мұһарибә апаран Мұавијә вә онун тәрәфдарлары барәсиндә нәзәриниз нәдир? Һалбуки бу мұһарибәдә һәр ики тәрәфдән алтымыш мин нәфәр өлдүрүлдү.

Һәнәфи алим: Бу мұһарибәләр дә Османын гәтли кими онларын ичтиһады үзәриндән баш вермишдир.

Һүсејн: Де көрүм ичтиһад етмәк мүсәлманларын бир группуна мәхсусдур, јохса бүтүн мүсәлманлар ичтиһад һаггына маликдирләр?

Һәнәфи алим: Хејр. Мүсәлманлардан һәр бир группу бу ичтиһад сәләһијјәтинә маликдир.

Һүсејн: Бөјүк сәһабәләрин гәтлә јетирилмәси, мө'минләрин хәлифәсинин өлдүрүлмәси, Пејғәмбәрин(с) гардашы, әмиси оғлу вә гызынын әри олан Һәзрәт Әли әлејһиссалам илә мұһарибәни рәва көрәнләрин ичтиһады дүзкүндүр, јә'ни елм, заһидлик вә Рәсули Әкрәм(с) јахынлашмаг бахымындан һамыдан ирәлидә олан бир шәхсин мұғабилиндә бу ишләр чаиздирми? Һалбуки ислам онун гылынчы илә мөһкәмләнмиш, Рәсули Әкрәм(с) ону (Һәзрәт Әли әлејһиссаламы) чохлу һалларда тә'рифләмишдир. Беләки, һеч кәс бу ишләри инкар едә билмәз. Һәтта Аллаһ-тәала ону бүтүн мө'минләрин рәһбәри кими тәгдим едәрәк бујурмушдур:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا...

«Еј иман кәтирәнләр! Һәгигәтән сизин вәли вә рәһбәриниз Аллаһ, онун Рәсулу(с) вә иман кәтирән

шәхсләрдир.» («Маидә», 55)

Јә'ни Аллаһ, онун рәсулу(с) вә Һәзрәт Әли әлејһиссаламдыр. Чүнки, бүтүн ислам алимләринин нәзәринә әсасән вәлләзинә амәну (о кәсләр ки, иман кәтирмишләр) дедикдә мәгсәд Һәзрәт Әли әлејһиссаламдыр.¹

Бу кими чохлу рәвајәтләр дә мөвчуддур. Инди сәндән сорушурам. Әкәр сизин е'тираф етдијиниз кими Пејғәмбәр(с) сәһабәләринин бә'зиләринин лә'нәтләнмәси барәсиндә ичтиһад чаиз оларса, онда нә үчүн башга сәһабәләрин лә'нәтләнмәси барәсиндә ичтиһад чаиз олмамалыдыр.

Биз јалныз о шәхсләрә гаршы лә'нәт көндәририк ки, Пејғәмбәр(с) әһли-бејтинә гаршы дүшмәнчилијини ашкар етмиш олсун. Лакин Пејғәмбәр(с) әһли-бејти илә халис дост-оланлары биз дә севирик. О чүмләдән Салман, Мигдад, Әммар, Әбузәр вә саир. Биз бу кими шәхсләрлә достлуг изһар етмәклә Аллаһ дәркаһына јахынлашмаг истәјирик. Бизим сәһабәләр барәсиндә нәзәримиз бах будур.

Нифрин етмәк бир нөв гарғышдыр ки, Аллаһ истәсә ону гәбул едәр, истәмәсә гәбул етмәз. Вә бу сәһабәнин ганынын төкүлмәси кими дејилдир.

Һәзрәт Әли әлејһиссалам вә онун өвладларына гаршы лә'нәт көндәрилмәсинин банисини Мүавијә кими шәхсләр гөјмушдур. О, бу иши сүннәт һалына салараг мүсәлманларын арасында јажмышдыр. Белә ки, Бәни-Үмәјјәнин һәштад иллик һакимијјәти дөврүндә бу чиркин

¹ Тәфсирчиләрин нәзәринә көрә јухардакы ајә имам Әли әлејһиссаламын барәсиндә назил олмушдур. Белә ки, о һәзрәт рүкуја кедән заман өз үзүјүнү фәгирә верди. Сүннүләрин отуздан артыг китабларында да бу мәтләб нәгл олунмушдур. О чүмләдән: «Зәһаирул-угуба», сәһифә 88, «Фәһул-гәдир», 2-чи чилд, сәһифә 50, «Әсбауннузул» (Ваһиди) 148, «Кәнзүл-үммал», 6-чы чилд, сәһифә 391, һабелә «Еһрагул-һәгг», 2-чи чилд, сәһифә 399-401-ә мұрачиәт едә биләрсиниз.

ганун давам етди. Лакин бу иш Һәзрәт Әли әлејһиссаламын сизин нәзәриниздә олан мәгамыны азачыг белә азалтмады.

Һәмчинин шиәләр Пејғәмбәр(с) әһли-бејтинин дүшмәнләрини лә'нәтләмәји өз ичтиһадлары әсасында рәва көрүрләр. Һәтта әкәр өз ичтиһадларында сәһвә јол вермиш олсалар да белә күнаһ етмәмишләр.

Әлавә изаһат үчүн демәлијәм ки, Пејғәмбәр(с) сәһабәләри бир нечә дәстә иди. Онлардан бә'зиләри тә'рифләнмишди, бә'зиләри мұнафиг идиләр. Аллаһын онларын бә'зиләрини тә'рифләмәси, башга бә'зиләринин фәсид вә ја кәфир олмамасына дәлил ола билмәз. Бизим ичтиһадымыз Пејғәмбәр(с) мұнафиг сәһабәләринин лә'нәтләмәси барәсиндәдир. Биз һеч дә бүтүн сәһабәләрә лә'нәт көндәрмирик.

Һәнәфи алими тәәччүб үзүндән: Дәлилсиз ичтиһад чаиздирми?

Һүсејн: Бизим мұчтеһидләрин дәлилләри олдуғча ашкардыр.

Һәнәфи алим: Онлардан бирини мәнә бәјан ет.

Һүсејн ибни Әбдүс-Сәмәд дәлилләри бәјан етди. О чүмләдән Фәтимеји Зәһраја(ә) әзаб-әзијјәт верилмәси мәсәләсини ирәли чәкәрәк «Әһзаб» сурәсинин 57-чи әјәсини охуду. Аллаһ-тәала белә бујурур:

إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ:

«Һәгигәтән Аллаһа вә онун Рәсулуна(с) әзијјәт верәнләри дүнја вә ахирәтдә Аллаһ лә'нәтләмишдир.¹

¹ Әл-мұназирә, шејх Һүсејн ибни Әбдүл Сәмәд.

*77-Ризван әјәси барәсиндә
мұбаһисә вә сәһабәләрин тәнғид
олунмасы*

Јахшы јадымдадыр. Гур'ан вә һәдис илә мүәјјән гәдәр мә'луматы олан шафеи алимләриндән бири илә гаршылашдым. О, шиәләрә е'тиразыны белә башлады: «Шиәләр Пејғәмбәрин(с) сәһабәләринә тә'нә вуруб онлары тәнғид едирләр. Бу иш Гур'ан әјәләринин әксинәдир. Чүнки, Гур'ана ујғун оларағ Аллаһ онлардан разы олмушдур. Буна көрә дә Аллаһын разылығыны газанан шәхсләрә ирад тутмағ, онларын ардынча данышмағ олмаз.

Фәтһ сурәсинин он сәккизинчи әјәсиндә Аллаһ бујурур:

لَقَدْ رَضِيَ اللَّهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ
الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَأَنْزَلَ اللَّهُ
السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَ أَثَابَهُمْ فَتَحًا قَرِيبًا

«Аллаһ мә'минләрдән, ағачын алтында сәнинлә бејәт етдикләри заман разы олду. Аллаһ онларын гәлбләриндә оланлары (сәдагәт вә иманы) билирди. Она көрә дә өз арамлығыны онларын гәлбинә назил етди вә мұкафат оларағ јахын бир фәтһи онлара нәсиб етди».

Бу әјә о заман назил олмушдур ки, Пејғәмбәр(с) алтынчы һичри илинин Зилһәччә ајында мин дөрд јүз нәфәрлә бирликдә үмрә әмәлини јеринә јетирмәк үчүн Мәдинәдән Мәккәјә јола дүшмүшдү. (Әбу Бәкр, Өмәр, Осман, Тәлһә, Зүбейр вә саирә кими шәхсләр дә онларын арасында иди.) Лакин Мәккәнин јахынлығында Әсфан адлы јерә чатдыгда, Мәккә мүшрикләринин мүсәлманларын Мәккәјә дахил олмамаларынын гаршысыны алмасы барәдә гәрарларындан акаһ олдулар. Пејғәмбәр(с) көстәриш верди. Һүдејбијјә адлы јердә мәнзил салдылар. О Мәккәнин ијирми киламетрлијиндә

јерләширди вә орада бир ағач вар иди. Онлар мүвәггәти олараг истираһәт етмәк үчүн орда отураг салдылар ки, һадисәни өјрәнсинләр.

Бу заман Пејғәмбәр(с) мүхтәлиф шәхсләри, о чүмләдән Османы гүрејш башчылары илә мүзакирә апармаг үчүн Мәккәјә көндәрди. Осман кетдикдән бир мүддәт сонра ондан хәбәр олмады. Буна көрә дә шајиә јажылды ки, Османы мүшрикләр өлдүрмүшләр. Бу заман Пејғәмбәр(с) чидди гәрар гәбул етди. Онларын олдутлары ағачын алтында, орадакы мүсәлманлардан јенидән беј'әт алды. Бу беј'әт дә тарихдә беј'әте «ризван» ады илә мәшһурлашды.

Пејғәмбәр(с) мүсәлманларла әһд бағлады ки, мүшрикләрин гаршысында сон дамла ганларына гәдәр мүтавимәт көстәрсинләр. Лакин бир аз кечмишди ки, Осман сағ-саламат гајытды. Бу беј'әт хәбәри мүшрикләри ваһимәјә салды. Одур ки, Сүһејл ибни Өмәри сүлһ үчүн Пејғәмбәрин(с) јанына көндәрдиләр. Нәһајәт, Һүдејбијјә сүлһ мүтавиләси бағланды. Гәрара алынды ки, мүсәлманлар кәлән ил Мәккәјә кәлсинләр. Бу ил исә јолдан гајытсынлар.¹

Бу заман јухардакы әјә («Фәтһ» сурәсинин 18-чи әјәси) назил олду вә Аллаһ һәмин ағачын алтында беј'әт едәнләри тә'рифләјиб, онлар барәсиндә разы олдуғуну мүсәлманлара билдирди.

Буна әсасән Аллаһын разы олдуғу шәхсләр тә'нәјә вә налајиг сөзләрә лајиг дејилләр.

Мүәллиф: Әввәла, бу әјә јалныз о шәхсләрә аид олур ки, бејәт заманы орада һазыр идиләр. Вә башга шәхсләрә һеч вахт аид олуна билмәз.

Икинчиси, бу әјә онларын арасында олан Әбдуллаһ Үбеј вә Овс ибни Хули вә саир кими мұнафигләрә аид олунмур. Чүнки, «Аллаһ мө'минләрдән разы олду» чүмләси онлары харич едир, јалныз мө'минләрә аид

¹ «Тарихи Тәбәри», 2-чи чилд, сәһифә 281.

едилир. Чүнки, онлар мө'мин дежилдирләр.

Үчүнчүсү, јухардакы ајә бујурур ки, Аллаһ јалныз онлардан беј'әт етдикләри заман разы олду. Бунун мә'насы Аллаһын һәмишәлик олараг онлардан разы олмасы демәк дежилдир.

Һәмин сәбәбә кәрә һәмин сурәнин онунчу ајәсиндә бујурулур:

فَمَنْ نَكَثَ فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَىٰ نَفْسِهِ ۖ وَمَنْ أَوْفَىٰ
بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهِ اللَّهُ فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا

«Һәр кәс пејманыны позса, өз зијанына пејманыны позмуш олур. Һәр кәс Аллаһла бағладығы әһдә вәфалы галса, тезликлә бөјүк савабы она верәчәкдир».

, Бу ајә көстәрир ки, беј'әтин позулмасы еһтималы бә'зиләриндә мөвчуд иди. Белә ки, сонралар бә'зи шәхсләрин әһди-пејманларыны позмасы да мә'лум олду.

Буна әсасән ризван ајәси Аллаһын беј'әт едәнләрдән һәмишәлик разылығыны чатдырмыр. Әксинә һәмин шәхсләрин ики дестәјә ајрылмасы мүмкүн иди: Онлардан бә'зиләри өз әһдләриндә вәфалы галыб, бә'зиләри исә вәфасыз чыхмалары көзләнилирди.

Биз шиәләр өз әһдләринә вәфалы галмајан сәһабәләр барәсиндә дејирик ки, онлар ризван ајәсинин дәләләт етдији шәхсләр чәркәсиндән чыхмышлар. Онлары биз шиддәтлә тәнгид едирик вә һәмин ајә бу барәдә бизә һеч бир манечилик төрәтмир.

* * *

ГӘБРИН КӘНАРЫНДА ОТУРМАГ БАРӘСИНДӘ МҮБАҲИСӘ.

Мәдинә шәһәриндә әмри-бемә'руф комитәсинин рәиси шиә алимләриндән биринә кәскин е'тиразыны билдириб дејир: Сиз нә үчүн гәбрләрин кәнарында отурурсунуз.

Һалбуки, бу иш һарамдыр.

Шиә алими: Әкәр гәбрләрин јанында отурмаг һарамдырса, онда демәлијик ки, Мәсчидүл-һәрамда Һичри Исмаилин јанында отурмаг да һарамдыр. Чүнки, орада Пејғәмбәрләрдән бир групунун, о чүмләдән Исмаил вә Һачәрин гәбри јерләшир. Һалбуки, һеч кәс белә фәтвә вермәмишдир.

Бундан әлавә чохла һәдисләрдә гејд олунур ки, гәбрин кәнарында отурмағын һеч бир ејби јохдур. Сизин әгидәнизә көрә Гур'андан сонра ән мө'тәбәр сајылан «Сәһиһи Бухари» китабында чохла рәвајәтләр вардыр ки, бу мәсәләни тә'кид едир. Һәммин китабда Әли әлејһиссаламдан рәвајәт олунур ки, биз Бәги гәбристанлығында идик. Пејғәмбәр(с) бизим јанымыза кәлиб отурду, биз дә онун әтрафында отурдуг. О һәзрәт гәбирләрә ишарә едиб бујурду: «Һәр инсан бу ики мөкәндән биринә малик олачагдыр: Бири беһиштдә, дијәри исә чәһәннәмдә олан мөкән.»¹

Бу рәвајәтә әсасән Пејғәмбәр(с) өзү гәбристанлыгда гәбрин кәнарында отурду. Вә онун јанында отуран шөхсләри дә бу ишдән чәкиндирмәди.²

78-«Әшәрәтул-мүбәшшәрә» барәсиндә мүбәһисә

ИЗАҲАТ

Сүннү рәвајәтчиләри, о чүмләдән Әһмәд Һәмбәл өз мүснәдинин биринчи чилдинин јүз дохсан үчүнчү

¹ «Сәһиһи Бухари», 2-чи чилд, сәһифә 130.

² «Мүназира́т фил һәрәмејни шәрифәјн», 13-чү мүбәһисә.

сәһифәсиндә Әбдүррәһман ибни Оуфдан белә нәгл едир ки, Пејғәмбәр(с) бујурур:

أَبُو بَكْرٍ فِي الْجَنَّةِ، وَ عُمَرُ فِي الْجَنَّةِ، وَ
عَلِيٌّ فِي الْجَنَّةِ، وَ عُثْمَانُ فِي الْجَنَّةِ، وَ طَلْحَةُ
فِي الْجَنَّةِ، وَ الزُّبَيْرُ فِي الْجَنَّةِ، وَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ
بْنُ عَوْفٍ فِي الْجَنَّةِ، وَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ فِي
الْجَنَّةِ، وَ سَعِيدُ بْنُ زَيْدٍ فِي الْجَنَّةِ، وَ
أَبُو عُبَيْدَةَ ابْنُ الْجَرَّاحِ فِي الْجَنَّةِ،

«Бу он нәфәр беһиштдәдирләр. 1-Әбу Бәкр, 2-Өмәр, 3-Әли, 4-Осман, 5-Тәлһә, 6-Зүбејр, 7-Әбдүррәһман ибни Оуф, 8-Сә'д ибни Вәггас, 9-Сәид ибни Зејд, 10-Әбу Үбејдәт ибни Чәрраһ.»¹

Сүннүләр бу гондарма һәдисә чох әһәмијјәт верир вә бу он нәфәри әшәрәтул-мубәшшәрәһ (јә]ни беһиштлә мүждәләнән он нәфәр) адландырыр. Онларын адларыны мүгәддәс мәканларда, о чүмләдән мәсчидүн-Нәбидә, чамаатын көрәчәји јердә јазыб асмышлар. Һәтта бу мәсәлә онларын авам чамааты арасында да мәшһурдур. Инди бу барәдә бир мубаһисәјә диггәт јетирин:

Шиә алимләриндән бири дејир: Мәдинеји Мүнәввәрәдә мүәјјән бир иш үчүн әмри-бемә'руф адлы идарәјә кетмишдим. Онун рәиси илә арамызда мүәјјән сөһбәтләр олду. Нәһајәт, әшәрәтул-мубәшшәрәһ шәхсләри барәсиндә сөһбәт дүшдү.

Мән дедим: Сиздән бир суалым вар.

Рәис: Соруш.

Шиә алим: Нечә ола биләр ки, беһишт әһлиндән олан бир шәхс, беһиштдә олан башга бир шәхс илә мүһарибә апарсын? Тәлһә вә Зүбејр (бу он нәфәрдән икиси олдуғуна бахмајараг) Аишәнин бајрағы алтында, јенә дә беһишт әһлиндән олан Әли ибни Әбу Талиб

¹ Бунун охшары олан бир рәвајәт азачыг тәфавүтлә Сәид ибни Зејиддән нәгл олунмушдур. (Әл-Гәдир, 10-чу чилд, сәһифә 118)

әлејһиссаламла мұһарибәјә кетдиләр. Онлар Бәсрәјә дахил олуб һәр ики тәрәфдән чохлу инсанларын гәтлинә сәбәб олан бир мұһарибәни төрәтдиләр.

Һалбу ки, Гур'ан бујурур:

وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فِجْزَاءُ هُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا:

«Һәр кәс бир мө'мини гәсдән гәтлә јетирсә, онун чәзасы чәһәннәмдир вә һәмишәлик олараг орада галачагдыр. («Һаггә» сурәси44)

Бу ајәјә диггәт јетирмәклә һәр ики тәрәфдән Чәмәл мұһарибәсиндә бу гәдәр адамын өлмәсинә сәбәб олан шәхс чәһәннәм әһли олмалыдыр. Де көрүм о шәхс имам Әли әлејһиссаламдыр, јохса Тәлһә вә Зүбејр?

Буна әсасән гәти шәкилдә демәк олар ки, әшәрәтул-мүбәшшәрәһ һәдиси тамамилә јаландыр.

Рәис: Адларыны гејд етдијин мұһарибәдә бир-бири илә вурушанларын һамысы мүчтеһид идиләр. Онлар өз ичтиһадларына ујгун рә'ј вермишдиләр. Буна көрә дә үзүрлү сајылырлар.

Шиә алими: Пејғәмбәрин(с) ашкар бујурдуғу мұтабилиндә ичтиһад етмәк чаиз дејилдир. Мәкәр бүтүн мүсәлман фиргәләри буну нәгл етмирләр ки, Пејғәмбәр(с) Әли әлејһиссалама бујурду:

يَا عَلِيُّ حَرْبُكَ حَرْبِي، وَ سَلْمُكَ سَلْمِي:

«Ја Әли! Сәнинлә мұһарибә мәнимлә мұһарибәдир, сәнинлә сүлһ мәнимлә сүлһдүр.»¹

Һәмчинин бујурур:

مَنْ أَطَاعَ عَلِيًّا فَقَدْ أَطَاعَنِي، وَ مَنْ عَصَى عَلِيًّا فَقَدْ عَصَانِي:

¹ «Мәнағиби ибни Мәғазили», сәһифә 50, «Мәнағиби Харәзми», сәһифә 76-24 вә саир.

«Һәр кәс Әли әлејһиссалама итаәт етсә, мәнә итаәт етмишдир. һәр кәс Әли әлејһиссалам илә мұхалифәт етсә, мәнимлә мұхалифәт етмишдир.»¹

Буна әсасән нәтичә алмаг олар ки, адлары чәкилән шәхсләрин арасында бир тәрәф һагдыр. О да Әли әлејһиссаламын тәрәфидир. Буна әсасән әшәрәтул-мүбәшширәһ һәдиси тамамилә јаландыр. Чүнки, батилә тәрәфдар оланларын беһиштдә һесаб етмәк олмаз.

МУБАҢИСӘНИН ДАВАМЫ

Икинчи мәсәлә бундан ибарәтдир ки, бу һәдиси нәгл едәнләрдән бири Әбдүррәһман Овфун өзүдүр. Һалбу ки, о өзү дә он нәфәрдән биридир. Әбдүррәһман һәммин шәхсдир ки, шура күнүндә Өмәрин вәфатындан сонра гылынчыны сијириб Әли әлејһиссаламы һәдәләди вә деди: Әкәр беј'әт етмәсән өлдүрүлөчәксән! Әбдүррәһманын өзү Османла мұхалифәт етди, Осман ону мұнафиг адландырды. Де көрүм, бу ишләр јухардакы рәвајәтлә ујғун кәлирми вә Әбдүррәһман о он нәфәрдән бири ола биләрми ки, беһишtlә мүждәләнсин?!

Де көрүм Әбу Бәкр вә Өмәр нечә беһишtlә мүждәләнә биләр, һалбуки, онлар Һәзрәти Зәһраны(ә) шәһид олмасына сәбәб олмушлар. Һәзрәти Зәһра(ә) да өмрүнүн ахырына кими онларла барышмады.

Де көрүм Өмәр Һәзрәт Әли әлејһиссаламы Әбу Бәкрлә беј'әтә зорла апармадымы, һалбуки, дејирди: Әкәр беј'әт етмәсән бојнуну вурачағам!

Де көрүм Тәһһә вә Зүбејр Османы гәтлә јетирмәјә исрар етмирдиләрми? О ики шәхс итаәт олунмасы вачиб олан бир имама гаршы гијам етмәдиләрми? Вә Чәмәл

¹ «Кәнчүл Үммал», 6-чы чилд, сәһифә 157, «Әл-имамәту вәссијасәһ», сәһифә 73, «Мәчмәүл Зәваид Һејсәми», 7-чи чилд, сәһифә 235 вә саир.

мүһарибәсиндә Һәзрәт Әли әлејһиссаламын үзүнә гылынч чәкмәдиләрми?

О он нәфәрдән бири дә Сә'д Вәггасдыр ки, әшәрәтул-мүбәшшәрәһ рәвајәтини тәсдиг етмишдир. Ондан, Османы ким өлдүрмүшдүр дејә сорушулдугда, чавабында дејир: Осман бир гылынч илә өлдүрүлдү ки, Аишә ону гынындан чыхартды, Тәлһә ону итиләди, Әли ону зәһәрләди.

Бу шәхсләрин бир-бири илә бу гәдәр мұхалиф олмасына бахмајараг, онларын һамысынын беһишт әһли олдуғуну иддиа етмәк олармы? Тәбиидир ки, јох.

Бундан әлавә-әшәрәтул-мүбәшшәрәһ һәдиси сәнәд нәзәриндән дә е'тибарсыз сајылыр. Чүнки, бу һәдисин сәнәди о ики нәфәрдән бири олан Әбдүррәһман ибни Оуф вә Сә'д ибни Зејд илә сона чатыр. Әбдүррәһманын рәвајәтиндә сәнәдләр ардычыл дејилдир. Демәли е'тибарсыз сајылыр. Сә'ид ибни Зејдин рәвајәти дә јалныз Куфәдә Мүавијәнин хилафәти дөврүндә нәгл олунмушдур. Мүавијәнин хилафәтиндән габаг һеч бир јердә нәгл олунмамышдыр. Бу өзү дә Мүавијәнин дөврүндә кизли әлләрин ишләјәрәк бу һәдис ичад етдијини көстәрир. Буна әсасән дә һәмин һәдис һәм сәнәд, һәм дә мәтн нәзәриндән е'тибарсыз сајылыр.¹

79-Гәбирләрин үзәринә пул атмаг

Бәги гәбрстанлығында бир таблода јазылмышды:

لا يجوز رمي النُّودِ عَلَى الْقُبُورِ:

Гәбрин үстүнә пул атмаг чаиз дејилдир.

Бир күн әмри бемә'руф гурупунун рәиси Бәгијә кәлмишди. О, гәбрләрин бә'зиләринин үзәриндә пул

¹ «Әл-ғәдирийн шәрһи», 1-чи чилд, сәһифә 122-128.

олдугуну көрдүкдә бизә деди: Бу пуллары зәвварларә верин. Пулун гәбрин үстүнә атылмасы һарамдыр.

Шиә алими: Һансы дәлилә әсасән гәбирләрин үзәринә пул атмаг һарамдыр: Гур'анда вә Пејғәмбәр(с) сүннәтиндә бу иш гадаған олуңмушдурму?

Һалбу ки, Рәсули Әкрәм(с) бујурур: Бүтүн шејләр чаиздир. Јалныз сонрадан гадаған олуңан шејләр чаиз дејилдир. Пејғәмбәрдән гәбрин үзәринә пул атылмасы барәсиндә һеч бир гадаған кәлиб чатмамышдыр.

Рәис: Гур'ан бујурур:

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ

«Сәдәгәләр јалныз фәгирләр үчүндүр». («Төвбә» сурәси, ајә 60)

Шиә алими: Бу пуллары да гәбрстанлығын кешикчиләри олан саилләр көтүрүр.

Рәис: кешикчиләр фәгир дејилләр.

Шиә алими: Онларын фәгир олмасы һеч дә шәрт дејилдир. Чүнки, бу чүр бәхшиш вә көмәк олуңан заман пулларын верилдији шәхсин фәгир олмасы шәрт дејилдир. Әкәр мүәјјән һәдәф хатиринә вә Аллаһ јолунда инсан өзүнүн вар дәвләтини, һәтта сәрвәтли олан бир шәхсә бағышласа белә бунун ејби јохдур. Белә ки, тој мәрасиминдә кәлин вә бәјин башына пул төкүрләр. Фәгир олмајан шәхсләр белә о пуллары өzlәринә көтүрүрләр. Гејд етдијин бу ајәдә дә сәдәгәнин мәсрәф олуңмасы үчүн сәккиз јер гејд олуңмушдур ки, онлардан бири дә Аллаһ јолунда хәрчләнмәкдир.

Үстәлик мүсәлманлар илаһи өвлијаларын гәбирләри кәнарына кедирләр вә дејирләр: Чаным вә малым сәнә фәда олсун». Бу сөzlәр онларын һәммин шәхсә олан мәһәббәтләриндән гајнагланыр. Әкәр достлут хатиринә бир шәхс бүтүн мал-дәвләтини бағышласа, шәр'ән вә адәтән һеч бир манеәси олмаз.

Аллаһ-тәала һәр һансы бир шејин дәлил сүбүт олмадан һалал вә ја һарам едилмәсини гадаған етмишдир.

Белә ки, «Нәһл» сурәсинин 116-чы әјәсиндә бујуруп:

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا
خَلَالٌ وَ هَذَا حَرَامٌ لِّتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ

«Дилләринизин вәсф етдији јаланлар хатиринә бу шеј һарамдыр, о шеј һалалдыр демәјин. Нәтичәдә, Аллаһа јерсиз ифтира вә јалан аид етмәјин».

Јохса Аллаһ сизә ичазә вермишдир ки, өз јаныныздан ганун ичад едәсиниз вә өз мејлинизә ујғун олмајан шејләрә һарам, ја бид'әт вә ја ширк һесаб едәсиниз. Сиз бид'әт илә мубаризә ады алтында һәр бир һалалы һарам едирсиниз. Амма буну билмәјирсиниз ки, һалалы-һарам етмәјин өзү бағышланмаз бид'әтдир. Белә руһијјәјә малик оланлар шүбһәсиз билмәлидирләр ки, дүз јолдан азмышлар. Белә ки, Гур'ан бујуруп:

إِنَّ الَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ:

«Аллаһа ифтира вә јалан дејәнләр һеч вахт ничат тапмазлар».

80-Һәр тәрәфдән ширк сөзүнүн ешидилмәси

Сәудијјә Әрәбистанынын базарларында һәр тәрәфдән ешидилән ән учуз сөз ширк сөзүдүр. Әмри бемә'руф һеј'әти ән кичик бәһанәләрлә белә ширк иттиһамыны мө'минләрә рәва билирләр. Санки, онларын гутусунда ширкдән башга вә ширк төһмәтиндән башга һеч бир шеј јохдур. Онлар тәкчә мө'минләрлә сөздә чарпышмагла кифајәтләнмир. Әксинә, ислам мүһәггигләринин јаздығы шиә китабларыны да өз төһмәт һәдәфләринә чевирирләр. Мисал үчүн шиәнин бөјүк мүһәггигләриндән бири мәрһум шејх Мәһәммәд Һүсејн Мүзәффәрдир. Онун китабында бујурулур:

فَكَانَتِ الدَّعْوَةُ لِلتَّشْيِيعِ لِأَيِّ الْحَسَنِ عَلَيْهِ
السَّلَامُ مِنْ صَاحِبِ الرِّسَالَةِ تَمْشِي مِنْهُ جَنْبًا لِحَنْبٍ
مَعَ الدَّعْوَةِ لِلشَّهَادَتَيْنِ

«Әли әлејһиссалама итаәтә чағрыш, тоһид вә Пејғәмбәрин рисаләтинә чағрышла јанашы олмушдур».

Вәһһаби јазычыларындан бири «Әшшиәту вәттәшәјјә'» китабында (бу китаб Сәудијјә Әрәбистанында чап олуб јајылмышдыр) дүзкүн баша дүшмәмәси (јахуд өзүнү белә көстәрмәси) учбатындан јухардакы чүмләләри белә јозур:

إِنَّ النَّبِيَّ حَسَبَ دَعْوَى الْمُظْفَرِيِّ كَانَ يَجْعَلُ عَلِيًّا
شَرِيكًا لَهُ فِي نَبْوَتِهِ وَرِسَالَتِهِ:

«Мүзәффәрин дедијинә ујғун олараг Пејғәмбәр(с) Әли әлејһиссаламы нүбүввәт вә рисаләтиндә шәрик етмишдир.»¹

ҺӘМИН ЈАЗЫЧЫ ИЛӘ МУБАҺИСӘМИЗ.

Әкәр бу вәһһаби јазычы өз һәваји-нәфсинә әсир олмасајды, өзүнү вәһһабиләрә сатмасајды вә шиәләрин әгидә үсулларынын ән элементар мәфһумларындан акаһ олсајды, шиәнин бөјүк алими мүнәггиг шејх Мүзәффәрә белә күлүнч доғуран гәрәзчи е'тиразлар етмәзди.

Әкәр белә ибарәләр вә ифадаләр рисаләтдә шәрик олмаға вә ширкә дә'вәтдирсә, онда биз дејә биләрик ки, Гур'анын өзү бу иши јеринә јетирмишдир. Белә ки, «Ниса» сурәсинин гырх бешинчи әјәсиндә бујурулур: Эти'уллаһә вә эти'ур рәсулә вә улил-әмри минкум.

«Аллаһа итаәт един, Пејғәмбәрә(с) вә өз ичәриниздә олан әмр саһибләринә итаәт един».

Бу әјәдә «улил-әмр» кәлмәси Аллаһа вә онун

¹ «Әшшиәту вәттәшәјјә'» 20-чи сәһифә.

Рәсулуна(с) итаәтлә јанышы гејд олунмушдур. Һамынын е'тираф етдијинә көрә Әли әлејһиссалам улил-әмрин ән бариз нүмунәләриндән биридир.

Инди дејә биләрикми ки, Рәсули Әкрәм(с) бу ајәни охумагла тоһидә дә'вәт јеринә ширкә, икилијә пәрәстишә дә'вәт етмишдир?!

Пејғәмбәрин(с) рисаләтинә дә'вәтлә имам Әли әлејһиссаламын имамәтинә дә'вәтин јанашы олмасы мәсәләси бизим нәзәримиздә гәти мәсәләләрдән биридир. Онун мә'насы да Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра һәзрәт Әли әлејһиссаламын имамәт мәғамыны чатдырмагдыр. Белә ки, Пејғәмбәр(с) мүхтәлиф һадисәләрлә әлагәдар олан фүрсәтләрдә инсанлары тоһидә вә өз рисаләтинә чағырдығы кими Әли әлејһиссаламын өзүндән сонракы хилафәт мәсәләсини дә чамаата е'лан едирди. Бунун да рисаләтдә шәриклик вә ја ширк илә һеч бир рабитәси јохдур.

Белә ки, «Шүәра» сурәсинин ики јүз он дөрдүнчү ајәси назил олдугда

وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ

«(Еј Пејғәмбәр) өз гоһум-әгрәбаларыны илаһи әзаблардан горхут.»

Пејғәмбәр(с) өз гоһум-әгрәбаларыны бир јығынчага дә'вәт етди. Орада өз нүбүввәтини е'лан етдикдән сонра бујурду:

فَيَأْيُكُمْ-يُؤَاوِرُنِي عَلَىٰ هَذَا الْأَمْرِ عَلَىٰ أَنْ يَكُونَ
أَخِي وَ وَصِيِّي وَ خَلِيفَتِي فِيكُمْ

«Сизләрдән һансы бири бу ишдә көмәк едәр ки, гардашым, чанишиним вә сизин аранызда хәлифәм олсун?»

Бу заман Әли әлејһиссаламдан башга һеч кәс ајаға галхмады. Пејғәмбәр(с) бу сөзү ики дәфә тәкрар едиб Әли әлејһиссаламдан башга һеч кәсдән чаваб ешитмәдикдә бујурду:

إِنَّ هَذَا أَخِي وَ وَصِيَّيْ وَ خَلِيفَتِي فِيكُمْ
فَاسْمَعُوا لَهُ وَ أَطِيعُوهُ

«Һәгигәтән бу мәним гардашым, чанишиним вә сизин аранызда хәлифәмдир. Онун сөзләрини ешидиб, она итаәт един.»¹

Бу тарихи һадисәнин һөкмү илә дејирләр ки, Пејғәмбәр(с) өз тоһид вә рисаләт вәзифәсини јеринә јетирмәјә әмр олундуғу заман Әли әлејһиссаламын да хилафәтини халга чатдырмышдыр.

Белә олан һалда шиәләрин белә демәсини иддиа етмәк олармы ки: Пејғәмбәр(с) Әлини(ә) нүбүввәт вә рисаләтиндә шәрик етмәјә әмр олунмушдур? Әли әлејһиссаламын хилафәтинә чағрыш мәкәр онун рисаләт вә нүбүввәтинә чағрышыдырмы?² Нүбүввәтә дә'вәтлә Әли әлејһиссаламын Пејғәмбәр(с) вәфатындан сонракы имамәтинә дә'вәтин мә'насы, Әли әлејһиссаламы нүбүввәтдә шәрик етмәкдирми?! Нә гәдр дә инсафсызлыгдыр!

¹ «Јовмул-инзар ады илә мәшһур олан бу һадисин мүхтәлиф мә'тәбәр сәнәдләри вардыр. О чүмләдән: «Тарихи Тәбәри», 2-чи чилд, сәһифә 63, «Тарихи ибни Әсир, 2-чи чилд, «Тарихи Әбул-Фида» 1-чи чилд вә саир. (Әлавә мә'лумат алмаг үчүн «Еһгагул һәгг» 4-чү чилд, 62-чи сәһифәсинә баха биләрсиниз.)

² «Аини вәһһабијјәт» 12-14-чү сәһифәләр.

81-Ики руһанинин Һәчч барәсиндәки мубаһисәси

ГЕҖД:

Иранда ислам ингилабынын гәләбәсиндән сонра јајылан ән мүнүм мәсәләләрдән бири дә Һәчч мәсәләси илә әлагәдардыр. Иран Ислам Республикасынын баниси мәрһум имам Хумейни өз бәјанијјәләриндә вә данышыгларында билдирмишдир ки, Һәчч ики нөвдүр: Ибраһими Һәчч вә Әбу Чәһл Һәччи! Һәчч һеч дә тамамилә ибадәт характери дашымыр. Әксинә, бүтүн јөнләрә малик олан бир долғун идеолокија мәктәбдир.

Буна әсасән иранлыларын, хүсусилә Хумейнијә тәглид едәнләрин нәзәриндә Һәччин мәфһуму тамамилә дәјишмиш, өзүнә башга форма алмышдыр. Мүшрикләрдән безарлыг мәсәләси дә өз ардынча чох мүнүм мәсәләләри кәтирән бир мәсәләдир.

Белә олан сурәтдә Сәудијјә Әрәбистанынын сарај алимләри, еләчә дә Иранда мүртәчә фикирли бә'зи руһаниләр бу мәсәлә илә әлагәдар ирад тутараг дејирләр: Һәчч һәр нөв сијасәтдән вә һәј-күјдән узагда олмалы, кечмишдә олдуғу кими гуру ибадәт шәклиндә јеринә јетирилмәлидир. Һалбуки, Гур'ан бујурур: Аллах Кә'бәни, бу мөһтәрәм еви чамаатын ишләринә гијам етмәк үчүн гәрар вермишдир. («Маидә» сурәси, ајә 97)

Чамаат үчүн гијам етмәјин кениш мә'насына диггәт јетирмәклә ајдын олур ки, мүсәлманлар Кә'бәнин сәјәсиндә өз араларында олан һәр нөв чатышмамазлыглары арадан галдырмалы, сәадәтләрини тә'мин етмәли, һәјатларынын мүхтәлиф мадди вә мә'нәви јөнләриндә инкишафа, тәрәггijә наил олмалыдырлар. Ашағыдакы мубаһисә дә бири садәләвһ, дикәри исә елмли олан ики руһани арасында баш вермишдир.

Садәләвһ руһани: Бу һәј-күјләр вә бид'әтләр нәдир ки, Һәчч әмәлләринә дахил едилмишдир?! Һәчч тамамилә

сазишкарлыг, һәр нөв сијасәтдән, мубаһисәдән узагда јеринә јетирилмәлидир. Һәчч инсанларын өз нәфсләрини сафлашдырыб, мә'нәвијјатларыны дүзәлтмәси үчүн бир нөв ибадәтдир. О, сијасәтлә, киминсә хејринә, ја киминсә зәрәринә олан шұарларла гарышдырылмамамыдыр. Ибраһими Һәчч вә ја Әбу Чәһл Һәччи дедикдә нә мәгсәд дашыныр? Бунлар тәзә ешидилән сөзләрдир.

Икинчи руһани: Мән инанырам ки, Әли әлејһиссаламын ирәли апардығы ислам Мүавијә лә'нәтлијин ирәли апардығы исламдан тамамилә фәрглидир. Һәчч дә ики чүрдүр: Ибраһим вә Мәһәммәд Һәччи, Әбу Чәһл вә Језид Һәччи.

Садәләвһ руһани: Һәчч намаз, оруч вә саир кими бир ибадәтдир, ону сијасәт вә илаһи мәгсәдләр дашымајан мәсәләләрдән ајырмаг лазымдыр.

Икинчи руһани: Сијасәт өзүнүн һәгиги вә дүзкүн мә'насында дин илә ејни бир мәфһум дашыјыр. Һеч вахт диндән ајрылмаз. Ибадәтләрин бә'зиләри ибадәт олмагла јанашы, нәфсин сафлашдырылмасы, күнаһдан узаг олунмасы үчүн ән халис вә пак ибадәт олмасы илә јанашы, исламын сијаси һәдәфләринин ирәли апарылмасында да ән тә'сирли бир вастәдир. Чүнки, ибадәтин мәғзи вә чаны Аллаһа диггәт јетирмәкдир. Сијасәтин дә руһу вә чаны Аллаһын мәхлугларына диггәт јетирмәкдир. Бу ики мәсәлә Һәччдә о гәдәр бир-биринә гарышмышдыр ки, онун һәр биринин ајрылмасы үмумијјәтлә Һәччин арадан кетмәсинә сәбәб олар.

Даһа дәгиг десәм Һәчч, бир заһири вә бир батини мә'наја маликдир. Јалныз онун заһири мә'насыны көтүрәрәк ибадәтлә гәнаәтләнәнләр тәбиидир ки, Һәччи әсл мөһтәвасындан ајырмаш, онун әсас мәгсәдләрини кәнара гојмуш, јалныз онун заһири мә'насындан јалышмышлар. Мәккәнин адларындан бири Үммүл-Гура (абадлыгларын мәркәзи).¹

لِيُنْزِلَ أُمَّ الْقُرَىٰ وَمِنْ حَوْلِهَا¹

Ана өз өвладларыны жемәклә тә'мин едиб гидаландырдығы, тә'лим-тәрбијәсинә мәшғул олдуғу кими Мәккә дә тәфәккүр, сијасәт, мә'нәвијјат вә саир кими бахымындан дүнја мүсәлманларыны гидаландырмалы, ислами тәрәгги әсасында онлары тәрбијә етмәлидир.

Садәләвһ руһани: Биз мүсәлманыг вә тәбиидир ки, Гур'ан вә һәдисләрә табеик. Мәкәр Гур'ан бујурмајыр ки, «вәла чидалә фил һәччи» (Һәчдә мұбаһисә апармаг олмаз. «Бәгәрә» сурәси, ајә 197).

Буна әсасән Һәчч мәрасиминдә ајры-ајры шәхсләр бир-бири илә далашмамалы, мұбаһисә етмәмәли вә һөччәтләшмәмәлидирләр. Нүмајишләр, күчә жүрүшләри, шүарлар вә һәј-күлә јанашы олан Һәчч бир нөв мұнағишә вә мұбаһисәдир ки, Гур'ан буну гадаған етмишдир.

Икинчи руһани: Јухардакы ајәдә гадаған олуна мұбаһисә ики мө'мин арасында олан чарпышма вә чәкишмәдир ки, бунлар да фиғһдә дејилдији кими «јох валлаһ» вә «һә валлаһ» сөзләри илә баш вермәлидир.

Әһли бејт һәдисләриндән мә'лум олур ки, ајәдә дејилән чидал, јалан андлар, јахуд кұнаһла әлагәдар олан ишләрдир. Имам Садиг әлејһиссалам бујурур: Анд ичмәклә јанашы олан мұбаһисә вә чәкишмәләрдә мәгсәд мө'минә еһтирама гојмаг оларса, ајәнин гадаған етдији чидалдан сајылмајачагдыр. Гадаған олуна чидал вә мұбаһисә кұнаһла јанашы олан мұбаһисәләрдир ки, ајры-ајры шәхсләр ону дин гардашы илә мұбаһисәјә гатмыш олсун.¹ Лакин әкәр мұбаһисә динин сүбут олунмасы, диния һүдудларынын горунмасы мәгсәди дашыјарса, кұнаһ дејил. Әксинә, бөјүк ибадәт сајылачагдыр.

Имам Фәхри Рази тәфсири кәбириндә «Бәгәрә» сурәсинин јүз дохсан једдинчи ајәсиндә јазыр: «Мүтәкәллимләрин әксәријјәти инанырлар ки, дин

«Ән'ам» сурәси, ајә 92, «Шура» сурәси, ајә 7.

¹ «Мәчмәүл бәјан», 2-чи чилд, сәһифә 294.

ишиндә мубаһисә апармаг ән бөјүк ибадәтдир». Сонра исә өз мүддәасыны исбат етмәк үчүн Гур'ана истинад едир. «Нәһл» сурәсинин јүз ијирми бешинчи әјәсини кәтирир.

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَ الْقُوَّةِ
الْحَسَنَةِ وَ جَادِلْهُمْ بِالتِّي هِيَ أَحْسَنُ:

«Еј Пејғәмбәр(с)! Инсанлары һикмәт, дәлил вә сүбут әсасында, моизә вә өјүд-нәсиһәтлә Пәрвәрдикарына доғру чағырыб, онларла көзәл мубаһисә апар.»

«Һуд» сурәсинин отуз икинчи әјәсиндә Аллаһ кафирләрин Нуһа дедији сөzlәри белә нәгл едир:

يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَكُتِرْتُ جِدَالَنَا:

«Еј Нуһ! Сән бизимлә мубаһисә етдин вә бу мубаһисәни чох-чох етдин».

Бу әјәдән мә'лум олур ки, Нуһ әлејһиссалам өз гөвмү илә мубаһисә апармышдыр. Ајдындыр ки, Нуһун өз гөвмү илә мубаһисә етмәси, јалныз онлары Аллаһа доғру чағырыб, дининин бәјан етмәк мәгсәди дашыјырмыш.

Буна әсасән Һәчдә гадаған олунан мубаһисә батил јолда ишләдилән мубаһисәдир вә бу һеч вахт һаггын исбат олунмасы үчүн апарылан мубаһисәләрә аид едилә билмәз.

Садәләвһ руһани: Гур'анда чохлу әјәләр мөвчуддур ки, мубаһисәни тә'нәләјиб мәзәммәтләмишдир, ону мө'минләрдән башгаларынын иши һесаб етмишдир. «Ғафир» сурәсинин дөрдүнчү әјәсиндә бујурулур:

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا

«Јалныз кафир оланлар бизим әјәләримиздә чидал вә мубаһисә едәрләр».

«Һәчч» сурәсинин алтымыш сәккизинчи әјәсиндә бујурулур:

وَ إِنْ جَادَلُوكَ فَقُلْ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ

«Әкәр онлар сәнинлә мүбаһисәјә башласалар, де Аллах сизин јеринә јетирдијиниз әмәлләрдән даһа акаһдыр».

«Ән'ам» сурәсинин јүз ијирми биринчи әјәсиндә охујурут:

وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَىٰ أَوْلِيَائِهِمْ
لِيُجَادِلُوكُمْ

«Һәгигәтән шејтан өз достларына мәхфи мәтләбләри тәлгин едир ки, сизинлә мүбаһисәјә галхсынлар».

Икнчи руһани: Гур'ани-кәримидә чидал кәлмәсинин ишләдилмәсиндән мә'лум олур ки, онун даһа кениш мә'насы вардыр ки, ики группа тәсниф етмәк олар:

1-Бәјәнилән мүбаһисә.

2-Бәјәнилмәјән вә мәзәммәт олунан мүбаһисә.

Әкәр башгалары илә сөһбәтдә мүбаһисә апаран заман мәгсәд һаггын әјдын олмасы, дүзкүн јолун чатдырылмасы вә тәгдим олунмасы оларса, онда о мүбаһисә бәјәнилән вә лајиглидир. Чох һалларда белә бир мүбаһисәләр вачиб олур вә әмри бемә'руф вә нәһји әз-мүнкәрин бир һиссәси һесаб олунур. Амма әкәр батилин исбат олунмасы, наһаг сөзүн күрсүјә әјләшдирилмәси хатиринә олса, тәбиидир ки, бу чүр мүбаһисәләр мәзәммәт олунур вә бәјәнилмир.

Нәтичә алырыг ки, Һәчч барәсиндә һәр бир мүбаһисәни бәјәнилмәз һесаб етмәк олмаз.

Садәләвһ руһани: Мәним сөзүмүн чаны будур ки, ибадәти сијасәтлә гарышдырмаг олмаз. Һәччин мүтәддәс вә шәрафәтли мәканы сијасәт, шүар вә нүмајишләрин јери дејилдир. Бу мәканы јалныз Һәчч әмәлләри үчүн сечмәк лазымдыр. Лакин сијасәтдән башга јерләрдә истифадә етмәк лазымдыр.

Икинчи руһани: Исламда мөвчуд олан ибадәтләр ибадәт олмагдан әлавә мүхтәлиф јөнләрә дә маликдир. Һәчч дә ејни заманда ибадәт олмасы илә јанашы ичтимаи, сијаси, әхлаги, игтисади, мәдәни вә саир кими јөнләрә дә маликдирләр. Камил вә һәгиги Һәчч о Һәчдир ки, бүтүн бу јөнләри әһатә едә билсин. Әкәр Һәччин

сијаси јөнүнү ајырсаг тәбиидир ки, нагис вә натәван Һәчч олачагдыр.

Бурада мәтләбин даһа ајдын олмасы үчүн мәрһум имам Хумейнинин сөзләринә диггәт јетирин: «Һәччин бөјүк фәлсәфә вә сәбәбләриндән бири дә, онун сијаси јөнүдүр. Лакин чинајәткар әлләр һәр тәрәфдән онун бу јөнүнү мәһв едиб ишдән чыхармаг үчүн чалышырлар. Тәәссүфләр олсун ки, онларын кениш сәвијјәли тәблиғатлары мүсәлманлара да тә'сир етмишдир. Белә ки, мүсәлманларын чоһу Һәчч сәфәрини садәчә бир гуру ибадәт кими бәргәрар едирләр. Амма онун јеринә јетирилмәси заманы мүсәлманларын мәнафеини вә мәсләһәтини нәзәрә алмырлар. Һәчч ганун шәклинә салындығы күндән онун сијаси јөнүнүн әһәмијјәти һеч дә ибади әһәмијјәтиндән аз дејилдир. Сијаси јөнү сијасәт олмағындан әлавә өз нөвбәсиндә ибадәтдир.¹

Башга јердә бујурур: Ләббејк-ләббејк кәлмәләри илә бүтүн бүтләрин гаршысында јох дејин, тағутларын вә тағутчуларын башына јох фәрјадлары чәкин, Аллаһа ешгин мәзһәри олан һәрәмин тәвафында гәлбинизи башгаларынын мәһәббәтиндән вә горхусундан бошалдын, руһунузу һагдан гејрисинин горхусундан тәмизләјин, һагга ешг кәстәрдијиниз гәдәр дә кичик вә бөјүк бүтләрдән, тағут вә онларын әл-алтыларындан безарлыг един, чүнки Аллаһ вә онун тәрәфдарлары бу кими шәјләрдән безардырлар.²

Буна әсасән Һәчч ибадәтлә сијасәтин ајрылмаз сых бирлијиндән ибарәтдир. Буна диггәт јетирмәк лазымдыр ки, ислам сијасәт олмагла јанашы ејни заманда, һәм дә ибадәт сајылыр. Инди биз Һәччи ислам сијасәтиндән ајырсаг нечә ола биләр? Инсан үчүн әкәр алманын сујуну алмадан ајырсаг, онда јалныз алма адландырыла

¹ «Сәһифеји нур», 18-чи чилд, сәһифә 66-67.

² Јенәдә орада, 20-чи чилд, сәһифә 18.

билмәјән кәпәк гала биләр.

Садәләвһ руһани: Пејғәмбәр(с), имамлар(ә) вә онларын көркәмли шакирдләри бизим үчүн нүмунә вә һөччәтдир. Онлар Һәчч мәрасимини јеринә јетириб вә сијасәтә гошулмурдулар.

Икиничи руһани: Сәнин бу сөзүн дәлилсиз иддиадан башга бир шеј дејилдир. Әксинә, Пејғәмбәр(с) имамлар вә онларын шакирдләри јаранан мүнәсиб фүрсәтләрдә Кә'бәнин әтрафында сијаси, ичтимаи, мәдәни мәсәләләри ирәли чәкир вә бу јөнләрә даһа чох диггәт јетирирдиләр. Бурада нүмунә үчүн бир нечә рәвајәтә диггәт јетирәк:

*1-ПЕЈҒӘМБӘРИН(С) ВӘ ОНУН
ӘТРАФЫНДАКЫЛАРЫН МӘККӘНИН
ТӘВАФЫ ЗАМАНЫ ГӘҲРӘМАНЧАСЫНА
ТОҠИД МАНЕВРЛӘРИ.*

Пејғәмбәри Әкрәм(с) һичрәтин једдинчи илиндә (Мәккәнин фәтһиндән бир ил габаг) Һүдејбијјә сүлһүнүн мәрамнамәсинә ујғун олараг, Үмрә мәрасимини јеринә јетирмәк үчүн Мәккәјә кәлиб орада үч күн галмаға ичазә верилмишди. О һәзрәт мүсәлманлардан ики мин нәфәрлә бирликдә Мәккәјә доғру һәрәкәт етди. Еһрам бағладыгдан сонра чох бөјүк әзәмәтлә Мәккәјә дахил олуб, Кә'бәнин тәвафына башладылар. Мәккәдә олан киши вә гадынлар, бөјүк вә кичикләр һамысы Пејғәмбәрин(с) вә онун әтрафында оланларын нурани симасына тамаша етмәк үчүн чәркәјә дүзүлмүшдүләр. Пејғәмбәрин вә онун әтрафында оланларын көзәл нурани сималары онларын көзләрини гамашдырырды. Белә бир чох мүнһүм анда, сијаси чәһәтдән һәссас вә мүтәддәраты һәлл едән бир заманда Пејғәмбәр(с) өз әтрафындакылара бујурду: Өз чијинләринизи ачын. Елә тәваф един ки, мүшрикләр гүввәтли вә гүдрәтли биләкләринизи көрсүнләр.

Пејғәмбәрин(с) көмәкичиләри бу көстәриши ичра етдиләр. Мүшрикләр Кә'бәнин әтрафында сыраја

дүзүләрәк Пејғәмбәр(с) вә сәһабәләринин әзәмәтли тәваф мәрасиминә тамаша едирдиләр.

Марағлы бурасындадыр ки, һәр вахт мүсәлманларын «Әллаһуммә ләкә ләббејк» шүарлары кәсилдикдә исламын бөјүк шәхсијјәтләриндән бири олан Әбдуллаһ ибни Рәваһә ғылынчыны сијирмиш һалда Пејғәмбәрә(с) ишарә едиб јоғун сәси илә фәрјад едәрәк дејирди:

خَلُّوا بَنِي الْكُفَّارِ عَنْ سَبِيلِهِ
خَلُّوا فِكْلَ الْخَيْرِ فِي قَبُولِهِ
يَا رَبِّ إِنِّي مُؤْمِنٌ لِّقِيلِهِ
إِنِّي رَأَيْتُ الْحَقَّ فِي قَبُولِهِ

«Еј кафир өвладлары! Јолу Пејғәмбәр(с) үчүн ачын вә билин ки, бүтүн сәадәт Пејғәмбәр(с) рисаләтини гәбул етмәкдәдир.

Пәрвәрдикара! Мән о һәзрәтин дедикләринә иман кәтирмишәм. Һаггы гәбул етмишәм вә онун фәрманыны көзләјирәм.»¹

Көрдүјүмүз кими Пејғәмбәр(с) вә онун сәһабәләринин Кә'әбни тәваф етмәси, онларын мүшрикләрин гаршысында гүдрәтләринин нүмајиш етдирмәси мәгсәдини дашыјырды. Бунун ибадәт олмасы илә јанашы исламын әзәмәтини көстәрән бир сијасәт иди. Бу да мүшрикләри мә'нәви чәһәтдән сарсынтыја мә'руз гојурду.

2-ИМАМ ҺҮСЕЈН ӘЛЕҖҢИССӘЛАМЫН ҲӘҖҖ МӨВСУМУНДӘ МҮАВИЈӘЛӘ АШКАР ВӘ ШИДДӘТЛИ Е'ТИРАЗЫ

Мүавијәнин чәһәннәмә васил олмасындан ики ил габаг әлли сәккизинчи һичри илиндә, о өз тәрәфдарлары илә

¹ «Куһлул бәсәр», сәһифә 119, «Мәчмәүл бәјан», 9-чу чилд, сәһифә 127.

түгъанчылыға әл атыр, шиәләри вә имам өвладларыны гәтлә јетирир, рәһимсизликлә онлары ганларына гәлтан едирди.

Һәммин ил имам Һүсејн әлејһиссалам Һәчч мәрасиминдә иштирак едиб, Мина дијарында бүтүн бәни-Һашим тајфасыны, саир шиәләри Әнсарын көркәмли шәхсијјәтләрини бир јерә јығды. Мин нәфәрдән артыг о һәзрәтин әтрафына јығышды. Табеинләр вә Пејғәмбәр(с) сәһабәләринин өвладларындан да бә'зиләри орада иштирак едирди. Имам Һүсејн әлејһиссалам орада ајаға галхыб чох мә'налы чыхыш етди. Бу чыхышда Аллаһа һәмд-сәна едиб бујурду:

أَمَّا بَعْدُ: فَإِنَّ الطَّاعِيَةَ قَدْ صَنَعَ بِنَا وَ
بَشِيعَتِنَا، مَا قَدْ عَلِمْتُمْ وَ رَأَيْتُمْ...

«Сонра исә: Бу тағут (Мүавијә) бизимлә вә шиәләримизлә елә сәрт рәфтар едир ки, сиз онларын һамысыны көрүр, ешидир вә шаһидисиниз. Бу барәдә олан хәбәрләр сизә чатмышдыр. Мән сиздән бә'зи шејләри сорушурам. Әкәр дүз десәм мәни тәсдиг един. Әкәр јалан десәм мәни тәкзиб един. Сөзләrimi ешидин, ону јадынызда сахлајын. Һәчдән өз вәтәнинизә гајытдыгдан сонра сөзләrimi архајин олдуғунуз шәхсләрә чатдырын. Онлары билдијиниз шејләрдән акаһ един (Мүавијәнин зүлмләри вә онунла мүбаризә). Мән горхурам ки, бу вәзијјәт давам едәрсә һагг көһнәлсин вә мәһв олсун. Лакин Аллаһ өз нуруну тәкмил едәчәк. Һәтта кафирләрин хошуна кәлмәсә белә.

Сонра имам Һүсејн әлејһиссалам Әли әлејһиссаламын үстүнлүјү, имамәт үчүн онун вә өвладларынын лајиг олмасы барәсиндә Гур'ан ајәләри вә Пејғәмбәр(с) һәдисләрини шаһид кәтирди. Бу заман һәр нә дејирдисә, орада оланлар ону тәсдигләјиб «Аллаһуммә нә'әм гәд сәми'наһу вә шәһиднаһу» бәли анд олсун Аллаһа биз буну ешитдик вә сәнин бу сөзүнүн Пејғәмбәрдән(с) баш вердијини шаһид дуруруг.

Онлар бу кими сөzlәрлә имам Һүсејн әлејһиссаламын сөzlәрини тәсдигләјирдиләр.

Ахырда имам Һүсејн әлејһиссалам бир даһа онлара бујурду: Сизи Аллһа анд верирәм өз вәтәнинизә гајытдығыныз заман архајин олдуғунуз шәхсләрә мәним сөзүмү чатдырын вә онлары мәним дә'вәтимдән акаһ един.¹

Бу һадисә һәчч мәрасими илә ејни заманда олараг имам Һүсејн әлејһиссаламын орада мүсәлманларын топлантысындан тағуту олан Мүавијә әлејһинә истифадә етдији мә'лум олур.

Буна әсасән бурада да Ибраһим һәччинин мөвчуд олдуғуну көрүрүк ки, тәкчә гуру ибадәт дејил, әксинә онун јанында мүһүм сијаси мәсәләләр дә ирәли чәкилир, чох ағыр шәраитдә белә һагг рәһбәрлик, тағутун рәһбәрлијинә нифрәт мәсәләси арашдырылыр ки, бу да тамамилә сијаси бир мәсәләдир.

3-ИМАМ СӘЧЧАД ӘЛЕЈҺИССӘЛАМЫН КӘ'БӘНИН КӘНАРЫНДА ӨЗ ӘСРИНИН ТАҒУТУ ИЛӘ ШИДДӘТЛИ РӘФТАРЫ.

Һәчч мәрсиминин сијасәтлә гарышдығыны көстәрән мүһүм тарихи һадисәләрдән бири дә имам Сәччад әлејһиссаламын әмәви тағутчулары олан Һишам ибни Әбдүл-Мәликлә Һәчч мәрасиминдә Кә'бә евинин кәнарында шиддәтли тәрздә рәфтар етмәсидир. Онун хуласәси беләдир:

Әмәвиләрин бешинчи хәлифәси Әбдүл-Мәликин хилафәти дөврүндә, онун оғлу Һишам Һәчч мәрасимини јеринә јетирмәк үчүн Мәккәјә дахил олду. Тәваф заманы Һәчәрүл-Әсвәдә әл сүртмәк истәди, лакин чамаатын издиһамы бу ишә јол вермәди. Һәчәрүл-Әсвәдин јанында

¹ «Еһтичач», 2-чи чилд, сәһифә 18-19.

онун үчүн бир минбәр дүзәлтдиләр. О минбәрә чыхды, Шам әһалисиндән бир группу да онун әтрафына жыгышараг төваф едәнләрә бахмаға башладылар. Бирдән көрдүләр ки, имам Сәччад әлејһиссалам Кә'бәни төваф едир. о Һәчәрүл-Әсвәди өпмәк истәјәндә чамаат там еһтирамла онун үчүн јол ачдылар. Имам раһат вә асудәликлә Һәчәрүл-Әсвәди өпдү. Бу заман шамлылардан бири Һишама деди: Бу шәхс кимдир ки, чамаат буна бу гәдәр еһтирам көстәрир?

Һишам өзүнү билмәмәзлијә вуруб деди: Танымырам.

Бу һәссас анларда Пејгәмбәр(с) Әһли-бејтинин шир-үрәкли шаири Фәрәздәг (о имамларын шакирди иди) шамлы кишијә деди: «Вәлакинни ә'рифуһу» мән ону таныјырам.

Шамлы киши деди: О кимдир?

Бу заман Фәрәздәг имам Сәччад әлејһиссаламла әлагәдар олан өз мәшһур гәсидәсини охуду. Бу гәсидә гырх бир бејтдән ибарәтдир ки, белә башланыр:

هَذَا الَّذِي تَعْرِفُ الْبَطْحَاءُ وَطَائِفُهُ

وَالْبَيْتُ يَعْرِفُهُ وَالْحِجْلُ وَالْحَزْمُ

«Бу елә бир шәхсдир ки, Мәккәнин гумлуглары онун ајаг изләрини таныјыр. Кә'бә еви вә Һичаз чөлләри, һәрәмин дахили вә харижи ону таныјыр».

Һишам гәзәбләниб көстәриш верди ки, Фәрәздәги зиндана салсынлар. Имам бу ишдән хәбәрдар олдугда Фәрәздәг үчүн дуа етди вә она тәсәлли вериб он ики мин дирһәм пул она көндәрди. Лакин Фәрәздәг ону гәбул етмәди. Имам сонра она белә бир хәбәр көндәриб бујурду: Сәнин үзәриндә һаггыма көрә бу мәбләғи мәндән гәбул етмәлисән. Аллаһ сәнин мә'нәви мәгамындан вә пак нијјәтиндән акаһдыр.

Бундан сонра Фәрәздәг һәммин пуллары гәбул етди вә

зинданда Ёишамын һәчвиндә ше'рләр јазды.¹

Бу һадисәдә дә көрүрүк ки, имам Сәччад әлеһиссәлам Кә'бәни тәваф едәркән һеч вахт Ёишамын шаншөвкәтинә е'тина етмир, Фәрәздәгин тамамилә сијаси јөнә малик олан әмәлини тә'рифләјир, она тәсәлли верир, онун үчүн дуа едир вә он ики мин дирһәм пул көндәрир, еләчәдә онун пак, мүгәддәс нијјәтинә дәјәр верир, ону дәстәкләјир.

Мәкәр имамын бу ишләри вә бу сәһнә буну чатдырмырмы ки, сијаси мәсәләләрин әзәмәтли Ёәчч мәрасиминдә ирәли чәкилмәси имамларын бәјәндији ишләрдән биридир?!

4-ИМАМ БАГИР ӘЛЕЈҺИССӘЛАМЫН СИЈАСИ ВӘСИЈЈӘТИ.

Бөјүк мүһәддис Кулејни мә'тәбәр сәнәдләрәлә нәгл едир ки, имам Садиг әлејһиссалам бујурду: Атам имам Багир әлејһиссалам вәсијјәт едәрәк бујурду: Мәним мал дәвләтмидән бир мигдарыны вәғф един ки, он ил мүддәтиндә Мина дијарында, Ёәчч мәрасиминдә мәним үчүн ағласынлар, мәним мәзлумијјәтим үчүн матәм мәчлиси гурсунлар.²

Бурада белә бир суал јараныр ки, нә үчүн имам Багир әлејһиссалам онун үчүн Мәдинәдә гәбринин кәнарында әзадарлыг едилмәсини вәсијјәт етмәди? Нә үчүн вәсијјәт етмәди ки, Мәккәдә, лакин Ёәчч мәәрасиминдән башга вахтларда онун үчүн әзадарлыг етсинләр?

Ҷаваб бундан ибарәтдир ки, һәзрәт бу иши илә

¹ «Биһар», 46-чы чилд, сәһифә 127.

² «Мүнтәһүл-амал» 2-чи чилд, сәһифә 79.

истәјирди ки, мүсәлманларын бүтүн дүнјанын нөгтәләриндән кәлиб Минада топлашдыглары бир јердә вә Һәчч мәрасиминдә әзадарлыг мәчлиси бәргәрар олсун вә о мәчлисдә мүәјјән мәтләбләр дејиләрәк һәгиги залымлар танытдырылсын. Мүсәлманлар Бәни-үмәјјә тағутчуларынын һаггы тапдаламасындан, зүлм вә ситәмләриндән акаһ олсунлар, бу мәсәлә илә әлагәдар олан мәсәләләр ирәли чәкилсин. Буна әсасән әзәмәтли Һәчч мәрасиминдә бу чүр лазымлы сијаси мәсәләләрин ирәли чәкилмәси о гәдәр әһәмијјәт кәсб едир ки, һәтта имам Багир әлејһиссаләм бу иши вәсијјәт едир вә өз вар-дөвләтинин бир гисмини һәммин мәгсәдлә хәрчләнмәсини төвсијә едир.

ҺӘЧЧ ҺӨКМЛӘРИ ИБАДӘТ ВӘ СИЈАСӘТЛӘ ГАРЫШМЫШДЫР.

Биз һәчч һөкмләринә бахдыгда көрүрүк ки, о ибадәтдән әлавә ејни илә сијасәтдир. Мисал үчүн:

1-Инсан Һәчч әмәлләри үчүн еһрам палтарыны кејдикдә ики ағ парча илә өз бәдәнини өртүр, бу заман истәр сәрвәтли, истәрсә дә фәгир, истәр јүксәк мәгамлы, истәрсәдә зәлилләр ејни сәвијјәдә олурлар. Беләликлә инсанлар арасында ајры сечкиликлә мүбаризә дәрсини өјрәнирик ки, бу да сијаси бахымдан чох мүһүм бир мәсәләдир.

2-Еһрамын һөкмләриндән бири дә будур ки, инсан һеч бир шәхсә, һәтта чанлылара вә биткиләрә белә әзијјәт верә билмәз. Белә бир заманда һәшәрәтларын өлдүрүлмәси, ағачларын сындырылмасы һарамдыр. Һәтта бәдәндән түк гопарылмасы белә һарам сајылып. Өзү илә силаһ дашымаг гадағандыр вә саир. Бу һөкмләр бизә тәһлүкәсизлик һөкмләрини бәјан едир ки, бу да сијаси јөнләрә малик олан мүһүм мәсәләләрдәндир.

3-Кә'бәни тәваф едәркән һәр једди дәфә Һәчәрүл-Әсвәдә чатан заман әлимизи она сүртмәк мүстәһәбдир.

Имам Садиг әлејһиссалам бујурур:

وَهُوَ يَمِينُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ يُبَايِعُ بِهَا خَلْقَهُ

«Һәчәрүл-Әсвәд Аллаһын јер үзәриндәки сағ әлидир. Аллаһ онун вастәси илә инсанлардан беј'әт алып.»¹

Јә'ни инсанлар әлини она сүртмәклә бир нөв Аллаһа беј'әт едирләр.

Үмумијјәтлә бејәт тамамилә сијаси характер дашыјан бир мәсәләдир. Аллаһла беј'әт етмәјин мә'насы будур ки, еј Аллаһ мән сәнинлә беј'әт етдим ки, сәнин јолунда аддымлајым. Сәнин дүшмәнләринлә о чүмләдән Америка вә Исраиллә вә бүтүн күфр тәзаһүрләри олан дәвләтләрлә вә шәхсләрлә дүшмәнчилик едим.

4-Мина дағында «рәмји чәмәрә» әмәлини јеринә јетириб, шејтанын мәзһәри вә көстәричиси олан чәмәрәни дашлајырыг. Бу да тамамилә сијаси мәгсәд дашыјан бир әмәлдир ки, Америка, Исраил вә бүтүн шејтан сифәтләрә гаршы даш атмалыјыг. Ејни заманда биз дүшмәнләримизи танымалы вә онларын олдуғу һәдәфи елә дәгиг вурмалыјыг ки, һөкмән һәдәфә дәјсин. Әкәр азачыг белә ојан-бујналыг оларса сәһиһ дејилдир.

5-Мина гурбанкаһында дәвә, гојун вә саир кими гурбанлыг едирик ки, шејтанын тәзаһүрләри илә мубаризә сәһнәсиндә фәдакарлығымызы вә чандан кечмәјлијимизи көстәрәк.

* * *

Буну да гејд етмәк лазымдыр ки, Һәзрәт Мәһди әлејһиссалам зүһур едәркән Кә'бәнин кәнарында дајаначаг, үч јүз он үч нәфәр хусуси көмәкчиси исә она көмәк едәчәкдир.²

¹ «Вәссалу шиә» 9-чу чилд, сәһифә 406.

² «Сүнүни ибни Мачә», 2-чи чилд, сәһифә 18-19, «Биһарүл

Буна әсасән Һәзрәти Зәһра әләһһа салам бујурур:

...جَعَلَ اللَّهُ الْحَجَّ تَشْيِيدًا لِلدِّينِ:

«Аллаһ Һәччи динин сүтунларынын мөһкәмләnmәси вәстәси гәрар вермишдир.»¹

Имам Садиг әлејһиссалам бујурур:

لا يَزَالُ الدِّينُ قَائِمًا مَا قَامَتِ الْكَعْبَةُ

«Нә гәдәр ки, Аллаһын еви Кә'бә бәргәрардыр, ислам да бәргәрар олачагдыр.»²

Доғрудан да әкәр Һәччин јалныз ибади јөнләринә диггәт јетриб, бунунла гәнаәтләнсәк, Һәччин ән мүһүм фәлсәфәси олан сијаси јөнләрини унутсаг, онда динин мөһкәмләnmәсинә сәбәб ола биләрми?

82-Әбдүл мүттәлиб вә Әбу Талибин гәбринин зијарәти вә онларын иманы

ГЕЈД

Билдијимиз кими Пејгәмбәрин(с) бабасы Әбдүл-Мүттәлиб вә Әли әлејһиссаламын атасы Әбу Талибин гәбирләри Мәккәдә Һәчун гәбристанлығында бир јердәдир. Шиәләр Мәккәјә кедән заман бачардыглары гәдәр бу ики бөјүк шәхсијјәтин гәбрләри кәнарында дајаныр, онлары зијарәт едирләр. Лакин сүннүләр онлара

әнвар», 52-чи чилд, сәһифә 316.

¹ «Ә'јанушшиә» тәзә чап, 1-чи чилд, сәһифә 14.

² «Вәссалу шиә», 8-чи чилд, сәһифә 14.

аслән әһәмијјәт вермир, әксинә, бу зијарәти чаиз билмирләр. Инди бу барәдә олан бир мубаһисәни диггәтинизә чатдырыг:

Шиә алимләриндән бири дејир: Мәнимлә әмри бе'мәруф гурупларынын рәиси арасында Һәзрәти Әбдүл Мүттәлиб вә Әбу Талибин гәбрләрини зијарәт етмәк барәсиндә сөз дүшдү. О деди: Сиз шиәләр һансы әсасә көрә вә нә үчүн Әбдүл-Мүттәлибин вә Әбу Талибин гәбрләринин зијарәтинә кедирсиниз?

Дедим: Мәкәр бунун нә ејби вардыр?

Рәис: Әбдүл-Мүттәлиб фәтрәт дөврүндә (Аллаһ тәрәфиндән һеч бир пејғәмбәрин көндәрилмәдији бир дөвүрдә) јашајырды. Чүнки о заман Пејғәмбәрин(с) сәккиз јашы вар иди вә нүбүввәт мәгамына чатмамышды. Әбдүл-Мүттәлиб бу заман дүнјадан кетмишди. Буна көрә дә һәмин дөвүрдә тоһид дини олмадығына көрә сизин онун гәбрини зијарәт етмәјиниз дүзкүн дејил.

Әбу Талиб барәсиндә демәлијәм ки, (биз онун сөзүндән Аллаһа пәнаһ апарырыг) о дүнјадан мүшрик һалда кетмишдир вә мүшрикин гәбрини зијарәт етмәк чаиз дејилдир.

Дедим: Әбдүл-Мүттәлибин барәсиндә буну гејд етмәлијик ки, һеч бир мүсәлман ону мүшрик һесаб едә билмәз. О өз әсриндә Аллаһы танымыш вә јеканә Аллаһа ситајиш едәрәк, чәдди Һәзрәти Ибраһимин дининә табе олмушдур. О, Һәзрәти Исанын вәсиләриндән бири иди. Сүннүләрин китабларында да гејд олундуғу кими, рәвајәтләрә әсасән Әбрәһә Кә'бәни дағытмаг үчүн Кә'бәјә кәлдикдә «Фил» сурәсинә ујғун олараг һәлак олду. Лакин һәлак олмамышдан габаг Әбдүл-Мүттәлиб өз дөвәләрини алмаг үчүн онун јанына кетдикдә, Әбрәһә она деди: Мәним нәзәримдә бөјүк бир шәхсијјәт идин, лакин бураја дөвәләри алмаг үчүн кәлдијини билдикдә мәгамын кичилди. Чүнки сән өзүнүн вә ата-бабаларынын ибадәткаһы олан Кә'бә барәсиндә һеч бир сөз демәдин.

Әбдүл-Мүттәлиб чаваб верди: Мән дөвәләримин саһибјәм, бу евин дә бир саһиб (Аллаһы) вардыр ки,

ону мұдафиә едәчәкдир.

Сонра Әбдүл-Мүттәлиб Кә'бәнин кәнарына кәлди, Кә'бәнин һалгасындан тутуб дуа етди вә мәзмуну ашағыда олан ше'ри охуду:

«Пәрвәрдикара! Һәр кәс өз евини мұдафиә едир, сән дә өз әмин-аманлыг һәрәминин сакинләрини мұдафиә ет.»¹

Онун дуасы гәбул олду. Аллаһ дәстә-дәстә гушлар кәндәрди вә Әбрәһәнин ордусуну мәһв етди. Сонра Пејғәмбәр(с) бе'сәтә сечилдикдән сонра «Фил» сурәси бу барәдә назил олду.

Шиә рәвајәтләриндә гејд олунур ки, Әли әлејһиссалам бујурур: Аллаһа анд олсун атам Әбу Талиб, бабам Әбдүл-Мүттәлиб, Һашим вә Әбдүл-Мәнаф һеч вахт бүтә пәрәстиш етмәмишләр. Онлар Кә'бәјә доғру намз гылыб, Ибраһимин аининә әсасән әмәл едирдиләр.²

* * *

Әбу Талибин иманы барәсиндә буну демәлијәм ки, әввәлә әһли-бејт имамлары вә шиә алимләри, о чүмләдән мүсәлманларын нәзәринә кәрә, о дүнјадан иманла кетмишдир.

Мәшһур сүннү алимләриндән бири олан ибни әбүл Һәдид нәгл едир ки, бир нәфәр имам Сәччад әлејһиссаламдан сорушду: Әбу Талиб дүнјадан иманла кетмишдирми?

Һәзрәт бујурду: Бәли.

Башга бир шәхс сорушду: Бә'зиләри вардыр ки, Әбу Талибин кафир олдуғуну иддиа едир.

Имам Сәччад әлејһиссалам онун чавабында бујурду:

¹ «Сиреји ибни Һишам», 1-чи чилд, сәһифә 38-62, «Булуғул-әрәби алуси», 1-чи чилд, сәһифә 250-263.

² «Кәмалуддин», сәһифә 104, «Тәфсири бурһан», 3-чү чилд, сәһифә 7095.

Нечә дә гәрибәдир: Онлар Рәсули Әкрәмә(с) вә Әбу Талибә нечә дә налајиг вә јерсиз ифтиралар дејирләр?! Рәсули Әкрәм(с) иманлы гадынларын кафир шәхсләрин әлиндә галмасыны гадаған етмишдир. Шүбһәсиз Әбу Талибин арвады Фатимә бинти-Әсәд ислама иман кәтирән илк гадынлардан бири иди вә өмрүнүн ахрына гәдәр Әбу Талибин никаһында галды, онун арвады олду.» (Әкәр Әбу Талиб кафир олсајды һеч бир вәһһ илә Фатимә онун арвады олмагда гала билмәзди. Тәрчүмәчидән).¹

Икинчиси, чохлу сүннү алимләри вә рәвајәтчиләри нәгл етмишләр ки, Пејғәмбәр(с) Әгил ибни Әбу Талибә бујурду:

إِنِّي أُحِبُّكَ حُبِّين، حُبًّا لِقِرَابَتِكَ مِنِّي، وَ حُبًّا
لِمَا كُنْتَ أَعْلَمُ مِنْ حُبِّ عَمِّي أَبِي طَالِبٍ إِيَّاكَ

«Мән сәни ики сәбәбә кәрә чох истәјирәм: 1-Она кәрә ки, сәнинлә гоһумам. 2-Чүнки әмим Әбу Талиб сәни чох севир».²

* * *

Әлавә изаһат үчүн демәлијик ки, чох тәәссүфлә сүннүләр өз ата-бабаларына кор-корана тәглид едәрәк, Әбу Талибин имансыз олмасыны нәсил-бәнәсил нәгл етмишләр. Һалбуки, өз әсл мө'тәбәр китабларында онларла, јахуд јүзләрлә Әбу Талибин иманына гәти вә данылмаз шаһидләрин олдуғундан хәбәрсиздирләр. Сүннү тәәссүбкешләринин Әбу Талиби мүшрик һесаб етмәләринин сәбәби будур ки, онун оғлу Әли ибни Әбу Талиб илә кин-күдурәт бәсләјирләр. Бу кин-күдурәт дә

¹ «Нәһчүл бәләғәнин шәрһи», ибни Әбил Һәдид 3-чү чилд, сәһифә 312.

² «Истиаб», 2-чи чилд, сәһифә 509, «Зәхаилул-үғбә», сәһифә 222.

Бәни Үмәјјәнин дөврүндән индијә гәдәр давам етмәкдәдир. Әли әлејһиссаламын пак чанына анд олсун ки, Әкәр Әбу Талиб о Һәзрәтин атасы јох, башга шәхс олсајды Пејғәмбәрин(с) ән мә'мин вә ән пак әмиси, мүсәлманларын ән иманлы шәхси кими тәгдим олуначагды.

Әл-Гәдирин мүәллифи Әлламә Әмининин оғлу илә бир мәчлисдә көрүшдүм. Әбу Талибдән сөһбәт дүшәндә, о деди: Биз Нәчәфи-Әшрәфдә оларкән ешитдик ки, Мисир алимләриндән бири Әһмәд Хири, Әбу Талиб барәсиндә бир китаб јазыр. Она мәктуб јазыб дедик ки, һәләлик ону чап етмәсин та ки, Әл-Гәдирин једдинчи чилдини сизә көндәрәк.

Әл-Гәдрин једдинчи чилди чапдан чыхдыгда (онун ахрынчы һиссәләри әбу Талибин һәјаты илә әлагәдардыр) дәрһал онун үчүн бир нүсхә көндәрдик. Бир мүддәтдән сонра Әһмәд Хејри тәрәфиндән бизә бир мәктуб кәлди. О, мәктубда тәшәккүр етдикдән сонра јазмышды ки, Әл-Гәдир китабыны охудутдан сонра, мәним Әбу Талиб барәсиндә олан әгидәми тамамилә дәјишди, алт-үст етди. Әбу Талиб барәсиндә јаздығым китабы пуча чыхартдым. Мәним үчүн онун барәсиндә јени фикр үфүгләри ачды. О ахырда јазмышды ки, исламын кенишләндирилмәси вә мөһкәмләндирилмәси јолунда Әбу Талибин чидди чалышмалары вә мүдафиәләри о гәдәр бөјүкдүр ки, о бүтүн дүнја мүсәлманларынын савабларында онларла шәрикдир вә бүтүн мүсәлманлар она борчлудур.

Рәис: Әкәр Әбу Талибин иманы белә ајдын мәсәләдирсә, онда нә үчүн бизим алимләримиз онун барәсиндә мүәммалы тәрздә данышмыш, бә'зиләри онун кафир олмасыны ашкар демишләр? Бу мүәмманын сәбәби нәдир?

Дедим: Гејд олундуғу кими һәгигәт бундан ибарәтдир ки, Мүәвијәнин дөврүндә онун әли илә имам Әли әлејһиссаламын минбәрләрдә, намазларын гунутларында лә'нәтләnmәси ади һал алмышдыр. Сәксән ил мүддәти әрзиндә минбәрләрдә о һәзрәтә (бу ишдән Аллаһа пәнаһ

апарырыг) лә'нәт дежилирди. Муздур әлләр ишләјәрәк әсассыз вә јаланчы һәдисләр дүзәлтмәклә Әбу Талиби кафир гәләмә вермәк истәјирдиләр ки, Әлини(ә) кафир оғлу һесаб едәрәк, онун мегамыны алчалтсынлар. Тәбиидир сиз билирсиниз ки, бу гондарма вә сахта һәдисләр сизин китабларыныза да дахил едилмиш, инсанларын бејнини корламышдыр. Белә олмасајды Әбу Талибин иманы там ашкар мәсәләләрдәндир.

Бунун башга бир сәбәби дә будур ки, Әбу Талиб Пејғәмбәри(с) вә ислам динини мүдафиә етмәк јолунда мүхтәлиф тактикалардан, тәғијјәдән истифада едирди ки, Пејғәмбәри(с) даһа јахшы һимајәт едә билсин. Әкәр иманыны там ашкар етсәјди, һеч вахт бе'сәтин әввәлләриндә Пејғәмбәри(с) лазымынча һимајәт едә билмәзди. Елә буна көрә дә чохлу рәвајәтләрдә Әбу Талиб али Фир'онун мө'мини, Әшаби Кәһф кими тәғдим едилмишдир ки, өз дининин һәдәфләринин ирәлиләмәси јолунда иманыны кизләдирди. Имам Һәсән Әскәринин(ә) тәфсириндә узун бир һәдисдә гејд олунур ки, имам Һәсән(ә) бујурду:

«Аллаһ Пејғәмбәринә(с) вәһј етди: Мән сәни ики групун вастәси илә көмәк едәчәјәм: Бир груп кизлиндә, бир груп исә ашкардадыр. Биринчи групун ән јахшы башчысы Әбу Талиб, икинчисинин ән јахшы башчысы исә онун оғлу Әлидир.»¹

Мә'рифәт вә бәсирәт әһлинә ајдындыр ки, бу ики груп тарих боју мүсәлманларын мүбаризәләриндә бөјүк рол ифа етмишләр. Мәхфи апарылан мүбаризә һеч дә ашкар мүбаризәдән кери галмыр.

* * *

¹ «Әл-Һәчәтү әләззаһиб», сәһифә 361.

*ӘБУ ТАЛИБ ӘЛЕҖҢИССӘЛАМЫН ИМАНЫ
БАРӘДӘ БАШГА БИР МУБАҢИСӘ.*

Мәдрәсәләрин бириндә мәнимлә (јә'ни китабын мүәллифи) сүннү гардашларын бири арасында имам Әли әлеҗһиссаламын атасы Әбу Талиб әлеҗһиссаламын иманы әтрафында мубаһисә баш верди:

Сүннү гардаш: Бизми мә'тәбәр китабларымызда Әбу Талиб барәсиндә мұхтәлиф рәвајәтләр нәгл олунмушдур. Рәвајәтләрин бә'зиләриндә о тә'рифләнмиш, бә'зиләриндә мәзәммәт олунмушдур.

Мүәллиф: Бүтүн шиә алимләринин фикир бирлијинә әсасән Пејғәмбәр(с) әһли-бејти олан мә'сум имамлара табе олараг, биз билирик ки, Әбу Талиб әлеҗһиссалам ислам јолунда чидди сәј көстәрән мә'мин вә лајигли бир шәхс олмушдур.

Сүннү гардаш: әкәр беләдирсә онда нә үчүн чохла рәвајәтләрдә Әбу Талибин имансыз дүнјадан кетдији гејд олунур?

Мүәллиф: Әбу Талибин јеканә кұнаһы варса, о да имам Әли әлеҗһиссаламын атасы олмасындадыр. Әли әлеҗһиссаламын кин-күдурәтли дүшмәнләри, онларын башында Мұавијә олмагла, мүсәлманларын бејтүл малындан јүз минләрлә гызыл пул верәрәк, динләрини дүнјаларына сатан шәхсләри јаланчы һәдис гондармаға мәчбур етмишләр. Пул-пәрәст һәдис гурашдыранлар о гәдәр һәјасызлашмышдылар ки, Әбу Һүрејрә кими кәззаб вә јаланчы шәхсдән белә рәвајәт едирләр: «Пејғәмбәр(с) вәфат едән заман вәсијјәт етмишди ки, Әлинин(ә) әлини гырсынлар».¹

Буна әсасән Мұавијәнин, еләчә дә саир бәни Үмәјјә хәлифәләринин дөврүндә гарынларына хидмәт едән һәјасыз һәдис гурашдыранлар тәбиидир ки, Әбу Талибин

¹ «Нәһчүл бәләғәнин шәрһи», ибни Әбил-Һәдид, 1-чи чилд, сәһифә 358-360.

мүшрик олмасы барәсиндә дә сахта һәдисләр гондармышлар. Онлар Әбу Талиб барәсиндә көрдүкләри хәјанәтләрин миндә бирини батини хәбис олан вә өмрү боју һеч вахт иман кәтирмәјән, һәјаты гара ләкәләрлә долу олан Әбу Сүфјан барәсиндә белә ишләр көрмәмишләр.

Буна әсасән Әбу Талибә ширк төһмәти вурулмасы јалныз сијаси һижләләрдән ибарәт олмушдур.

Сүннү гардаш: Ән'ам сурәсинин ијirmi алтынчы әјәсиндә бујурулур ки:

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْتَوْنَ عَنْهُ...

«Онлар башгаларынын гаршысыны алырлар өзләри дә ондан узаглыг едирләр».

Бизим тәфсирчиләримизин дедијинә әсасән бу әјәдә мәгсәд будур ки, «бә'зи шәхсләр Пејғәмбәри(с) мүдафиә едиб ејни заманда ондан узаг кәзирләр».

Бу әјә Әбу Талиб кими шәхсин барәсиндә назил олмушдур. Белә ки, о Пејғәмбәрин(с) дүшмәнләри мүтабилиндә о һәзрәти мүдафиә едир, амма иман чәһәтиндән ондан узаг кәзирди.

Мүәллиф: Әввәлә, сонрадан гејд едәчәјимиз кими јухардакы әјәнин мә'насы сиз дедијиниз кими дејилдир. Икинчиси, әкәр һәмин мә'нанын дүз олдуғуну да гәбул етсәк, онда һансы әсасла Әбу Талибә аид олмалыдыр?

Сүннү гардаш: Чүнки, Суфјан Соври, Һәбиб ибни Әбу Сабитдән рәвајәт едир ки, ибни Аббас дејирмиш: Бу әјә Әбу Талибин барәсиндә назил олмушдур. Чүнки, о, чамаатын Пејғәмбәрә(с) әзијјәт вермәсинин гаршысыны алырды. Лакин өзү исламдан узаг иди.¹

Мүәллиф: сизин чавабыңызда бир нечә мәтләби бәјан етмәјә мәчбурам:

1-Ајәнин тәрчүмәси вә мә'насы сизи дедијиниз кими

¹ «Тәфсири ибни Кәсир», 2-чи чилд, сәһифә 128.

дежил, әксинә ајәнин әввәлинә вә сонрасына диггәт јетирмәклә мә'лум олур ки, бу инадкар кафирләр барәсиндәдир. Ајәнин заһири мә'насы да беләдир: «Онлар (кафирләр) чамаатын Пејғәмбәрә табе олмасынын гаршысыны алыр вә өзләри дә Пејғәмбәрдән(с) узаг кәзирдиләр».¹ Буна әсасән бу ајәдә Пејғәмбәри мүдафиә етмәк мәсәләси ирәли чәкилмир.

2-«Јән'әвнә» чүмләси «узаг кәзмәк» мә'насынадыр. Һалбуки, Әбу Талиб һәмишә Пејғәмбәрлә(с) бирликдә иди вә ондан узаг кәзмирди.

3-Сүфјан Сурунин ибни Аббаса аид етдији бу һәдис барәсиндә дә демәлијәм ки, бу рәвајәт бир нечә чәһәтдән нагис сајылыр вә рәдд олунур:

1-Сүфјан Сури һәтта бөјүк сүннү алимләринин е'тираф етдијинә көрә јаландан һәдис дүзәлдәнләрдән вә е'тимад олунмајан шәхсләрдән биридир.²

Ибни Мүбарәкдән нәгл олунмушдур ки, Сүфјан тәдлис едирди јә'ни јалан һәдис сөјләмәклә һаггы наһаг, наһаггы һагг кими чилвәләндирирди.³ Јухардакы һәдиси рәвајәт едәнләрдән бири дә Һәбиб ибни Әбу Сабитдир. О да Әбу Һәјјанын дедијинә көрә һәдисләрдә тәдлисә јол верирди.⁴

Бундан әлвә јухардакы һәдис мүрсәлдир. Јә'ни Һәбиб илә ибни Аббас арасында бир нечә нәфәр рәвајәтчинин ады гејд олунмамышдыр.

2-Ибни Аббас, Әбу Талибин иманлы олмасына инананлардан бири иди. Буна әсасән ондан белә рәвајәтин баш вермәси нечә мүмкүн ола биләр?!

¹ Ибни Аббас да бу ајәни мәһз биз дедијимиз кими мә'на етмишдир. («Әл-Гәдир». 8-чи чилд.)

² «Мизанул-е'тидал», сәһифә 398.

³ «Тәһзибу-тәһзиб», 4-чү чилд, сәһифә 115.

⁴ Јенә орада 3-чү чилд, сәһифә 179.

Гејд етдијимиз кими ибни Аббас јухардакы ајәни белә мә'на етмишдир: «Кафирләр чамаатын Пејғәмбәрә(с) табе олмасынын гаршысыны алырдылар вә өзләри дә о һәзрәтдән узаг кәзирдиләр».

3-Јухардакы рәвајәт дејир ки, бу ајә јалныз Әбу Талибин барәсиндә назил олмушдур. Һалбуки, «јәнһәвнә» вә «јән'әвнә» чүмләләри чәм формасында кәлмишдир.

Буна әсасән бә'зиләринин тәфсир етдијинә көрә јухардакы ајә Пејғәмбәр(с) әмиләринә аиддир. Пејғәмбәр(с) он әмиси вар иди. Лакин Һәмјә, Аббас вә Әбу Талиб иманлы олдуғуна көрә һәммин ајәјә аид едилмир.

Әлавә изаһат вермәк үчүн демәлијик ки, Пејғәмбәр(с) мүшрикләрдән узаг кәзирди. О еләчә дә өз әмиси Әбу Ләһәбдән узаг кәзирди. Амма өмрүнүн ахрына кими бир ан олсун белә Әбу Талибдән араланмамьшды вә онунла хүсуси рәбитәси вар иди. Әбу Талибин вәфат етдији или Пејғәмбәр(с) Амул-һүзн (кәдәр или) адландырды, онун чәназәсини дәфн едәркән бујурду:

وَ اَبْتَاهُ! وَ اَحْزَاهُ عَلَيَّ كُنْتُ عِنْدَكَ
يَمْنَزَلَةُ الْعَيْنِ مِنَ الْحَقَّةِ، وَ الرُّوحِ مِنَ الْجَسَدِ

«Вај атам! Нә гәдәр сәнин өлүмүндә гәмкинәм. Мән сәнин көзүндә бәбәкләрин кими, бәдәниндә руһун кими идим.»¹

Доғруданмы Пејғәмбәрә(с) бу јерсиз налајиг сөзләри аид етмәк олар ки, мүшрик бир шәхси бу гәдәр тә'рифләмиш олсун?! Еләчә дә онун өлмүндә гәм-кәдәр изаһ етсин?! Һалбуки, Гур'анда чохлу ајәләр вардыр ки, Пејғәмбәр(с) вә мө'минләр мүшрикләрдән безарлыг етмәлидирләр?!...

¹ Бу барәдә даһа чох сөз демәк олар. Әлавә мә'лумат үчүн «Әл-Гәдир»-ин једдинчи чилдинә, еләчә дә «Әбу Талиб мө'мини гүрәјш» китабынын 303-311-чи сәһифәләринә баха биләрсиниз.

верән мубаһисәни диггәтинизә чатдырырыг.

Тәләбә: Биз ешитмишик ки, имам Әли әлејһиссаламын фәгирә вердији үзүк чох гијмәтли иди. «Тәфсири Бурһан» (1-чи чилд, сәһифә 485) кими бә'зи китабларда гејд олунур ки, бу үзүјүн гијмәти беш мисгал гырмызы јагут дәјәриндә иди вә Шамын бир ил дәјәрлик малијјатына бәрабәр иди.

Имам Әли әлејһиссалам бу үзүјү һарадан кәтирмишди? Мәкәр имам Әли әлејһиссалам дүнја малына ашиг иди? Мәкәр бу чүр гијмәтли үзүјүн тахылмасы исраф дејилдими? Дикәр тәрәфдән имам Әли әлејһиссалама бу чүр сөзләр дејилмәси рәва дејилдир. Чүнки, о һәзрәт өз кејиминдә, мәскән, јемәк вә саир һәјат мәишәтиндә чох садә доланырды. О өзү бу барәдә бујурурду:

فَوَاللّٰهِ مَا كُنْزْتُ مِنْ دُنْيَا كُمْ تَبْرًا وَ لَا ادْخَرْتُ
مِنْ غَنَائِمِهَا وَفَرًا، وَ لَا اَعْدَدْتُ لِبَالِي ثَوْبِي
طِفْرًا، وَ لَا حُزْتُ مِنْ اَرْضِهَا شَبْرًا، وَ لَا اخَذْتُ
مِنْهُ اِلَّا كَقَوْتِ اَتَانٍ دَبْرَةً

«Аллаһа анд олсун мән сизин дүнјаныздан һеч бир гызыл вә күмүш топламамышам, онун гәнимәт вә сәрвәтләриндән һеч бир мал еһтијат јығмамышам вә әјнимдә олан бу көһнә палтарымы дәјишәчәк икинчи бир палтарым да јохдур. Јердән һәтта бир гарыш белә ихтијарымда јохдур. Бу дүнјадан азачыг јемәкдән башга бир шеј кәтүрмәмишәм.¹

Руһани: Имам Әли әлејһиссаламын гијмәтли үзүк тахмасы барәсиндә сөзләр әсассыздыр. Јухардакы әјәнин («Маидә» 55) назил олма сәбәби барәсиндә нәгл олунан

¹ «Нәһчүл бәләғә», 45-чи мәктуб. Чохлу јерләрдә бу мәктубу имам Әли әлејһиссаламын заһид олмасына дәлил кәтирмишләр. Бунунла белә имам Әли әлејһиссаламын һеч вахт баһалы үзүк тахмасыны иддиа етмәк олмаз.

83-Әли әлејһиссалам баһалы үзүк тахырдымы?

ГЕЈД

«Майдә» сурәсинин әлли бешинчи әјәсиндә бујурулур:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَ رَسُولُهُ وَ الَّذِينَ آمَنُوا
الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَ يُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَ هُمْ
رَاكِعُونَ

«Һәгигәтән сизин башчыныз вә рәһбәриниз јалныз Аллаһ, онун Пејғәмбәри(с) вә иман кәтириб, намаз гылан вә рүку һалында зәкат верәнләрдир».

Һәм шиә, һәм дә сүннү алимләри тәрәфиндән нәгл олунан мүтәватир һәдисләрә әсасән, бу әјә әмирәл-мә'минин Әли ибни Әбу Талиб әлејһиссаламын барәсиндән назил олмуш вә Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра һәзрәтин үммәтә вилајәт вә рәһбәрлијини чатдырыр. Бу әјә о заман назил олмушдур ки, Һәзрәт Әли әлејһиссалам мәсчиддә намаз гылырды. Бир саил мәсчидә дахил олуб көмәк истәди. Һеч кәс она бир шеј вермәди. Бу заман Һәзрәт Әли әлејһиссалам руку һалында иди. бармағында олан үзүјү саилә тәрәф узатды, саил үзүјү Һәзрәти Әли әлејһиссаламын әлиндән чыхартды. Беләликлә о һәзрәт намазын рукусунда өз үзүјүнү мүстәһәбби сәдәгә кими фәгирә верди. Бу заман јухардакы әјә Һәзрәт Әли әлејһиссаламын мәдһиндә назил олду.¹

Инди бир тәләбә илә руһани арасында бу барәдә баш

¹ «Ғәјәтул-мәрам» китабында сүннүләрдән ијирми дөрд һәдис, шиә тәриги илә он доггуз һәдис јухардакы әјәнин Һәзрәт Әли әлејһиссалам барәсиндә гејд едилмишдир. («Минһачул-бәраәт», 2-чи чилд, сәһифә 350).

чохлу рәвајәтләрдә һеч вахт белә бир гијмәтли үзүкдән сөһбәт ачылмамышдыр. Јалныз «Бурһан» тәфсириндә һәгл олунмушдур ки, о үзүјүн дәјәри Шамын бир иллик малијаты гәдәр иди. Амма бу һәдисин өзү дә мүрсәл һәдисдир. Јә'ни онун бүтүн рәвајәт едәнләринин адлары гејд олунмадығындан зәиф вә е'тибарсыз сајылачагдыр. Күчлү еһтимала әсасән Мүавијәнин дөврүндә кизли әлләр имам Әли әлејһиссаламын јухардакы әјәдә гејд олунан вилајәтинин дәјәрини ашағы салмаг үчүн бу чүр гондарма һәдисләри ујдурмушлар.

Тәләбә: Үмумијјәтлә о үзүјүн о гәдәр дәјәри олмалыдыр ки, бир фәгири дојура билсин. Әкәр дәјәрсиз олса онда бир фәгирин, һәтта бир күнлүк рузисини белә тә'мин едә билмәз.

Руһани: Бу үзүјүн гијмәтли олдуғуну фәрз етсәк белә устад Шәһријарын дедији кими:

Боро еј кедаји мискин дәре ханејә Әли зән.

Ки некини падшаһи дәһәд әз кәрәм кәда ра.

Тарихдә гејд олунур ки, бу үзүк Мәрван ибни Туг адлы мүшрикләрдән биринин әлиндә иди. Имам Әли әлејһиссалам дәјүш заманы ону гәтлә јетирдикдән сонра үзүјүнү мүһарибә гәнимәтләри илә көтүрүб әлиндән чыхартды вә Пејғәмбәр(с) һүзуруна кәтирди. Пејғәмбәр(с) көстәриш верди ки, гәнимәтләрин арасында Әли әлејһиссалам о үзүјү өзү үчүн көтүрсүн. Һалбуки, Пејғәмбәр(с) билирди ки, әкәр Әли әлејһиссалам о үзүјү көтүрсә, әманәтдар бир шәхс кими сахлајачаг, мүнәсиб фүрсәтләрдә еһтијачлыларын еһтијачыны тә'мин етмәк үчүн мәсрәф едәчәкдир. Буна әсасән Әли әлејһиссалам о үзүјү алмамышды. Дикәр тәрәфдән дә о үзүк Әли әлејһиссаламда бир нечә күндән артыг галмамышды ки, еһтијачлы шәхсин сәсини ешитдикдә дәрһал она верди.¹

Тәләбә: Нәгл олунур ки, имам Әли әлејһиссалам намазда о гәдәр хүзу вә Аллаһ илә ешг дәрјасына гәрг

¹ «Вәгаиул әјјам Хијабани», сәһифә 627.

олурду ки, өзүндән хәбәрсиз олурду. Һәтта Сиффејн мүһарибәсиндә ајагына батмыш оху имам Һәсән әлејһиссаламын кәстәришинә ујғун олараг намаз һалында чыхартдылар. Лакин имам әсла буну һисс етмәди. Әкәр имам намазда һәр шејдән белә гафил олурса, онда нечә олур ки, намазын рукусунда фәгирин сәсини ешидәрәк өз үзүјүнү она верир?!

Руһани: Бу кими ирад едән шәхсләр бу мәсәләдән гафилдирләр ки, еһтијачлы шәхсин сәсини ешидәрәк, она көмәк етмәк инсанын өзүнә диггәт јетирмәси дејил, әксинә тамамилә Аллаһа диггәт јетирмәсидир. Имам Әли әлејһиссалам намаз һалында өзүндән гафил олурду. Амма Аллаһдан һеч вахт гафил олмурду. Чүнки, Аллаһын мәхлугуна гаршы биканәлик, Аллаһын өзүндән биканәлик вә е'тинасызлыгдыр. Башга сөzlә десәк, намаз һалында зәкатын верилмәси, ибадәтин ичәрисиндә башга бир ибадәт јеринә јетирмәкдир. Ибадәтин шанына ујғун олмајан бир шеј, һәммин һалда мадди вә шәхси мәсәләләрә диггәт јетирмәкдир. Амма Аллаһын разылығы олан јерләрә диггәт јетрилмәси ибадәт илә тамамилә ујғундур. Әлбәттә буну да билмәк лазымдыр ки, Аллаһа там диггәт јетирмәјин мә'насы бу дејилдир ки, инсан ихтијарсыз олараг һәр бир һисс үзвләрини өз әлиндән версин. Әксинә өз ирадәси илә бүтүн диггәтини Аллаһын разылығы јолунда ишләдир.

84-Нә үчүн имам Әли әлејһиссәламын ады Гур'анда јохдур

Бир нечә сүннү вә шиә алимләри арасында гызгын мүбаһисә мәчлиси тәшкил олунмушду. Һамы там анлашма вә һүснү нијјәт шәраитиндә һәр нөв тәәсүбләрдән узаг ислам мәзһәбләринин һәр һансы биринин һагг олмасы барәсиндә мүбаһисә апарырдылар.

Мубаһисә бурадан башламышды:

Сүннү алими: Әкәр Әли әлејһиссалам Пејғәмбәрдән сонра биринчи хәлифәдирсә, онда бу мәсәлә вә Әлинин ады Гур'анда бәјан олунмалы иди ки, мүсәлманлар тәфригәјә дүчар олмасынлар.

Шиә алими: Гур'ани-кәримдә Пејғәмбәрин(с) сәһабәләри ичәрисиндә Зејд ибни Һарисәдән башга һеч биринин ады гејд олунмамышдыр. Онун да ады Пејғәмбәрин(с) Зејдин әввәлки арвады Зејнәб илә евләнмәси илә әлагәдардыр.¹

Сүннү алими: Зејдин адынын Гур'анда јалныз бир фәр'и һөкм хатиринә гејд олундуғуна кәрә имам Әли әлејһиссаламын да ады әсаслы вә мүһүм бир мәсәләни (имамти) чатдырмаг үчүн һөкмән гејд олунмалы иди.

Шиә алими: Әкәр имам Әли әлејһиссаламын ады Гур'анда гејд олунсајды, о һәзрәтин чохлу дүшмәнләри олдуғундан, диқәр тәрәфдән дә һәмин дөвүрдә Гур'анларын сајы аз олдуғу үчүн Гур'ан тәһриф олуна биләрди вә о һәзрәтин адыны Гур'андан чыхара биләрдиләр. Демәли даһа јахшы оларды ки, о һәзрәтин рәһбәрлик мөгамы хүсуси сифәтләрлә бәјан олунсун. Гур'анын үмуми һалда үслубу күллијјаты бәјан етмәкдир. Амма онун харици нүмунәләри Пејғәмбәрин(с) вастәси илә тә'јин олунур.

Сүннү алими: Гур'анын һансы јериндә Әли әлејһиссаламын хүсусијјәтләри гејд олунмушдур.

Шиә алими: Онларла, бәлкә дә јүзләрлә јердә имам Әли әлејһиссаламын хүсусијјәтләри гејд олунмушдур. О чүмләдән вилајәт әјәси («Маидә» сурәси 55), итаәт әјәси («Ниса» сурәси 59), мубаһилә әјәси («Али-Имран» сурәси 61), тәһир әјәси («Әһзаб» сурәси 33), Гәдир-Хум да иблаг әјәси («Маидә» сурәси 67), инзар әјәси («Шүәра» суәрси 214), мәвәддәт әјәси («Шура» сурәси 23), икмал әјәси

فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِنْهَا وَ طَرَا زَوْجُنَاكَهَا

«Әһзаб» сурәси, әјә 37.

(«Маидә» сурәси 3) вә саир.¹

Бу ајәләрин һәр бири онларын назил олма сәбәбинә, еләчә дә Пејғәмбәри Әкрәмдән(с) сүннү вә шиә тәриги илә бу барәдә нәгл олунан һәдисләрә диггәт јетирмәклә мә'лум олур ки, имам Әли әлејһиссаламын Пејғәмбәрдән сонра биринчи хәлифә олмасыны чатдырыр. Гур'ан өзү дә бујурур:

وَ مَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَ مَا نَهَاكُمُ عَنْهُ
فَانْتَهُوا

«Аллаһын Рәсулуну(с) сизин үчүн кәтирдији, сизә әмр етдији шејләри әхз един јеринә јетирин. Гадаған едиб чәкиндирдији шејләрдән чәкинин вә ону јеринә јетирмәјин». («Һәшр» сурәси, 7)

Бүтүн мүсәлманларын гәбул етдији «Сәгәлејн» һәдисинә көрә Һәзрәти Пејғәмбәр(с) бујурур: «Сизин аранызда ики ағыр әманәт гојуб кедирәм. Бири Гур'ан, икинчиси әһли-бејтим олан итрәтимдир».

Сизин чохла һәдисләриниздә исә дејилир: «Сизи аранызда ики шеји гојуб кедирәм. Гур'ан вә өз сүннәтими».

Буна әсасән Пејғәмбәр(с) сүннәтинә, јә'ни о һәзрәтин кәламларына гулаг асыб гәбул етмәлијик. Инди биз дејирик ки, јухардакы ајә Пејғәмбәр(с) сүннәтинә әсасән имам Әли әлејһиссаламын барәсиндә назил олмушдур. Буна әсасән Гур'ани-мәчид имам Әли әлејһиссаламы Пејғәмбәрдән сонра биринчи хәлифә вә чанишин кими тәгдим етмишдир. Амма мүәјјән мәсләһәтләр наминә о һәзрәтин ады Гур'анда гејд олунмамышдыр.

Бүтүн Гур'анда јалныз дөрд јердә Пејғәмбәр(с) ады Мәһәммәд(с) вә бир дәфә Әһмәд(с) гејд олунмушдур. Амма јүз дәфәләрлә о һәзрәтин хусусијәтләринә ишарә

¹ Бу ајәләрдән даһа әтрафлы мә'лумат алмаг үчүн «Дәлаилус-сидг», 2-чи чилд, сәһифә 73-321-ә баха биләрсиниз ки, о китабда һәштад ики ајә бу мәсәлә илә әлагәдар гејд олунмушдур.

едилмишдир.¹

85-Шиә мәзһәбинә табе олмағын дүзжүнлүҗү

Јухардакы мубаһисә ашағыдакы шәкилдә давам етди:

Сүннү алими: сөзүнү дәјишәрәк деди: Инди әкәр беш мәзһәбдән (Ғәнәфи, Ғәмбәли, Шафеи, Малики вә Чә'фәри) биринә итаәт етмәли олсаг һансыны сечмәлијик?

Шиә алими: Әкәр инсафа риаяјәт етсәниз Чә'фәри

¹ Үмумијјәтлә әгл вә вичдан нәзәриндән Гур'анда јүксәк дәјәрләр кими гејд олуналар, о чүмләдән тәгва, елм, чиһад, һичрәт, малын Аллаһ јолунда инфаг едилмәси вә саирә диггәт јетирмәклә, еләчә дә Пејғәмбәрдән(с) сонра бу кими дәјәрләрдә һамыдан үстүн олан бир шәхси нәзәрә алсаг о имам Әли әлејһиссаламдан башга бир шәх олмајачагдыр. Буна әсасән Гур'анын әсас руһу вә мәғзи бизи имам Әли әлејһиссаламы Пејғәмбәрдән(с) сонра имам олмасына јол көстәрир. Мәкәр Гур'ан белә бујурмурму:

أَفَمَنْ يَهْدِي إِلَيَّ الْحَقُّ أَحَقُّ أَنْ يُتَّبَعَ أَمْ مَنْ لَا يَهْدِي
إِلَّا أَنْ يَهْدِي فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ

«Һагга доғру һидајәт едән бир шәхс итаәт олунамаға даһа лајигдир, јохса өзү һидајәт олунамајан вә башгасы тәрәфдән һидајәт олунаш шәхс? Сиз бу барәдә нә дејирсиниз? Нечә мұһакимә јүрүдүрсүнүз?»

Буна әсасән ән сәләһијјәтли вә ән тәгвалы шәхсин сечилмәси тамамилә әгли вә ислами мәсәләдир. Рәсули Әкрәм(с) бујурур:

مَنْ تَقَدَّمَ عَلَى الْمُسْلِمِينَ وَهُوَ يَرَى أَنَّ فِيهِمْ مَنْ هُوَ
أَفْضَلُ مِنْهُ، فَقَدْ خَانَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَ الْمُؤْمِنِينَ

«Һәр кәс мүсәлманларын рәһбәрлијинә кечсә вә онларын да арасында һәммин шәхсдән үстүн олан бир шәхс олдуғуну билсә, белә бир шәхс шүбһәсиз Аллаһа, онун Рәсулуна(с) вә мө'мин шәхсләрә хәјанәт етмишдир». («Әл-Ғәдир», 7-чи чилд)

мәзһәбинә һөкмән табе олмалысыныз. Чүнки, Чә'фәри мәзһәби Пејғәмбәр(с) әһли-бејтиндән олан имам Садиг әлејһиссаламын мәктәбидир. Тәбиидир ки, имам Садиг әлејһиссалам Гур'ан вә Пејғәмбәр(с) сүннәтиндә гајнагланан ислам һөкмләринә даһа акаһ иди. Чүнки, евин ичиндә оланлар, евдә нә баш вердијинә даһа акаһдырлар. Онларын ардычыллары сују зүлал чешмәсинин өзүндән әхз едирләр. (Әввәлләр бу мәтләблә әлагәдар јетмиш дөрдүнчү мубаһисәдә әтрафлы сөһбәт етдик.)

Бу бәһсин тәкмилләшдирилмәси үчүн Мисрин Әл-Әзһәр университетинин сабиг устады Мүфти шејх Мәһмуд Шәлтутун Чә'фәри мәзһәбинә табе олмағын дүзкүнлүјү барәсиндә тарихи фәтвасыны гејд едирик. Онун бу фәтвасы «Дарул-тәғриб бејнәл-мәзәһибил исламијјә» чәмијјәтинин мәркәзи тәрәфиндән верилмишдир. Вә белә ки, 1379-чу һичри гәмәри илиндә Мисрин дарул тәғриб тәшкилатынын «Рисаләтүл-ислам» журналында гејд олунмушдур. О фәтва ашағыдакы кимидир.

Шејх Мәһмуд Шәлтутун тарихи фәтвасы.

Шејх Мәһмуд Шәлтут фәтванын бир гисминдә белә јазыр:

«أَنَّ مَذْهَبَ الْجَعْفَرِيَّةِ الْمَعْرُوفَ بِمَذْهَبِ الشَّيْعَةِ
الْإِمَامِيَّةِ الْإِثْنَا عَشْرِيَّةِ، مَذْهَبٌ يُجُوزُ التَّعَبُّدَ بِهِ
شَرْعاً، كَسَائِرِ مَذَاهِبِ أَهْلِ السُّنَّةِ، فَيَنْبَغِي
لِلْمُسْلِمِينَ أَنْ يَعْرِفُوا ذَلِكَ، وَ أَنْ يَتَخَلَّصُوا مِنْ
الْعَصْبِيَّةِ بِغَيْرِ الْحَقِّ لِمَذَاهِبِ مَعِينَةٍ، فَمَا كَانَ دِينَ
اللَّهِ وَ مَا كَانَتْ شَرِيعَتُهُ بِتَابِعَةٍ لِمَذْهَبٍ، أَوْ
مَقْصُورَةٍ عَلَى مَذْهَبٍ، فَالْكَلِّ مُجْتَهِدُونَ مُقْبُولُونَ
عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى يُجُوزُ لِمَنْ لَيْسَ أَهْلاً لِلنَّظَرِ
وَالْاجْتِهَادِ تَقْلِيدُهُمْ وَ الْعَمَلُ بِمَا يَقَرَّرُونَهُ فِي
فَقْهِهِمْ، وَ لَا فَرْقَ فِي ذَلِكَ بَيْنَ الْعِبَادَاتِ وَ
الْمَعَامَلَاتِ

«Һәгигәтән он ики имам шиәси мәзһәби кими танынан Чә'фәри мәзһәби елә бир мәзһәбдир ки, она тәәһһүд (е'тигад бәсләјиб давам етдирмәк) саир сүннү мәзһәбләринә табе олмаг кими шәр'ән чаиздир. Буна әсасән мүсәлманлара лајигдир ки, бу мәтләбләрдән акаһ олсунлар, һәр һансы бир мәзһәб барәсиндә јерсиз тәәсүбләрдән узаг олсунлар вә бу барәдә хусуси тәәсүбә малик олмасынлар. Бу мәзһәбин бүтүн бөјүк алимләринин һамысы мүчтеһитддирләр. Онларын фәтвалары Аллаһын дәркаһында гәбулдур. Мүчтеһид олмајан шәхсләр дә онлара тәглид едә биләрләр. Онларын өз фиғһләриндә јаздыглары һөкмләринә әмәл едә биләрләр. Бу барәдә мүамилә илә саир ибадәтләр арасында һеч бир фәрг јохдур.¹

* * *

Сүннүләрин бөјүк алим вә мүәллимләриндән бә'зиләри, о чүмләдән Әл-Әзһәр универстетинин кечмиш мүәллими Мәһәммәд Фәххам, Гаһирә мәсчидләринин мүдири Әбдүл-Рәһман Нәччари, Мисрин мәшһур јазычы вә мүәллими олан Әбдүл-Фәттһаһ, Әбдүл-Мәгсуд вә саир кими шәхсләр шејх Маһмуд Шәлтутун јухардакы тарихи фәтвасыны тәсдиг етмишләр.

Мәһәммәд Фәххам дејир: «Аллаһ шејх Шәлтута рәһмәт еләсин. О белә бир јүксәк вә әһәмијјәтли мәсәләјә диггәт јетирмишдир. Онун әбәди тарихи фәтвасында дејилир ки, он ики имам шиәсинин мәзһәбинә әмәл етмәк ислами фиғһ мәзһәби олдуғундан вә Гур'ан, сүннәт, еләчә дә мөһкәм дәлилләр әсасында мөһкәмләндијиндән она табе олмаг чаиздир».

¹ Јухардакы тарихи фәтва бу чәһәтдән гејд олунмушдур ки, ону сүннүләрин бүтүн фиргәләри тәрәфиндән гәбул олунан бөјүк алим вә Мүфти шејх Маһмуд Шәлтут рәсми шәкилдә бәјан етмишдир. Буна кәрә дә чох әһәмијјәтә маликдир.

Гаһирә мәсчидләринин мүдири Әбдүл-Рәһман Нәччари дејир: «Биз һал һазырда шејх Шәлтутун фәтвасына әсасән фәтва веририк. Биз бу фәтваны һеч дә дөрдлүк тәшкил едән сүннү мәзһәбинә мәхсус олдугуну һесаб етмирик. Шејх Шәлтут имам вә мүчтеһиддир, онун рә'ји ејни илә һәгигәтдән ибарәтдир».

Әбдүл-Фәттаһ Әбдүл-Мәгсуд дејир: «Он ики имам шиәсинин мәзһәби буна лајигдир ки, сүннү мәзһәбләринин чәркәсиндә она да итаәт олунсун. Вә бу барәдә сүннүләрә һеч вахт ирад тутула билмәз ки, саир мәзһәбләр кими үстүнлүжә малик олан бир мәзһәбә (јә'ни шиәлијә) табе олсунлар. Биз онларын (шиәләрин) әсас мәнбәләрин имам Әли әлејһиссаламын кәламларынын олдугуну көрдүкдә бу мәсәлә бизим үчүн сүбут олунду. Белә ки, о шәхс Рәсули Әкрәмдән(с) сонра ислам дининә һамыдан артыг акаһ иди».¹

86-Гәбирләрин үзәриндә дүзәлдилән биналарын дағыдылмасы барәсиндә мубаһисә

ҒЕЈД:

Мәдинәдә идим. Ислам бөјүкләриндән олан имам Һәсән Мүчтәба әлејһиссалам, имам Сәччад әлејһиссалам, имам Багир әлејһиссалам, имам Садиг әлејһиссалам вә саир кими шәхсләрин гәбринин јер илә јексан олундугуну көрдүкдә тә'сирләндим. Һалбуки, әввәлләр бу гәбрин күнбәзи, миһнаһәсә вар иди. Лакин вәһһабиләр ширк вә һарамлығы бәһанә едәрәк о биналары вә о гәбрләри (1344-чү һичри гәмәри илиндә) јерлә јексан едиб

¹ «Фи сәбилил вәһдәти исламијјәһ» (сејјид Муртәза Рәзәви) сәһифә 52-54-55.

дағытмышлар. Бу барәдә шиә алимләриндән бири вәһһабиләрлә ашағыдакы тәрздә мубаһисә апамышдыр.

Шиә алими: Сиз нә үчүн гәбрләрин үзәриндә олан биналары дағыдырсыныз? Нә үчүн онлара гаршы еһтирамсызлыг вә тәһгирлә јанашырсыныз?

Вәһһаби: Сиз Һәзрәт Әли әлејһиссаламы гәбул едирсинизми?

Шиә алими: Әлбәттә, о бизим биринчи имамымыз вә Пејғәмбәрдән(с) сонра биринчи хәлифәдир.

Вәһһаби: Бизим мө'тәбәр китабларымызда белә нәгл олунур.¹

حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، وَ أَبُو بَكْرٍ أَبِي شَيْبَةَ وَ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ: يَحْيَى أَخْبَرَنَا، وَ قَالَ الْاْخْرَانِ، حَدَّثَنَا: وَ كَيْعُ عَنْ سَفْيَانَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ أَبِي الْهَيْجَاجِ الْاَسَدِيِّ قَالَ لِي عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ: اَلَا اَبْعَثُكَ عَلٰى مَا بَعَثْنِي عَلَيْهِ رَسُوْلُ اللهِ (ص) اَنْ لَا تَدْعَ تَمْثَالًا اِلَّا طَمَسْتُهُ وَ لَا قَبْرًا مُّشْرِفًا اِلَّا سَوَّيْتُهُ

«Jəhja, Əbu Bəkr və Zühəjr adlı üç nəfər nəgl еdir ki, Vəki Sүfјандан о да Һәбибдән о да Əбу Ваилдән о да Əбил Һәјјас Әсәдидән нәгл еdir ki, imam Әли әлејһиссалам она белә бујурмушдур: «Пејғәмбәрин(с) мәнә әмр етдији бир иши акаһ едимми? –Һәр јердә бир шәкил көрдүнсә, ону мәһв ет, һәр јердә јердән учалмыш бир гәбир көрдүнсә, ону јерлә јексан ет».

Шиә алими: Бу һәдис һәм сәнәд бахымындан һәм дә дәләләт етмә бахымындан рәдд олунур.

Чүнки, сәнәдиндә Вәки, Сүфјан, Һәбиб ибни Əбу Сабит вә Əби Ваил кими шәхсләр вардыр ki, онларын һәдисләринә е'тимад етмәк олмаз.

Мисал үчүн Әһмәд Һәмбәл Вәки барәсиндә белә

¹ «Сәһиһи Мүслим», 3-чү чилд, сәһифә 61. «Сүнәни термези» 2-чи чилд, сәһифә 256. «Сүнәни нәссаи», 4-чү чилд, сәһифә 88.

бујурур: «О беш жүз һәдисдә хәтаја јол вермишдир.¹

Сүфјан Сори барәсиндә ибни Мубарәкдән нәгл олунур ки: «Сүфјан һәдис дејир вә тәдлис едирди, мәни көрдүкдә хәчаләт чәкди.²

Тәдлис дедикдә һаггы наһаг кими чилвәләндирмәк нәзәрдә тутулур.

Һәбиб ибни Әби Сабит барәсиндә Әбу Һәјјандан нагл олунмушдур ки, о да һәдисләри тәдлис едирди.³

Әби Ваил барәсиндә дејилир: О насибиләрдән иди вә имам Әли әлејһиссалам барәсиндә инһирафа дүшмүшдү.⁴

Диггәт јетирмәк лазымдыр ки, сүннүләрин алтылыг тәшkil едән мә'тәбәр сиһаһ китаблары Әбул-Һәјјасдан јалныз гејд олунан бир һәдиси нәгл етмишләр. Бу өзү дә көстәрир ки, о һәдис әһли дејилмиш вә һеч вахт она е'тибар олуна билмәз. Демәли јухардакы һәдис сәнәд бахымындан е'тибарсыз сајылыр.

Амма дәләләт вә мәзмун бахымындан она көрә е'тибарсыздыр ки:

1-Јухарда гејд олунан һәдисдәки «мүшриф» кәлмәси лүгәт бахымындан саир меканлардан үстүн олан бир јерә дејилир. Демәли һәр бир уча шејә аид едилә билмәз.

2-«Сәввәјтәһу» кәлмәси лүгәтдә бәрабәр етмәк, әјри шеји дүзәлтмәк мә'насынадыр. Буна әсасән һәдисиң мә'насы бу олмур ки, һәр нөв гәбри дағыт.

Бундан әлавә әкәр гәбрин јерлә бәрабәр олмасы ислами сүннәтдирсә, онда нә үчүн ислам фәғиһләринин һамысы гәбрин јердән бир гарыш гәдериндә уча

¹ «Тәһзибул-тәһзиб», 11-чи чилд, сәһифә 125.

² Јенә орада, 4-чү чилд, сәһифә 115.

³ Јенә орада, 3-чү чилд, сәһифә 179.

⁴ «Шәрһу Нәһһәдиди», 9-чү чилд, сәһифә 99.

олмасынын мүстәһәблијинә даир фәтва вермишләр?¹

Дикәр тәрәфдән бир еһтимал да верилир ки, «сәввәјтәһу» кәлмәсиндән мәгсәд будур ки, гәбрин үстүнү мүстәви шәкилдә дүзәлдин. О балыг бели вә ја дәвәнин күвәни кими олмамалыдыр. Белә ки, сүннүләрин бөјүк алимләри Мүслүм Сәһиһиндә, Термези вә Нәсаијә сүнән китабында һәдисдән һәмин мә'наны баша дүшмүшләр.

Нәтичә алырыг ки, үч еһтимал ичәрисиндән (јә'ни 1-гәбрин бинасыны дағытмаг, 2-гәбри онунла гоншу олан евләрлә ејни сәвијјәдә етмәк, 3-гәбрин үстүнүн һәр јерини тараз вәзијјәтә салмаг) биринчи вә икинчи еһтималлар дүзкүн дејил, јалныз үчүнчү еһтимал дүздүр.

Буна әсасән јухардакы һәдис дәләләт бахымындан гәбрин дағыдылмасына һеч чүр дәләләт едә билмәз.²

Буну да әлавә етмәк лазымдыр ки, әкәр имам Әли әлејһиссалам гәбри вә онун үзәриндә гурулан бинанын дағыдылмасыны лазым билсәјди, онда нә үчүн хилафәти дөврүндә илаһи өвлијаларын еләчә дә Бејтул-мүгәддәсдәки Пејгәмбәрләрин гәбрләрин дағыдылмасына даир көстәриш вермәмишдир? Тарихдә бу барәдә һеч бир шәһид көрүнмәмишдир?

Һазыркы әсирдә әкәр вәһһабиләр гәбрин үзәриндә гурулан биналары дағытмагы вачиб билирләрсә, онда нә үчүн Пејгәмбәрин(с) шәриф вә әзәмәтли гәбрини, еләчә дә Әбу Бәкр вә Өмәрин гәбрини дағытмырлар?!

Вәһһаби: Пејгәмбәрин(с), Өмәр вә Әбу Бәкрин гәбрләринин бинасынын дағыдылмамасы буна көрәдир ки, о биналар намаз гылан чамаатын арасында бир дивар кими олсун ки, намаз гыланлар гәбрләри өзләринә гиблә сечиб онун үзәринә сәчдә етмәсинләр.

Шиә алими: бу иш бир дивар вә ја бир пәрдә илә мүмкүн оларды вә һеч вахт гәбрин үзәриндә о бөјүклүкдә

¹ «Әл-фигһу әл-мәзәһибил әрбә'әти», 1-чи чилд, сәһифә 420.

² «Аини вәһһабијјәт», сәһифә 56-64.

јашыл күнбәзин вә онун әтрафында олан минарәләрин гурулмасына еһтијач дујулмазды.

Вәһһаби: Мән сиздән сорушурам: Гур'анда елә бир дәлил вардырмы ки, Аллаһ өвлијаларынын гәбирләри үчүн әзәмәтли, тәм-тәраглы бина тикилмәсинин дүз олмасыны бәјан етсин?

Шиә алими: Әввәлә һәр бир шеј, һәтта мүстәһәбләр белә Гур'анда бәјан олунмур. Әкәр бәјан олунсајды Гур'ан һал һазырдакы һәчминдән јүз гатларла артыг китаб оларды.

Икинчиси Гур'анда бу мәсәләјә мүәјјән ишарәләр едилмишдир. Белә ки, «Һәчч» сурәсинин отуз икинчи әјәсиндә охујуруг.

وَمَنْ يُّعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

«Һәр кәс илаһи шүарлары тә'зимлә јад едиб еһтирам гојса, бу гәлбләрин тәгвасынын нишанәсидир».

«Шәаир» кәлмәси нишанә мә'насына олан «шәирә» сөзүнүн чәм формасыдыр. Бу әјәдә мәгсәд Аллаһын бүтүн нишанәләри дејилдир. Чүнки, бүтүн дүнја Аллаһын нишанәсидир. Әксинә мәгсәд Аллаһ дининин нишанәләридир.¹

Һәр шеј Аллаһ дининин нишанәси олса, она еһтирам гојулмасы Аллаһ дәркаһына јахынлашмаға сәбәб олур. Биз дејирик ки, Пејғәмбәрләр, имамлар вә Аллаһ достлары (онлара салам олсун) чамаатын Аллаһа доғру дә'вәт едәнләри идиләр. Онларын гәбрләри дә Аллаһ дининин нишанәләридир. Инди әкәр биз онларын гәбрләрини чох көзәл сурәтдә јарадыб, гәбрләрин үзәриндә әзәмәтли бина тиксәк Аллаһын дининә еһтирам етмиш оларыг. Буна әсасән Аллаһын Гур'анда севдији ишләри јеринә јетирмиш оларыг.

¹ «Мә'мәүл бәјан», 4-чү чилд, сәһифә 83.

«Шура» сурәсинин иҗирми үчүнчү ајәсиндә Пејғәмбәрин(с) јахын адамларына мәһәббәт көстәрмәк о һәзрәтин рисаләтинин әвәзи кими гејд олунмушдур.¹

Мәкәр биз Пејғәмбәрин(с) јахын адамларына һөрмәт вә мәһәббәт әламәти олараг онларын шәриф гәбрләрини тәр-тәмиз, абырлы һалда сахлајыб әзәмәтли бина шәклинә салсаг пис иш көмүш оларыгмы? Шүбһәсиз ки, чаваб мәнфидир.

Мисал үчүн әкәр бир Гур'ан намүнасиб јердә тоз-торпагын үзәриндә күләјин, јағышын, боранын гаршысында олса, она һөрмәтсизлик һесаб олунмазмы? Әкәр фәрз етсәк ки, һөрмәтсизлик дејил, онда Гур'анын көзәл габларда, тәмиз јерләрдә, һәр нөв алудә әлләрдән узагда сахланмасы јахшы олмазмы?

Вәһһаби: Сәнин дедикләрин чамаат арасында јахшы сајылыр. Лакин Гур'ан ашкар шәкилдә буну бәјан етмәмишдир.

Шиә алими: Гур'анда Әсхаби Кәһф барәсиндә бујрулур ки, онлар мағараја сығындыгдан вә орада дәрин јухуја кетдиләр. Чамаат онларын јерини тапдылар вә мағараја кәлдиләр. Онларын олдуглары јери һансы шәкилә салмалары барәсиндә мүнагишә башланды. Бә'зиләри дедиләр ки:

ابْنُوا عَلَيْهِمْ بُنْيَانًا :

«Онун үзәриндә бир бина тикәк.»

Лакин бу ишдә онларын сирләриндән акаһ оланлар гәләбә чалыб дедиләр:

لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا :

«Биз онларын гәбирләри үзәриндә бир мәсчид тикәчәјик». («Кәһф» сурәси, ајә 21)

Гур'ан онларын һәр ики сөзләрини нәгл едир. Һеч

قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ¹

бирини тэнгид етмир. Әкәр бу ики нәзәријјә, јахуд һеч олмаса онлардан бири дүзкүн олмасајды, ја һарам олсајды Гур'ан онлары тэнгид едәрди. Бу ики нәзәријјәнин һәр бири дә Аллаһ өвлијаларынын гәбрләринә еһтирам гојмағы чатдырыр. Јухардакы үч ајә (1-илаһи шүарлара тә'зим, 2-мәвәддәт ајәси, 3-Әсһабу Кәһф барәсиндә чамаатын ики нәзәријјәси) Аллаһ өвлијаларынын гәбирләринин үстүнү дүзәлтмәјин мүстәһәб олмасыны чатдырыр.¹

* * *

Сон сөзүмүз будур ки, бә'зи тарихләрдә вә рәвајәтләрдә көрүндүјү кими гәбрләрин үзәриндә бина гурулмасы, она көрә гадаған олунур ки, Аллаһ өвлијаларынын гәбирләри ибадәткәһ вә сәчдә јери сечилмәсин. Амма әкәр Аллаһа пәрәстиш едән бир шәхс там ихлас илә Аллаһын сәләһ бәндәләринин әзәмәтли гәбирләри кәнарында јалныз Аллаһа пәрәстиш етсә вә о јерләри јалныз шәрафәти сәбәби илә сечсә, белә ки, о шәрафәт аллаһын тоһидчи вә сәләһ бәндәсинин гәбри нәтичәсиндә әлдә олунмушдур, бу һеч вахт ширк олмаз. Әслиндә там тоһид вә јеканә пәрәстлик ихлас олдуғуну чатдырачагдыр.

87-Әли әлејһиссәламын Кә'бәдә доғулмасы барәсиндә мүбаһисә

ГЕЈД

Әли әлејһиссәламын һәјатында ән бөјүк ифтихар вә имтијазлардан бири дә о һәзрәтин ән пак вә мүгәддәс

¹ «Аини вәһһабијјәт», сәһифә 43-46.

мәканлардан бири олан Кә'бәдә доғулмасыдыр. Бу рәвајәт тарих, шиә вә сүннү рәвајәтләри бахымындан данылмаз бир мәсәләдир. Әлламә Әмини өз дәјәрли «Әл-гәдир» китабынын алтынчы чилдиндә бу мәсәләни сүннүләрин он алты мө'тәбәр китабындан нәгл етмишдир. Бу мәсәлә имам Әли әлејһиссаламын саир шәхсләрдән затән үстүн олмасына чанлы бир шаһиддир вә инсанлары онун һагг рәһбәр олмасына јөнәлдән бир нур ола биләр.

Һаким өз мүстәдрәк китабындан (3-чү чилд, сәһифә 483) бу һәдисин мүтәватир олдуғуну гејд едир (јә'ни о гәдәр чохлу јолларла нәгл олунмушдур ки, онун дүзкүн олмасына јәгин һасил олуր) инди ики сүннү вә шиә алими арасында, бу барәдә баш верән мубаһисәни нәзәринизә чатдырыр:

Сүннү алими: Тарихдә гејд олунур ки, Һүкәјм ибни Һүзза да Кә'бәдә доғулмушдур.

Шиә алими: Тарихдә белә бир шеј һеч вахт гејд олунмамышдыр. Ибни Сәффаб Малики¹, Күнчи Шафеи², Шәбләнчи³, Мәһәммәд ибни Әбу Тәлһә Шафеи⁴ кими көркәмли алимләр дејир:

لَمْ يُولَدْ فِي الْكَعْبَةِ أَحَدٌ قَبْلَهُ :

Имам Әли әлејһиссаламдан габаг һеч бир шәхс Кә'бәдә доғулмамышдыр (буна да диггәт јетирмәк лазымдыр ки, Һүкәјм ибни Һүззам јашча имам Әли әлејһиссаламдан бөјүк иди). Бу паразит дә имам Әли әлејһиссаламын кинли дүшмәнләриндән бири иди ки, онун да Кә'бәдә доғулдуғуну иддиа едәрәк Һәзәрт Әли әлејһиссаламын бу имтијазыны азалтмаг истәмишләр.

¹ «Әл фусулул-мүһиммәтү», сәһифә 14.

² «Кифајәтул-талиб», сәһифә 361.

³ «Нурул-әбсар», сәһифә 76.

⁴ «Мәталибу сүүл», сәһифә 11.

Сүннү алими: Кә'бә евиндә доғулмағ онун үчүн нә кими ифтихар сајыла биләр?

Шиә алими: Бир гадын тәсадүфи һалда мүтгәддәс бир мәканда ушағыны дүнјаја кәтирәрсә, әлбәттә бу һадисәнин һеч бир ифтихары үстүнлүјү олмајачагдыр. Лакин әкәр гејби әлләр белә бир гадынын көмәјинә јетәрсә, Аллаһын хусуси кәрамәт вә инајәтләриндән бәһрәләнәрсә, вә һәмин инајәтләр сәбәби илә о, Кә'бә кими ән мүтгәддәс бир мәканда ушағыны дүнјаја кәтирәрсә, бу һәмин көрпәнин мәгамынын әзәмәтинә, еләчәдә сон дәрәчәдә пак олмасына дәләләт едир. Әли әлејһиссаламын Кә'бәнин даһилиндә дүнјаја кәлмәси дә мәһз Аллаһын онун барәсиндә етдији кәрамәт вә инајәтләрә көрә олмушдур. Һәзрәт Әли әлејһиссалам бу инајәтләр нәтичәсиндә паклығын сон һәддиндә иди. Белә ки, Кә'бә диварынын мә'чүзәли шәкилдә јарылмасы, анасы Фатимәнин ораја кедиб тарихдә гејд олундуғуна әсасән ушағыны орада дүнјаја кәтирмәси, һәмин кәрамәтләрә бир даһа чанлы сүбутдур.¹

Сүннү алими: Һәзрәт әли әлејһиссалам дүнјаја кәләндә бе'сәтдән он ил әввәл иди. Бу заман Кә'бәнин даһилиндә вә әтрафында чохлу бүтләр вар иди. Буна әсасән һәмин дөврдә Кә'бәнин һеч бир мә'нәви имтијазы, үстүнлүјү јох иди, о садәчә бир бүтхана формасында иди вә Һәзрәт Әли дә бүтханада доғулмушдур. Демәли онун үчүн һеч бир үстүнлүк сајыла билмәз.

Шиә алими: Кә'бә еви јер үзәриндә инсанлар үчүн ибадәт мәгсәди илә тикилән илк евдир («Али Имран» сурәси, ајә 96).

Һәзрәт Адәм әлејһиссалам ону тикмиш, онун ичәрисиндә олан Һәчәрүл-Әсвәд беһиштдән кәлмишдир. Нуһун туфаны нәтичәсиндә дағылдыгдан сонра Һәзрәт Ибраһим әлејһиссәәлам кими тоһид гәһрәманы ону јенидән тә'мир етмишдир. Кә'бә тарих бојунда мүрсәл

¹ «ДәлаилуSSID», 2-чи чилд, сәһифә 508-509.

пейғәмбәрләрин, илаһи өвлијаларын вә мүтәррәб мәләкләрин тәваф јери олмушдур. Инди белә бир мүтәддәс мөкан мүәјјән мәһдуд заман әрәфәсиндә бүт пәрәстләрин ихтијарына кечмишсә вә ону бүтләрлә долдурмушларса, һәмин мөканын мә'нәви әзәмәтини һеч вахт азалтмајачагдыр. Мисал үчүн Әкәр бир шәхс шәрабла долу олан бир шүшәни мәсчидә апарса де көрүм о мәсчидин әзәмәти азалармы? Тәбиидир ки, чаваб мәнфидир.

Әкәр бир шәхс чәнабәтли һалда мәсчидә дахил олса, јахуд шәрабла долу олан бир шүшәни мәсчидә апарса, мәсчидә гаршы һөрмәтсизлик едәрәк һарам иш көрмүшдүр вә Аллаһын гәзәбинә дүчар олачагдыр. Лакин Аллаһын лүтфү вә Фатимә бинт Әсәдин доғуш заманы Кә'бә евинә Аллаһын әмри илә кетмәси, Әли әлејһиссалам вә онун анасынын сон дәрәчәдә пак руһа малик олдуғларыны көстәрир. Белә ки, онун руһунда нифас вә чәнабәт кими чиркинликләрә јер јохдур. О бу ишә көрә күнаһ етмәмиш әксинә Аллаһын гонағы олмуш вә Аллаһ онлары гонағлыға дә'вәт етмишдир. Буна әсасән һәмин мәсәлә Әли әлејһиссалам үчүн чох бөјүк ифтихар вә кәрәмәт сајылыр.

Буна көрә дә исламын зүһрунун илк әсрләриндә шаирләр бу кәрәмәтли һадисә илә әлагәдар олараг чохлу ше'рләр гошмушлар вә бу мәсәләни чох гәрибә мө'чүзәли һадисә кими гәләмә вермишләр.

Әбдүл-Бағи Әмри имам Әли әлејһиссалама хитаб едәрәк јазыр:

أَنْتَ الْعَلِيُّ الَّذِي فَوْقَ الْعُلَى رُفِعَا
بِبَطْنِ مَكَّةَ وَسُطِ الْبَيْتِ إِذْ وُضِعَا

«Сән һәмин Әлисән ки, ән дәјәрли пилләләрлә јухары галхдын вә Мәккәнин дахилиндә дүнјаја кәлдин.¹

¹ «Дәлаилүссидғ», 2-чи чилд, сәһифә 509-510.

Фарс дилли шаир белә дејир:
 Дәр Кә'бе шод тәвәллүд вәз меһраб шод шәһид
 Назәм бе һүснү мәтлә вә һүснү хатәме у.
 (Кә'бәдә доғулуб ибадәт меһрабында шәһид олдун,
 нечә дә көзәл доғулуш вә көзәл ағибәтлә сона јетмәкдир).
 Сүннү алими чавабсыз галараг мубаһисәнин сона
 чатдығыны билдирди.

88-Имамәт барәсиндә вә «Әшаби кәннүчум» һәдиси илә әлагәдар мубаһисә

Шиә мүәллим: Биз инаныраг ки, Пејғәмбәри
 Әкрәм(с) вәфатындан сонра үммәтә рәһбәрлик, имамәт
 вә хилафәт, үммәтин һәм дини, һәм дә дүнјәви ишләринә
 рәһбәрлик етмәк бөјүк бир мәгамдыр. Чүнки
 Пејғәмбәрин(с) чанишини о һәзрәтин дини һөкмләрин
 мөһкәмләндирилиб, кенишләндирилмәсиндә, шәриәтин
 горунмасында, фитнә фәсадын арадан апарылмасында,
 илаһи гајда-ганунларын ичрасында вә саир кими
 ишләрдә Пејғәмбәрин(с) нүмајәндәси вә онун вәкилидир.
 Белә бир бөјүк вә әзәмәтли мәгам үчүн һәр кәсин
 ләјагәти јохдур. Јалныз елә бир шәхс бу мәгама лајигдир
 ки, исламын јүксәк дәјәрләри, о чүмләдән тәгва, чиһад,
 елм, һичрәт, зөһд, көзәл кечмишә малик олмаг, сијасәт,
 ајыглыг, әдаләт, шүчаәт, кениш гәлблилик, көзәл әхлаг вә
 саир кими хүсусијјәтләрдә һамыдан үстүн олсун. Сүннү
 вә шиә рәвајәтләринин еләчәдә тарихин вердији
 шәһадәтә көрә бу хүсусијјәтләр Әли ибни Әбу Талибдән
 башгасында ән јүксәк мәрһәдәдә олмамышдыр.

Сүннү мүәллим: Пејғәмбәри Әкрәм(с) бујуруп:

أَصْحَابِي كَالنُّجُومِ بِأَيْهِمْ أَقْتَدَيْتُمْ أَهْتَدَيْتُمْ

«Мәним сәһабәләрим улдузлар кимидир; онларын һәр

биринә табе олсаныз, һидајәт олунараг ничат тапарсыныз».¹

Буна әсасән Пејғәмбәрдән(с) сонра о һәзрәтин сәһабәләринин һәр биринә табе олсаг ничат тапарыг.

Шиә мүәллим: Бу һәдисин сәнәдинә нәзәр јетирмәдән бир нечә кәсәрли дәлилә әсасән бу һәдис сахта вә е'тибарсыздыр вә Пејғәмбәр(с) белә бир һәдис бујурмамышдыр.

Сүннү мүәллим: Һансы дәлилә әсасән.

Шиә мүәллим: Бу јаланчы һәдисин әсассыз олмасынын сәбәбләри ашағыдакылардыр:

1-Кечә сәфәрә чыханлар, әсл јолу итирдикләри заман көјдә олан минјонларла улдузун һәр биринини нәзәрә алсалар вә онун ардынча кетсәләр һеч вахт мәгсәдә чата билмәзләр. Әксинә әсл јолу көстәрән улдузлар хүсуси әламәтләри олан улдузлардыр ки, кечә сәфәрә чыханлар онун сәјәсиндә чәһәтләри вә истигамәтләри тапараг мәгсәдә чата биләрләр.

2-Јухардакы һәдис онларла башга һәдислә зиддијјәт тәшkil едир. О чүмләдән «Сәгәлејн» һәдиси, Пејғәмбәр(с) хәлифәләринин Гүрејшдән олан он ики нәфәрдән ибарәт олмасы, «әлејкум бил әиммәти мин әһли бејти» (мәним әһли-бејтимдән олан имамла бир олун), вә «әһли бејти кән нүчум» (мәним Әһли-бејтим улдузлар кимидир) һәдиси, сәфинә һәдиси «мәсәлу әһли-бејти кә сәфинәтин Нуһин». (Мәним Әһли-бејтим Нуһун кәмиси мәсәлиндәдир) вә бу һәдис

النُّجُومُ أَمَانٌ لِّأَهْلِ الْأَرْضِ مِنَ الْغُرَقِ وَ أَهْلُ
بَيْتِي لِأُمَّتِي أَمَانٌ مِنَ الْإِخْتِلَافِ...

«улдузлар јер әһлинин гәрг олмагдан горудуглары кими Әһли-бејтим дә үммәтим үчүн ихтилафдан аманда

¹ «Сәһиһи Мүслим», фәзаибу сәһабә бөлмәси, «Мүснәди Әһмәд» 4-чү чилд, сәһифә 398.

галмаг сәбәбидирләр. Вә башга һәдисләр.¹

Диггәт јетирмәк لازымдыр ки, јухарда гејд олуна (әһаби кәннучум) һәдисини јалныз мүсәлманларын бир групу нәгл етмишләр. Лакин онунла мұхалиф олан һәдисләри исә бүтүн мүсәлманлар нәгл етмишләр.

3-Пејғәмбәри Әкрәмин(с) вәфатындан сонра баш верән һәдисәләрдә сәһабәләр арасында чәкишмәләр башлады. Бу һәдисәнин өзү дә јухардакы һәдислә һеч бир ујғунлуғу јохдур. Чүнки, сәһабәләрдән бә'зиләри мүртәд олдулар.² Онлардан бә'зиләри исә дикәрләринә тә'нә вуруб ирад тутурдулар, сәһабәләрин әксәријјәти Османла мұхалифәтчилик едиб ахырда ону гәтлә јетирдиләр.

Еләчә дә һәммин һәдис сәһабәләрдән бә'зиләринин башга бә'зиләринин тәрәфиндән лә'нәтләмәси илә һеч дә ујғун кәлмир. Белә ки, Мұавијәнин әмри илә Һәзрәт Әли әлејһиссаламын ардынча налајиг сөзләр дејиб ону лә'нәтләмәјә башламышдылар.

Еләчә дә сәһабәләрин бир-бири илә мұһарибә апармасы һәдисәси илә дүз кәлмир. Белә ки, Тәлһә, Зүбейр Әли әлејһиссаламла Чәмәл мұһарибәсиндә, Мұавијәнин вә саир әтрафында оланларын Сиффејн мұһарибәсиндә Әли әлејһиссаламла мұһарибә апармасы буна чанлы сүбутдур.

Еләчәдә сәһабәләрдән бә'зиләринин кәбирә кұнаһлара мүртәкиб олмасы, нәтичәдә илаһи чәза ганунларынын онларын барәсиндә ичра едилмәси илә дә ујғун кәлмир. Белә ки, бә'зиләри шәраб ичир, зина едир, оғурлут едирдиләр (Вәлид ибни Әгәбә вә Мүтејрәт ибни Шә'бә вә саир кими шәхсләр барәсиндә илаһи чәза ганунлары ичра едилмишдир).

Мисал үчүн Мұавијә вә Һәзрәт Әли әлејһиссалам һәр икиси Пејғәмбәр(с) сәһабәси олмасына бахмајараг бир-

¹ «Мүстәдрәки һаким», 3-чү чилд, сәһифә 149.

² Онлар әһли рәддә адландырылдылар ки, Әбу Бәкр дә онларла мұбаризәјә кетмишди.

бири илә мұһарибә апармыш, бир-бирини лә'нәтләмишләр. Нечә ола биләр ки, сизин дедијиниз һәдисә әсасән онларын һәр биринә табе олсаг ничат тапмыш оларыг?!

Доғруданмы Пејғәмбәр(с) сәһабәләриндән бири олан вә минләрлә мүсәлманы өлдүрән Бусур ибни Әртата игтида едиб она табе олмаг инсанларын һидајәтинә сәбәб олар?

Сајлары чох олан мұнафигләрә игтида етмәк доғруданмы инсанын хилас олмағына сәбәб олар?

Тәһһәни өлдүрән Мәрван ибни Һәкәмә игтида етмәк һидајәтә сәбәб олармы?

Пејғәмбәр(с) сәһабәләриндән олан вә Пејғәмбәр(с) архасынча дүшүб ону мәсхәрәјә гојан Һәкәмә (Мәрваның атасы) игтида етмәк һидајәтә сәбәб олармы вә саир... Буна әсасән јухардакы гондарма һәдисин (мәним сәһабәләрим улдузлар кимидир) мәзмунуна табе олмаг харичи алмәдә баш верәнләрлә күлмәли дејилми?

Сүннү мүәллим: Пејғәмбәр(с) «әһаби» (мәним сәһабәләрим) дедикдә мәгсәди доғрудан да һәгигәтдә Пејғәмбәрә(с) сәһабә сајылан шәхсләрдир, јаланчы шәхсләр јох.

Шиә мүәллим: Белә сәһабәләр Салман, Әбузәр, Мигдад, Әммар, Јасир вә саир кимидир, башгалары јох. Лакин сиз бунларын јеринә башгаларыны сајырсыныз. Нәтичәдә јенә дә бизимлә сизин аранызда олан ихтилаф һәлл олунмајыр. Демәли даһа јахшы олар ки, һеч бир ирады олмајан вә күн кими ајдын олан һәдисләр барәсиндә сөһбәт едәк, о чүмләдән Сәгәлејн, Сәфинә һәдисләри, еләчә дә имам Әли әлејһиссаламын Пејғәмбәр(с) сонра имам олмасыны ашкар шәкилдә көстәрән һәдисләр.

Бу ики рәвајәтә әсасән гејд олунур ки, Салман Мәдаинә јола дүшдүкдә Әш'әб вә Чүрејр адлы ики нәфәр онунла көрүшдүләр. Доғрудан Салман олуб олмамасында шәкк етдикләри вахт Салман өзүнү онлара тәгдим едәрәк деди: Мән елә Салманын өзүјәм, Пејғәмбәр(с) сәһабәси. Сонра дәрһал әлавә етди: Амма билин ки,

إِنَّمَا صَاحِبُهُ مَنْ دَخَلَ مَعَهُ الْجَنَّةَ:

«Рәсули Әкрәмин(с) сәһабәләри о шәхсдир ки, онунла беһиштә дахил олачаг.»¹

Даһа ајдын десәк, сәһабә о шәхсләрдир ки, һәјатларынын ахрына гәдәр Пејғәмбәрин(с) көстәришләринә әмәл етмиш вә өмүрләринин ахырырна кими бу үслубларыны дәјишмәмиш вә илаһи һәдди-һүдуддан тәчавүз етмәмиш олсунлар.

Буна әсасән гејд етдијим һәдисин мәзмуну сәһиһдир. Белә сәһабәләр тапдыгда, онлара игтида едәрәк һидајәт олунмаг олар. Лакин сиздән сорушурам: Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра әввәлки әгидәләриндән дөнмәјән вә өз әввәлки әгидәләриндә сабит гәдәм галан сәһабәләр нечә нәфәрдир? Иш о јерә чатмышдыр ки, бизим рәвајәтләрә әсасән үч вә ја дөрд нәфәрдән әлавә бүтүн мүсәлманлар мүртәд олмушдулар. О дөрд нәфәр дә Салман, Әбузәр, Мигдад вә Әммардан ибарәтдир.

89-Әли әлејһиссәлам әдаләт јолунда өлдүрүлмүшдүр

Ики ислам алими-Ғәгчү вә Ғәмид арасында белә бир мубаһисә баш вермишдир:

Ғәмид: Биз имам Әли әлејһиссаламын һәјатыны мүшаһидә етдикдә көрүрүк ки, онун һәјатынын әксәр һиссәләри мүһарибә вә чиһадла гарышмышдыр. Онун Пејғәмбәр(с) дөврүндә апардығы чиһад вә мүһарибәләр тәбиидир ки, Пејғәмбәрин(с) әмри илә олмушдур вә о һәзрәт мүшрикләрлә мүһарибә етмишдир. бу мүһарибәләрин зәрури олмасында вә Әли әлејһиссаламын бу ишләрә ләјагәтли олмасында һеч бир шәкк-шүбһә

¹ «Фәтавије сәһаби кәбир», сәһифә 677.

јохдур. Лакин Һәзрәт имам Әли әлејһиссаламын өз хилафәти дөврүндә апардыгы мұһарибәләр (дөрд ил он ај мүддәтиндә 36-чы һичри илиндән 40-чы һичри илинә гәдәр давам етди) Чәмәл, Сиффејн, Нәһрәван кими мұһарибәләрдә Һәзрәт мүсәлманларла мұһарибә апарырды. Јахшы оларды ки, о һәзрәт гәбилә вә тајфа башчылары илә сазишә кирсин. Бунунла да мұһарибәнин әсл сәбәбкарларыны мәһв етсин вә ган ахыдылмасынын гаршысыны алсын.

Һәгчү: Биз имам Әли әлејһиссаламы камил бир инсан, һаг пәрәст, мұхлис вә гәтијјәтли бир шәхс кими таныјырыг. О Рәсули Әкрәмин(с) дөврүндә исламын инкишаф етмәси јолунда мане төрәдән, исламла мұхалифәт едән мүшрик вә кафирләрлә мұһарибә едирди. Еләчә дә өз хилафәти дөврүндә дә елә шәхсләрлә мұһарибә апарырды ки, онлар заһирдә исламы гәбул едиб, лакин батинләри нифагла долу иди. Онлар һәмин мұнафигләр иди ки, ислам ады илә исламын абр-һејсијјәтини апарыр, исламы әсл меһвәриндән харич етмәк истәјирдиләр. Вә бу ишләри өз нәфсани истәкләринә вә мәгсәдләринә чатмаг үчүн әлләриндә бәһанә едирдиләр. Буна әсасән дигтәт олунса, һәмин групун ислама вурдуғу зәрәри мүшрикләрин вурдуғу зәрәрдән гат-гат артыг олмасы мә'лум олар.

Һәмид: Имам Әли әлејһиссалам накисинләри (бејәти позараг Чәмәл мұһарибәсини төрәдәнләр), гаситинләри (һәгиги исламын әксинә түтјән едән Мүавијә вә онун тәрәфдарлары) вә маригинләри (ифратчы вә дүшүнчәсиз хәваричләр) көрүб, онлара мұәјјән мәгам вә мәнсәбләр вермәклә, бејтул-малдан пул вермәклә онлары өзүнә чәзб едә биләрди. Бунунла да онлары сүкута вадар едиб рам едә биләрди.

Һәгчү: Сизин бу бәјаныныз кестәрир ки, өз шәхси мәнафеини вә мәсләһәтини илаһи мәсләһәтләрдән ирәли салан ади бир рәһбәрлә, илаһи фәрманларын ичрачысы олан бир бөјүк шәхсијјәтли рәһбәр арасында һеч бир фәрг гојмурсunuz. Она көрә дә дәһшәтли бир сәһвә јол

вермисиниз.

Јахшы олар ки, гыса шәкилдә јухарда гејд олунун имам Әли әлејһиссаламын әсриндә баш верән үч мұһарибәнин амилләрини арашдыраг ки, мәтләб даһа ашкар олсун.

Чәмәл вә Сиффејн мұһарибәләринин баш вермәсинин әсас амили дүнјапәрәстлик вә ајры сечкиликдән ирәли кәлирди ки, бу да чаһилијјәт дөврләринин адәт ән-әнәләри иди. Чәмәл вә Сиффејн мұһарибәләрини төрәдәнләр һәмин ајры сечкиликләри вә дүнја пәрәстликләри ислама даһа кениш мигјасда дахил етмәк истәјирдиләр.

Чәмәл мұһарибәсиндә Тәлһә, Зүбейр вә саирә кими шәхсләр һәзрәт имам Әли әлејһиссаламын рәһбәр олдуғу дөврдә даһа јүксәк имтијаз истәјирдиләр. Онлар ашкар шәкилдә дејирдиләр ки, филан мәгамы вә ја вәзифәни (Куфә вә ја Бәсрәнин рәһбәрлијини) бизә һәвалә ет, бејтул малдан истәдијимиз гәдәр бизим ихтијарымызда гој.

Бу чиркин истәкләрин мә'насы бу иди ки, бир груп кәјдән зәнбиллә дүшмүш кими јенидән дүнја пәрәстлији, ајры сечкилији вә әдаләтсизлији јәјсынлар. Өзү дә ислам ады илә.

Һәзрәти имам Әли әлејһиссалам бу чүр түгјанчылары өзүнүн чүзи мәсләһәти хатиринә чамаатын малына вә чанына һаким едә билмәзди. Имам Әли әлејһиссалам Аллаһа пәрәстиш едән мұвәһһид бир шәхс иди. О һеч вахт өзүнүн мадди вә шәхси мәсләһәтләринин фикриндә дејилди. О бүтүн ислами дәјәрләри өз мадди һәвәсләринә гурбан верә билмәзди.

Сиффејн мұһарибәсиндә дә буну гејд етмәлијик ки, Мұавијә рәсми шәкилдә Һәзрәт Әли әлејһиссаламдан истәди ки, шамын һакимијјәтини бүтүн ихтијарлары илә белә она һәвалә етсин. Ајдындыр ки, Мұавијә бунунла там ихтијарлары әлә алараг өз гоһум-әграбаларыны чамаатын малына вә чанына һаким етмәк истәјир вә тамамилә дүнјапәрәст, ајры сечкилик салан бир дөвләт

јаратмаг истәјирди.

Мәкәр имам Әли әлејһиссалам һәваји-нәфсинә табе олан залымлары мүсәлманларын малына вә чанына һаким едә биләрдими? Бу чүр чиркин вә хаинчәсинә олан сазиш дүздүрмү?

Һәммин әсрдә Мүтејрәт ибни Шө'бә кими инсанлар «ән нәсиһәту ли үмәраил-мүслимин» (мүсәлман рәһбәрләринә нәсиһәт вермәк) маскасы алтында имам Әли әлејһиссалама белә тәклифләр ирәли сүрүрдү. Лакин о һәзрәт там гәтијјәтлә чавабында бујурду:

وَلَمْ يَكُنْ اللَّهُ لِيَرَانِي أَتَّخِذُ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا :

«Һеч вахт Аллах мәни белә бир һалда көрмәз ки, азғынлары вә чамааты јолдан аздыранлары өзүмә көмәкчи сечәм».¹

Һәтта Һәзрәти имам Әли әлејһиссаламын фәдакар вә ајыг достларындан бә'зиләри, о чүмләдән Әммар Јасир, Әбул-Һејсәм вә саир кимиләри вәзијјәтдән акаһ олдуғлары һалда имам Әли әлејһиссаламын јанына кәлиб дедиләр: «Мүвәггәти олараг өзүнүздән бир гәдәр тәмкин көстәрин, гөвм-гәбилә башчылары үчүн мүәјјән имтијазлар верин ки, сизин һөкмәтинизин әлејһинә гијам етмәсинләр, бә'зи рәһбәр, вали вә сәркәрдәләрин бу мәгама лајиг олмамасына бахмајараг, мүвәггәти олараг ишләриндә сахла. Чүнки, бунлар гәбилә башчыларыдыр, онларын вәзифәләринә риајәт ет, нәзәрә ал.

Һәзрәти имам Әли әлејһиссалам чавабында бујурду:

اتَّامُرُونِي أَنْ أَطْلُبَ النَّصْرَ بِالْجَوْرِ فَيَمُنْ
وَلَيْتَ عَلَيْهِ، وَ اللَّهُ لَا أَطُورُ بِهِ مَا سَمَرَ سَمِيرٌ وَ
مَا أَمْ نَجْمٌ فِي السَّمَاءِ نَجْمًا

«Сиз мәнә көстәриш верирсиниз ки, мәним

¹ «Вәгәәту сиффејн», Миср чапы, сәһифә 58.

рәһбәрлијим алтында оланлара зүлм едим. Нәтичәдә өзүмә дост-таныш тапым?! Аллаһа анд олсун нә гәдәр дүнја галыб вә улдузлар бир-биринин архасынча һәрәкәт едир бу иши көрмәјәчәјәм!»¹

Беләликлә Һәзрәти имам Әли әлејһиссаламын әдаләтсизлик, ајры сечкилик вә дүнја пәрәстлик гаршысында көстәрдији чидди әксүл-әмәл һәмин ишләрин тәрәфдарларынын Чәмәл, Сиффејн мүһарибәләрини төрәтмәләринә сәбәб олду ки, Сиффејн мүһарибәсинин ардынча да Нәһрәван мүһарибәсинин әсасы гојулду. Мүавијәнин заһирдә алдадычы сүлһ һијләләри, Гур'анлары низә башына кечиртмәләри имам Әли әлејһиссаламын ордусуну дахилдән сарсыдараг бир-биринин чанына салды вә ачыначаглы, зорла гәбул етдирилән «һәкәмејн» һадисәси илә нәтичәләнди. Имам Әли әлејһиссаламын ифратчы тәрәфдарлары әввәлдә имамын көмәкчиләри олмасына бахмајараг, сонрадан ону кафир адландырдылар вә нәтичәдә Нәһрәван мүһарибәси ирәли кәлди. Онларын сағ галанларындан бир нечәси, о чүмләдән ибни Мүлчәм гәрара алды ки, имам Әли әлејһиссаламы гәтлә јетирсин. Нәтичәдә имам Әли әлејһиссалам шәһадәтә чатды. О һәзрәт ислам әдаләтинин бәргәрар олунмасы, һәр нөв ајры сечкилик вә дүнја пәрәстликлә мүбаризә уғрунда шәһадәтә јетирилди. Һәтта демишләр ки:

قُتِلَ عَلِيٌّ لِّشِدَّةِ عَذْلِهِ :

«Имам Әли әлејһиссалам әдаләтин ичрасында гәтијјәтли олдуғуна көрә гәтлә јетирилди.»

Алнындан зәрбәтләнән заман бујурду: Фузту вә рәббил-Кә'бәти, Кә'бәнин Аллаһына анд олсун ки, галиб олдум.

Имам Әли әлејһиссаламын гәләбәси вә ничат тапмасы, өз мадди вә шәхси мәсләһәтини ислами дөјәрләрдә

¹ «Нәһчүл-бәләғеји сүбһи сәләһ», 126-чы хутбә.

габаға салмагла дејил, әксинә шәһадәт аңларына гәдәр исламын дәјәрләрини горујуб сахламаг, о чүмләдән әдаләтин ичра олунмасы, һәр нөв дүнја пәрәстлик вә јерсиз ајры сечкиликләри илә мубаризә апармаг олмушдур.

Һәзрәти имам Әли әлејһиссалам бу чүр шәхси мәнәфеини исламын сијаси, ичтимаи дәјәрләринә фәда етмәклә һәр дөврдә олан мүсәлманлары залымларын мүтабилиндә мүтавимәт көстәрмәјә дә'вәт едир. Мисал үчүн тәчавүзкар Исраил режими илә мүзакирәјә отурмамаға, дүнјада мәзлум күтлеләрин ганларыны зәли кими соран залымларла достлуг етмәмәјә, Пејғәмбәрин(с) кәтирдiji һәгиги исламы сахталашдырмамаға, һәгиги исламы Мүавијә вә Језидин исламына чевирмәмәјә чағырырды.

90-Имамларын еһсан етмәләри барәсиндә бир тәләбә илә мүәллим арасында мубаһисә

Тәләбә: Ислами рәвајәтләрдә чох һалларда көрүнүр ки, филан мә'сум имам филан гәдәр пулу бир нәфәр шаирә, јахуд еһтијачлыја, јахуд саир шәхсләрә бағышламашдыр. Бу рәвајәтләр дүзкүндүрмү?

Мүәллим: Бәлкә дә онларын бә'зиләринин дүзкүн сәнәди олмасын. Лакин белә һәдисләр о гәдәр чохдурлар ки, онларын һамысыны инкар етмәк олмаз вә тәбиидир ки, онларын бир гисминин мө'тәбәр сәнәдләри вардыр. Нүмунә үчүн онлардан дөрдүнү гејд едирик.

1-Әбдүл-Рәһман Сәләми «Һәмд» сурәсини имам Һүсејн әлејһиссаламын өвладына өјрәтдикдә, һәзрәт она мин динар гызыл пул вә мин һүллә палтары (о дөврүн ән көзәл палтарыдыр) она һәдијјә верди вә ағзыны дүрр илә

долдурду.¹

2-Бир нәфәрин сәфәрдә пуллары гуртардыгда имам Рза әлејһиссаламын һүзуруна кәлиб деди: Сәфәр азугәм гуртармышдыр. Мәни вәтәнимә чатдыра биләчәк гәдәр пул верин, вәтәнимә чатдыгдан сонра һәмин гәдәр пулу сизин нијјәтиниздән фәгирләрә сәдәгә верәрәм.

Имам Рза әлејһиссалам о бири евә кечиб ичәрисиндә ики жүз дирһәм пул олан кисәни кәтириб она верди вә бујурду: Буну сәнә бағышладым, вәтәнинә чатдыгда ону мәним әвәзимдән сәдәгә вермәјин лазым дејилдир.²

3-Имам Сәччад әлејһиссалам онунла мүасир олан вә зиндана салынан әһли-бејт шаири Фәрәздәгә он ики мин дирһәм пул көндәриб деди ки, мәним хатиримә бунлары гәбул ет, Фәрәздәг дә гәбул етди.³

4-Ди'бил әһли-бејтин шариләриндән бири иди. О имамларын һәм тә'рифиндә, һәм дә матәминдә ше'рләр гошмушду. Һәзрәт Рза әлејһиссалам ичәрисиндә жүз динар гызыл пул олан кисәни она көндәрди. О сиккәләрин үзәриндә имам Рза әлејһиссаламын ады вар иди. Ди'бил онлары Ираг шиәләринә, һәр бирини жүз дирһәмә сатды вә өз мадди вәзијјәтини јахшылашдырды.⁴

Бу чүр рәвајәтләр шиә мәнбәјиндә олдуғча чохдур.

Тәләбә: Әкәр бу рәвајәтләр дүзкүндүрсә онда нә үчүн имам Әли әлејһиссалам бејтүл-малын мәсрәф вә хәрч олунмасында о гәдәр тәләбкарлыг вә чиддијјәт көстәрир, ону һамынын арасында бәрабәр шәкилдә бөлүрдү. Мисал үчүн гардашы Әгил өз пајындан артыг ун истәдикдә (өз зәрури еһтијачларыны тә'мин етмәк мәгсәди илә) һәзрәт

¹ «Мәнағиби Али Әба Талиб», 4-чү чилд, сәһифә 66.

² «Фүруи кафи», 4-чү чилд, сәһифә 23-24.

³ «Әнварүл-бәһијјә», сәһифә 125.

⁴ «Үјүни әхбари Рза», 2-чи чилд, сәһифә 263-266.

дәмири гыздырыб онун бәдәнинә јахынлашдырдыгда Әгил гышгырыб налә етди. Имам Әли әлејһиссалам она бујурду: Гадынлар сәнин матәминдә отурсун еј Әгил! Инсанын ојун-ојунчаг үчүн дүзәлтдији, гыздырдығы оддан нәрә чәкирсән. Лакин мәни Чаббар Аллаһын өз гәзәб одундан јандырдығы чәһәннәм одуна тәрәф сүрүкләјирсән. Сән гыса мүддәтли әзијјәтдән аһ-налә едирсән. Лакин мән чәһәннәмнин узун мүддәтли атәшиндән налә етмәјимми.¹

Мүәллим: Сизин сәһвиниз бундадыр ки, имамларын кәлиринин јалныз бејтул-малдан олдуғуну күман едирсиниз. Буна көрә дә онларын етдији бу чүр еһсан вә бәхшишләри, дикәр тәрәфдән имам Әли әлејһиссаламын бејтул-малда чидди олмасы илә тәзадлы һесаб едирсиниз.

Лакин һәгигәт бундан ибарәтдир ки, имамларын кәлир мәнбә'ләри мүхтәлиф олмушдур. Онлар бејтул-мал барәсиндә имам Әли әлејһиссаламын етдији јолу кедирдиләр. Имамларын кәлир мәнбәји тәкчә бејтул-мал дејилди. Мисал үчүн имам Әли әлејһиссалам Әбу Бәкр Өмәр вә Османын хилафәти дөврүндә ијirmi беш иллик сүкут етдији заман шиәләрин игтисади чәһәтдән мүһасирәдә олдуғуну нәзәрә алыб, дикәр тәрәфдән дә шиәнин горунмасы исламын горунмасы олдуғундан һәмин ијirmi беш ил әрзиндә әкинчиликлә мәшғул олуб, чохла хурма бағлары вә кәһриزلәр ичад етди вә онларын кәлирләрини шиәләрә бағышлады. Имам онлара чохла еһсанлар вә бәхшишләр етмәклә вәзијјәтләрини јахшылашдырырды. Имам сонралар да һәмин бағлары вәғф етди ки, өвладлары вә нәвә нәтичәләри онларын кәлирләрини фәгир шиәләрин еһтијачларынын тә'мин олумасы јолунда истифадә етсинләр.

Имам Садиг, имам Багир, имам Казим вә саир имамлар (әлејһимуссәлам) әкин әкир, мал-һејван сахлајырдылар. Мүәјјән шәхсләри тичарәт үчүн тә'јин етмишдиләр.

¹ «Нәһчүл бәләғә», 222-чү хутбә.

Онлар билирдиләр ки, шиәләрин фәгирлик тәзјигләри нәтичәсиндә башга мәһәбләрә јөнәлмәләри еһтималы вардыр. Одур ки, өз әлләринин һалал зәһмәтләри олан газанчларындан достларына, шиәләринә бағышлајырдылар, онлар шиәлијин горунуб сахланмасы үчүн чохлу пул хәрчләјирдиләр. Онлар һеч дә бејтул-малы бу јолда сәрф етмирдиләр.

Тәләбә: Сизин мәнтигли бәјаныныздан гане олурам. Лакин сиздән бир истәјим вардыр ки, бу мүһүм мәсәләни тәкмилләшдирмәк үчүн имамларын бејтул-малдан башга кәлир мәнбәләриндән бир нечәсини мәним үчүн бәјан един.

Мүәллим: Чох көзәл суалдыр. Онлардан бир нечә нүмунәни бурада гејд едирәм.

1-Һәзрәти Имам Әли әлејһиссалам өзүнүн зәһмәт чәкдији ики әкин саһәсинә нәзарәти Әбу Нејзәрин өһдәсинә гојмушду. Бағлардан биринин ады «Әбу Нејзәр», дикәринин ады исә «Бугәјбугә» иди.

Әбу Нејзәр дејирди: Бир күн бағда идим. Имам Әли әлејһиссалам баға кәлиб бујурду: Јемәјә бир шеј вармы?

Әрз етдим: Бу бағдан әлдә етдијим мәһсуллардан кәду вә јағ илә јемәк биширмишәм. Сонра јемәји кәтирди, једикдән сонра һәзрәт күлүнкү көтүрүб чешмәнин ичәрисинә кирди вә кәһризи газмаға башлады. Бир мүддәтдән сонра бәдәнинин һәр јериндән тәр ахан һалда гујудан чыхды. Бир аз динчәлдикдән сонра јенидән гујуја дахил олду вә газмаға башлады. Һәзрәт гујунун ичиндә күлүнк вуруркән онун сәсләри ешидилирди. О, кәһризи о гәдәр газды ки, онун сују дөвәнин бојну гәдәр артды. Сонра дәрһал гујудан чыхыб Әбу Нејзәрә бујурду: Аллаһы шаһид тутурам ки, бу кәһризи вәғф етдим. Сонра кағыз гәләм истәди. Мән кәтирдим вә о вәғфнамәни јазды.

Рәвајәт олунмушдур ки, имам Һүсејн әлејһиссалам чохлу борча дүшдү. Мүавијә ики јүз мин динар (гызыл пул) көндәрди ки, һәммин әкин саһәсини вә Әбу Нејзәр булагыны она сатсын. Лакин имам Һүсејн әлејһиссалам бу алвери гәбул етмәјиб бујурду: Атам бу ики, булагы вә

әкин саһәсини вәғф етмишдир ки, гијамәтдә үзү чәһәннәм одунун һәрарәтиндән аманда галсын. Ону һеч нәјин баһасына сатмарам.¹

2-Имам Багир әлејһиссалам јери белләјир, әкин үчүн һазырлајырды. Мәһәммәд ибни Мүнкәдир адлы заһирдә өзүнү заһидлијә вуран бир киши онун һүзуруна кәлиб е'тираз етди вә ону дүнја малына һәрисликдә иттиһам едәрәк деди: Әкәр дүнјадан бу һалда кетсән сәнин вәзијјәтин чох ағыр олачагдыр.

Имам Багир әлејһиссалам бујурду: Әкәр бу һалда әчәлим чатса, елә бир һалда өмрүм сона чатмыш олур ки, Аллаһа итаәтлә мәшғулам. Мән өз иш вә фәалијјәтимлә сәнә вә сәнин кими саир чамаатлара еһтијачсыз олурам. Мән о заман өлүмдән горхарам ки, күнаһ һалында өлүм.²

Бу мәсәләнин охшары имам Садиг әлејһиссаламдан да нәгл олунмушдур.³

3-Әбу Һәмзә дејир: Атам дејирди ки, әкин саһәсинә кетдикдә имам Казим әлејһиссаламын јер белләдијини көрдүм. Бәдәни башдан-ајаға тәр ичиндә иди.

Әрз етди: Гуламлар вә кәнизләр һарададыр ки, сиз ишлә мәшғулсунуз?

Бујурду: Мәндән вә атамдан јахшы олан шәхсләр өз әлләри илә ишләјиб газанырдылар.

Онлар кимләр иди?

Бујурду:

رَسُولُ اللَّهِ وَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَ آبَائِي كُلُّهُمْ
كَانُوا قَدْ عَمِلُوا بِأَيْدِيهِمْ وَ هُوَ مِنْ عَمَلِ
النَّبِيِّينَ وَ الْمُرْسَلِينَ وَ الْأَوْصِيَاءِ وَ الصَّالِحِينَ

¹ «Мө'чәмүл-билдан», 4-чү чилд, сәһифә 176.

² «Иршад шејх Муфид», сәһифә 284, «Мүстәдрәкүл вәсаил», 2-чи чилд, сәһифә 514.

³ «Фуру'и кафи», 5-чи чилд, сәһифә 74.

«Онлар Рәсули Әкрәм(с), әмирәл-мө'минин Әли әлејһиссалам вә бүтүн ата-бабаларым идиләр, онлар өз әлләринин әмәји илә ишләјирдиләр. Ишләјиб зәһмәт чәкмәк пејғәмбәрләрин, Рәсулларын, вәсиләрин вә лајигли шәхсләрин хүсусијјәтләриндәндир.»¹

Тәләбә: Сизин ајдын гане едичи бәјанларыңыздан тәшәккүр едирәм. Лакин әкәр бу барәдә башга бир мәтләб дә варса, бујурун бәһрәләнәк.

Мүәллим: Имамларын дөвүрләриндә һәгиги ислам ардычыллары олан шиәләр сон дәрәчәдә ағыр вәзијјәтдә сүгут етмә мәрһәләсиндә идиләр. Онларын дәвләт тәрәфиндән һүтуглары кәсилмиш вә фәгирлик онлара тәзјиг кәстәрирди. Шиәнин горунуб сахланмасы һәгиги исламын сүтунларынын горунуб сахланмасы демәк иди. Бу иш дә ислам дүшмәнләринин әлләринин кәсилмәсинә сәбәб олурду. Хумс вә бејтул-малдан да (ајры сечкилијә кәтириб чыхармајан һалда) онлара верилмәси чаиз иди ки, бунун вастәси илә һәгиги Пејғәмбәр(с) вә имам Әли әлејһиссаламын ичра етдији дин напак әлләрдән горунуб сахлансын. Чүнки, бејтул-малын хәрчләндији јерләрдән бири дә динин мөһкәмләnmәси вә онун горунуб сахланмасыдыр.²

¹ «Фуру'и кафи», 5-чи чилд, сәһифә 75-76.

² Хумсун кениш изаһы вардыр ки, онун хүләсәсини белә гејд едирик: Хумсун вачиб олмасы «Әнфал» сурәсинин 43-чү әјәсиндә бәјан олунмушдур, онун тәфәррүаты исә ислами рәвајәтләрдә тәғрибән сәксән һәдисдә («Вәсаилушшиә», 6-чы чилд вә саир һәдис китаблары) гејд олунмушдур. Хумс һөкүмәтә мәхсус олан бир бүдчәдир (амма зәкат исә үмуми јөнлү бир бүдчәдир). Хумсун јарысы ислам һакиминин ихтијарында олур (һал-һазырда исә мәрчәи тәғлидләрин ихтијарындадыр). Дикәр јарысы исә касыб сејјидләрә мәхсусдур.

Мә'сум имамлар һәм вилајәт мәгамына малик идиләр, һәм дә сејјид идиләр. Буна көрә дә хумс онлара верилирди, онлар бу кәлирдән шиәләрә вериб бағышлаја билирдиләр ки, өз игтисади

91-Имам эли әлејһиссәламын мәгамы вә вәһј мәсәләси илә әлагәдар сөһбәт

Мәсчид адамла долу иди. Алим руһаниләрден бири имам Әли әлејһиссаламын шә'ниндә сөһбәт едирди. Бу заман ашағыдакы рәвајәти нәгл етди:

Күнләрин бириндә Пејғәмбәр(с) су истәди. Бу заман Әли, Фатимә, Һәсән вә Һүсејн (әлејһүмәссәлам) онун һүзурунда идиләр. Су кәтирилди, Пејғәмбәр(с) габы әввәлчә Һәсәнә, сонра Һүсејнә, сонра Фатимәјә верди, онларын һәр бири ичдикдән сонра Пејғәмбәр(с) бујурду: Нуши чаныңыз олсун.

Лакин су габыны Әлијә вердикдә о ичди пејғәмбәр(с) она бујурду:

هَٰئِنَا مَرِيئًا لَكَ يَا وَلِيَّيْ وَ حُجَّتِي عَلَى
خَلْقِي:

«Нуши чанын олсун еј мәним вәлим вә мәхлугат ичәрисиндә һөччәтим.»

Сонра сәчдәјә дүшүб, шүкр сәчдәсини јеринә јетирди.

Фатимә әләјһа салам пејғәмбәрдән сорушду: Нә үчүн сәчдәјә кетдиниз?

Пејғәмбәр(с) бујурду: Сизләрдән һәр бирини су ичәндә мән нуши чаныңыз олсун дејир вә гулағымла мәләкләрин, хүсуси илә Чәбрәилин мәнимлә ејни аһәнкдә һәмин сөзү тәкрарладығыны көрүрдүм. Лакин Әли әлејһиссалам су ичәркән мән она нуши чан олсун дејәндә, Аллаһ-тәаланын өз сәсини ешитдим ки, һәмин сөзү бујурду:

вәзијјәтләрини тә'мин етсинләр. Чүнки, онларын мадди вәзијјәтләринин тә'мин олунмасы һәгиги исламын горунуб сахланмасы демәк иди. Имамларын дөврүндә шиәлијин горунуб сахланмасындан даһа мүһүм бир шеј јох иди. Бу да Пејғәмбәр(с) вә имам Әли әлејһиссаламын апардығы исламын горунуб сахланмасы демәк иди.

Буна көрә дә Аллаһа шүкр әламәти оларак, онун не'мәтләри гаршысында сәчдәјә дүшдүм.¹

Динләјичиләрдән бири деди: Мәкәр Аллаһын сәси вардыр ки, Пејғәмбәр(с) ону ешитсин?

Руһани: Аллаһ сәси фәзада, јахуд мүүјјән бир јердә ичад едир вә онун васитәси илә Пејғәмбәрлә(с) данышыр, пејғәмбәр(с) ону ешидирди. Башга сөзлә десәк пејғәмбәрләрин Аллаһ илә олан рабитәләри үч јолла мүмкүндүр.

1-Онларын гәлбинә мүүјјән мәтләби тәлгин етмәклә. Белә ки, пејғәмбәрләрин әксәријјәти Аллаһ илә бу чүр рабитә бәргәрар етмишләр.

2-Вәһј вастәси олан Чәбрәилин вастәси илә. Бу да «Бәгәрә» сурәсинин 97-чи әјәсиндә гејд олунур.

3-Һичабын архасындан мүүјјән сәс ичад етмәклә. Белә ки, Аллаһ Тур дағында Муса илә һәммин чүр данышмышды.

وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا :

«Вә Аллаһ Муса илә данышды». («Ниса» сурәси 164-чү әјә)

«Таһа» сурәсинин он бир вә он икинчи әјәләринә ујғун оларак, Һәзрәти Муса Аллаһын сәсини одун ичиндән ешитди. Белә ки, бујурулур:

فَلَمَّا أَتَاهَا نُودِيَ يَا مُوسَى - إِنِّي أَنَا رَبُّكَ...

«Муса ода јахынлашан заман она нида олунду. Еј Муса! Мән сәнин Пәрвәрдикарынам».

Бу үч нөв вәһј «Шура» сурәсинин әлли биринчи әјәсиндә ашкар гејд олунмушдур. Буна әсасән Аллаһ фәзада, јахуд мүүјјән бир мөкәнда сәс далгалары ичад едир, пејғәмбәри ону ешидир вә бу да бир нөв вәһјдән

¹ «Мәшаригул әнвар», «Биһар»-дан нәглән, 76-чы чилд, сәһифә 57.

ибарәтдир.

Динләјичи: Үзр истәјирәм. Мән белә тәсәввүр едирдим ки, јалныз бир нөв вәһј вар. О да Чәбрәилдир. Лакин сизин изаһыныздан мәтләбин һәгигәтини баша дүшдүм. Еләчә буну да баша дүшдүм ки, имам Әли әлејһиссаламын Аллаһ дәркаһында чох јүксәк мәғамы вардыр ки, аллаһ өз Пејғәмбәри(с) илә бирликдә она нуши чан олсун дејир. Лакин мәним бир суалым вардыр: Гур'ан әјәләриндән башга бир шејдә Пејғәмбәрә(с) вәһј олунурдumu?

Руһани: Бәли Пејғәмбәр(с) Гур'андан әлавә ислам һөкмләри вә саир ишләрә даир Аллаһ тәрәфиндән чохлу вәһјләри гәбул етмишдир. Онларын һамысы вәһј әсасында иди. Пејғәмбәр(с) ислам барәсиндә һеч бир шеји өзүндән дүзәлтмир, әксинә онларын һамысы илаһи вәһјә әсасланыр. Ислами маариф вә һөкмләр вәһјә әсасән бәјан олунур. «Нәчм» сурәсинин икинчи, үчүнчү әјәләриндә бујурулур:

وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ - إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ

«Пејғәмбәр һеч вах һәваји нәфс үзүндән сөз демир. Онун дедикләри илаһи вәһјидән башга бир шеј дејилдир».

92-Бир тәләбә илә руһанинин Аллаһын көрүнә билмәси барәсиндә мұбаһисәси

Мө'минләрдән бир гурупунун иштирак етдији бир мәчлисдә бир тәләбә илә Руһани арасында ашағыдакы елми мұбаһисә баш верди:

Тәләбә: Гур'анын бир нечә јериндә, о чүмләдән

«Ә'раф» сурәсинин 143-чүр әјәсиндә¹ белә охујуруг ки, Муса Аллаһа әрз етди:

رَبِّ أَرْنِي أَنْظُرَ إِلَيْكَ:

«Пәрвәрдикара өзүнү мәнә көстәр, сәни көрүм». Лакин Аллаһ она бујурду:

لَنْ تَرَانِي يَا مُوسَى:

Һеч вахт мәни көрә билмәзсән.

Мәним суалым будур ки, Аллаһын мубарәк заты нә чисмдир нә дә һеч бир мәканда дејилдир вә көрүнә дә билмәз. Үлул-әзм пејғәмбәрләрдән олан Муса кими бөјүк бир пејғәмбәр нә үчүн бу суалы сорушду. Һалбуки, онун һәтта ади шәхсләрдән белә баш вермәси бәјәнилмәздир?!

Руһани: Бурада еһтимал верилир ки, Мусанын истәји Аллаһы гәлб көзү илә мүшаһидә етмәкдир. Һеч дә башда олан көзләrlә јох. Муса бу истәклә Аллаһдан истәјирди ки, онун үчүн бир нөв там руһи вә фикри шүһуд аләми һасил олсун. Јә'ни «Пәрвәрдикара мәни елә һалда ет ки, гәлбимә сәнин јәгинлијин долсун, санки, сәни көрүрәм».² Чох һалларда көрмәк (рө'јәт) кәлмәси бу мә'наја ишләдилир. Мәсәлән биз дејирик ки, мән филан иши көрмәјә өзүмдә гүдрәт көрүрәм. Һалбуки, гүдрәт һеч вахт көзлә көрүнәси дејилдир. Әксинә мәгсәд будур ки, мән ашкар шәкилдә бу һаләти һисс едирәм.

Тәләбә: Бу чүр тәфсир әјәнин заһиринин әксинәдир. Чүнки, әјәнин заһириндә «әрини» (өзүнү мәнә көстәр) кәлмәси башда олан көзләrlә мүшаһидә етмәкдир.

¹ Еләчә дә «Бәгәрә» сурәсинин 55-56-чы, «Ниса» сурәсинин 157-чи вә «Ә'раф» сурәсинин 155-чи әјәсиндә дә һәммин мәтләбләр кәлмишдир.

² Еләчә дә Һәзрәт Ибраһим әлејһиссалам мәад һәгигәтләрини дәрк етмәк үчүн бу чүр истәк етмишдир. «Бәгәрә» сурәси, 260-чы әјә.

Аллаһын да чавабында бујурдуғу сөзләр **لَنْ تَرَانِي** «Һеч вахт мәни көрмәзсән», баша дүшүлүр ки, Мусанын истәји башда олан көзлә мүшаһидә етмәк олмушдур. Әкәр руһи вә фикри шүһуд аләми, еләчә дә батини бәсирәт јолу илә мүшаһидә етмәк олсајды, кәрәк Аллаһ Мусаја мәнфи чаваб вермәли иди. Чүнки, Аллаһ шүһуд мәғамыны лаигли бәндәләринә верир.

Фәрз едәк ки, Муса аллаһын пак затыны көрмәк истәмишди. Лакин әкәр бу һадисәнин баш вердији тарихи һадисәјә диггәт јетирдикдә мә’лум олур ки, Мусанын бу истәји онун гөвмүнүн дилиндән иди. Һәзрәти Муса өз гөвмүнүн тәзјигләри вә исрарлары гаршысында чарәсиз галараг бу истәји дилинә кәтирмишди.

Әлавә изаһат үчүн демәлијик ки, фир’ончуларын һәлак олуб Бәни-Исраилин ничат тапдығы һадисәләрдән сонра Муса илә Бәни-Исраил арасында башга һадисәләр дә баш верди. Онлардан бири бу иди ки, Бәни-Исраилдән бир групу исрарла Мусадан истәјирдиләр ки, Аллаһы онлара көстәрсин. Әкс һалда һеч вахт она иман кәтирмәјәчәкләрини дејирдиләр. Нәһајәт, Муса Бәни-Исраилдән јетмиш нәфәрини сечәрәк онларла бирликдә Пәрвәрдикары илә данышдығы јерә, Тур дағына кетди. Сонра һәмин истәји Аллаһа деди. Аллаһ Мусаја вәһј етди:

لَنْ تَرَانِي

«Һеч вахт мәни көрмәјәчәксән». («Ә’раф» сурәси, 143)

Бу чаваб, бу барәдә олан һәр бир шеји Бәни-Исраил үчүн ајдынлашдырды.

Буна әсасән Муса гөвмүнүн дили илә бу чүр истәкләри демишдир. О, гөвмүнүн шиддәтли тәзјиг вә исрарларына мә’руз галдығына көрә зәлзәлә баш вериб, көјдә илдырым чахандан сонра јетмиш нәфәрин һамысы һәлак олдуғда Муса Аллаһа белә әрз етди:

أَتَهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا :

«Бизи сәфәһләрин көрдүҗү иш вастәси илә һәлакәтә јетирдинми?» «Ә'раф» сурәси, ајә 155.

Аллаһ-тәала Мусаја бујурду: Мәни һеч вахт көрә билмәзсән. Лакин Тур дағына бах. Әкәр о өз јериндә гала билсә сән дә мәни көрә биләрсән». Пәрвәрдикарын нуру даға тәчәлли едәндә, о дағ јерлә-јексан олду. Муса һушдан кедиб јерә јыхылды. Һуша кәлдикдә әрз етди:

سُبْحَانَكَ تَبْتُ إِلَيْكَ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ

«Пәрвәрдикара сән бүтүн ејб вә нөгсанлардан паксан. (Һеч вахт көзлә көрүнә билмәзсән.) Мән төвбә етдим вә илк мө'минләрдәнәм.» «Ә'раф» сурәси, ајә 143.

Илаһинин даға чилвәси, елә илаһи әсәрләрин көстәрилмәси иди. Бу да атом гүввәси, јахуд көјдә назил олан күчлү илдырым вә саир кимидир ки, дағын парчаланыб дағылмасына сәбәб олду. Муса вә онун әтрафындакылар дәһшәтә кәлдиләр. Аллаһ өзүнүн гүдрәтини белә көстәрмәклә Муса илә кәләнләрә баша салмаг истәјирди ки, сиз Аллаһын һәтта бир чилвәсини белә мүшаһидә етмәјә гүввәт вә тағәтиниз олмаз. Онда, Аллаһын пак затыны һечә көрә биләрсиниз?! Сиз һеч вахт заһири көзләрлә, маддәдән тәшкил олунан бу васитә илә там мүтләг шәкилдә мүчәррәд олан Аллаһы мүшаһидә едә билмәзсиниз.

Буна әсасән дә, бу илаһи чилвәдә Мусанынын әтрафындакылар Аллаһы гәлб көзү илә көрүб баша дүшдүләр ки, ону заһири көзләрлә һеч вахт көрмәк олмаз.

Мусанын төвбә етмәси, Аллаһы көрмәк истәдији кими чаматын тәрәфиндән нүмајәндә сечилдијинә көрә иди. Шүбһәләрин арадан галхмасы үчүн Муса өз иманыны ашкар етмәли вә онунла кәләнләр билмәли иди ки, Мусанын өзү һеч вахт јерсиз истәкләр етмәз вә иманын әксинә олан ишләр көрмәз. Әксинә һәммин истәкләри јалныз өз гөвмүнүн нүмајәндәси кими Аллаһдан истәмишди.

Тәләбә: Сизин изаһларыңыздан чох тәшәккүр едирәм. Буна гане олараг үмид едирәм ки, бу чүр мәнтиги изаһларла бизим саир шүбһәләримиз дә, арадан галхмыш олсун. Башга бир суалым да вардыр ки, кәлән дөфә ону сиздән сорушачагам.

Руһани: Мараглыдыр ки, сүннү тәфсирчиләринин әксәријјәти «Бәгәрә» сурәсинин 255-чи әјәси-«Ајәтәл күрсү» барәсиндә, јухардакы мәтләбин охшарыны һәзрәти Мусадан нәгл етмишләр. Онун хуласәси беләдир: Муса јуху аләминдә мәләкләри көрдү вә онлардан сорушду ки, мәним Пәрвәрдикарым јухулајырмы? (Јахуд бу суалы ајыг һалда верди) Аллаһ мәләкләринә вәһј етди ки, Мусаны јатмаға гојмасынлар. Мәләкләр Мусаны үч дөфә јухудан ајылтдылар вә онун јатмасынын гаршысыны алдылар. Муса тамамилә јорғунлашыб јатмаг истәдикдә, илаһи вәһјә әсасән су илә долу олан ики шүшәни Мусанын әлине вердиләр вә һәр әлиндә бирини тутду. Сонра мәләкләр Мусаны бурахдылар. Бир нечә дәгигә кечмәмиш Мусаны јуху апарды вә әлиндә олан шүшәләр һәр икиси дүшүб сынды.

Аллаһ Мусаја белә вәһј етди: «Мән асиманлары вә јери өз гүдрәтимлә сахлајырам.»

فَلَوْ أَخَذْنِي نَوْمٌ أَوْ نَعَّاشٌ لَّرَأَيْتَا :

«Әкәр мән јатсам, јахуд мүркүләсәм, асиманлар вә јер арадан кедиб мәһв олар.»¹

Бурада белә бир суал јараныр ки, Муса бөјүк Пејгәмбәрләрдән бири олдуғу, Аллаһын чисм хусусијјәтләрини гәбул етмәдијини билдији һалда мәләкләрдән белә суалы нә үчүн етмишдир?

Фәхри Рази бу суалын чавабында јазыр: «Јухардакы равајәтин дүзкүн олдуғуну гәбул етсәк, һөкмән демәлијик

¹ «Тәфсири руһил-мәани», 1-чи чилд, сәһифә 400, «Тәфсири Гүртәби», 2-чи чилд, сәһифә 1018, «Тәфсири Фәхри Рази», 7-чи чилд, сәһифә 9.

ки, Мусанын бу суалы өз инадкар гөвмүнүн дилиндәв олмушдур.»¹

олмушдур.»¹

Даһа ачыг шәкилдә десәк, Муса өз гөвмүнүн шиддәтли тәзјигләри вә исрарлары гаршысында гәрар тутдуғуна көрә, Аллаһдан бу сөзү сорушду ки, Аллаһ да өз гүдрәтини ашкар етмәклә о гөвмү һидајәт етсин. Мусанын әлиндә олан шүшәләрин дүшүб сынмасы заһирдә садә бир мәсәлә кими нәзәрә чарпыр. Лакин авам чамааты баша салмаг үчүн чох дәрин вә мараглы бир һадисәдир.

Бурада дејилә биләр ки, Мусанын гөвмү арасында чохлары бу чүр шәкк-шүбһәдә идиләр вә Муса онлары һидајәт етмәк үчүн бу суаллары Аллаһдан сорушду ки, Аллаһ әјани олараг, онун гөвмүнү азғынлыгдан хилас етсин.

93-Бир тәләбә илә руһанинин гадынын меһријјәси барәсиндә мубаһисәси

Тәләбә: Биз дәфәләрлә ешитмишик ки, Ислам, гадынларын әгдиндә меһријјәнин чох гәрар вермәмәләрини тә'кид етмишдир. Һәтта Пејғәмбәр бујурмушдур:

شَوْمُ الْمَرْأَةِ غَلَاءٌ مَّهْرُهَا

«Гәдәмләри мубарәк олмајан гадын о гадындыр ки, меһријјәси ағыр олсун.»²

¹ «Тәфсири Фәхри Рази», 7-чи чилд, сәһифә 9.

² «Вәсәилу шиә», 15-чи чилд, сәһифә 10.

أَفْضَلُ نِسَاءٍ أُمَّتِي أَصْبَحْنَ وَجْهًا وَ أَقْلَهُنَّ
مَهْرًا :

«Мәним үммәтимин эн јахшы гадынлары онлардырлар ки, үзләри ағ (хош үзлү) олсунлар вә меһријәләри даһа аз олсун.»¹

Лакин, Гур'анын ики јериндә белә нәзәрә чарпыр ки, меһријјәнин чох гәрар верилмәси бәјәнилән ишдир вә Гур'ан буну тәсдигләјир!

Руһани: Гур'анын һансы јериндә белә мәтләб јазылмышдыр?

Тәләбә: Биринчиси «Ниса» сурәсинин 20-чи әјәсидир:

وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ
قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا...

«Әкәр өз һәјат јолдашынызын јеринә башга бир гадынла евләнмәк истәсәниз вә әввәлки арвадыныза чохлу мал дәвләт меһријә вермиш олсаныз, ондан һеч бир шеј кери алмајын.»

Бу әјәдәки «гинтар» кәлмәси чохлу мал-дәвләт демәкдир вә минләрлә динары әһатә едә биләр. Гур'ан бу әјәдә «гинтар» барәсиндә сөһбәт ачараг, һеч дә ону тәнгид етмәмишдир. Әксинә бујурмушдур ки, ондан һеч бир шеј кери алмајын. Буна әсасән гадынын меһријјәсинин чох едилмәси бәјәнилмәз дејилдир. Әкәр бәјәнилмәз олсајды, Аллаһ Гур'анда ону бәјән едәрди.

Буна әсасән рәвајәтләрдә гејд олунур ки, Өмәр ибни Хәттаб өз хилафәти дәврүндә, чамаатын меһријјәләри ағырлашдырдығыны көрдүкдә, минбәрә чыхыб онлары тәнгид етди вә е'тираз әламәти олараг деди ки: «Нә үчүн меһријјәләри чоһалдырсыныз? Сонра хәбәрдарлыг вериб деди ки, бир кәсин һәјат јолдашынын меһријјәсинин дөрд јүз дирһәмдән артыг олмасыны ешитмәјим! Әкәр бир кәс

¹ .Генә орада.

белә етсә, ону чәзаландырачагам вә дөрд жүз оланы алыб мүсәдирә едәрәк, бејтул-мала гатачагам.»

Өмәрин сөзләрини ешидән бир нәфәр гадын деди: «Сән бизи дөрд жүз дирһәмдән артыг меһријјә гәрар вермәјимизә мане олурсанмы? Ондан артыг көтүрә биләрсәнми?

Өмәр деди: Бәли.

Гадын деди: Гур'анда бу әјәни охумамысанмы:

وَأَتَيْتُمْ إِخْدَاهُنَّ قِنطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ
شَيْئًا:

«Һәр вахт бир гадына (меһријјә кими) чохлу мал-дөвләт версәниз, ондан һеч нә кери алмајын. Әксинә һамысыны тамамилә она гәјтарын.»

Өмәр онун сөзүнү тәсдигләдикдән сонра төвбә едиб деди:

كُلُّ النَّاسِ آفَقُهُ مِنْ عُمُرٍ حَتَّى الْمُخَذَّرَاتِ فِي
الْجِبَالِ

«Бүтүн инсанлар, һәтта пәрдә архасында олан гадынлар да Өмәрдән биликлидир.»¹

Руһани: Сәнин гејд етдијин әјәнин назил олмасынын сәбәби бундан ибарәтдир ки, ондан габаг чаһилијјәт дөврүндә бир шәхс өз әввәлки гадынына тәлаг вериб јенидән евләнмәк истәсәјди, меһријјәни вермәмәк үчүн әввәлки арвадына о гәдәр налајиг сөзләр вә төһмәтләр вурурду вә ону тәзјигә мә'руз гојурду ки, о алдығы меһријјәни кишијә гәјтарараг тәлаг алмасына мәчбур олсун. Киши дә һәмин меһријјә илә икинчи арвады илә аилә гурурду.

Јухардакы әјә бу чиркин иши шиддәтлә мәһкум

¹ «Тәфсири Дуррул Мәнсур», 2-чи чилд, сәһифә 133, «Тәфсири ибни Кәсир», 1-чи чилд, сәһифә 468, «Тәфсири Гуртәби», «Кәшшаһ», «Гәраибүл Гур'ан» вә саир.

едәрәк, мәзәммәт етмишдир. Һәмчинин бујурур: «Әкәр гәрар вердијиниз меһријјә, һәтта «гинтар» гәдәриндә дә, (јә'ни һәддиндән артыг чохлу мал-дөвләт) олса, ичбар үзүндән ондан һеч нәји кери алмајын».

Ислам нәзәриндән даһа јахшы вә бәјәнилән иш бундан ибарәтдир ки, меһријјә ағыр вә чох олмасын. Әкәр бу көзәл сүннәт позулса вә ағыр меһријјә гәрар верилсә, әгд бағландыгдан сонра гадынын разылығы олмадан, ону азалтмаг олмаз. Буна әсасән јухардакы әјә меһријјәнин аз гәрар верилмәси илә һеч дә тәзадлы дејилдир.

Өмәрлә һәмин гадынын сөзүнә кәлдикдә исә буну демәк лазымдыр ки, һәмин гадынын чавабы дүздүр. Чүнки, Өмәр дејирди ки, һәр вахт әгд мәрасиминдән сонра меһријјә дөрд јүз дирһәмдән артыг олса, артығыны алыб бејтул-мала гатачағам. Һәмин гадын да јухардакы әјәни охумагла Өмәрә деди ки, әгд бағландыгдан сонра сәнин белә бир һаггын јохдур. Өмәр дә тәслим олуб өз сөзүндән гајытды.

Нәтичә алырыг ки, Ислам әгд мәрасиминдә меһријјәнин аз едилмәси барәсиндә мүстәһәб тә'кидли көстәришләр веримишдир. Лакин әкәр бу көзәл сүннәт тәрк олунса вә гадынын меһријјәси чох тә'јин олунса, әгддән сонра ону азалтмаг олмаз. Јалныз гадын разы олан һалда бу иши етмәк олар.

Тәләбә: Изаһларыныза көрә сизә тәшәккүр едирәм. Чох мәнтигли вә гане едичидир. Инди ичазә верин икинчи суалымы бәјән едим.

Руһани: Бујурун.

Тәләбә: Гур'анда Һәзрәт Муса илә Шүејб пејғәмбәрин арасында олан әһвалатларда дејилир ки, Муса фирончуларын тәһлүкәсиндән Мисирдән Мәдјән шәһәринә кәлдикдә Һәзрәти Шүејбин евинә дахил олду. Шүејб она деди:

إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أُنكِحَكَ إِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلَى
أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِي حَجَّ فَإِنْ أَتَمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ
عِنْدِكَ وَ مَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ سَتَجِدُنِي إِنْ

شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّائِرِينَ

«Мән ики гызымдан бирини (Сәфура вә Лә'ја) сәнә әрә вермәк истәјирәм. Бу шәртлә ки, сәккиз ил мәним үчүн ишләмәлисән. Әкәр он ил ишләсән, мәнә мәһәббәт көстәрмиш оларсан. Мән сәни ағыр ишләрә вадар етмәк истәмирәм. Иншаллаһ мәним сәләһ шәхсләрдән олдуғуму көрәчәксән.» «Гәсәс» сурәси, ајә 27.

Муса Шүејб Пејғәмбәрин тәклифини гәбул етди. Ајдындыр ки, сәккиз ил ишләмәк, дәјәрли меһријјәдир ки, һәр ики Пејғәмбәр ону гәбул етмишдир. Гур'ан да онларын бу мүтавиләсини тәнгид етмәдән нәгл етмишдир. тәнгид олунмамасы да, ағыр меһријјәнин бәјәнилән иш олмасыны чатдырыр.

Рухани: Муса вә Шүејб Пејғәмбәрин арасында олан әһвалатларда буну билмәк лазымдыр ки, Мусанын Шүејбин гызы илә евләнмәси ади бир евләнмә дејилдир. Әксинә, Мусанын Мәдјән мүдрики Шүејбин јанында галыб онун ирфан мәктәбиндән узун илләр истифадә етмәсинә, елм, камал газанмасына сәбәб олачагды. Бундан да әлавә Муса Шүејбин јанында өз меһријјә һаггыны вермәк үчүн узун илләр ишләмәсинә бахмајараг, Шүејб дә Мусанын вә онун һәјат јолдашынын һәјат хәрчләрини тә'мин едирди. Әкәр Муса вә онун һәјат јолдашынын һәјат хәрчләрини, Мусанын ишләринин дәјериндән чыхсаг чох да бөјүк мәбләг галмаз. Јердә галан мәбләг, чох аз дәјәрли меһријјә олачагдыр. Буна әсасән заһирдә ағыр көрүнән бу меһријјә, Мусанын һәм мә'нәви, һәм дә мадди һәјатынын тә'мин едилмәси үчүн бир мүгәддимә иди. Белә ки, Һәзрәти Шүејб өзүнүн васитәчилији вә гызынын разылығы илә бу иши көрмүшдүр. Даһа ашкар десәк, Шүејб пејғәмбәр бу чүр меһријјәни тә'јин етмәклә, Һәзрәти Мусаны јалгызлыгдан вә һәјат сыхынтыларындан хилас етмәк истәјирди. Онун мәгсәди һеч дә Муса Пејғәмбәрә гаршы ағыр вәзифәләр тә'јин етмәк дејилди. Әксинә онун мәгсәди Һәзрәти Муса үчүн һәјаты асанлашдырмаг иди. Белә ки, Һәзрәт Шүејб

бујурур:

وَمَا أُرِيدُ أَنْ أَشُقَّ عَلَيْكَ...

«Сәни ағыр зәһмәтләрә салмаг мәгсәдим јохдур. Тезликлә мәним сәләһ шәхсләрдән олдугуму көрәчәксән.»

Тәләбә: Сизин мараглы вә дәлил әсасында олан бәјанларыныздан гане олдум. Доғрудан да Һәзрәти Шүејб бу даһијанә үслубу сечмәклә Һәзрәти Мусаја бөјүк хидмәт етмишдир.

94-Мүавијәјә лә'нәт көндәрмәјин чаизлији барәсиндә мүбаһисә

Бөјүк мәрчәи-тәғлид мәрһум әјәтуллаһүл-үзма сејјид Әбдуллаһ Ширази бујурурду: Хорасан әјаләтләриндән олан ијирми нәфәр сүннү илә бирликдә (онлар Хорасанын Түрбәти Чам дијарындан идиләр) Мәдинәдә Һәчч мәрәсиминдә Сәфа бағында бир јердә јашајырдыг. Бир күн онларын јанында олан Исфәһанлы һачыларла бирликдә, имам Һүсејн әлејһиссалама әзадарлыг мәчлиси тәшкил етмәк барәдә гәрара кәлдик. Ашура күнләри олдугундан, онлар да (јә'ни Түрбәти Чам сүннүләри) Сәфа бағынын бөјүк ејванында јашајырды. Ора бизим мәчлиси кенишләндирмәјимиз үчүн кифәјәт едирди. Онлар бизим тәклифимизи гәбул етдиләр вә бу ишдә бизә лазими көмәклик көстәрдиләр.

Мәдинәнин сүннү алимләридән бир групу, һәммин сүннүләрин көрүшүнә кәлир. Онларла мәним арамда Һәзрәт имам Әли әлејһиссаламын фәзиләтләри барәсиндә сәһбәт олунурду. Онлар мәним сөзүмү тәсдиг едир вә өзләри дә Һәзрәт Әли әлејһиссаламын барәсиндә Пејғәмбәрдән(с) чохлу һәдисләр нәгл едирдиләр. О чүмләдән дејирдиләр ки, Пејғәмбәр(с) Әлијә бујуруб:

لَحْمُكَ لَحْمِي وَ دَمُكَ دَمِي:

«Сәнин әтин мәним әтим, сәнин ғанын мәним ғанымдыр.»

Башға бир рәвајәтдә дејилир: «Әли илә достлуг Пејғәмбәр(с) илә достлугдур, онунла дүшмәнчилик Пејғәмбәрлә(с) дүшмәнчиликдир.»...

Нәһајәт, сөзүн мөвзусу Мүавијә лә'нәт көндәрмәк барәсиндә дүшәндә, онлар бу ишин чаиз олмадығыны дедиләр. Лакин Језиди лә'нәтләмәји имам Һүсејни(ә) өлдүрдүјүнә көрә чаиз олдуғуну билдирдиләр.

Мән дедим: Сизин мәзһәбинизин тәләбинә көрә Мүавијә дә лә'нәтләnmәлидир. Чүнки, бу ишин сәбәби һал-һазырда Пејғәмбәрдән(с) Әли әлејһиссалам барәдә нәгл етдијиниз бир һәдисдир:

اللَّهُمَّ عَادِ مَنْ عَادَاهُ :

«Пәрвәрдиکارа Әлинин дүшмәнләри илә дүшмән ол.»¹

Шүбһәсиз Мүавијә имам Әли әлејһиссалам илә барышмаз дүшмән иди вә өмрүнүн ахырларына гәдәр о Һәзрәт илә дүшмәнчилик етди, төвбә дә етмәди. Буна көрә дә Әли әлејһиссаламын барәсиндә наләјиг сөзләр даньшмағы өмрүнүн ахрына гәдәр тәрк етмәди. Һалбуки, бу ишин тәрк едилмәси, онун үчүн чох асан иди.

Буна әсасән, Һәзрәти Пејғәмбәр(с) имам Әли әлејһиссаламын дүшмәнләрини лә'нәтләдији кими, диқәр тәрәфдән Мүавијә Әли әлејһиссаламын ән гәддар дүшмәнләридән олдуғуна көрә Мүавијәни лә'нәтләмәк чаиздир.²

Бурада әлавә изаһат үчүн буну гејд етмәлијәм ки, сүннүләрин мө'тәбәр сәнәдләринә әсасән Пејғәмбәри Әкрәмин(с) өзү шәхсән Әбу Сүфјаны, Мүавијәни вә

¹ «Гәдир» һәдисинин давамь.

² Еһтичачатул-әшрә, 5-чи еһтичач.

Језиди лә'нәтләмишдир.¹ Һәтта бујуруп: «Мүавијәни минбәрдә көрдүкдә, өлдүрүн.»²

Буна әсасән Мүавијәнин тәрәфдарларынын адәтән дедикләринә көрә, әкәр Мүавијә ичтиһад үзүндән имам Әли әлејһиссалам илә дүшмәнчилик етмишдир дејирләрсә, чавабында буну демәлијик ки, Пејғәмбәр(с) ашкар бујруглары мутабилиндә шәхси рә'јә вә ичтиһада әмәл етмәк һеч вахт чаиз дејилдир. Пејғәмбәр(с) Мүавијәнин напак батини нијјәтләриндән акаһ олдуғуна көрә ону лә'нәтләмишдир. Һәтта јенә дә сүннү мәнбәләринә ујғун олараг Пејғәмбәр(с) бир күндә Мүавијәни вә Әмр Асы белә лә'нәтләмишдир: «Пәрвәрдиқара Мүавијәни вә Әмр Асы чәһәннәм одуна сал.»³

Сүннүләрин гәбул етдикләри сәһабәләр дә Мүавијә барәсиндә чох сәрт сөзләр демишләр (мәтләбин әлавә изаһы үчүн «әл-гәдир»-ин 10-чу чилдинин 139-177-чи сәһифәләринә баха биләрсиниз.)

* * *

Шејх Һүрр Амили (1104-чү һичри гәмәри илиндә вафат етмишдир) «Еһјаул-үлүм» китабынын мүәллифи Ғәззалинин дедији «Језидин вә Һәччадын лә'нәтләнмәси чаиз дејилдир» сөзү барәсиндә бујуруп: «Пејғәмбәр(с) аиләсинә гаршы дүшмәнчилик вә әдавәтдә бундан ашкар да бир шеј ола биләрми ки, Ғәззали дејир? Һалбуки,

¹ «Тарихи тәбәри», 11-чи чилд, сәһифә 1357, «Тәзкирәтул хәвас», сәһифә 209, «Сиффејн» китабы, сәһифә 220.

² «Тарихи Бәгдад», 12-чи чилд, сәһифә 185, «шәрһи нәһчүл-бәләғә» (ибни Әбил Һәдид), 4-чү чилд, сәһифә 33.

³ «Сиффејн» (ибни Мүзаһим), сәһифә 219, «Мүснәди Әһмәд» (4-чү чилд, сәһифә 248) дә исә Мүавијә вә Әмрас адлары јеринә филан-филан адлар гејд олунмушдур.

сүннү вә шиә рәвајәтләриндә нәгл олунур ки, бир күн Әбу Сүфјан дөвәјә минмишди. Мүавијән онун јүјәниндән јапышмышды, Језид исә архадан дөвәни сүрүрдү. Пејғәмбәр(с) онлары көрдүкдә бујурду:

لَعَنَ اللَّهُ الرَّايِبَ وَ الْقَائِدَ وَ الشَّائِقَ:

«Аллаһ бу дөвәјә минәни, онун чиловуну апараны вә архадан гована лә'нәт етсин.»

Сонра бујурур: Мәкәр Аллаһ-тәала «Ниса» сурәсинин 93-чү әјәсиндә белә бујурмајырма:

وَ مَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَاءُ جَهَنَّمَ
خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَ لَعْنَهُ وَ أَعَدَّ لَهُ
عَذَابًا عَظِيمًا

«Һәр шәхс мө'мини гәсдән өлдүрсә, онун чәзасы чәһәннәмдир вә орада әбәди олараг галачагдыр, Аллаһ она гәзәб едәчәк вә ону өз лә'нәтиндә гәрар верәчәк. О шәхс үчүн әзәмәтли әзаб һазырлајачагдыр.»

Јохса Ғәззали инаныр ки, имам Һүсејн(ә) мө'мин дејилмиш вә буна көрә дә онун гатили Језидә лә'нәт көндәрмәк чаиз дејилдир?! Нечә дә инсафсызлыгдыр!¹

95-Бир моизәчи илә бир нәфәр гулаг асанын имам Һүсејн әлејһиссәлама агламаг барәсиндә сөһбәти

Алим бир моизәчи минбәрдә имам Һүсејн әлејһиссаламын башына кәлән мүсибәтләрә көрә

¹ «Әл-исна әшәријјә фи рәдди әләссуфијјәһ» (Шејх Амили, сәһифә 164).

ағламағын савабы барәсиндә чохлу рәвајәтләри нәгл етдикдән сонра демишди: Рәсули Әкрәм(с) бујурур:

كُلُّ عَيْنٍ بَاكِیَةٌ یَوْمَ الْقِیَامَةِ إِلَّا عَيْنٌ بَكَتْ
عَلَى مُصَابِ الْحُسَيْنِ، فَإِنَّهَا ضَاجِعَةٌ مُسْتَبْشِرَةٌ
بِیَنْعِیمِ الْجَنَّةِ

«Гијамәт күнүндә бүтүн көзләр ағлар олачаг. Јалныз о көзән башга ки, имам Һүсејнин мүсибәтләринә ағламыш олсун. Белә бир шәхс гијамәтдә беһишт не'мәтләри илә үзү күләр вә шаддыр.»¹

Моизә мәчлиси гуртардыгдан сонра моизәчи шәхс илә динләјичиләрдән биринин арасында ашағыдакы сөһбәт баш верди:

Динләјичи: Имам Һүсејн әлејһиссәалмын мүсибәтинә ағламаға көрә нә үчүн бу гәдәр саваб верилир?

Ғалбуки, имам Һүсејн әлејһиссалам бу дүнјада гәһрәманчасына өз гијамы илә башы уча вә галиб олду, өз гызыл ганы илә језидчиләри рүсва вә үзү гара етди, ахирәтдә дә ән јүксәк мәғамлара малик олачагдыр. Ғалһазырда да бәрзәх аләминин беһиштиндә илаһи не'мәтләрдән бәһрәләнир. Үмумијјәтдә Ислам нәзәриндә о өлмәмишдир. Чүнки, «Али-имран» сурәсинин 169-чу әјәсиндә бујурулур:

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ
أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءُ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

«(Еј Пејғәмбәр!) Аллаһ јолунда өлдүрүләнләри һеч вахт өлү һесаб етмә. Әксинә онлар диридиләр вә Пәрвәрдикарларынын јанында рузиләрдән бәһрәләнирләр.»

Моизәчи: Чохлу рәвајәтләрдә мө'минләрә тә'кидлә сифариш олунмушдур ки, имам Һүсејн әлејһиссаламын

¹ «Биһар», 44-чу чилд, сәһифә 293.

мүсибәтиндә ағласынлар, әзадарлыг мәчлисләри тәшкил етсинлар вә о һәзрәтә ағламағы һәмишә хатирәләрдә чанландырсынлар. Сүннү вә шиә рәвајәтләриндә гејд олунур ки, гијамәтдә оларкән Һәзрәти Зәһра(с) Аллаһ дәркаһына белә әрз едәр:

اَللّٰهُمَّ اِقْبَلْ شَفَاعَتِيْ فَيَمُنْ بِكِيْ عَلٰى وَلَدِي
الْحُسَيْنِ (ع)

«Пәрвәрдиکار! Мәним шәфаәtimi оғлум Һүсејнә ағлајанлар үчүн гәбул ет.»

Бу рәвајәтдән сонра гејд олунур:

فَيَقْبَلُ اللّٰهُ شَفَاعَتَهَا وَ يَدْخُلُ الْبَاكِينَ عَلٰى
الْحُسَيْنِ (ع) فِي الْجَنَّةِ :

«Аллаһ Һәзрәти Зәһранын шәфаәтини гәбул едәр вә имам Һүсејнә ағлајанлары Беһиштә дахил едәр.»¹

Чохлу рәвајәтләрә ујгун олараг бүтүн Пејғәмбәрләр(с), хусусилә Ислам Пејғәмбәри(с) вә Әһли-бејт имамлары имам Һүсејн әлејһиссаламын мүсибәтинә ағламыш вә онун үчүн әзадарлыг мәчлиси гурмушдулар. Мәкәр биз илаһи өвлијалара табе олараг, имам Һүсејн әлејһиссаламын мүсибәтиндә ағласаг, онда бу ишин бир ирады олармы? Тәбиидир ки, һеч вахт ирады олмаз. үстәлик бу көзәл вә бәјәнилән бир сүннәт, Пејғәмбәрләрин вә имамларын диггәт јетирдикләри бир мәсәлә олдуғундан бөјүк саваба да малик олачагдыр.

Бурада бөјүк имамларымызын, имам Һүсејн әлејһиссаламын мүсибәтини хатырламаг вә она ағламағын әһәмијјәтини анламаг үчүн ики тарихи мәсәләјә диггәт јетирмәк лазымдыр:

1-Бир күн имам Сәччад Әлејһиссәлам базарда бир шәхсин белә фәрјад етдијини ешитди: «Еј чамаат мәнә рәһм един. Мән гәрибәм!»

¹ «Әл-һитичачатул әшрә», сәһифә 20.

أنا الغريب فأرحموني

Имам Сәччад әлејһиссалам онун јанына кедиб бујурду: Әкәр сәнин бу шәһәрдә (Мәдинәдә) дүнјадан кетмәјин тәғдир олунубса, онда сәнин чәназән дәфнсиз јерин үзәриндә галармы?

О гәриб киши деди: Аллаһу Әкбәр! Нечә ола биләр ки, мәним чәназәм дәфн олунмасын. Һалбуки, мән мүсәлманларын арасында вә ислам үммәтинин көзүнүн гаршысындајам?!

Имам Сәччад әлејһиссалам ағлајараг бујурду:

وَأَسْفَاهُ عَلَيْكَ يَا أَبَتَاهُ! تَبْقَى ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ
يَلَا دَفْنَ وَ أَنْتَ ابْنُ نَبِيِّ رَسُولِ اللَّهِ (ص)

Вај мүсибәт! Нечә дә тәәссүфлү һалдыр, еј әзиз атам Һүсејн! Сәнин чәназән үч күн дәфнсиз торпагларын үстүндә галды. Һалбуки, сән Рәсули Әкрәмин(с) гызынын оғлу идин.¹

2-Тарихдә гејд олунур ки, икинчи Аббаси хәлифәси Мәнсур Дәваниги өзүнүн Мәдинәдәки валисинә көстәриш верди ки, имам Садиг әлејһиссаламын евини јандырсын.

Мәдинәнин валиси бу әмри алдыгдан сонра әмр етди, одун кәтириб имам Садиг әлејһиссаламын евини јандырдылар. Одун шө'ләләри еви бүрүјәндә имам Садиг әлејһиссаламын евиндәки Пејғәмбәр(с) өвладлары олан гадынлар о тәрәфә, бу тәрәфә гачыр, уча сәслә шивән едирдиләр. Имам Садиг әлејһиссалам дәрһал су тапыб оду сөндүрдү. Сабаһы күн шиәләрдән бир нечәси о Һәзрәтин һүзуруна кәлиб әһвалыны сорушдулар. Һәзрәтин чох гәмли һалда ағладығыны көрдүкдә сорушдулар. Нә үчүн ағлајырсыныз? Һалбуки, дүшмәнләрин бу чүр һәјасызлыглары сизин үчүн биринчи

¹ Мә'сатүл Һүсејн (Әл-хәтиб шејх Әбдүл Вәһһаб Кашани, сәһифә 152.

дәфә дејилдир. Сизин евинизә гаршы бу чүр һөрмәтсизлик биринчи дәфә дејилдир ки, рәва көрүрләр?!

Имам Садиг әлејһиссалам чавабында бујурду: Мән дүнәнки һадисәјә көрә ағламырам. Әксинә, буна көрә ағлајырам ки, атәшин шөләләри еви бүрүјәндә гызларымын вә кәлинләримин ағламаг, шивән сәсләрини ешидәрәк, онларын о јана, бу јана јанмамаг үчүн гачдыгларыны көрәндә,

فَتَذَكَّرْتُ رَوْعَةَ عِيَالِ جَدِّي الْحُسَيْنِ يَوْمَ عَاشُورَا
لَمَّا هَجَمَ الْقَوْمُ عَلَيْهِنَّ، وَ مُنَادِيَهُمْ يُنَادِي
أَخْرُقُوا بُيُوتَ الظَّالِمِينَ

чәддим Һүсејн әлејһиссаламын аиләсинин Ашура күнүндә вәһшәт вә горху ичиндә олдугларыны јада салдым. О заман ки, дүшмән һәр тәрфдән онлара һүчум едирди, бир нәфәр дә фәрјад едиб дејирди ки, залымларын евләрини јандырын!»¹

Бу јухарда гејд олунан ики һадисә вә јүзләрлә башга һадисәләрдән вә шаһидләрдән баша дүшмәк олар ки, имамларымыз мүнәсиб фүрсәтләрдән истифадә едәрәк, Имам Һүсејн әлејһиссаламы хатирәләрини чанландырмаг, чамаатын дујғуларыны чуша кәтирмәк истәјирдиләр. Буна әсасән биз Пејғәмбәрә(с) вә имамлара табе олараг имам Һүсејн әлејһиссаламын мүсибәтләрини хатырлајараг она ағлајырыг вә инанырыг ки, бу ағламаға көрә бөјүк саваба наил олачағыг.

Имам Һүсејн әлејһиссаламын мүсибәтиндә ағлајыб, налә етмәк о гәдәр мүтәддәс вә дәјәрли бир ишдир ки, имам Заман әлејһиссалам өзү имам Һүсејн әлејһиссалама салам көндәрәркән белә дејир:

السَّلَامُ عَلَى الْجُيُوبِ الْمُضَرَّجَاتِ:

«Имам Һүсејн үчүн ағлајараг синәләрини ачанлара

¹ Јенә орада, сәһифә 135-136.

салам олсун.»¹

Динләјичи: Сизин мараглы чавабларыныза көрә тәшәккүр едирәм. Әлбәттә биз илаһи өлвлијаларын вә имамларын тутдуғу јолу өзүмүзә нүмунә кәтүрмәлијик. Лакин мәним сөзүм будур ки, Ислам кәстәришләри шүбһәсиз һикмәт вә мәсләһәт үзүндәндир вә мүәјјән бир һәдәфи изләјир. Јахшы оларды ки, бу ишләри мә'рифәт вә бәсирәт үзүндән јеринә јетириб, кор-коранә тәглидләрә табе олмајаг. Буна әсасән дә мәним суалым бундан ибарәтдир ки, бу ағламагларын фәлсәфәси, сәбәби вә һәдәфләри нәдән ибарәтдир?

Моизәчи: Имам Һүсејн әлејһиссаламын мүсибәтиндә ағламағын фәлсәфәси вә фајдалары кими бир нечә шеји гејд етмәк олар:

1-Илаһи нишанәләрин тә'зимлә јад едилмәси: Дүнјадан кетмиш кетмиш мә'минә ағламаг бир нөв она еһтирам кәстәрмәкдир вә бу кәстәрир ки, онун чәмијјәтдәки јери бошалмыш, бир даһа мөвчуд дејилдир ки, чамаат ондан фајдалансын. Ағламаг мә'мин бир шәхсин бу дүнјадан көч етмәси илә әлагәдар инсанын кечирдији тәәссүф вә кәдәр һиссиндән ибарәтдир ки, һәмин мә'минин варлығы чәмијјәтин мүхтәлиф саһәләриндә хејр-бәрәкәтә сәбәб олурду. Бу ағламаг да гәбии бир ишдир. Инсан нә гәдәр бөјүк олса, онун вәфаты илә әлагәдар ағламаг да шиддәтли олачагдыр.

Әкәр бир шәхс дүнјадан кетсә вә һеч кәс онун үчүн ағламаса, онун үчүн бир нөв еһтирамсызлыг сајылып.

Имам Әли әлејһиссаламдан сорушдулар: Көзәл әхлаг нәдир?

Һәзрәт бујурду:

أَنْ تَعَاشِرُوا النَّاسَ مُعَاشِرَةً إِنْ عِشْتُمْ حَنُوءًا
إِلَيْكُمْ وَ إِنْ مِتُّمْ بَكُوءًا عَلَيْكُمْ

¹ «Әл-вәгаиу вәл һәвадис», 3-чү чилд, сәһифә 307.

«Җамаатла елә рәфтар един ки, әкәр дири галсаныз, онлар сизә тәрәф чәзб олунсунлар вә сизә рәғбәтли олсунлар. Әкәр өлсәниз сизин үчүн ағласынлар.»¹

Һәр милләтин вә ја тајфанын арасында белә бир гәјда вардыр ки, онларын бөјүк шәхсијјәтләри дүнјадан кедәркән дәрин кәдәрлә ағлајыр вә тәәсүф һисси кечирир, она гаршы өз мәһәббәтләрини изһар едирләр. Имам Һүсејн әлејһиссаләм вә онун достларынын үрәкјандырычы тәрздә дин јолунда шәһадәтә чатмалары, бөјүк бир һадисә вә әбәди бир һәрәкатыдыр. Онлара ағламаг бир нөв онларын мүтәддәс мәрамларына еһтирам гојмаг, дин нишанәләринә вә шүарларына һөрмәтлә јанашмаг, динин бөјүк сахланмасы јолунда һиссләри бәјан етмәкдир. Гур'ан бујурур:

وَمَنْ يُعْظَمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِن تَقْوَى الْقُلُوبِ

«Һәр кәс илаһи шүарлары тә'зимлә јад едиб, еһтирам көстәрсә бу гәлбләрин тәгвасынын нишанәсидир.» («Һәчч» сурәси, ајә 32)

2-Дујгуларла әлагәдар олараг ағламаг: Имам Һүсејн әлејһиссаләм вә онун достларынын сусуз һалда шәһид олмалары, һәр бир һалда инсанын гәлбини јаралајыр, вичданыны залымлар әлејһинә гијама сөвг етдирир. Кәдәрли Кәрбәла һадисәси о гәдәр дәрин тәәсүблү вә үрәк јандырандыр ки, заманын кечмәси һеч вахт ону көһнәлдә билмәмиш вә унутдура билмәмишдир.

Мисал үчүн Һәзрәти Мәсиһ Иса әлејһиссаләм дүшмәнләри мәсиһиләрин әгидәсинә көрә ону дара чәкмиш вә өлдүрмүшләр. Инди дүнјанын һәр јериндән мәсиһиләр һәмишә бу хач мәсәләсини хатирәләрдә чанландырыр, она гаршы кәдәрләрини билдирирләр. Һәтта хач әламәтин һәр бир јердә: Гәбирләрин башлары:

¹ «Мә'сатүл Һүсејн», сәһифә 137.

үзәриндә, «Гырмызы хач» чәмијјәтинин әләмәтләриндә, өз палтарларында вә килсәләрин минарәләриндә өз шүарлары кими сечмишләр. Һалбуки, Мәсиһ әлејһиссаламын гәтли (онларын әгидәсинә көрә), имам Һүсејн әлејһиссаламын шәһадәтиндән гат-гат зәиф бир фачиәдир. Буна әсасән имам Һүсејн әлејһиссалама ағлајыб әзадарлыг мәчлиси тәшкил олунмасы, инсани дујгуларын чушә кәлмәси, о һәзрәтин јүксәк мәгамларына чатмаг үчүн бир вастә сечилмәсиндә чох тә'сирлидир.

Мүәллимләрин бири дејирди: «Һәмишә дил әглин көстәричисидир. Лакин ешгин көстәричиси көзләрдир. Әкәр инсани дујгулар үзүндән көз ағлајарса, гәлб јанарса, һәмин јердә һөкмән ешг мөвчуддур. Амма һәр јердә дил өз низамлы һәрәкәтләри илә мәнтиги чүмләләри бәјан едирсә, о јердә әгл мөвчуддур.

Буна әсасән мәнтиги вә кәсәрли дәлилләр, данышанын мәктәб рәһбәрләринин һәдәфләри илә олан гырылмаз рабитәләрини бәјан етдији кими көз јашлары да һәмин мәктәбин дүшмәнләринин әлејһинә үлви дујгулар мүһарибәси ролуну ојнајыр.»¹

Һеч вахт һәдәфләрин ирәли апарылмасында дүшмәнин мәғлубијјәтә уғрадылмасында һәјәчанларын ролуну унутмаг олмаз. Бу да ингилаби һәрәкәтларын ирәлиләмәсиндә ән мүһүм амилләрдән биридир.

3-Тәсдиг олуна ағламаг: Имам Һүсејн әлејһиссаламын мүсибәтләринә ағламаг, бир нөв о һәзрәтин гијамыны тәсдигләјир. О һәзрәтин һәдәфләринин доғру олдуғуну сүбута јетирир, залымларын вә зүлмкар дүшмәнләрин әлејһинә ән дәрин нифрәт һиссләрини ојадыр. Онун да мә'насы бундан ибарәтдир ки, Һүсејн әлејһиссалам бизим һәмишә гәлбимиздәдир. Ешгимизин ән јүксәк мәрһәләсиндәдир.

Шиәләрин зәбани һалы да бундан ибарәтдир ки, һәр

¹ «Мәһнәбләрин јаранма сәбәбләри», сәһифә 150.

јердә, һәр мөкәндә олсалар, онлар үч әсас шејә архаланырлар:

1-Бизим гәлбимиз бунун васитәси илә Аллаһа олан иманымызы көстәрир. Белә ки, имам Һүсејн әлејһиссалам һәммин Аллаһын јолунда шәһадәтә јетрилмишдир.

2-Бизим гулағымыз о Һәзрәтин рәфтар вә данышыгларыны ешидир.

3-Бизим көзләримиз ганлы јашлар ахытмагла ганлы Кәрбәлә фәчиәсини тәчәссүм етдирир.

Бу үч мәсәлә әсасында олан ағламаг, сағлам инсан фитрәтиндән гәјнагланыр. Онун да чохлу фәјдалары, имам Һүсејн әлејһиссаламын ингилабыны давам етдирмәси үчүн чох бөјүк тә'сирләри вардыр.

4-Дүшмәни рүсвај едән вә мә'налы ағламаг: Һәр кәс имам Һүсејн әлејһиссалам вә онун ардычылларыны, арвад-ушаг өнүндә, сусуз сәһрада, һеч бир мүдафиә олмадан, сусуз һалда өлдүрүлмә хәбәрини ешитсә, ихтијарсыз олараг тә'сирләнир вә бүтүн вүчуду илә Језид вә онун әтрафындакыларын, онун јолуну кедәнләрин, даш үрәкли, мурдар вә ијрәнч хасијәтли олмасыны анлајыр. Буна әсасән имам Һүсејн әлејһиссалама ағламаг, зүлм әлејһинә фәрјад, һәр бир заманда вә мөкәндә олурса-олсун тағутун әлејһинә олан бир гијамдыр. Бу өзү дә бир нөв әмрбе-мә'руф вә нәһји-әз мүнкәрдир. Бә'зән дүшмәнин мәғлуб едилмәси үчүн ән јахшы вастәләрдән дә сајылыр. Буна әсасән һәр вахт ағламаг рәһмсиз дүшмәнин рүсвај едилмәси, илаһи шәхсләрин мүтәддәс мәрәмларынын бәјан едичиси олса, бир нөв нәһји-әз мүнкәр сајылыр. Бу да динин мөһкәмләnmәси, тағут вә зүлм илә мүбаризә едилиб, онларын көкүнүн кәсилмәсиндә ән јахшы әмәли програмлардан биридир.

Сөзүн гысасы бундан ибарәтдир ки, ағламагын бир нечә нөвү вардыр. Онлардан бә'зиси Аллаһ хофундандыр, бә'зиси шөвг үзүндәндир, бә'зиси инсани дүјгулардан нәш'әт тапыр, бә'зиләри исә бөјүк бир мәрәмы вә пејғамы дашыјыр. Әкәр ондан дүзкүн јолда истифадә олунаrsa, һәммин ағламаг бәјәнилән вә тәгдирә лајигдир. Амма бир

нөв дә агламаг мөвчуддур ки, мезәммәт олунур вә инсанларын ачизлији, тәнәззүл сәбәби олур. Бу да зилләтли агламагдан ибарәтдир. Беләки, белә агламаглар алчаг шәхсијјәтләрдән баш верир. Илаһи өвлијалар вә азад инсанлар һеч вахт бу тәрздә агламазлар.

Буна әсасән әзадарлыг вә агламаг ики нөвдүр: Мәнфи вә мүсбәт. Мәнфи вә мезәммәт олунан агламаг ондан ибарәтдир ки, онун зијанлы нәтичәләри вардыр. Амма мүсбәт агламағын инсанын мүтәддәратынын тә'јин олунмасында мүсбәт тә'сирләри вардыр вә һәтта бә'зи һалларда нәһји-әз мүнкәрин ән бариз нүмунәси, тағутчуларын әлејһинә гијам һесаб олунур вә чиһад чәркәсиндә сајылыр вә бир чох дәјәрләрин әлдә олунмасына сәбәб олур.

Динләјичи: Сизә, һәр тәрәфли вә мәнтиги бәјанларыныза көрә тәшәккүр едирәм ки, мән өз суалымын чавабыны сиздән тапдым.

Моизәчи: Бурада бәһсин тәкмил олунмасы үчүн буну да әлавә етмәк лазымдыр ки, Исламын бә'зи програлмары сијаси јөнләрә маликдир. Имам Һүсејн әлејһиссалама матәм сахламағын, агламағын вә һәтта бә'зи һалларда өзүнү агламаға вурмағын һикмәтләриндән бири дә әзадарлыг бајрағы алтында сијаси мәсәләләри ирәли чәкмәкдән ибарәтдир. Һәштад биринчи мубаһисәдә гејд етдијимиз кими имам Багир әлејһиссаламын вәсијјәтиндә дејилир ки, онун үчүн һәр ил Һәчч мөвсүмүндә Минада әзадарлыг мәчлиси бәргәрар едилсин. Имамлар бу јолла әзадарлыг едәрәк, дүшмәнләри ифша едир, һаггы батили бир-бириндән ајырараг гәфләтдә олан хәбәрсиз инсанлары ајылдырлар. Буна көрә дә мүнәсиб фүрсәтләрдә Ашура мәсәләсини хатирәләрдә чанландырмаг истәјирдиләр. Имам Казим әлејһиссалам бујурур: Имам Сәччад әлејһиссаламын үзүјүнүн ғашында белә јазылмышды:

حَزَى وَ شَقِيَ قَاتِلُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ
السلام :

«Имам Һүсејн әлејһиссаламын гатили рүсва вә бәдбәхт олду.»¹

Белә суал јараныр ки, нә үчүн имам Сәччад әлејһиссалам бу чүмләни үзүјүн гашында јазылмасыны, һәкк олунмасыны көстәриш верир? Онун сәбәби јалныз бундан ибарәтдир ки, Һәзрәт бу јолла имам Һүсејн әлејһиссаламын шәһадәтини хатирәләрдә бир даһа чанландырмаг истәјирди. Беләки, чамаат онун һүзуруна кәләндә көзләри һәмин јазылара дүшүр, Бәни-Үмәјјәнин зүлмләрини хатырлајыр вә сијаси мәсәләләри бәјан едирди.

Сөзүн хиласәси бундан ибарәтдир ки, имам Һүсејн әлејһиссалама ағлајыб, әзадарлыг етмәк ики нөвдүр: 1-Мүсбәт, 2-Мәнфи. Мәзәммәт олунан о ағламаг вә әзадарлыгдыр ки, инсанын зилләт, ачизлик вә сүгута уғрамасыны көстәрсин. Амма әкәр инсанын иззәт, шүчаәт вә ајыглыгына сәбәб оларса, мүсбәт ағламагдыр вә онун чохлу фәјдалары мөвчуддур.

96-Ислам Пејғәмбәринин(с) сонунчу пејғәмбәр олмасы барәсиндә бәһс

ИЗАҢ

Исламын зәрури вә данылмаз һөкмләриндән бири дә Ислам Пејғәмбәринин(с), сонунчу Пејғәмбәр олмасы мәсәләсидир. Беләки, ондан сонра һеч бир Пејғәмбәр кәлмәјәчәкдир, онун кәтирдији шәриәт гијамәт күнүнә кими давам едәчәкдир. Чохлу Гур'ан ајәләри бу мәсәләјә

¹ «Мүнтәһүл амал», 2-чи чилд, сәһифә 3.

дәләләт едир. О чүмләдән: «Әһзаб» сурәсинин 40-чы әјәси, «Фурган» сурәсинин 7-чи әјәси, «Фуссиләт» сурәсинин 41-42-чи әјәси, «Ән'ам» сурәсинин 19-чу әјәси вә «Сәбә'» сурәсинин 28-чи әјәси вә саир.

Ислам Пејғәмбәри(с) вә имамлардан бу мәсәләни даһа ашкар ачыглајан чохлу рәвәјәтләр нәгл олунмушдур. Лакин буна бахмајараг, Пејғәмбәрин(с) вәфатындан сонра һәр бир әсрдә Ислам дүшмәнләринин кизли әлләри, гондарма пејғәмбәр дүзәлтмәклә ислам Пејғәмбәринин(с) сонунчу пејғәмбәр олмасы мәсәләсинә шүбһә ичад етмәк истәмишләр ки, «Гадиджани», «Баби», «Бәһаи» вә саир кими сахта мәзһәбләри чәмијјәтдә рәвач версинләр. Инди бир мүсәламан илә «Бәһаи» арасында баш верән мубаһисәни диггәтинизә чатдырырыг:

Мүсәлман: Сиз өз китаб вә бәјанијјәләриниздә исламы вә Гур'аны гәбул едирсиниз. Амма дејирсиниз ки, Ислам нәсх олунмуш (гүввәдәән салынмыш), башга бир дин онун јеринә кәлмишдир. Мән сиздән сорушурам: Гур'анда чохлу әјәләр вардыр ки, Ислам динини дүнјави, гијамәтә галачаг әбәди бир дин кими көстәрир, хатәмијјәт (сонунчу пејғәмбәр олмаг) мәсәләсини ирәли чәкмәклә, гијамәтә гәдәр һәр һансы јени бир дин кәлишини батил вә әсассыз һесаб етмишдир.

Бәһаи: Мисал көстәрә биләрсинизми Гур'анын һансы әјәси Пејғәмбәри(с), ахрынчы Пејғәмбәр һесаб едир?

Мүсәлман: «Әһзаб» сурәсинин 40-чы әјәсиндә бујрулу:

مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

«Мәһәммәд сиз кишиләрдән һеч биринин атасы дејилдир. Әксинә јалныз Аллаһын Пејғәмбәри(с) вә Пејғәмбәрләрин сонунчусудур. Аллаһ һәр бир шејә акаһдыр.»

Бу әјәдәки, «хатәмәннәбијјин» чүмләси там ашкар

шәкилдә бујурур ки, Ислам Пејғәмбәри(с), Пејғәмбәрләрин сонунчусудур.

Чүнки, «хатәм» кәлмәси һәр нечә охунурса охунсун, онун мә'насы ишин сону демәкдир. Буна әсасән һәммин ајәнин кәстәрдији кими Ислам Пејғәмбәри(с) бүтүн Пејғәмбәрләрин сонунчусу, онларын хәтм едәнидир. Ондан сонра һеч бир Пејғәмбәр, дин вә шәриәт кәлмәјәчәкдир.

Бәһаи: «Хатәм» кәлмәси бармаға зинәт олан үзүк мә'насында да кәлмишдир. Буна әсасән јухардакы ајәдә мөгсәд будур ки, Ислам Пејғәмбәри(с) саир Пејғәмбәрләрин зинәтидир.

Мүсәлман: «Хатәм» кәлмәсинин һәгиги вә үмүми чамаат арасында ишләнән мә'насы сона чатдырмаг, хәтм етмәк демәкдир. Үмүмијјәтлә «хатәм» кәлмәсинин инсана аид едиләрәк, она зинәт вермәси һеч вахт ишләнмәмишдир. Бундан әлавә лүгәт китабларына бахдыгда көрмәк олар ки, «хатәм»-ин әсл мә'насы сона чатдыран, хәтм едән демәкдир. Һәр һансы бир кәлмәнин лүгәтдәки мә'насындан чамаатын баша дүшдүјү мә'насындан башга бир мә'наја ишләдилмәси үчүн мүәјјән дәлил сүбут олмалыдыр. Бурада «хатәм»-ин һәгиги мә'насындан башга, мәчази мә'насыны кәтүрмәјимизә һеч бир дәлилимиз јохдур.

Бурада лүгәт алимләриндән бә'зиләринин «хатәм» кәлмәси барәсиндә нәзәрини сизә дејирәм:

Фируз Абади «Гамусу лүгәт» китабында јазыр: «Хатәм» мөһүрләмәк демәкдир, «хәтәмә шеј'ә», јә'ни бир шејин ахрына чатды.»

Чоһәри өзүнүн «Сиһаһ» лүгәт китабында јазыр: «Хәтм бир шејин ахырына чатмаг демәкдир. «Хатимәту шеј'» һәр һансы бир шејин ахыры мә'насындадыр.»

Әбу Мәнзур «Лисанул әрәб» лүгәтиндә јазыр: «Хатәмул говм», јә'ни говмун ахрынчы шәхси, «хәтәмун нәбијјин» Пејғәмбәрләрин ахрынчысы, сонунчусу мә'насындадыр.»

Рағиб өз «Мүфрәдат» китабында јазыр: «Хәтәмә

нәбијјин» дедикдә мәгсәд будур ки, Ислам Пејғәмбәри(с) өз кәлиши илә нүбүввәт силсиләсини сона чатдырмышдыр.¹

Нәтичә алырыг ки, «хатәм» кәлмәсинин зинәт мә'насында тәсд олунмасы, лүғәт вә заһири мә'насынын әксинәдир. Онун башга мә'нада ишләнмәси үчүн дәлилә еһтијачы вардыр. Бурада исә һәмин мәчази мә'наја ишләнмәсинин һеч бир дәлили јохдур.

Бәһаи: «Хатәм» кәлмәси мәктубун ахрына вурулан мөһүр мә'насында ишләнмишдир ки, о да мәктубу тәсдигләмәк үчүн вурулур. Буна әсасән «хатәмә нәбијјин» дедикдә мәгсәд будур ки, Ислам Пејғәмбәри(с) әввәлки пејғәмбәрләри тәсдигләјәндир.

Мүсәлман: Әввәлки суалын чавабындан ајдын олур ки, «хатәм»-ин ән кениш јажылан әсл мә'насы ишин ахыры вә сону демәкдир. «Хатәм» кәлмәси дејиләркән тәсдиг мә'насы һеч вахт баша дүшүлмүр. Амма әкәр бу мә'наја һәр һансы бир дәлил олса, онда башга мәсәлә, бу һалда биз әсл мә'насыны дејил, мәчази мә'насыны көтүрә биләрик. Белә бир дәлил, сүбут да мөвчуд дејилдир. Бу сөздән баша дүшүлүр ки, «хатәм» (мөһр мән'насында олса белә) јә'ни ишин ахры. Чүнки, мәктубун ахырына вурулан мөһр, онун сона чатдығыны көстәрир.

Бәһаи: Ајә дејир ки, ислам Пејғәмбәри(с) «хатәмә нәбијјин» јә'ни Пејғәмбәрләрин сонунчусудур. О һеч дә демир ки, Пејғәмбәр(с) «хатәмул мүрсәлин» (мүрсәл Пејғәмбәрләрин сонунчусу) дур. Буна әсасән Ислам Пејғәмбәриндән(с) сонра Рәсулун кәлмәси инкар едилмир.

Мүсәлман: Гур'анда «рәсул» кәлмәси илә «нәби» кәлмәсинин мә'на чәһәтдән фәрглидир. Амма бунунла белә Гур'анда Исмаил әлејһиссалам һәм «рәсул», һәм дә «нәби» адландырылмышдыр («Мәрјәм» сурәси, ајә 54), алачә дә Һәзрәт Муса әлејһиссалама һәм «рәсул», һәм дә «нәби» дејә хитаб олунмушдур («Мәрјәм» сурәси, ајә 51).

¹ Лүғәт китабларында хатәмә маддәсинә баха биләрсиниз.

Лакин бу мәтләб «хәтәмә нәбијјин» барәсиндә һеч бир шүбһә иһад едә билмәз. Чүнки, «нәби» јә'ни Аллаһ тәрәфиндән сечилән вә вәһј олунаң шәхс демәкдир. Истәр һәмин шәхс вәһји чамаата чатдырмаға вәзифәли олсун, истәрсә дә олмасын. Лакин, «рәсул» о шәхсә дејилир ки, шәриәтә вә асимани китаба малик олсун. Буна әсасән һәр «рәсул» нәбидир, лакин һәр «нәби» «рәсул» дејил, јалныз бә'зиләри «рәсул»-дур. Нәтичә алырыг ки, әкәр Ислам Пејғәмбәри(с) «нәби»-ләрин сонунчусу (хәтәмул әнбија) дејилирсә, јә'ни ондан сонра һеч бир пејғәмбәр кәлмәјәчәкдир. Һәр «рәсул»-ун пејғәмбәр олдуғуну фәрз етсәк, «рәсул» да кәлмәјәчәкдир.

Мисал үчүн «рәсул» илә «нәби»-нин арасындакы фәрг ејни илә инсан илә алим инсан арасындакы фәргә бәнзәјир (мәнтиг истилаһында буна үмум вә хусус мүтләг дејилир). Һәр вахт дејилсә ки, бу күн бизим евимизә һеч бир инсан кәлмәмишдир, мә'насы будур ки, алим шәхс дә кәлмәмишдир. Бәһс олунаң мөвзумузда Рәсули Әкрәмдән(с) сонра һеч бир пејғәмбәр кәлмәјәчәкдир дејилмәсинин мә'насы будур ки, рәсул да кәлмәјәчәкдир.

Бәһаи: «Нәби» илә «рәсул» арасында тәзад мөвчуддур. Һәр јердә «нәби» олса «рәсул» јохдур, һәр јердә «рәсул» олса «нәби» јохдур. Демәли мәним суалым јерлидир.

Мүсәлман: «Рәсул» вә «нәби» кәлмәләри арасында бу чүр фәрг гојулмасы алимләрин, Гур'ан ајәләри вә пејғәмбәр рәвајәтләринин тамамилә әксинәдир. Бунун мәншәји қизли һијләкәрлик әлләриндән ибарәтдир. Чүнки, гејд олунаң ајәнин өзүндә бујрулур ки:

وَلَكِنْ رَسُولَ اللَّهِ وَ خَاتَمَ النَّبِيِّينَ:

«Мәһәммәд(с) һәм Аллаһын Рәсулу, һәм дә Пејғәмбәрләрин хәтм едәнидир.»

Һәмчинин Муса әлејһиссалам барәсиндә бујрулур: Вә канә Рәсулән нәбијјән «Муса әлејһиссалам һәм Рәсул иди, һәм дә нәби.» («Ниса» сурәси, ајә 171. Һәзрәти Мәсиһ дә Ниса сурәсинин 171-чи ајәсиндә «рәсул» кими,

«Мәрјәм» сурәсинин 30-чу әјәсиндә «нәби» кими тәгдим едилмишдир. Әкәр бу ики кәлмәнин («нәби» вә «Рәсул») арасында тәзад мөвчуд олсајды Һәзрәт Мәһәммәд(с) Муса вә Иса әлејһимүссәлам кими пејғәмбәрләр бу ики адла адландырылмаздылар.

Бундан әлавә бу барәдә нәгл олунаң рәвајәтләрдә Ислам Пејғәмбәри(с) «хатәмул мүрсәлин» (мүрсәл Пејғәмбәрләрин хәтм едәни), «вәлејсә бәғди рәсулун» (мәндән сонра һеч бир рәсул јохдур), һәмчинин «хатәми русулиһи» (Аллаһ Рәсулларынын хәтм едәни) кими ифадәләрлә гејд олунмушдур.

Бәһаи: «Хатәмә нәбијјин» чүмләси ола билсин ки, хүсуси шәкилдә бә'зи Пејғәмбәрләрин хәтм едәни олсун. Белә олан һалда һәмин ифадә бүтүн Пејғәмбәрләрә шамил олмајачагдыр.

Чаваб: Бу кими ирадлар бүтүн ирадлардан даһа күлүнч вәзијјәт доғурур. Чүнки, әрәб әдәбијјаты илә азачыг танышлығы олан бир шәхс дејир ки, һәр вахт чәм кәлмәнин башына әлиф-лам артикылы кәлсә үмумијјәти чатдырыр вә бүтүн фәрдләрин һамысына шамил олур. Амма әкәр әлиф-лам артикылынын әһд олмасы оларса, онда башга мәсәлә. Нә гәдәр ки, белә бир дәлил мөвчуд дејилдир, бүтүн Пејғәмбәрләрин нәзәрдә тутулдуғу мә'лум олур.

97-Имам Һүсејн әлејһиссәламын гәтилләринин кимлији барәдә мубаһисә

Вәһһаби: Шиәләр она көрә имам Һүсејн әлејһиссәламын барәсиндә матәм мәрасими тәшкил едиб, она ағлајырлар ки, онларын ата-бабаларынын кечмишдә о һәзрәтә гаршы рәва көрдүкләри зүлмү арадан галдырмаг истәјирләр. Чүнки, онларын ата-бабалары имам Һүсејни вә онун көмәкчиләрини гәтлә јетирмишләр. Сонра төвбә етмиш

тәввабин кими әввәлки зүлмләрин әвәзини чыхмаг истәмишләр.

Шиә: Бу јерсиз иттиһамы һансы әсасла дејирсиниз?

Вәһһаби: Кәрбәлада имам Һүсејн әлејһиссаламын әлејһинә мұһарибәјә кәләнләр, Шам, Һичаз вә Бәсрә әһалисиндән дејил, әксинә һамысы Куфәли иди. Куфә әһли дә о дөврдә әксәрән шиә иди. Онлар Кәрбәлаја кәлмиш вә имам Һүсејни дә гәтлә јетирмишдиләр.

Шиә: Әввәла гејри-мүмкүн фәрзијјәә әсасән әкәр шиәләрдән бир групу горхдуғундан вә ја алданараг Кәрбәлаја имам Һүсејн әлејһиссалама гаршы мұһарибәјә кәлмиш олсајылар, јенә дә шиә мәзһәбинин, еләчә дә бу мәзһәбин ардычылларынын јолдан азараг Језидә тәрәф кедән мәзһәб олдуғуну иддиа етмәк олмаз. Тәбиидир ки, һәр бир милләт вә гөвмүн арасында бә'зиләри јолуну аза биләр. Лакин онларын әмәлләри һәмин мәзһәбин үмумијјәтлә дүзкүн олмамасына дәлил ола билмәз.

Икинчиси һәгигәт бундан ибарәтдир ки, шиәләрә вурулан бу иттиһам тамамилә әсассыздыр.

Вәһһаби: Нә үчүн, һансы дәлилә кәрә?

Шиә: Куфәдән Кәрбәлаја имам Һүсејн әлејһиссаламла мұһарибә етмәк үчүн кәләнләр, һеч вахт шиә дејилдиләр. Әксинә онлар имам Әли вә имам Һәсән әлејһүмүссәламын әтрафындан говулан мұнафигләр, хәваричләр вә Бәни-Үмәјјә тајфасындан ибарәт иди. Онларын да рәһбәрләри адәтән имам Әли әлејһиссаламын дөврүндә һөкүмәт ишчиләриндән олмуш, сонра о Һәзрәтин тәрәфиндән ишдән кәтүрүлдүкләриндән Пејғәмбәр(с) әһли-бејтинә гаршы кин-күдурәт бәсләмишләр. Ибни Зијад да онлардан тамамилә өз хејринә истифадә етмишдир.

Бу шәхсләрин әксәријјәти мүртәзигә (музд алараг ибни Зијадын хејринә ишләјән гејри әрәбләр) идиләр. Бәни-Үмәјјә һөкүмәти онлардан, дахилдә баш верән гијамлары јатырмаг үчүн истифадә едирди. Демәли онларын арасында һеч бир дәнә дә олсун шиә

олмамышдыр.¹

Әлавә изаһат үчүн буну демәлијик ки, имам Әли әлејһиссаламын хилафәти дөврүндә шиәләр Куфәдә олмуш, әһалинин әксәријјәтини тәшкил етмишләр. Лакин имам Әли әлејһиссаламын шәһадәтә чатдығы вахтдан сонра, Мүавијәнин хилафәти дөврүндә, онун залым, ган-ичән чәлладларынын вастәси илә тәдричән шиәләр дағылараг пәракәндә вәзијјәтә дүшмүшдүләр. Мүавијәнин рәһмсиз мүздурлары онларын әксәријјәтини өлдүрмүшдү. Чохларыны Куфәдән говараг пәракәндә вәзијјәтә салмышдылар. Беләки, Мүавијәнин Ирагдакы валиси Зијад ибни Әбиһ шиәләри ја өлдүрүр, ја да зинданлара салырды. Бә'зиләри дә Куфәдән гачараг әтраф мәнтәгәләрдә кизләнирди.

Мүавијәнин дөврүндә һәр һансы бир шәхсин кафир, динсиз, мүшрик олмасы илә мүттәһим етсәјдиләр, һеч бир горхусу јох иди. лакин шиә олмагла иттиһам олуна бир шәхсин дәрһал ганы ахыдылыр, мал-дөвләти гарәт едилир, еви јандырылырды.

Зијад ибни Әбиһ зинакар вә фаһишә бир гадын олан Сүмәјјәнин оғлу иди. О Куфәнин һөкумәт евинә кәлидикдә Мүавијә онун үчүн белә јазды: «Еј Зијад! Әлинин дининдә оланлары әввәлчә гәтлә јетириб сонра бәдән үзвләрини кәсиб доғра.»

Зијад Куфә чамаатыны мәсчидә топлады, онларын Әли әлејһиссалама налајиг сөзләр демәсини тәләб етди. Һәр

¹ Мәһз буна көрә дә имам Һүсејн әлејһиссалам Ашура күнүндә, онлары али Әбу Сүфјан шиәләри (јә'ни Мүавијә вә Језидин тәрәфдарлары) адландырды. Белә ки, дүшмән гошуну хејмәләрә јахынлашан заман имам бујурду:

«Вәјләкум ја шиәтә али Әбу Сүфјан...» «вај олсун сизә еј Әбу Сүфјанын шиәләри» (Әбу Сүфјан Мүавијәнин атасынын адыдыр). Әкәр дининиз јохдурса, гијамәт күнүндән горхмурсунузса, һеч олмаса бу дүнјада азад инсанлар олун («Лүһуф», Сејјид ибни Тавус, сәһифә 12)

Буна әсасән онлар нәинки, имам Әли әлејһиссаламын һәгиги шиәләри, һәтта заһири шиәләри дә олмамышлар.

кәс бу ишдән бојун гачырырдыса бојуну дәрһал вурулурду.¹

Нәгл олунур ки, Зијад ибни Әбиһ, Сә'д ибни Сәрәһ адлы бир шәхси ахтарырды ки, ону өлдүрсүн. Имам Һәсән әлејһиссалам Зијада бир мәктуб јазараг белә билдирди «Сә'д ибни Сәрәһ күнаһсыз мүсәлмандыр.»

Зијад ибни Әбиһ имам Һәсәнин(ә) чавабында јазды: «Мән ону ахыр ки, тапа чағам. Ону, (нә'узу биллаһ) сәнин фасиг атаны севдијинә көрә өлдүрәчәјәм.»²

Зијад ибни Әбиһин чинајәтләриндән бири дә бу иди ки, Сәмрәт ибни Чүндәби Куфә вә Бәсрәдә өзүнә чанишин тә'јин етмишди. Зијад ибни Әбиһ өлдүкдән сонра Мүавијә дә Сүмрәни Куфәнин һакимлијиндә сахлады. О күтләви гырғынлардан бириндә һәштад миндән артыг адамы ганына гәлтан етди.³

Һүчр ибни Әди вә онун јолдашлары, Малик Әждәр, Мәһәммәд ибни Әбубәкр, Әмр ибни Һәмиг вә саир кими көркәмли шәхсијјәтләр, ән ағыр ишкәнчәләрлә белә Мүавијәнин муздурларынын вә әл-алтыларынын тәрәфиндән шәһид едилди. Мүавијәнин амансыз вә гав ичән һөкүмәти елә бир тәрздә фәалијјәт көстәрирди ки, көстәриш верилмишди ки, Әмр ибни Һәмигин башыны зинданда олан һәјат јолдашы үчүн апарсынлар.⁴ Куфә вә онун әтраф мәнтәгәләринә һаким олан сијаси фәза о гәдәр иртича вәзијјәтиндә иди ки, чамаат һәтта өзүнүн ән

¹ «Муручу зәһәб», 2-чи чилд, сәһифә 69, ибни Әбил Һәдидин «нәһчүл беләғә»-јә јаздыгы шәрһ, 3-чү чилд, сәһифә 199, «Әл-гәдир», 11-чи чилд, сәһифә 32 вә 39.

² «Шәрһи нәһч Һәдиди», 4-чү чилд, сәһифә 720.

³ «Тарихи тәбәри», 6-чы чилд, сәһифә 132, «Камили ибни Әсир», 3-чү чилд, сәһифә 183.

⁴ «Әл-гәдир», 11-чи чилд, сәһифә 44.

јахын адамларындан белә хатирчәм дејилди. Чүнки, еһтимал верилирди ки, һәр бир шәхс Мүвијәнин часусу олсун.

Мәрһум Әллаһмә Әмини јазыр: «Зијад ибни Әбиһ Куфә чамаатыны таныјырды. Чүнки, о Әли әлејһиссаламын хилафәти дөврүндә онлардан бири иди. О шиәләри һәр јердә тапсајды, һәтта һәр һансы бир дашын вә ја кәсәјин алтында да көрсәјди ону тутуб әлләрини, ајагларыны кәсир, көзләрини чыхардырды. Сонра ону асыб вә ја сүркүнә көндәрир, јахуд да зиндана салырды. Шиә ады илә мәшһур олан бир кәс олсун белә Куфәдә галмамышды.¹

Сөзүн гисасы иш о јерә чатмышды ки, имам Һүсејн әлејһиссаламын дөврүндә Куфәдә 4-5 миндән артыг шиә галмамышды. Ибни Зијад да һакимијјтә кәлдикдән сонра һамысыны тутараг имам Һүсејнин(ә) Куфәјә кәлишиндән габаг һамысыны зиндана салды. Һәмин дөврдә шиәләрин сајы да мәһз о гәдәр иди ки, онлар да Језидин өлмүндән ибни Зијад Бәсрәјә кетдикдән сонра зинданын гапыларыны сындырдылар вә чөлә чыхдылар. Имам Һүсејн әлејһиссаламын ганынын интигамыны алмаг үчүн гијам етдиләр. Бу заман имам Һүсејн әлејһиссаламын шәһадәтә чатмасындан дөрд ил кечирди, һәлә Мухтарын гијамы башланмамышды. Онлар Сүлејман ибни Сүрәд Хүзаинин рәһбәрлији илә (онун дохсан үч јашы вар иди) Шам ордусу илә мұһарибәјә кетди, нәһајәт Сүлејман вә онун әтрафындакылар Шам ордусу илә апардыглары ағыр бир мұһарибәдә шәһид едилдиләр.

Әлламә Мамгани јазыр: «Имам Һүсен әлејһиссаламын Ирага кәлмәсиндән габаг, ибни Зијад шиәләрдән дөрд мин беш жүз нәфәрини зиндана салмышды. Онларын арасында Сүлејман ибни Сүрәд дә вар иди. Онлар гаранлыг гују зинданларында дөрд илдән артыг галдылар. Буна әсасән бә'зиләринин дедији вә ибни Әсирин нәгл етдији кими

¹ «Әл-гәдир», 11-чи чилд, сәһифә 28.

онлар чанларынын горхусундан имам Һүсејни һимајә етмәмәләри вә имам Һүсејн әлејһиссаламын шәһид олмасындан сонра төвбә едәрәк тәввабин ады илә мәшһур олан вә Сүлејманын рәһбәрлији илә гошун тәшкил едәрәк, әввәлки ишләрин әвәзини чыхмалары мәсәләси һеч чүр сәһиһ дејилдир.¹

Буна әсасән имам Һүсејн әлејһиссаламын гатилләри Куфә шиәләри дејил, әксинә имам Әли вә имам Һәсән әлејһәмәссәламын һөкумәт апаратындан ишдән чыхарылан мүнәфигләр, мүртәдләр вә хәваричдән ибарәт олмушлар.

98-Һәлакәт әјәси барәсиндә мубаһисә

ГЕЈД

Бәгәрә сурәсинин 195-чи әјәси, һәлакәт әјәси ады илә мәшһурдур. Орада дејилир:

¹ «Тәнгиһул мәгал», 2-чи чилд, сәһифә 63. Әкәр фәрз етсәк ки, онлары арасында шиә адлы бир нечә нәфәр галмыш олсајды, онлары да шиәнин һесабына јазмаг олмазды. Чүнки, белә олан һалда онлар зәиф иманлы, һәр һансы азачыг белә сијаси дүнја көрүшүнә малик олмајан шәхсләр олмушдур. Онлары чох асан јолла алдатмаг, горхутмаг, јахуд мал-дөвләт вермәклә имам Һүсејнин әлејһинә мүнәрибәјә көндәрмәк оларды. Лакин һаггы батилдән тамамилә ајырыб сечәнләр, күчлү сијаси дүнја көрүшүнә малик оланлар вә шиәләрин Куфәдә әксәријјәтини тәшкил едәнләр, һеч вахт һәтта бир нәфәр олсун белә имам Һүсејнлә(ә) мүнәрибәјә кетмәишдиләр. Буна әсасән һеч вахт демәк олмаз ки, шиәләр имам Һүсејни(ә) гәтлә јетирмиш, сонра пешман олараг «тәввабин» гурупуну тәшкил етмишдиләр. Тәбиидир ки, бу чүр јанлыш фикрләри тарихдә ислаһ етмәк лазымдыр вә тарихи тәрсинә чилвәләндирән һијләкәр әлләрин тарихә нүфуз етмәсинин гаршысыны алмаг лазымдыр.

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ
إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

«Аллаһ јолунда еһсан един вә өз әлләринизлә өзүнүзү һәләкәтә салмајын. Јахшы иш көрүн, Аллаһ јахшы иш саһибләрини севир.»

Инди бу ајә илә әлагәдар оlaraг бир мүәллимлә тәләбәнин арасында баш верән мубахисәјә диггәт јетирин:

Шакирд: Бу ајәдә гејд олунур ки, «өз әлләринизлә өзүнүзү һәләкәтә салмајын». Бу ајәјә әсасән инсанын чанынын тәһлүкәјә дүшдүјү гијамлар, инсана зәрәр-зијан јетирән нәһј-өз мүнкәр мәсәләләри ичра олунмамалыдыр. Чүнки, зәрәр вә зијан бир нөв һәләкәтдир вә инсан да өз әли илә өзүнү һәләкәтә салмамалыдыр. Бурада белә бир суал јараныр ки, көрәсән имам Һүсејн әлејһиссаламын гијамы, онун вә достларынын бәрабәр олмајан мүһарибәдә өлдүрүлмәси бу ајә илә нечә ујғун кәлир?

Мүәллим: Бу ајәнин әввәлине диггәт јетирмәклә мә'лум олур ки, о Аллаһ јолунда мал-дөвләтин инфаг едилиб, чәһад јолунда хәрчләнмәси илә әлагәдардыр. Мәгсәд будур ки, инфаг етмәмәклә, јахуд бу мәсәләдә һәддиндән артыг инфаг етмәклә өзүнүзү һәләкәтә салмајын. Башга сөзлә бу мәсәлә барәсиндә тәфрит вә ифратдан узаг олун.

Әддуррул Мәнсур тәфсириндә һәммин ајә һаггында гејд олунур ки, Әслан ибни Әби Имран белә нәгл едир: «Биз Гостәнфәнијјәдә (һал-һазыркы Истанбул шәһәри) идик. Әгәбә ибни Амир Мисирлиләрлә бирликдә иди, Фүзаләт ибни Үбејд исә Шам әһалиси илә бирликдә иди. Романын бөјүк сајлы бир гошуну мүсәлманларла мүһарибәјә кәлди. Биз дәрһал өз сыраларымызы мөһкәмләдиб онларла мүбаризәјә һазырлашдыг. Бу заман мүсәлманлардан бири өзүнү Рома ордусуна вурду. Елә бу вахт мүсәлманлардан бә'зиләри фәрјад едиб дедиләр: «Бу киши өз әлләри илә өзүнү һәләкәтә атды.»

Пејғәмбәри Әкрәмин(с) мәшһур сәһабәси олан Әбу Әјјуб Әнсари ајаға галхыб деди: «Еј чамаат! Сиз «бәлатул

губи әјдикум иләттәһлукәти» әјәсини өз тәрәфиниздән мүнәсиб олмајан тәрздә мә'на етмәјин. Бу әјә Әнсарлар барәсиндә назил олмушдур. Белә ки, Аллаһ-тәала өз динини галиб етдикдән, динин һимајәчиләри артдыгдан сонра бизим бә'зиләримиз Рәсули Әкрәмин(с) һүзуру олмадан кизли шәкилдә бир биримизә дејирдик: Бизим мал-дөвләтимиз һәдәрә кетди, Аллаһ исламы әзиз вә гүдрәтли етди, исламын һимајәчиләри артды. Әкәр өз мал-дөвләтимизи горујуб ислаһ етсәјдик онлар һәдәрә кетмәзди. Бу заман Аллаһ бизим биһудә, мәхфи сөзләримизи рәдд едәрәк јухардакы әјәни назил етди. Буна әсасән јухардакы әјәдә һәлакәтдә мәгсәд мал-дөвләтин сахланыб чиһад јолунда хәрчләнмәмәси нәзәрдә тутулур.¹

Шакирд: Бәлкә дә һәмин әјә мал-дөвләтин Аллаһ јолунда хәрчләнмәси мәгсәди дашыјыр. Лакин «вәлатулгу би әјдикум иләттәһлукәһ» (өз әлләринизлә өзүнүзү һәлакәтә атмајын) исламын үмүми бир ганунуну баша дүшмәк олар ки, һәр јердә риәјәт олунсун.

Мүәллим:Бунун ејби јохдур, лакин белә олан һалда бу гајданы белә тәфсир етмәк лазымдыр ки, «һәлакәт һесаб олунан һалларда өзүнүзү өз әлләринизлә һәлакәтә атмајын.» Беләки, јерсиз олараг, интиһар әмәлине әл атмаг, бир даһа мүһүм фајдасы олмајан ишләрә киришмәк нәзәрдә тутулсун.

Лакин һәр вахт «әһәм» вә «мүһүм» (мүәјјән нисбәтән әһәмијјәтә малик олан вә даһа мүһүм әһәмијјәт кәсб едән) гануну ирәли кәлдикдә чохлу фајдаларын әлдә едилмәси үчүн хәтәрли ишләр көрүлмәси лазым кәләрсә тәбиидир ки, бу ишләрә башламағын һеч бир ејби јохдур. Үстәлик бә'зи һалларда зәрури вә вачиб сајылып. Үмумијјәтлә Ислам һөкмләринин чохунда чиһад, нәһј-әз мүнкәр, Ислам өлкәсинин мүдафиәси вә саир кими ишләри көрмәк чох хәтәрли вә тәһлүкәлидир. Лакин бу

¹ «Тәфсири әл-мизан», 2-чи чилд, сәһифә 74.

хәтәрин чохлу сәадәтләри вә фираванлыгларә чатмаг үчүн бир васитә олдуғундан һәмин ишин көрүлмәси бәјәниләндир.

Даһа ашкар шәкилдә десәк һәлакәтин мә'насы вә инсанларын бәдбәхтлијә, сүгута уғрамаларына сәбәб олан хәтәрләрди. Лакин чиһад кими бә'зи тәһлүкәли ишләрин көрүлмәси чәмијјәтин сәадәтинә сәбәб оларса, бу өзү сүгут вә бәдбәхтлик дејил, сәадәт сајылыр.

Имам Һүсејн әлејһиссалам вә онун көмәкчиләринин мүгәддәс гијамына кәлдикдә исә һәмин мәсәлә орада да ејни илә тәкрар олунур. Беләки, онлар тәһлүкәли бир ишә әл атмышлар. Лакин онун чох парлаг, бүтүн әсрләрдә гијамәтә гәдәр парлајан нәтичәләри олмуш вә олачагдыр. Онларын бу иши бәдбәхтлик дејил, сәадәт вә хошбәхтлик васитәсидир. Демәли өзләринин әлләри илә өзләрини һәлакәтә атмаг сајылмајачагдыр.

Мисал үчүн әкәр бир шәхс мүәјјән хәтәрли бир иш көрүрсә, лакин о ишлә әлагәдар бир нечә нәфәр өлдүрүлүр. Минләрлә динар, мадди хәсарәт дәјир. Лакин онун әвәзиндә минләрлә нәфәр тәдричи өлүмдән вә азғынчылыгдан хилас олур вә он минләрлә динар әлә кәлир. Белә бир иш инсанын өзүнү һәлакәтә атмасыдырмы?

Әкәр әкинчи бир кисә дүјүнү баһа олмасы илә јанашы торпаға әкирсә онун да мүтабилиндә јетмиш гат артыг мәнсул әлдә едир. Бир кәс һәмин әкинчијә е'тираз едиб дејә биләрми ки, нә үчүн дүјү тохумларыны зај едиб торпаға басдырырсан?

Буна көрә дә Гур'ан бујурур:

وَلَوْ لَا دَفَعُ اللَّهُ النَّاسَ بَعْضُهُمْ فِي بَعْضٍ لَّفَسَدَتِ الْأَرْضُ:

«Әкәр Аллаһ чамаатын бә'зисини башга бә'зиси илә дәф етмәсәјди, јер үзүнү фитнә-фәсад бүрүјәрди.» «Бәгәрә» сурәси, ајә 251.

Шакирд: Сизин гәнаәтбәхш изаһларыныза көрә

тәшәккүр едирәм.

*99-Бир Зәрдүшт алими илә
мүсәлман алими арасында
шиәлијин нә үчүн Иранда кениш
јајылмасы барәсиндә мубаһисәси
баш вермишдир*

Зәрдүшт алими бунун әсасыны мүәјјән шәјләрдә көрүр, лакин мүсәлман алими ашағыдакы шәкилдә шиәлијин нә үчүн Иранда кениш јајылыдығыны бәјән едир: Шиәлијин Иранда јајылмасынын бир нечә әсас сәбәби вардыр. О чүмләдән:

1-Имам Һүсејн әлејһиссаламын гијамы вә онун сәмәрәләри Иранлыларын Бәни-Үмәјјәнин ејбәчәр һөкүмәтинә вә ону тә'сис едәнләрин зүлмләрини даһа јахшы танымаларына сәбәб олду вә онлара нифрәт һисси илә јанашыб Пејғәмбәр(с) Әһли-бејтинә доғру үз кәтирдиләр. Ганлы Кәрбәла фачиәси һаггы гәбул етмәк үчүн лајигли олан гәлбләрин һагга доғру, рисаләт ханиданына чәзб олунмасына доғру јүксәк рол ојнады.

2-Имам Садиг әлејһиссаламын бөјүк елми мәдәни һәрәкаты, онун дөрд мин нәфәрлик тәләбәдән ибарәт олан елми һөвзә тәшкил етмәси дикәр бир сәбәбләрдән бири иди ки, онларын һәр бири шиәлијин јајылмасында пүхтәләшмиш бир мүбәллиғ идиләр. Бу да Иранлыларын гәлбиндә шиәлијә мејл тохумларынын сәпилмәсинә сәбәб олмушдур. Буну да нәзәрә алмаг лазымдыр ки, Куфә Мәдаинин вә Бәсрәнин јахынлығында иди. Бу шәһәрләр дә Иранла сәрһәд олдуғуна көрә имам Садиг әлејһиссаламын шакирдләринин чоху Куфә әһалисиндән вә әтраф ментәгәләрдән идиләр. Онлар Куфә мәсчидиндә бир јерә јығышараг өз араларында фигһи, мәдәни, маариф мәсәләләринә башлајырдылар.

3-Гум шәһәри шиәләрин Ирагдан Мәдинәјә һичрәт етмәләри үчүн бөјүк бир мәркәз сајылырды. Бу да шиәлијин Иранда јажылыб мөһкәмләnmәсиндә бөјүк вә тә'сирли рола малик иди.

4-Имам Рза әлејһиссаламын Мәдинәдән Хорасана доғру һәрәкәт едәрәк орада мәдәни ингилаб јаратмасы, диқәр сәбәбләрдән иди. Нәзәрә алмағ лазымдыр ки, аббаси хәлифәләринин јединчиси олан Мә'мунун шиә олмасы вә имам Рза әлејһиссаламы сүннүләрин бөјүк алимләриндән тәшкил олунмуш елми мәчлисләрдә азад мубаһисә апармалары Иранлыларын шиәлијә доғру јөнәлмәсинин диқәр бир сәбәби олмушдур. Беләки, Нишапурда имам Рза әлејһиссалам Исламын әсасыны «силсиләту зәһәб» һәдиси әсасында бәјан едәркән ијирми мин нәфәр, башға рәвајәтә кәрә ијирми дөрд мин нәфәр о Һәзрәтин сөзләрини гәләмә алмышдыр.¹ (Бу һәдис товһид вә Әһли-бейтин имамларынын һәгиги имамәтинә дәләләт едир.)

Диггәт јетирмәк лазымдыр ки, о дөврдә савадсыз шәхсләр, савадлылардан гат-гат артыг иди. Бу һәдисин јазанлары ијирми дөрд мин нәфәрә чатдыгда тәбиидир ки, ади вә савадсыз чамаат ондан бир нечә гат артыг олачагдыр.

5-Имам өвладларынын вә Пејғәмбәр(с) Әһли-бейтинин гоһум әгрәбалары вә онларын шакирдләри имам Рза әлејһиссаламы көрмәк ешги илә Һичаздан Ирана кәләрәк Иранынын мүхтәлиф нөгтәләриндә мәскән салмышлар. Онларын чамаатла рабитә бәргәрар етмәси шиәлијин бу өлкәдә даһа кениш јажылмасына сәбәб олмушдур.

6-Иранда бөјүк шиә алимләринин, о чүмләдән шејх Кулејни, шејх Туси, шејх Сәдуг, шејх Муфид вә саир кими алимләрин Иранда мөвчуд олмасы да диқәр сәбәбләрдән биридир. Беләки, онларын һәр бири Ислам вә шиәлик үчүн бөјүк арха вә нүфузлу шәхсијјәтләр

¹ «Ә'јану шиә», јени чап, 2-чи чилд, сәһифә 18.

олмушдур.

Нәчәфи-Әшрәфдә мин иллик елмијә һөвзәсинин тәшкил олунмасы, бу елм мәркәзинин һәр бир әсрдә парлаг тә'сирләри, бөјүк алимләрин шиә мәрчәи тәглидләринин ардычыл дөврләрдә, һөвзә тәшкил етмәләри дә шиәлијин мөһкәмләnmәсиндә мүнһүм рол ојнамышдыр.

7-Һамысы шиәдән ибарәт олан Али-бујә сәлтәнәти һичрәтин 4-чү, 5-чи әсрләриндә шиәнин бүнөврәсинин мөһкәмләnmәсиндә мүнһүм сијаси вә әгидәви рол ојнамышдыр. Бу мәгсәдлә онларын истифадә етдикләри имканатлар чохлу тә'сирли фәјдалара малик олмушдур.

8-Әлламә Һиллинин васитәси илә онунчу һичри әсринин әввәлләриндә Иран падшаһы Султан Худабәндәнин шиәлији гәбул етмәси вә Иранда Чә'фәри мәзһәбинин дәвләт мәзһәби олмасы, шиәлијин Иранда даһа дәринләшиб мөһкәмләnmәсинә бир даһа көмәк етмишдир.

Һәмин әсрдә Әлламә Һиллинин тәшкил етдији елмијә һөвзәси, онун чохлу китаблары вә кениш тәблиғатларыны һеч вахт унутмаг олмаз. Беләки, бунларын өзү дә шиәлик тәфәккүрүнүн кенишләниб јажылмасында мүнһүм рол ојнамышдыр.

9-Онунчу, он биринчи һичри гәмәри әсриндә Иранда Сәфәви дәвләтинин јаранмасы вә Сәфәви падшаһларынын бу барәдә олан роллары һеч вахт унутула билмәз. Онлар бөјүк шиә алимләринин, о чүмләдән Әлламә Мәчлиси, шејх Бәһаи, МирдаMAT вә саирләрин көстәришләри әсасында Иранда шиәлијин тарихиндә дөнүш нөгтәси јаратмышлар.

Бу амилләрин һәр бири чох күчлү вә әсаслы бир сәбәб олмушдур ки, шиәлијин бүнөврәсини Иранда гојмуш вә онун өлкәнин һәр бир јеринә јажмышдыр.

Зәрдүшт алим: Шиәлијин Иранда јажылмасына харичи амилләр даһа чох тә'сир көстәрмишдир, ја дахили амилләр? Вә ја һәр икиси?

Мүсәлман алим: Демәк лазымдыр ки, һәр икиси тә'сир

көстәрмишдир. Чүнки, бир тәрәфдән Иранлынын руһијјәси, әдаләти, паклығы, сәдагәти, фәдакарлығы, әхлағи фәзиләтләри севирди. Дикәр тәрәфдән түҗанчы шаһларын гарәтләри, истисмарларындан чана кәлмишдиләр. Буна әсасән Иранлыларда һәм дахили амил вар иди, һәм дә харичи амилләр. Дикәр тәрәфдән харичи амил кими мә'сум, адил вә лајигли рәһбәрләрин кәтирдикләри күчлү дин дә тәкликдә шиәликдә көрүнмәкдә иди. Бу да Иранлыларын Чә'фәри мәзһәбинә јөнәлмәсинә сәбәб олурду.

Иранлылар там вә хиласкар бир аинин симасыны Әли әлејһиссаләм вә онун өвладларында көрүр, лакин онларын мүхалифләриндә бунун тамамилә әксинин мүшаһидә едирдиләр. Онларын гаршысында ики јол мөвчуд иди. Лакин онлар һәгиги Ислам олан Пејғәмбәр(с) ханиданынын динини сечдиләр. Онларын гәлби Ислам дининин башга сөzlә десәк шиәлијин гәбул едилмәси үчүн там һазырлығлы иди. Буна әсасән һәм дахили, һәм дә харичи амилләр әл-әлә верәрәк Иранлыларда јени илаһи дәјишиклик вүчуда кәтирмишдир. Онлар ән јахшы јолу, јә'ни шиәлик јолуну сечдиләр вә Исламдан ән јүксәк бәһрәләндиләр. Буна әсасән дә мәһз Пејғәмбәр(с) өз гејби елмләри әсасында бу һадисәдән хәбәр верәрәк бујурмушдур:

أَشْعَدُ الْعَجْمِ بِالْإِسْلَامِ أَهْلُ فَارِسٍ

«Гејри әрәб инсанларын ән сәадәтлиси вә хошбәхти Исламы гәбул етмәкдә Иранлылардыр.» «Кәнчүл-үммал» 34125-чи һәдис.

Јенә бујурур:

أَعْظَمُ النَّاسِ نَصِيبًا فِي الْإِسْلَامِ أَهْلُ فَارِسٍ

«Мүсәлманлар арасында исламдан ән чох бәһрәни

Иранлылар апармышлар.»¹

100-Гур'анын бә'зи ајәләри арасында заһири ихтилаф барәсиндә мубаһисә

Шакирд: Мән Гур'ан ајәләрини охужуб бә'зиләрини башгалары илә мугајисә етдикдә онларын арасында бир нөв ихтилаф көрүрәм. Бунун сәбәби нәдир? Мәкәр Аллаһын кәламында ихтилаф ола биләрми?

Мүәллим: Аллаһ кәламында һеч вахт ихтилаф јохдур. Ајәләрин арасында һеч бир тәзад көзә дәјмир. Беләки, Гур'анын «Ниса» сурәсинин 82-чи ајәсиндә бујрулур:

وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ
اِخْتِلَافًا كَثِيرًا:

«Әкәр Гур'ан Аллаһдан башгасы тәрәфиндән назил олсајды онда чохла ихтилаф тапардылар.»

Бу да Гур'анын һагг олмасынын ән әсаслы дәлилләриндән бириди ки, онун бүтөвлүјүндә һеч бир тәзад вә ихтилаф олмамалыдыр. Ихтилафын олмамасы да Гур'анын мө'чүзә олмасынын чанлы сүбутларындандыр вә көстәрир ки, Гур'ан бәшәр зәкасынын мәһсулу дејил, јалныз Аллаһ тәрәфиндән назил едилмишдир.

Шакирд: Онда нечә олур ки, мән бә'зән Гур'ан ајәләрини мугајисә едәндә һисс едирәм ки, санки онларын бә'зиләринин арасында ихтилаф вардыр?

Мүәллим: Сизин өз мугајисә етдијиниз ајәләрдән бир-икисини мәним үчүн гејд един ки, онун ихтилафлы олуб олмамасыны ајдынлашдыраг.

¹ Јенә орада, 34126-чы һәдис.

Шакирд: Мисал үчүн ики нүмунәни гејд едирәм:

1-Гур'анын бә'зи ајәләриндә инсанын мәгамы о гәдәр жүксәлдилир вә гијмәт верилир ки:

فَإِذَا سُوِيَتْهُ وَ نَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ
سَاجِدِينَ:

«Адәми нормал шәкилә салдыгдан, она руһ үфүрдүкдән сонра дејилди она сәчдә един. («Сад» сурәси, ајә 72, «Ҳичр» сурәси, ајә 29)

Лакин Гур'анын бә'зи ајәләриндә инсанын мәгамы о гәдәр алчага ендирилмишдир ки, һәтта һејванлар вә ја һејванлардан да алчаг һесаб едилмишдир. Ә'раф сурәсинин 179-чу ајәсиндә бујрулур:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنَّ وَالْإِنْسِ
لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا
يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَئِكَ
كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ

«Шүбһәсиз чинләрдән вә инсанлардан чохуну чәһәннәм үчүн јаратдыг. Онларын гәлбләри (ағыллары) вардыр, лакин онунла дәрк етмирләр, көзләри вардыр, лакин онунла көрмүрләр, гулағлары вардыр, лакин онунла ешитмирләр. Онлар һејванлар кими, јахуд онлардан да азғындырлар вә онлар гафилләрдир.»

Мүәллим: Бу ики ајәнин арасында һеч бир ихтилаф мөвчуд дејил, әксинә бу икиси инсанлары ики дәстәјә бөлмүшдүр: Јахшылар вә писләр. Јахшылар Аллаһ дәркаһында о гәдәр жүксәк мәгама маликдирләр ки, мәләкләр тәрәфиндән сәчдә олунурлар. Аллаһ өз мәләкләринә фәрман верир ки, онларын варлығына көрә шүкр сәчдәси јеринә јетирсинләр. Лакин пис инсанлар о гәдәр алчаг мәгамдадырлар ки, һејванлардан да ашағы сәвијјәдәдирләр. Чүнки, әгл кими гијмәтли бир көвһәрә малик олмаларына бахмајараг, һејван јолуну кечмишләр.

Буна әсасән әввәлки ајәдә инсана жүксәк дәјәр

верилмәси онун мүсбәт јөнләри, али инсани исте'дадлары илә әлагәдардыр ки, бу да дәјәрләрин кәсб олунмасына сәбәб олур. Лакин икинчи әјә инсанын мәнфи јөнләри илә әлагәдардыр. Онун ихтијарында чохлу исте'дадларын тәкамүлү үчүн шәраитин олмасына бахмајарағ, һејвани гәризәләринин әсири олурлар.

Шакирд: Сизин гәнаәтбәхш бәјанларыныза көрә тәшәккүр едирәм. Ичазә версәниз икинчи нүмунәни дејим.

Мүәллим: Бујурун, азадсыныз.

Шакирд: 2-«Ниса» сурәсинин 3-чү әјәсиндә бујрулур:

فَانْكُحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَ
ثَلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً...

«Пак гадынларла издивач един. 2, 3, 4 арвад алын. (Амма) әкәр чохлу гадынлар барәсиндә әдаләтә риәјәт едә билмәјәчәјинизи горхурсунузса, јалныз бир арвадла гәнаәтләнин.»

Бу әјәјә әсасән исламда дөрдә гәдәр арвад алмаға, әдаләтә риәјәт етмәк шәрти илә ичазә верилир.

Лакин һәммин сурәнин 129-чу әјәсиндә бујрулур:

وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ
حَرَضْتُمْ

«Һеч вахт өз гадынларынызын арасында әдаләтә риәәт едә билмәзсиниз, нә гәдәр сәј етсәниз дә белә.»

Нәтичә алырыг ки, биринчи әјәјә әсасән чох арвад алмағ чаиздир, бу шәртлә ки, әдаләтә риәјәт едилсин. Лакин икинчи әјәјә әсасән һәјат јолдашлары арасында әдаләтә риәјәт етмәк мүмкүн олмадығындан бирдән артыг арвад алмағ чаиз дејилдир. Беләликлә бу ики әјә арасында бир нөв тәзад көрүнмәкдәдир.

Мүәллим: Бу мәсәлә имам Садиг әлејһиссаламын тәрәфиндән ибни Әбил Овча кими Аллаһы инкар едән шәхс тәрәфиндән ирәли сүрүлмүш, имам Садиг әлејһиссаламын шакирдләриндән бири олан Ёишам ибни

Һәкәм о Һәзрәтдән чавабы өйрәнәрәк бәјән етмиш вә о шәхс гане олмушдур.¹ О чаваб бундан ибарәтдир:

Биринчи ајәдәки әдаләт инсанын һәјат јолдашлары илә рәфтары, һәрәкәт тәрзи вә һүтуглары барәсиндәдир. Лакин икинчи ајәдәки әдаләт инсанын гәлби мејилләри вә мәһәббәти илә әлагәдар олан әдаләтдир. Буна әсасән ајәләрин арасында һеч бир тәзад јохдур. Әкәр бир шәхс һәјат јолдашлары илә әлагәдар олараг рәфтар вә әмәлләриндә әдаләтә риәјәт етсә, амма гәлби мәһәббәтләрдә әдаләтә риәјәт едә билмәсә бир нечә арвад (дөрдә гәдәр) ала биләр.

Тәләбә: Нә үчүн бу ајәнин һәр бириндә әдаләти бир мә'наја көрә көтүрмәлијик. Һалбуки, әдаләтин бир мә'насы вардыр?

Мүәллим: Әдәбијјат нәзәриндән әкәр чүмләдә мүәјјән бир шаһид оларса, кәлмәнин мәчази мә'насыны көтүрмәк олар. Бәһс олунан ики ајәдә ајдын ашкар дәлиләр вардыр ки, биринчи ајәдәки әдаләт дедикдә мәгсәд әмәл вә рәфтарларда олан әдаләтдир. Бу да ајәнин заһириндән дүшүнүлүр. Лакин икинчи ајә онун ардынча бујурур ки:

فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَذَرُوهَا كَالْمُغْلَقَةِ :

«Бүтүн мејл вә мәһәббәтләринизи бир һәјат јолдашына доғру јөнәлтмәјин ки, белә олан һалда о бириләр вәзифәсиз, тәклифсиз галалар.»

Бу чүмләдән баша дүшүлүр ки, әдаләтин риәјәт олунмасына гүдрәтин чатмамасы, јалныз гәлби мәһәббәтләрлә әлагәдардыр вә һәјат јолдашларынын һүтугуна риәјәт етмәк онларла көзәл давранмагла һеч бир рабитәси јохдур.

Буна әсасән бу ики ајә арасында һеч бир тәзад јохдур.

Шакирд: Сизин мәнтиги вә гане едиңи чавабларыныза көрә тәшәккүр едирәм.

¹ «Тәфсири бурһан», 1-чи чилд, сәһифә 220.

*101-Имам Заман әлејһиссәламын
үч жүз он үч көмәкчиси барәсиндә
мүбаһисә*

ГЕЈД:

Имам Заман Һәзрәт Мәһди әлејһиссаламла әлагәдар нәгл олунаң рәвајәтләрдә, мүхтәлиф ибарәләрлә нәгл олунамасына бахмајараг һамысы зүһурун әввәлиндә, о һәзрәтин көмәкчиләринин үч жүз он үч нәфәр олдуғу вә Кә'бә јанында о һәзрәтин һүзуруна чатдығлары гејд олуңур. Имам Заман әлејһиссалам онларын сајынын дүзәлмәсини көзләјир. Онлар Һәзрәтлә беј'әт едән илк шәхсләр олачағлар. Имам заман әлејһиссалам гијамы башлајаркән, мәрһәлә-мәрһәлә ирәли кедәчәк. О үч жүз он үч нәфәр Һәзрәтин бајрагчылары вә онун тәрәфиндән јер үзәриндә башдан-баша тә'јин олуңмуш һакимләр олачағдыр.

Инди бир Ислами мүһәггиглә бир шәхсин арасында бу мәсәлә илә әлагәдар олан мүбаһисәни дигтәтинизә чатдырыр.

Ахтарыш апаран: Лүтфән имам Заман әлејһиссаламын үч жүз он үч нәфәрдән ибарәт олан көмәкчиләри барәсиндә һәдиси нәгл един.

Мүһәггиг: Бу һәдис мүхтәлиф ибарәләрлә нәгл олуңмушдур. Вә бир дејил, әксинә онларла рәвајәт вардыр ки, һамысы о Һәзрәтин көмәкчиләринин үч жүз он үч нәфәр олдуғуну чатдырыр. Беләки, бу һәдисләрдә мә'нәви тәватүр иддиасы да едилмишдир. Јә'ни имам Заман әлејһиссаламын вәфалы достларындан үч жүз он үч нәфәрин о Һәзрәтә гошулмасы барәсиндәки һәдис о гәдәр нәгл олуңмушдур ки, инсан онун дүзкүн олмасына јәгин едир вә белә бир нәтичәјә чатыр ки, һәр һансы шәхсләрин јалан үзәриндән бир-бири илә сөвдәләшәрәк белә һәдис нәгл етмәси гејри мүмкүндүр.

Ахтарышчы: Мәснәвинин дедијинә көрә:

Аби дәрја ра кәр нәтәван кешид

Пәс бе гәдре тешнеки бәјәд чешид

(Јә'ни дәрјанын сујунун һамысын чәкмәк мүмкүн олмаса да, сусузлут гәдәриндә ичмәк لازمдыр.)

Нүмунә үчүн бу үч жүз он үч нәфәр барәсиндә нәгл олунан һәдисләрдән икисини мәним үчүн бәјан един.

Мүһәггиг: «Һуд» сурәсинин 80-чы әјәсинин тәфсириндә, Һәзрәти Лутун өз инадкар вә бәдәмәл гөвмүнә дедији:

لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً أَوْ آوَى إِلَىٰ رُكْنٍ شَدِيدٍ

«Еј каш, сизин мүтабилиниздә мәним гүдрәтим олсајды, јахуд мөһкәм бир архам олсајды (онда сизинлә нечә рәфтар етмәк олдуғуну јахшы биләрдим)» әјәси барәсиндә имам Садиг әлејһиссалам бујурур: Јухардакы әјәдә гүввә сөзүндән мәгсәд һәзрәти Гаим, «рүкнү шәдид» (мөһкәм архалар) исә о һәзрәтин үч жүз он үч нәфәр сәһабәсидир.¹

Рәвәјәтләрдә гејд олунур ки, имам Багир әлејһиссалам белә бујурур:

لَكَانِي أَنْظُرُ إِلَيْهِمْ مُضَعَّدِينَ مِنْ نَجْفِ الْكُوفَةِ
ثَلَاثَ مِائَةٍ وَ يَضَعُهُ عَشْرَ رَجُلًا كَانَ قُلُوبُهُمْ زَبَرُ
الْحَدِيدِ...

«Санки, о һәзрәтин үч жүз он үч нәфәр көмәкчисини көрүрәм ки, Куфәнин Нәчәф шәһәриндән јухары галхырлар, санки, онларын гәлбләри (мөһкәмлик

¹ «Тәфсири бурһан», 2-чи чилд, сәһифә 228, «Исбатул һуда», 7-чи чилд, сәһифә 100.

бахымындан) полад парчаларыдыр.¹

Ахтарыш апаран: Јер үзәриндә мөкәр индијә гәдәр нәфәр о Һәзрәтин лајигли көмәкчиләриндән олан үч јүз он үч нәфәр тапылмамышдырмы ки, о Һәзрәтә гошулсунлар вә зүһур мәсәләси баш вериб, инсанлары хилас етсин?

Мүһәггиг: Рәвајәтләрә ујғун олараг бу үч јүз он үч нәфәрин сәчијјәви хусусијјәтләри вардыр ки, онлара диггәт јетирмәклә һәлә дә дүнјанын бу иш үчүн ләјагәт тапмадығы вә белә шәхсләри јетирмәдији мә'лум олур.

Ахтарышчы: О һансы хусусијјәтләрдир?

Мүһәггиг: Имам Сәччад әлејһиссаламдан нәгл олунан һәдисдә бујурулур ки: Имам Мәһди әлејһиссалам Мәккәдә топланмыш чохлу инсанлар гаршысында өзүнү тәгдим едәркән, чамааты онлара гошулмаға дә'вәт едиб чағыраркән, бә'зиләри гијам едәрәк Һәзрәти гәтлә јетирмәк истәјәрләр.

فَيَقُومُ ثَلَاثَمِائَةً وَ نِيفَ فَيَمْنَعُونَهُ مِنْهُ :

«Үч јүздән чох олан инсанлар ајаға галхараг о Һәзрәти мүхалифләрин јетирә биләчәји хәсарәтдән һифс едәрләр вә онларын гаршысыны аларлар.»²

Чохлу рәвајәтләрдә онларын хусусијјәтләри белә нәгл олунур:

... يَجْمَعُهُمُ اللَّهُ يَمَكَّةَ قَزْعًا قَزْعًا الْخَرِيفَ :

«Аллаһ онлары Мәккәдә бир јерә јығачаг. Санки, тез бир заманда бир јерә јығышан булуд парчалары кими.»³

¹ «Биһар», 52-чи чилд, сәһифә 343.

² «Биһарул әнвар», 52-чи чилд, сәһифә 306.

³ «Ә'јану шиә», јени чап, 2-чи чилд, сәһифә 84.

(Јә'ни онлар о гәдәр сүрәтлә, јүксәк имканатларла һәрәкәт едәрәк өзләрини Мәккәдә һазыр едәчәкләр).

Имам Садиг әлејһиссалам бујурур:

وَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى الْقَائِمِ عَلَى مِنْبَرِ
الْكُوفَةِ، وَ حَوْلَهُ أَصْحَابُهُ ثَلَاثُمِائَةٍ وَ ثَلَاثَ عَشَرَ
رَجُلًا عِدَّةَ أَهْلِ بَذْر، وَ هُمْ أَصْحَابُ الْأَلْوِيَةِ وَ هُمْ
حُكَّامُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ عَلَى خَلْقِهِ...

«Санки, имам Гаим әлејһиссаламы Куфәдә минбәр үзәриндә көрүрәм ки, онун үч јүз он үч нәфәр көмәкчиси (хүсуси көмәкчиләр) Бәдр мұһарибәсиндән мүсәлманларын сајы гәдәр-онун әтрафыны алмышлар. Бу көмәкчиләр јер үзәриндә Аллаһ тәрәфиндән сечилмиш бајрагдарлар вә һакимләрдир.»¹

Бу һәдисләрә әсасән үч јүз он үч нәфәр елм, камал шүчаәт вә саир ислами дәјәрләр бахымындан елә бир мәртәбәдә олмалыдырлар ки, әкәр јер үзүнү үч јүз он үч јерә бөлсәләр, һәр бири лајигинчә һәмин јерә рәһбәрлик едә билсинләр. Бә'зи бөјүк устадларын тә'бири илә десәк, мәрһум имам Хумейни кими үч јүз он үч нәфәр лазымдыр ки, һәр бири Иран кими бир дәвләтин идарәсини өһдәсинә алсынлар. Һәмин үч јүз он үч нәфәр өз мә'нәви нүфузлары вә имканатлары илә Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын дүнјәви һөкүмәтинин әјаләтләринә һакимијјәт етмәји өһдәләринә ала билмәлидирләр.

Ахтарышчы: Мән инди баша дүшдүм ки, доғрудан да бу хүсусијјәтдә олан үч јүз он үч нәфәр дүнјанын үзәриндә һәлә дә мөвчудә кәлмәмишдир. Мүхтәлиф сәвијјәләрдә даһа кениш мигјаслы вә дәрин шәраитләр јарадылмалыдыр ки, дүнја Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын зүһуру үчүн һазырлашсын. Белә ки, Пејгәмбәр(с) дә өз мүгәддәс һәдәфләринин ирәли апарылмасында һушјар, сијасәтчи, шүчаәтли вә саир

¹ «Биһарул әнвар», 52-чи чилд, сәһифә 326.

кими хусусијјәтли көмәкчиләрә еһтијач дујурду. Еләчә дә имам Заман әлејһиссалам белә көмәкчиләрә малик олмалыдыр. Мән о үч јүз он үч нәфәрин башга хусусијјәтләрини дә ешитмәк истәрдим.

Мүһәггиг: «Бәгәр» сурәсинин 148-чи әјәсиндә бујрулур:

أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ كُُمُ اللَّهُ جَمِيعًا :

«Һәр јердә олсаныз Аллаһ сизи бир јерә топлајачагдыр.»

Имам Садиг әлејһиссалам бу әјәдән сонра бујурду: «Мәгсәд имам Гаим әлејһиссаламын көмәкчиләридир ки, сајы үч јүз он үч нәфәрдир. Аллаһа анд олсун үммәти-мә'дуда мәһз онлардыр. Аллаһа анд олсун онларын һамысы бир саат әрзиндә бир јерә јығышар, күчлү күләкләр нәтичәсиндә дәрһал бир јерә јығышыб вә ја дағылан булуд парчаларына бәнзәјәрләр.»¹

Онларын хусусијјәтләриндән бири дә будур ки, ән узаг өлкә вә шәһәрләрдән белә кәлиб Мәккәјә дахил оларлар.² Имам Мәһди әлејһиссалам Зитувада (Мәккәнин бир фәрсәхлијиндәдир) о үч јүз он үч нәфәрин интизарыны чәкәрәк дајаначагдыр ки, онлар кәлсинләр, онларла бирликдә Кә'бәјә дахил олсун,³ онлар имам Мәһди әлејһиссалам илә бејәт едән илк инсанлардыр.⁴

Онлар Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын јанында оларкән ән јүксәк гејби имададлардан јарагланачаглар, Аллаһын лүтф-нәзәри имам Мәһди әлејһиссалам вә

¹ «Нуру сәгәлејн», 1-чи чилд, сәһифә 139.

² «Исбатулд һуда», 7-чи чилд, сәһифә 176.

³ «Јенә орада», сәһифә 92.

⁴ «Биһарул әнвар», 52-чи чилд, сәһифә 316.

онларын үзәриндәдир. Беләки, имам Сәччад әлејһиссалам бујурур: «Санки, сизин саһибиниз (Һәзрәти Мәһди әлејһиссалам) көрүрәм ки, үч јүздән бир аз чох адамла Куфәнин архасында Нәчәфә мүшәррәф олмушдур, Чәбраил онун сағ тәрәфиндә, Микаил сол тәрәфиндә, Исрафил исә арха тәрәфиндәдир. О Ислам Пејгәмбәринин(с) бајрағыны галдырмышдыр. О бајраға мүхалифләрдән олан гуруплардан һәр биринә тәрәф әјсә һамысыны Аллаһ тәләф едәчәкдир.¹

Ахтарышчы: Нә үчүн Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын көмәкчиләри барәсиндә һәмишә кишиләрдән сөһбәт ачылыр, мәкәр гадынларын бу барәдә һеч бир ролу јохдур?

Мүһәггиг: Даһа чох кишиләрдән сөһбәт ачылмағынын сәбәби будур ки, гијамын әввәлиндә әсас чиһад, мүһарибә, мүдафиә мәсәләләри ирәли чәкилир. тәбиидир кишиләр бу мејданларда иштирак едәчәкләр. Лакин гадынлара кәлдикдә исә онлар арха чәһһәдә чалышараг Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын көмәкчиләрини һимајә едәчәкләр.

Бә'зи рәвајәтләрдә Һәзрәт Мәһди әлејһиссаламын үч јүз он үч нәфәрдән ибарәт көмәкчиләри барәсиндә сөһбәт едиләркән гадынларын иштирак етмәси дә ирәли чәкилир. Имам Багир әлејһиссалам бујурур:

...وَيَجِيئُ وَاللّٰهُ ثَلَاثَ مِائَةٍ وَ يَضَعُ عَشَرَ رَجُلًا
فِيْهِمْ خَمْسُونَ امْرَاَةً يَجْتَمِعُونَ بِمَكَّةَ عَلَى غَيْرِ
مِيْعَادٍ قَرَعًا كَقَرَعِ الْخَرِيْفِ

«Аллаһа анд олсун үч јүздән артыг адам кәлир, онларын арасында әлли нәфәр гадын вардыр. Онлар Мәккәдә бир јерә јығышачаглар вә һеч дә әввәлдән онлара вә'дә верилмәмишдир. Онларын кәлишләри пајыз

¹ «Исбатул һүда», 7-чи чилд, сәһифә 113, Ә'јану шиә, јени чап, 2-чи чилд, сәһифә 82.

булудларынын кәлишинә бәнзәјир (ки, сүр'әтли һәрәкәт едәрәк о мәркәздә бир јерә јығылачаглар).»¹

Мүфәззәлдән белә нәгл олунур: «Имам Садиг әлејһиссалам бујурур: Он үч гадын Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын көмәкчиләриндәндир.

Сорушдум: Бу гадынлар нә мәгсәдлә Һәзрәти Мәһдинин јанында олачаглар?

Бујурду: Онлар јаралылар тибби јардым көстәрәчәк, мүһарибә хәстәләринә тибби хидмәт едәчәкләр. Нечә ки, Пејғәмбәрин(с) дөврүндә о Һәзрәтлә кәлән гадынлар мүһарибәдә бу ишләри өһдәләринә алырдылар.»²

Ахтарышчы: Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын дүнјәви гијамына диггәт јетирмәклә бу гәдәр сәјдә олан гадын вә киши чох аз дејилми?

Мүһәггиг: Бу көмәкчиләр ишин әввәлиндә Һәзрәти Мәһди әлејһиссалама говушачаглар. Лакин сонра күнбә-күн вә мәрһәлә-мәрһәлә онларын сәјы артачагдыр.

Ајдын десәк: Бу шәхсләр о Һәзрәтин хусуси көмәкчиләри олуб, дүнјәви һөкүмәтин әсл мәркәзини гәраркаһыны тәшкил едәчәкләр. Рәвајәтдә белә гејд олунур: «Үч јүз алтымыш камил илаһи киши Һәчәрүл-Әсвәдлә Ибраһимин(ә) мәғамы арасында имам Гаим әлејһиссалама бејәт едәчәкләр. Онлар о Һәзрәтин вәзирләридир ки, дүнјәви өлкәнин ағыр мә'сулијјәтләрини өһдәләринә алыб идарә едәчәкләр.»

Һәмчинин бујурур: «Романын фәтһ олунуб азад едилмәсиндә Һәзрәти Мәһди әлејһиссаламын көмәкчиләриндән јетмиш мин нәфәр тәкбир едәрәк иштирак едәчәкләр: Биринчи тәкбирләриндә Романын үчдә бири, икинчи тәкбирләриндә дијәр үчдә бири,

¹ «Биһар», 52-чи чилд, сәһифә 233, «Ә'јану шиә», јени чап, 2-чи чилд, сәһифә 84.

² «Исбатул һүда», 7-чи чилд, сәһифә 150 вә 171.

үчүнчү тәкбирләриндә исә һамысы азад олуначагдыр.»¹

Башга бир һәдисдә имам Багир әлејһиссалам бујурур: «Куфә әһлиндән олан јетмиш мин нәфәр, халис вә доғручу инсан, имам Мәһди әлејһиссаламы һимајә етмәјә галхачаглар.»²

Бу мәсәләнин тәкмилләшдирилмәси вә китабын јекун фәсли ады илә бу бөлмәни зинәтләндирән бир нечә һәдисә дигрәт јетирин:

1-Имам Садиг әлејһиссалам бујурур:

إِنَّ الْقَائِمَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِ يُنَادِي بِاسْمِهِ
لَيْلَةَ ثَلَاثٍ وَ عَشْرِينَ، وَ يَقُومُ يَوْمَ غَاشُورٍ يَوْمَ
قُتِلَ فِيهِ الْحُسَيْنُ (ع)

Һәгигәтән Һәзрәти Гаим (Аллаһын салам вә рәһмәти она олсун) Рамазан ајынын ијирми үчүндә онун адына нида олунар вә Ашура күнүндә, имам Һүсејн әлејһиссаламын шәһид олдуғу күндә гијам едәр.³

2-Имам Сәччад әлејһиссалам бујурур:

إِذَا قَامَ قَائِمُنَا أَذْهَبَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ عَنْ
شَيْعَتِنَا الْغَاةَ، وَ جَعَلَ قُلُوبَهُمْ كَزُبْرِ الْحَدِيدِ
وَ جَعَلَ قُوَّةَ الرَّجُلِ مِنْهُمْ قُوَّةَ أَرْبَعِينَ رَجُلًا وَ
يَكُونُونَ حُكَّامَ الْأَرْضِ وَ سَنَامَهَا

¹ «Мәчалису сәнијјәһ» (сејјид Мөсүн Чәбәл Амили), 5-чи чилд, сәһифә 711, 723, 724.

² «Биһарул Әнвар», 52-чи чилд, сәһифә 390.

³ «Иршад Муфид», сәһифә 341, «Биһар», 52-чи чилд, сәһифә 290.

«Бизим Гаимимиз гијам едәндә, Аллаһ бизим шиәләримиздән һәр нөв бәлалары вә вәһшәти арадан галдырар, онларын гәлбләрини полад кими мөһкәмләдәр, Онлардан бир нәфәрин гүввәси гырх нәфәрә бәрабәр олар. Онлар дүңянын һәр јеринин һакимләри вә сәрвәрләри оларлар.»¹

Имам Багир әлејһиссалам бујурур:

فَإِذَا وَقَعَ أَمْرُنَا وَ خَرَجَ مَهْدِيُنَا، كَانَ أَحَدُهُمْ
أَجْرَى مِنَ السَّيِّئِ، وَ أَمْضَى مِنَ السَّيِّئِ، وَ يَطَأُ
عَدُوَّنَا بِقَدَمَيْهِ وَ يَقْتُلُهُ بِكَفَيْهِ

«Бизим әмримиз чәрәјана дүшәндә, Һәзрәти Мәһди әлејһиссалам зүһур едәндә, шиәләримиздән һәр бири ширдән шүчаәтли, низәдән кәсәрли олар. Дүшмәни тарүмар едәрәк әллә, дырнагла онлары өлдүрәрләр.»²

4-Имам Садиг әлејһиссалам бујурур:

لَتَعِدَنَّ أَحَدَكُمْ لِيُخْرُجَ الْقَائِمُ وَ لَوْ سَهْمًا

«Һөкмән сизләрдән һәр бири Һәзрәти Гаим әлејһиссаламын гијамы үчүн һәтта бир охла олса белә һазырлашын.»³

5-О һәзрәт јенә бујурур:

يَذِلُّ لَهُ كُلُّ صَغْبٍ:

«Бүтүн чәтинликләр вә мүшкүлләр имам Гаим

¹ «Биһарул әнвар», 52-чи чилд, сәһифә 317.

² «Исбатул һуда», 7-чи чилд, сәһифә 113.

³ «Ғејбәту нә'мани», сәһифә 172.

әлејһиссаламын ғаршысында тәслим вә рам олачагдыр.»¹

وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

Вәлһәмду лиллаһи рәббил әләмин.

Сон

¹ «Биһар», 52-чи чилд, сәһифә 283.

Мүндәрәчат

Мүгәддимә:	5
Исламда елми мубаһисәләр вә онун, һәдәфләрин ирәли апарылмасындакы ролу.....	5
Биринчи һиссә:	15
Пејғәмбәри Әкрәм(с) вә имамларын вә онларын шакирдләринин елми мубаһисәләриндән нүмунәләр.....	15
1-Беш группун Пејғәмбәри Әкрәмлә(с) елми мубаһисәси....	16
2-Пејғәмбәрин(с) Гүрејш башчылары илә елми мубаһисәси.....	
3-Пејғәмбәрин(с), јәһудиләрин бөјүк алимләри вә руһаниләри илә мубаһисәси.....	46
4-Гибләнин дәјишдирилмәси барәсиндә јәһудиләрин пејғәмбәрлә(с) мубаһисәси.....	52
5-Гур'ан барәсиндә бир ирад вә онун чавабы.....	57
6-Ијирми дөрд нәфәр мұнафигин һижләкәрлик планлары вә Пејғәмбәрин(с) онларла мубаһисәси	58
7-Нәчран нүмајәндәләринин Пејғәмбәрлә(с) мубаһисәси..	65
8-Имам Әли ибни Әбу Талиб әлејһиссәләмын Мүавијә илә јазылы мубаһисәси.....	75
9-Имам Әли әлејһиссәләмын өз һаггыны мұдафиә едәркән мубаһисәси.....	77
10-Мүавијәнин сијаси һижләкәрлијинә чаваб.....	79
11-Имам Сәччад әлејһиссәләмын гоча киши илә мубаһисәси вә ону хилас етмәси.....	80
12-Аллаһы инкар едәнин имам Садиг әлејһиссәләмла мубаһисәдән сонра мүсәлман олмасы.....	82
13-Ибни Әбил Овчанын сәркәрдан галмасы.....	86
14-Үчүнчү күндәки мубаһисәләр.....	88
15-Ибни Әбил Овчанын көзләнилмәз өлүмү.....	90
16-Әбдуллаһ Дәјсанинин Ёишамла мубаһисәси нәтичәсиндә мүсәлман олмасы.....	91

17-Имамын ики Аллаһа пәрәстиш едәнләре чавабы.....	94
18-Имам Садиг әлејһиссәламын Мәнсурун јанында Әбу Һәнифә илә мүбаһисәси.....	95
19-Ааллаһлыг иддиасы едән шәхси ачиз гојан мүбаһисә.....	97
20-Бу чавабы һичаздан кәтирмисә.....	97
21-Имам Садиг әлејһиссәламын шакирдләринин шамлы алимлә мүбаһисәләри.....	99
22-Һишамын шамлы кишијә тутарлы дәлилләри.....	101
23-Мәсиһи Часәлигин имам Казим әлејһиссәламын јанында мүсәлман олмасы.....	106
24-Әбу Јусифин имам Казим әлејһиссәламын һүзурунда ачиз галмасы.....	110
25-Имам Казим әлејһиссәламын Һарунла мүбаһисәси.....	112
26-Имам Рза әлејһиссәламын Әбу Гүррә илә мүбаһисәси.....	111
27-Имам Рза әлејһиссәламын Аллаһы инкар едәнләрлә мүбаһисәси.....	118
28-Мәшијјәт вә ирадәнин мә'насы.....	120
29-Мә'мунун, имам Чавад әлејһиссәламын мәгамы барәсиндә Бәни-Аббасла мүбаһисәси.....	121
30-Ираг философуну там дәјишдирән бир мүбаһисә.....	125
2-чи бөлмә.....	128
Исламын бөјүк алимләри вә шәхсијјәтләринин мүхтәиф группарла олан мүбаһисәләри.....	128
31-Бир һушјар гадынын Сибт ибни Чози илә мүбаһисәси.....	12
32-Үч ирада бир зәрбә илә чаваб.....	131
33-Бәһлулун вәзирә мараглы чавабы.....	132
34-Рүкнү-шиәнин чәбр мәзнәбинин мүәллими илә мүбаһисәси.....	133
35-Ширин Фәззалын Әбу Һәнифә илә мүбаһисәси.....	135
36-Бир шүчаәтли гадынын Һәччачын мүгабилиндә гәтијјәтли мүбаһисәси.....	138
37-Танынмаз бир һушјар шәхсин Әбул Һүзејл илә мүбаһисәси.....	143
38-Мә'мунун алимләрлә мүбаһисәси.....	148
39-Әбу дүлфүн оғлунун Пејғәмбәрин(с) сөзүнә ирады гаршысындакы чавабы.....	149
40-Гејрәтли бир чаванын Әбу Һүрејријә кәскин чавабы.....	151

41-Јерсиз төһмәтләрин дәф едилмәси	152
42-Вәһһаби алиминин дәлил гаршысында сүкуту	154
43-Мәрчәји тәглидләрдән биринин, Сәуди мә'мурлары илә мубаһисәси	159
44-Мәсиһи илә мараглы мубаһисә	162
45-Әли ибни Мејсәмин Аллаһы инкар едәнлә мубаһисәси	164
46-Әли ибни Мејсәмин Әбул-Һүзејл илә мубаһисәси	164
47-Өмәр ибни Әбдүл-Әзизин имам Әли әлејһиссәләмын үстүнлүјүнү е'лан етмәси	166
48-Шејх Бәһаинин, мұхалифи мәнкум етмәкдә, гәрибә мубаһисәси	168
49-Әлламә Һиллинин сејјид Мосили илә мубаһисәси	170
50-Шиә алиминин, әмри-бемә'руф гурупунун рәиси илә мубаһисәси	172
51-Әлламә Әмининин гәнаәтбәхш чавабы	173
52-Мөһүрә вә ја даша сәчдә етмәк ширкдирми?	175
53-Шиә алиминин әмри-бемә'руф гурупунун рәиси илә мубаһисәси	180
54-Фатимә әләјһа-саламын мәзлумијјәти	183
55-Мөһүрә вә имам Һүсејн әлејһиссәләмын түрбәтиндән дүзәлдилән мөһүрә сәчдә етмәк барәсиндә мубаһисә	186
56-Әкәр Пејғәмбәрдән(с) сонра бир пејғәмбәр кәлсәјди ким оларды	192
57-Мүт'әнин (мүвәтгәти издивачын) чаиз олмасы барәсиндә мубаһисә	194
58-Мәсиһи алиминин шиә алими илә мубаһисәси	196
59-Шејх Муфидин Әбдүл гази Әбдүл Чәббар илә мубаһисәси	198
60-Шејх Муфидин Өмәр ибни Хәттабла јухуда мубаһисәси	202
61-Мағара әјәси илә әлагәдар мә'мунун сүннү алимләри илә мубаһисәси	206
62-Мүәллифин ибни Әбил Һәдидлә гијаби мубаһисәси	210
63-Нәсс мутабилиндә ичтиһад барәсиндә мубаһисә	213
Доктор сејјид Мәһәммәд Тичанинин мубаһисәләри	216
64-Тәвәссүл барәсиндә шәһид әјәтуллаһ Сәдр илә мубаһисә	217

65-Азанда Әли әлејһиссәламын адына шәһадәт вермәк.	219
66-Ајәтуллаһүл-үзма Хуи илә сөһбәт.....	220
67-Зәһр вә әср, мәғриб вә иша намазларынын бирликдә гылынмасы.....	223
68-Сүннүләрин имам чамааты илә мараглы мүбаһисә.....	226
69-Мәдинәнин газисинин гәзәбләниб ачиз галмасы. (Тәһир ајәсинин арашдырылмасы).....	229
70-Пейғәмбарин(с) әһли-бејтинә салават көндәрмәк барәсиндә мүбаһисә.....	231
71-Гәдир һәдиси барәсиндә сөһбәт.....	235
72-Мүәллим илә тәләбәнин (он ики хәлифә барәсиндә) мүбаһисәси.....	241
73-Пейғәмбарин(с) гәбринин јанында уча сәслә зијарәтнамә охумаг.....	246
74-Шейх Баһаинин атасынын сүннү алимләриндән бири илә мүбаһисәси.....	248
75-Пейғәмбар(с) сәһабәләринә, нифрин етмәк барәсиндә мүбаһисә.....	256
76-Сәһабәләрә нифрин етмәк барәсиндә башга бир мүбаһисә.....	258
77-Ризван ајәси барәсиндә мүбаһисә вә сәһабәләрин тәнгид олунмасы.....	262
78-«Әшәрәтул-мүбәшшәрә» барәсиндә мүбаһисә.....	265
79-Гәбирләрин үзәринә пул атмаг.....	269
80-Һәр тәрәфдән ширк сөзүнүн ешидилмәси.....	271
81-Ики руһанинин Һәчч барәсиндәки мүбаһисәси.....	275
82-Әбдүл мүттәлиб вә Әбу Талибин гәбринин зијарәти вә онларын иманы.....	289
83-Әли әлејһиссәлам баһалы үзүк тахырдымы?.....	299
84-Нә үчүн имам Әли әлејһиссәламын ады Гур'анда јохдур.....	302
85-Шиә мәзһәбинә табе олмағын дүзкүнлүјү.....	305
86-Гәбирләрин үзәриндә дүзәлдилән биналарын дағыдылмасы барәсиндә мүбаһисә.....	308
87-Әли әлејһиссәламын Кә'бәдә доғулмасы барәсиндә мүбаһисә.....	314
88-Имамәт барәсиндә вә «Әшаби кәннүчум» һәдиси илә	

элагэдар мубахиса.....	318
89-Әли әлејһиссәлам әдаләт јолунда өлдүрүлмүшдүр.....	322
90-Имамларын еһсан етмәләри барәсиндә бир тәләбә илә мүәллим арасында мубахисә.....	327
91-Имам әли әлејһиссәламын мәгамы вә вәһј мәсәләси илә элагэдар сөһбәт.....	333
92-Бир тәләбә илә руһанинин Аллаһын көрүнә билмәси барәсиндә мубахисәси.....	335
93-Бир тәләбә илә руһанинин гадынын меһријјәси барәсиндә мубахисәси.....	340
94-Мүавијјә лә'нәт көндәрмәјин чаизлији барәсиндә мубахисә.....	345
95-Бир моизәчи илә бир нәфәр гулаг асанын имам Һүсејн әлејһиссәлама ағламаг барәсиндә сөһбәти.....	348
96-Ислам Пејғәмбәринин(с) сонунчу пејғәмбәр олмасы барәсиндә бәһс.....	358
97-Имам Һүсејн әлејһиссәламын гатилләринин кимлији барәдә мубахисә.....	363
98-Һәлакәт әјәси барәсиндә мубахисә.....	368
99-Бир Зәрдүшт алими илә мүсәлман алими арасында шиәлијин нә үчүн Иранда кениш јајылмасы барәсиндә мубахисәси баш вермишдир.....	372
100-Гур'анын бә'зи әјәләри арасында заһири ихтилаф барәсиндә мубахисә.....	376
101-Имам Заман әлејһиссәламын үч јүз он үч көмәкчиси барәсиндә мубахисә.....	380

«Имам Али» (әлејһис-салам) мүәссисәси Әһли-бејт (әлејһимүссәлам) мәһәбини тәмсил едән әсл ислами тәфәккүр вә идеолокијаны дүнјанын ичтимаи вә мәдәни-маариф мәркәзләринә тәгдим етмәк әзминдәдир. Белә ки, бу мүәссисәнин тәгдим етдији китаблар дәрин биликли, мүдрик вә мүтәхәссис Ислам алимләринин бәрәкәтли гәләмләри вә јени үслуб илә јазылмышдыр ки, бу да мүасир охучуларын тәфәккүр тәрзи илә тамамилә ујғундур. Чүнки бу көркәмли алимләр Һәзрәт Пејғәмбәри Әкрәм (сәлләллаһу әлејһи вә алиһи вә сәлләм)-ин Әһли-бејтинә мәһәббәт бәсләјән тәшнә инсанлара әсл Ислам мәдәнијјәтини ашкар едиб, маһијјәтини онлара чатдырмагда чох чиддијјәтлә сә'ј көстәрирләр. «Имам Али (әлејһис-салам)» мүәссисәси бу нәфис китаблары, мүхтәлиф јаш фәргләрини нәзәрә алараг әдәби вә бәдии бахымдан дәгиг вә долғун шәкилдә тәрчүмә едәрәк әзиз охучуларә тәгдим едир. Мәһз бу мәгсәдлә бу мүәссисә сә'ј көстәрир ки, дүнјанын һәр бир өлкәсиндә еһтијач дујулан ислами маарифә ујғун оларәг ән јахшы мүтәрчимләрлә мүгавилә бағласын, ислами китаблары һәр бир халгын чанлы, долғун әдәбијјаты әсасында тәгдим етсин.

Аллаһ-Тааладан, Өз разылығы олдуғу ишләрдә бизә көмәк етмәсини диләјирик. Иншаллаһ!

ISBN 964 – 319 – 295 – 4